

ביאורי

מפתח נושאים ב, א - ח, כ

הדף

א

לח שילם פחות משווי לתך ..... לח
 מדובר לעניין אם הלוקח חוזר בו ..... ט
 ביאור התוספות ישינם ..... ט
 וכן יכול לעקור רימונים אחר המכירה ..... ט
 אם מדובר רק במוכר פירס מסויים ..... ט
 רב נתמן ושמואל היו נהרדעי ..... ט
 למה בבי כזי אסור להאפיל ..... ט
 מדובר בשלא מאפיל ..... ט
 באפלה גמורה כופרו להרחיק ..... ט
 רש"י תעמיד בגמפיל ..... ט
 מוכר כזי היתה חזקה ..... ט
 במוכר כזי יפה, ונתן לאחזי גם זכות לבנות ..... ט
 כותל להיפר, אחזי נתן לו בעין יפה זכות ..... ט
 אורה ..... ט
 שניהם לא שיירו כלום ..... ט
 הלכות אחר חסרון קרקע ..... ט
 אם העלו זה לזה, יש להם כל חלון ודרך ..... ט
 סבירות המחלוקת ..... מ
 אם אחזי שחלקו לגמרי לקוחות ..... מ
 הרי תיווצר לו חזקת חלון ..... מ
 אם החזק ג' שנים בחלון ..... מ
 היינו ולא דרך ..... מא
 אם זדוקא בכתבעו האב ולא הוציא ..... מא
 אם מדובר בשובר מקויים ..... מא
 אפילו מעידים שזוכרים שחתמו ..... מא
 מסרת בבית דלת ..... מא
 קשה גם ללא המעשה ..... מא
 אינו חייב לסבול מפני העניים ..... מא
 אם גזאי למעיליותא או אמרתי ..... מא
 גזאי למעיליותא ..... מא
 אפילו דלת שאפשר לפותחה אסור ..... מא
 הקובץ מסוכן יותר ..... מא
 הרווח מהמרכיב גורם יותר היקף ..... מב
 דאי מתחשבים גם לפי ממון ..... מב
 מדיני צדקה ..... מב
 לפי ההאגה ..... מב
 הצרות מהרשעים דומים למים ..... מב

שימוש ..... לב
 אם נסוב על כותל דמשנתנו, או שהוא דין ..... לב
 חדש ..... לב
 השייכות למשנתנו ..... לב
 ראייה או מחילה ..... לב
 דין חזקה בלא טענה ..... לב
 חזקה מיד, או אחר ג' שנים ..... לב
 רק בקרקע צריך ג' שנים ..... לב
 בתשמיש קבוע מוחה מיד ..... לב
 עד ג' שנים שומר שטרו ..... לב
 שיטת היד רמה, חזקה בלי יום ..... לב
 סיכום השיטות ..... לב
 וכי המחול לבר קל מחל גם על הכבד ..... לב
 מעט הכשוריים שויים במשקלם להרבה ..... לב
 הורדי ..... לב
 יכול אפילו להכבד ..... לב
 נפל הכותל ובא בטענה ..... לב
 אם דעת הראשונים לענין שפכי כשיטתם ..... לב
 בהורדי ..... לב
 הרי סתם אדם מקפיד על כך ..... לב
 חמשה פירושים ..... לב
 מים אינם נבלעים ..... לב
 גג עגול ..... לב
 שפיע דגול ..... לב
 גג שאינו קבוע ..... לב

ב, ז

ד' אמות לאורך או בגובה ..... לד
 פשיטא שמהנהג מכריע ..... לד
 מה מוכיחה החזקה ..... לד
 דעת רבינו תם בדין הורדי ..... לד
 דעת הראשונים לשיטתם לעיל ..... לד
 קשה על השיטה שחזקה היא מג' שנים ..... לד
 אם חייב מיד בתשלום ..... לד
 הרי אסור לסתור בשמיני עצרת ..... לד
 וכי נגרע כוחו מפני המצווה ..... לד
 אין אדם מוחל פעמיים ..... לד
 בגנון סמוכין אין הזיק ראייה ..... לה
 מדובר בגג שעשוי לדררה ..... לה
 אם אפשר לראות אחרי שהעדיף ..... לה
 אפילו ..... לה
 הכשרה שזורע כוח המקדים ..... לה
 וכי חושדים אותו בגניבה ..... לה
 ביאור הסבלא דנתא והמסקנה ..... לה
 'ממצור' קממצירא ..... לה
 החצר גבוהה טפח ..... לה
 הרי כבר יש שם כותל ארבע אמות ..... לה
 החצר גבוהה מן הגג יותר מארבע אמות ..... לה
 למה התחנות מסייעים עד למעלה ..... לו
 אם הפרש גובה משמש כמחיצה ..... לו
 התחנות מסייעים עד מקום שמויק ..... לו
 שיטת הריב"א ..... לו
 קשיית היד רמה על ר"י ..... לו
 התחנות אינו מסייעים בכותל העליון ..... לו
 עפר החצר העליונה אינו מחזיק כותל ..... לו
 ביאור המחלוקת לפי היד רמה ..... לו
 כמה נחלקו רב הוא רוב חסדא ..... לו
 מי נתן המקום ..... לו
 אם העליון אינו גר שפיר ..... לו

ג, ו

אם לא הוי על מנת למיקט שאסור ..... לא
 הטעם שהוצרך רבינא לגילוי דעת ולא ..... לא
 נתחייב מעיקר הדין ..... לא
 ביאור הלשון ..... לא
 הדין להלכה בזה ..... לא
 הרי לא לכל הלישנות הוא כך ..... לא
 ביאור המעשה, ואם הוי מעיקר הדין כן ..... לא
 ביאור התוספות במעשה זה ..... לא
 ביאור הדימוי לרביזין ..... לא
 על מה נאמר דין זה ..... לא
 ביאור הטעם בד' אמות שהוי בחזקתו ..... לא
 אם יוכל לעכב ולחייבו להגביה ..... לא
 טעם שקטנו לשון זה ..... לא
 מהו מגלגלין עליו את הכל הטעם ..... לא
 ביאור הדין על מה נאמר ..... לא
 הדין להלכה ..... לא
 באיזה אופן מדובר ..... לא
 אופן הגירסא והטעם שלא נאמן במימו ..... לא
 טעם הדין וגדרו ..... לא
 באיזה מקרה אמרו כי היכי דלא לטרודן ..... לא
 והטעם ..... לא

ה, א

למי הקשו כן ..... לו
 מדוע הוי פשיטא ..... לו
 טעם שנחשב תוך הזמן ..... לו
 באיזה אופן מדובר ..... לו
 הטעם שנקרא תוך זמנו ..... לו
 החילוק מהמקרה לעיל ..... לו
 ביאור סברא המרמז ..... לו
 הדין להלכה ..... לו
 הדין בלקוחות והטעם ..... לו
 הדין השטר חוב שטוען פרעתי בתוך ..... לו
 הזמן ..... לו
 ביאור הדין והחוקה אימתי נאמרה ..... לו

ו, א

ביאור הספק בגמרא ..... לו
 אם ניתן לפשוט הספק מכמה מקומות ..... לו
 ביאור מהלך דברי הגמרא ..... לו
 מדוע לא יהא נאמן במימו ..... לו
 ביאור הראיה והטעם ..... לו
 מדוע לא הועמדו כיום שנעלם זמנו ..... לו
 הסיבה שהוצרכו לטעם זה ..... לו
 מדוע לא טענעם כן ..... לו
 ראייה למקור ההודאה ..... לו
 אם הודה לענין אורח או גובה ..... לו
 קריתא ולפתא לרשי"י ..... לו
 לפתא להערך ..... לו
 קריתא לתוספות ..... לו
 לפתא לתוספות ..... לו
 קריתא לרבינו גרשום ..... לו
 לפתא לרבינו גרשום ..... לו
 קריתא לרשב"א ..... לו
 אפריזא לרשי"י ..... לו
 אקבעתא דכשווי לרשי"י ..... לו
 אפריזא לתוספות ..... לו
 אקבעתא דכשווי לתוספות ..... לו
 אפריזא וקבעתא דכשווי לרבינו גרשום ..... לו
 האריך חייבי, למה לא יעשה לפתא ויפטר ..... לו
 לפתא לפי ה"ח ..... לו
 אויל לא יגמור, ואך משלם מספק ..... לו
 אם טוען ששותף בכותל, או שותבע זכות ..... לו

ח, א

ביאור המשל ..... מב
 כי חק לכהנים ..... מב
 רק עוסק בתורה בכל כוחו פטור ..... מב
 וכי תלמידי חכמים סומכים על הסס ..... מב
 מי פטר המלך ..... מב
 אירטונא ..... מב
 מהו 'כריא פתיא' ..... מב
 מאי גרע מעיני גויים ..... מב
 מחמת עם הארץ בא הרעב ..... מב
 עם הארץ שאין לו מה לאכול ..... מב
 יש בעל משנה שאינו במקרא ..... מב
 מדוע לא שאלו, למדת תלמוד ..... מב
 הרמז בפסוק ..... מב
 טעמים ונוספים מדוע ככל ועורב ..... מב
 מדוע התחנות ..... מב
 רבי לא חש שמחה של מצווה ..... מב
 למה נתן לו אם אינו רוצה לתת לעם ..... מב
 הארץ ..... מב
 לא היה עני אלא בא בתחובה ..... מב
 שיעור התוספת מחמת החכמים עד ..... מב
 חומש ..... מב
 אם מחל המלך על חצי ..... מב
 אם עדיבת העיר פטורת ממס ..... מב
 מחלוקת ראשונים במס קצוב לפי איש ..... מב
 לולי עמי הארץ לא היה שום מס ..... מב
 אם 'בשביל' פירוש בגללו או עברו ..... מב
 מסים וארנוניות דינים כפסי העיר ..... מב
 שכר השומר או דמי הסוסים ..... מב
 ביאור השם ..... מב
 הרי לא מקבלים מגוי ..... מב
 אסור לגנוב דעת נכרי ..... מב
 קרבן מקבלים מגוי ..... מב

ח, ב

במסכת מגילה לא נזכר פדין שבויים ..... מד
 פדין שבויים קודם לכל ..... מד
 אין לו לשלם ואסרוהו ..... מד
 כבוד בעיני ה' ..... מד
 גם מיתה טיבעית בכלל השבי ..... מד
 סכום הגבייה ידוע ..... מד

ב, א

מבוא למשנה ולסוגית היוק ראייה ..... א
 מקומה של מסכת בבא בתרא ..... א
 המשויות נלמדו כסדרם או רק נקבעו כך ..... א
 הטעם שקבעה המשנה דיניה דזקא בחלוקת ..... א
 חצר ..... א
 מקום הגדר בחצר שלא מחולקת ..... א
 באמצעה ..... א
 כמנהג כותלי היחידים או ככותלי ..... א
 השותפים ..... א
 מדינה חדשה שעדיין לא נקבע מנהגיה ..... א

חלוקים בני העיר במנהגם או כשספק מהו ..... א
 המנהג ..... א
 הוזמרו שמננו עשוי הכפסים ..... א
 יסוד דין רחוב הכותלים ..... א
 הטעם שבונים כותלים רחבים כל כך ..... א
 כשחפץ אחד השותפים לבנות את כל הגדר ..... א
 משלו ובתוך שלו ..... א
 מדינה שהמנהג בה לבנות כותל דק מנאד ..... א

מדינה שלא נהגו בה כלל לבנות כותל בין ..... א
 שותפים ..... א
 מנין שמדמי שיהם נבנה הכותל לדעה שאין ..... א
 הזיק ראייה ..... א
 מנין שמדמי שיהם נבנה הכותל לדעה שיש ..... א
 הזיק ראייה ..... א
 האופנים שחלוקת מקום ואבני הכותל נקבעת ..... א
 רק על פי דיני הבנייה ..... א
 תיווצים נוספים מדוע תלו את דין החלוקה ..... א
 בדין הבנייה ..... א
 תוקף טענת אפי בביתו מינו דלקחתי ..... א

החידוש שבדין חלוקת מקום הכותל ..... א

ג, א

הטעם שלא נפסק בדין האבנים המוציא ..... א
 מחבירו עליו הראיה ..... א
 הטעם שלא נפסק בדין האבנים כל אדלים ..... א
 גבר ..... א
 מחלוקת שותף בנכסי שותפו בחצר ..... א
 המשותפת ..... א
 מדוע נצרכו לראיה שמוציאה הינה כותל ..... א
 בדעת מי נאמרה משנת מחיצת הכרם ..... א
 על מי מוטל לסלק את נזקי הכלאים ..... א
 על מי מוטל לבנות את הכותל לדעת רבי ..... א
 יוסי ..... א
 חיוב בנזקי כלאים כשלא התרו במויק ..... א
 שיגודו ..... א
 הטעם שפטור מבניית הכותל ללא ..... א
 התראה ..... א
 חובת התראה כשנפרץ הכותל בשלישית ..... א

צירוף תוספת כלאים זה לזה ..... א
 הטעם שבסבתם כלאים לא נפסק קמא קמא ..... א
 בטיל ..... א

ב, ב

גדולי כלאים שלא לרצון בעליהם ..... ח
 מדוע נאסרה התבואה בכלאים שלא לרצון ..... ח
 הבעלים ..... ח
 דין התבואה לשיטת הרמב"ם ..... ח
 כלאים נחשב כנוק יכר או כנוק שאינו ..... ח
 ניכר ..... ח
 דעות נוספות בביאור שורש החיוב של בעל ..... ח
 הכרם ..... ח
 כלאים נוק ניכר אפילו שלא נודע רצון ..... ח
 הבעלים ..... ח
 קנס למויק שבנעצמו מפסיד מהנוק ..... ח

ד, א

מדוע נחשב הורדוס כנשיא ..... ח
 חובת כיבוד ואיסור קללה בנשיא שאינו עושה ..... ח
 מעשה עמך ..... ח
 היאך יתקון עונו בבנין בית המקדש ..... ח
 לאיזה ענין אין ראוי להשיא לגו עיצה ..... ח
 היאך הותרו ישראל לטול מצדקתם של נבוכד ..... ח
 נצר והורדוס ..... ח
 עונשו של זניאל ..... ח
 נהוג לגדור בפתות מהוצא ודפנס ..... ח
 ביאור התמיהה שלכאורה אין חידוש בדיני ..... ח
 חלוקת האבנים ..... ח
 דין האבנים כשאין טענות השותפים ..... ח
 שוות ..... ח
 הטעם שמחזקות שותף באבנים נותנת ..... ח
 שייחשב כבעליהם ..... ח
 מחלוקת התירושים ..... ח
 הטעם שחמור דין גינה מבקעה ..... ח
 גינה במדינה שהמנהג בה לא לגדור בין ..... ח
 השותפים ..... ח
 מעשה החזית האמור במשנה ..... ח
 גדי קשיא ותויבתא ..... ח

ד, ב

במה נחלקו רב הוא רובי יוחנן ..... כ
 מתי יש לחשוש שיעשה אדם חזית שלא ..... כ
 כד"י נוק ..... כ
 תועלת החזית לאנשים הגונים ..... כ
 באיזה גדר מדובר ..... כ

אם דווקא לצורך עניים ..... מה
 סתירה בשי"ס ..... מה
 רבינו תם התיר רק בנתרם לדעת הציבור ..... מה
 שקלים מבואר שאין לשנות כלל ..... מה
 רק במגבית קבועה מותר לשנות ..... מה
 חקירה ככונת הרא"ש ..... מה
 אפילו בעניים ידועים מותר במגבית ..... מה
 קבועה ..... מה
 בעניים ידועים אסור בכל אופן ..... מה
 מותר רק בשישילמו הגרעון ..... מה
 בקיצבה קבועה סומכים שישלמוה ..... מה
 מותר אין אפי"ו ברירה ..... מה
 מותר על דעת הציבור ..... מה
 עשיר קרוי אמיד ..... מה
 היו שניים ..... מה
 וכי כופין על צדקה ..... מה
 אמת לאמתו ..... מה
 מי חשוב ממי, גבאי צדקה או מלמד ..... מה
 יזהר! אינו אור אלא דבר שאין לו צבע ..... מה
 ביאור הדמיון לכוכבים ..... מה
 שמש של העתיד לכוזב ..... מה
 יצ"פ דבי כנישתא? ..... מה
 מוכח שמותר לשנות ..... מה
 נטלו מבית כנסת ונתנו לבית המדרש ..... מה
 הרי מוכרים בית כנסת לכל מה שירצו ..... מה
 הציפי הוא של רב עצמו ..... מה
ט, א
 לפי רבנו תם קשה למה צריך תנאי ..... מה
 גבאי אינו ככל בני העיר ..... מה
 במה עדיף רב איש? ..... מה
 למה בצ"פ לא הוצרך רבה לתנאי ..... מה
 כל בני האומנות נחשבים ככל בני העיר ..... מה
 דין כל בני העיר כשיש אדם חשוב ..... מה
 גדר אדם חשוב ..... מה
 למה לא יועיל תנאי ..... מה
 מדוע אין ראיה גמורה ..... מה
 נגד מדיקים ..... מה
 לדאי רמאי אין מאכילין ..... מה
 למה הצטער רבי לעיל ..... מה
 גורסים ירוס' ..... מה
 יסוד מחלוקתם הוא בסברא ..... מה
 לחם לאכול וכנסת נגד הקור, לכולי עלמא ..... מה
 נותנין ..... מה
 דקודק הפסוק לפי רב יהודה ..... מה
 שתי סעודות, וסעודה לדרך ..... מה
 סעודה לדרך כדי שיהיה לו יפת בסלוי' ..... מה
 נותנין לו שבת בשחרית ..... מה
 נותנין בערב שבת ..... מה
 הרי יעשה שבתך חול ..... מה
 הטעות מפני שלא ידעו שרב פפא גבאי ..... מה
 דין מחזור על הפתחים לגבי אדם פרטי ..... מה
 רב פפא לא היה גבאי ..... מה
 אפילו עני חייב בזה ..... מה
 למה לא מחצית השקל ..... מה
 רק אם הקדים לביאת העני ..... מה
 מדרים ..... מה
 עשו בהדי הדדי ..... מה
 צדקה כמנבח ..... מה
 מהו הצדקה ..... מה
ט, ב
 מי כונה כך ..... מה
 החידוש לעניין צדקה ..... מה
 פרוטה נחשבת לכבר שלם ..... מה
 מקבל שכר על מה שהיה מרויח ..... מה
 צדקה דומה לאבן טובה ..... מה
 למה לא לדרוש משריון ..... מה
 צדקה לשמה מגינה שריון ..... מה
 אם מותר ליהנות מצדקה ..... מה
 קליפה אחת מגינה מן החץ ..... מה
 למה לא שאל על ימי הלכות ..... מה
 עצם הדין נאמר במשנה ..... מה
 יטומאה בחיבורים ..... מה
 נגע בבית אחת בגג ובגבולה ..... מה
 האדם הטיט נבילה ..... מה
 וכי יש לבישה אצל שרץ ..... מה
 מה סבר רב ששת ..... מה
 רב ששת התכונן למסקנת הגמרא ..... מה
 כבוד תורה עדיף ממכבוד אדם ..... מה
 ביאור המשל ..... מה
 ההיקש אינו לכל עניין ..... מה
 משה עשה צדקה ..... מה

מה אנו למדים מכך שבעל צדקה גדול ..... מה
 ממשה ..... מה
 צדקה בסתר מרפאה ..... מה
 משה הרג החימה ..... מה
 מי חלש ממי, אף או חימה ..... מה
 שאלת התוספות מתפרשת כפשוטה ..... מה
 פיסם בדברים או גם בממונן ..... מה
 שני סוגי פיסם ..... מה
 אם יזיימ' פירושו ממון או צדקים ..... מה
 ביאור הלשון יודף' ..... מה
 רק אם יודע הנותן שאינם מהוגנים מפסיד ..... מה
 השכר ..... מה
 אנשי ענתות לא התכוונו למצוה ..... מה
 בעולם הבא השכר לפי הכוונה ..... מה
י, א
 זו בניו הקטנים ..... מה
 אין עני אלא בדעת ..... מה
 להפסיק דעת בעלי הלכה ..... מה
 מדוע בעל הדין ..... מה
 גם העניים יצלים מניהם ..... מה
 מדוע ניזון מידי אדם ..... מה
 בגלגל אחר עני יהא לעשיר ..... מה
 האסיר במשל הוא עם ישראל שבגלות ..... מה
 ביאור יהא לחמא עינאי ..... מה
 למה לא ענה, ה' ציונה התורה על צדקה ..... מה
 הנהון הוא האם ה' אורב עניים ..... מה
 וכי כועס על העושה דברו ..... מה
 וכי כך נוגע עבד ..... מה
 למה הביא גם פסוק זה ..... מה
 איך הוציא ממון מחמת חלום ..... מה
 למה לא חלמו בעממם ..... מה
 חובת אדם כשמוע עונש לידו ..... מה
 בדרגת תבי ..... מה
 כוין ועוצם ידי, כעבודת זרה ..... מה
 מצוות גדולות מועילות לעולם הזה ..... מה
י, ב
 שמונה מעלות שבצדקה ..... מה
 הטעם ..... מה
 אין צורך בצדיק כרב מינאי ..... מה
 צריך גם שיהיה תלמיד חכם ..... מה
 היאך נוהגים למנות אף אינו חכם ..... מה
 דקדוק משינוי לשון הפסוקים ..... מה
 צדקה נותנת לישראל דין בב'ים' ..... מה
 יתנו מחצית שקל כדי שגם עני יתן כפר ..... מה
 נפש ..... מה
 אהל מועד מרומם קרן ישראל ..... מה
 לכמה דורות מועילה צדקה ..... מה
 וכי צריך חכמת שלמה לזה ..... מה
 למה נזכר שלמה ..... מה
 נגד זקניו כבוד' ..... מה
 רב יושב לפני תלמידו ..... מה
 מהו מחיצתך' ..... מה
 גדולה היינו אריכות ימים ..... מה
 הרי אין לעבוד לשם פרס ..... מה
 רבן גמליאל בא לפרש דברי קודמיו ..... מה
 בא להוסיף ..... מה
 מדת חסד יש רק בישראל ..... מה
 בעירו לא היו עניי עכורים ..... מה
 קבלת צדקה מסתם עני עבור יהודי ..... מה
 רק משום שלום מלכות ..... מה
 הראו כאילו חילוק לישראל ..... מה
 רק במלך ישנו איסור לקבל מגוי ..... מה
 דעת המאמר ..... מה
 עני שאין לו אוכל ..... מה
י, א
 למה לא נתן מיד ..... מה
 מדוע עשרים ושתים ..... מה
 מהו מנובב ..... מה
 היאך בובב ..... מה
 מהו השיעור ואם דוקא בחצר הוא ..... מה
 הטעם שלא יתן לחלוק ..... מה
 מה נקראת שדה ..... מה
 מהו בית רובעי ..... מה
 אם מדובר במכיר חלקו והיאור הדבר ..... מה
 מהו החידוש בדין זה במשנה ..... מה
 ביאור האופן טעם הדבר ..... מה
 ביאור לשון המשנה לדריון ..... מה
 אם קנינים קנין גמור או לאו ..... מה
 באיזה מקרה מדובר והטעם ..... מה
 שיטת הר"י מיגאש ..... מה
 שיטת הרמ"ה ..... מה
 ביאור חשבון האמות לפי השיטות לעיל ..... מה
 ביאור חשבון החלוקה ..... מה
 ביאור הדבר מהו לכל רוח ורוח ..... מה

ביאור האופנים והטעמים בכך ..... מה
י, ב
 מן היחוד פתח וכיצד נעשה ..... מה
 דין גוד אסיק ..... מה
 במה חלוק מפתח רחב ה' ..... מה
 כמה דפנות יש לאכסדרה ..... מה
 ביאור החילוקים בין האכסדראות ..... מה
 באינו מקורה אם צריך ד' אמות ..... מה
 ביאור הספק ..... מה
 מהו להתיר פתחו ..... מה
 באיזה מבוי מדובר והאם בבית מעכבין או ..... מה
 לאו ..... מה
 מהו הצד שיהיה לפי בני האדם ..... מה
 מהו זבל שבחצר ..... מה
 כיצד מחלקים זאת ..... מה
 ביאור הגידון והטעם שרמבה הדרך' ..... מה
 הדין להלכה ..... מה
 מהו זכות המבוי שיש לבני המבוי בו ..... מה
 מה הדין בחצר אם היה כמבוי ..... מה
 חלוק מהסוגיא להלן ..... מה
 ביאור קושיית הגמרא ..... מה
 ביאור החילוק אם פיר' פצמיו ..... מה
י, א
 באיזה אופן מדובר ..... מה
 אימתי נחשב קבר והטעם ..... מה
 אימתי חששו שמא יגע והטעם ..... מה
 חילוק מחצר הפנימית ..... מה
 באיזה אופן מדובר ..... מה
 באיזה מיצר אמרו כן ..... מה
 האם דוקא במגולשות ובאיזה אופן ..... מה
 באיזה מקרה מדובר ..... מה
 ביאור סברת הגמרא ..... מה
 הטעם שצריך ג' ימים שלמים ..... מה
 ביאור תירוק הגמרא ..... מה
 מהו חולאי ..... מה
 האם הוא לשבח או לגנאי ..... מה
 מהו שיעור זה ..... מה
 הטעם שאינו משרה שכניה כך ..... מה
 אם שייכת נכאזה באדם ואימתי ..... מה
 מדוע לא אמרו שהחכמה גדומה ..... מה
 מחוננאזה ..... מה
 טעם הגידון אם עדיף חכם מנביא ..... מה
 ראיה מדברי הוזהר לכך ..... מה
 ביאור הלימוד מהמקרא ..... מה
 ביאור הדבר ..... מה
י, ב
 באיזה זמן מדובר ..... מה
 שייכות שוטים ותעמולות עם הנבואה ..... מה
 טעם שהוצרכו לעשרה ..... מה
 מדוע לא מינהו אם היה ראוי ..... מה
 הטעם שלא במרהה מטיבים עמו ..... מה
 הפילה יכולה לשנות סדרי בראשית ..... מה
 ביאור מחלוקתם ..... מה
 החילוק אם חש את העני ..... מה
 רק בין מועט ..... מה
 מהו המקור לכך ..... מה
 צורת נטילת הבכור והיכם ..... מה
 ביאור הגידון ביבם והטעם ..... מה
 ביאור הלימוד ..... מה
 במי המדובר ..... מה
 באיזה מקרה מדובר והטעם ..... מה
 הטעם שהוצרכו למקרא לכך ..... מה
 מדוע לא אמרו משום ועשית הישר ..... מה
 והטוב ..... מה
 שיטות הראשונים בגדר מעלין ככסי דיבי ..... מה
 מר מריון ..... מה
 עד כמה יכולים לעלות בדמים ..... מה
 האופן המדובר, והטעם שהשמט הרמב"ם ..... מה
 כן ..... מה
 אופן החלוקה בזה ..... מה
 אם חולקים כל שדה ושדה ..... מה
י, א
 אופן החלוקה ..... מה
 אם יסודו הוא חלוקה או סילוק השותפות ..... מה
 אם היא תקנה או דין דאורייתא ..... מה
 גדר דין גוד או אנד ..... מה
 מדוע הביאו המחלוקת על מקרה זה ..... מה
 ביאור טענתו ..... מה
 אם הוא מהתורה או מדרבנן ..... מה
 אופי טענת גוד או אנד ..... מה
 מהו לשון 'גוד או אנד' ..... מה
 ביאור קושיית הגמרא ..... מה
 מה הטעם שנקטו בכור ופשוט ..... מה
 ביאור השקלא וטריא בזה ..... מה
 ביאור הקושיא ..... מה
 גדר הדין באלו הימים ..... מה

הטעם שתקנתם את רבו ולא את עצמו ..... מה
 מן התורה או מדרבנן ..... מה
 מה יועיל שישא שפחה הרי הולך מתיחס ..... מה
 אחריו ..... מה
 מדוע אין דוחה מצות פריה ורביה איסור ..... מה
 נישואין לשפחה ..... מה
 אין זה בעינא, ואם אפשר לקיים שניהם ..... מה
 מדוע לא ימכור עצמו לעבד עברי וישא ..... מה
 שפחה ..... מה
 שישא חציה שפחה חציה בת חורין או ..... מה
 ממוורת ונתינה ..... מה
 מהיכן למדו כן והטעם ..... מה
 הרי אין אדם עובר איסור בשביל שחביו ..... מה
 יעשה מצוה ..... מה
 הרי לא שייך גם אנד שאין לו מעות ..... מה
 אם תלי הדבר בעשיית אביון ..... מה
 ביאור הדינים והאופנים בזה ..... מה
י, ב
 באיזה אופן מדובר ..... מה
 אם העשיר אומר לעני גוד או אנד ..... מה
 הדין בשדה שגודלה ג' אמות בלבד ..... מה
 אם אמר טול אתה שיעור בדמים ואני פחות ..... מה
 או להפיק ..... מה
 ביאור הטענה בזה ..... מה
 הדין בשדה ד' אמות אם יכול לומר ט' דול' ..... מה
 ותן ימי חצי אמה ..... מה
 סברת רבנן מה ילמדו ממקרא זה ..... מה
 כמי נפסק להלכה ..... מה
 מה הדין בדמיון שוין או לאו ..... מה
 סברת הסלקא דעתך ..... מה
 מה חידש שמאל בזה ..... מה
 אם מדובר בדמיון שוין או לאו ..... מה
 באיזה מקרה מדובר והטעם ..... מה
 איזה קדושה יש לספר זה ..... מה
 אימתי מותר ליתן כ"ך גבי תורה ..... מה
 מהו הטעם ואיך היא ההלכה ..... מה
 האם מותר להוסיף על ד' שיתין ..... מה
 מקור הדבר והאופן והטעם לכך ..... מה
 אופן הגירסא וביאורה ..... מה
י, א
 ביאור הדבר היכן חותך והטעם ..... מה
 ביאור כוונת הגמרא ..... מה
 אופן הגירסא וביאורה ..... מה
 אם הקיפו יחד עם העמדים ..... מה
 טעם הדבר ואם הוא מעכב ..... מה
 אם הוא אין בשיעור זה ..... מה
 הרי דין ספר תורה להכתב בגיול ..... מה
 טעם הדבר והשייכות לנתינת עיני רבנן ..... מה
 האם אכן כתב כה הרבה והטעם שהביאו ..... מה
 מקרא זה דוקא ..... מה
 טעם שעשה כן ..... מה
 ביאור הדבר ..... מה
 טעם שהיה שיעורו אמה וחצי ..... מה
 כמה היתה מדתו של כל אחד מהן ..... מה
 האופן שהיו מנחת בארון ..... מה
 למה לא הגיוה הספר תורה בשייט פסחים ..... מה
 ששיתירין בחבוב ..... מה
 אם מותר ליכנס לקדש הקדשים ואימתי ..... מה
 מהו 'פירנסת' ובמה מדובר ..... מה
 אופן הגירסא וביאורה ..... מה
 מהם העמדים ומה באו לרמז ..... מה
 טעם שהיו העמדים מכסף ..... מה
 ביאור מחלוקתם היכן היה מונח ..... מה
י, ב
 מדוע לא ריבו עמודים ..... מה
 כמה ארוכות היו לכך ..... מה
 ביאור החשבון ..... מה
 אילו היה רוח על צדו או בזקיפה ..... מה
 כיצד היה מונח אם לא כן ..... מה
 כיצד למדו מושמטם' ..... מה
 מהיכן למדו כן ומהו הטעם ..... מה
 מה נפקא מינה בדבר ..... מה
 מדוע אין לפרש - תחילת דבורו להושיע ..... מה
 ראינו מן המקראות כן ..... מה
 טעם שתרין עשר כולן בכרך אחד ..... מה
 מדוע לא הקשו שיקדימו את ישיעהי ..... מה
 מהו סדר הכתובים, ומהן המגילות ..... מה
 אימתי כתבה שלמה ..... מה
 חילוק בין הנביאים לכתובים ..... מה
 סדר הבאת הדברים והטעם ..... מה
 ביאור מהלך דברי הגמרא ..... מה

מה החידוש בכך, הרי פרשת בלעם היא חלק ..... מה
 מהתורה ..... מה
 מדוע נקטו דוקא אלו ..... מה
 מי כתבו והטעם ..... מה
 סדר הבאת שמות מחברי הנביאים ..... מה
ט, א
 מי הם היו ..... מה
 רמז למצוין פרקי ירמיה ..... מה
 מהו קנינת ..... מה
 איזה דין היה להם עד שכתבוהו ..... מה
 מצונו דיינים שנלמדו מהמקראות ..... מה
 מהו עד לו ..... מה
 כיצד היה יכול לכתוב משה כן ..... מה
 אופן הגירסא וביאורה ..... מה
 ביאור חילוק הכתיבה ..... מה
 מהן הדמעות ועל מה בכה ..... מה
 מהו ויחיד קורא אותם ..... מה
 מהיכן למדו כן ..... מה
 דרשת המקראות ..... מה
 מהו הימין ..... מה
 ביאור ענין צדיק ורע לו ..... מה
 אם היה גזירה שוה ..... מה
 ביאור הטעמים השונים ..... מה
 מנין שהמקרא ד'ברי באיוב ..... מה
 ביאור הדימוי לעין ..... מה
 מהו לא היה ולא נברא ..... מה
 והרי נאמר בארץ עוץ ..... מה
 ביאור הקושיא בחשבון השנים ..... מה
ט, ב
 הרי למדו כן ממקרא ..... מה
 הראיה ששיניהם היו נביאים ..... מה
 מי הוא יהיה ..... מה
 אם היה למסקנא מאומות העולם או ..... מה
 משראל ..... מה
 טעם שהביא עליו יסורין ..... מה
 מדוע לא נקלחו למלך ..... מה
 ראינו מהו שבידים ..... מה
 איך שרתה שכניה על בלעם שהיה אחר ..... מה
 תפילתו של משה ..... מה
 ביאור הדבר והלימוד מהמקרא ..... מה
 ביאור המקרא והלימוד ממנו ..... מה
 אם היה בזה דופי או לאו ..... מה
 ביאור הדבר ..... מה
 דברי הוזהר בדבר ..... מה
 טעם שלמדו ממקרא זה דוקא ..... מה
 הטעם שאכן רכש כך ..... מה
 ביאור הגדלת הטעם בזה ..... מה
 אולי משום מקצת שבחו בפניו אמרו כן ..... מה
 איזה ויתור הוא ..... מה
 מה שייך ויתור בסכסם פשוט זה ..... מה
 ביאור שייכות המימרות ..... מה
 ראינו לדבר ..... מה
 ביאור הסיון ..... מה
 ביאור הדבר ..... מה
טז, א
 מה ישר בכך ..... מה
 ביאור המקרא ..... מה
 מעשה המלאכים ..... מה
 ביאור המקרא ..... מה
 ביאור המקראות ..... מה
 מהו שמה אשבו ..... מה
 טעם שכפל הדברים ..... מה
 ראינו לערכו של כל מעשה ..... מה
 טעם שאמרו כן ..... מה
 ביאור המקרא בזה ..... מה
 מהיכן הראיה ומקורה ..... מה
 מהו השטן ..... מה
 ביאור החילוק ביניהם ..... מה
 ביאור המעשה, והטעם שלא ביקשה ..... מה
 רחמים ..... מה
 ביאור הדבר והלימוד מהמקרא ..... מה
 ביאור הדימוי והמקרא ..... מה
 ביאור על פי המעשה ..... מה
 ביאור טענת איוב ..... מה
 כוונת איוב בדבריו אלו ..... מה
 התיקון לשיעם' ..... מה
 ביאור התרופה שבתורה ליצר הרע ..... מה
 הביחיה הגשמית של תורה תבלין ..... מה
 הביחיה הרוחנית של תורה תבלין ..... מה
 אופן השפעת התורה על היצר הרע ..... מה
 הרי אסור לעשות כן ..... מה
 ביאור השינוי מאברהם ..... מה
 אימתי מותר להסתכל בבתולה ..... מה
 ביאור לשון זה דוקא ..... מה
 כיצד עשה כן אברהם ..... מה
 מהיכן הראיה לכך ..... מה
 הרי אין חלק לעולם הבא ..... מה
 ביאור טענתו ..... מה

ביאורי

מפתח נושאים טז, ב - כב, א

הדף

ג

מה היה קודם התקנה עם הקטנים קיב
 אם תקנת יהושע בן גמלא היתה גם קיב
 שהתשלום על בני העיר קיב
 פירוש יאספי ליה כחורא קיב
 דעת הרמב"ם אמרו מגול חמש קיב
 דעת הרמב"ם בזה קיב
 מדוע יש להשאיר את מי שאינו קורא קיב
 דין שאר אומיות קיב
 אם בני מבוי יכולים למחות קיב
 מהם רופא ואומן קיב
 הוא הדין תינוקות ישראל הלמדים דברי קיב
 חול קיב
 החידוש שלא ישכירו קיב
 אם מותר למכור קיב
 מיהו סופר מתא קיב
 לכמה תינוקות יש להשיב מלמד - דעת קיב
 תוספות והראש-ש קיב
 דעת הרמב"ם בזה קיב
 דעת הרמב"ם בזה קיב
 שכר הריש וזכא מבני העיר קיב
 להלכה קיב

כא, ב

איך טעו בזה קטו
 אם רבו של יואב ענה זכר או זכר קטו
 איך הרג על ארור קטו
 על מי נאמר ארור זה קטו
 מה ההפסד שאינו חזר בלימוד תינוקות קטו
 למה בשתל אי אפשר להחזיר את קטו
 ההפסד קטו
 טבח בשכר או בחינם קטו
 פירוש אומן קטו
 פירוש סופר מתא קטו
 אם מדובר כשהנתן אתם לעולם קטו
 דוקא בשל ציבור או גם בשל יחיד קטו
 ההיתר לסלק הוא רק כשהחזיקו קטו
 גדר החומרא ביוד לאומנתו של הכירו קטו
 אם זה דומה לעני המהפך בחורה קטו
 הצורך להביא דברי רבה בר רב הונא קטו
 דעת רש"י כשבטחו הראשון יכול לעכב את קטו
 השני קטו
 לשיטת הרמב"ם - כשנכנס לרשות הראשון קטו
 יכול לעכב על השני קטו
 לשיטת הר"י מגיש - מעכב עליו שלא יפסיק קטו
 חיותו לגמרי קיפ
 שיטת רבינו מאיר - דבר שטרם בו הראשון קטו
 אין לשני לקחת ממנו קטו
 למה בריחיים אינו אומר לו כן קטו
 אין לחוש רק על היזק ישיר קטו
 אם העיכוב מחמת ריבוי דרך או פסיקת קטו
 חיות קטו
 דעת הרמב"ם בזה קטו
 הרי גם רבי יהודה כרב הונא קטו
 מלמד תינוקות של נכרים או ישראל קטו
 הקשר בין תנית מס לפתיחת חנות בצד קטו
 חנות קטו
 מהו הלשון פשיטא לי קטו
 למה לא פשט מהברייתא לעיל קטו
 אם יש נפקא מינה מזה גם להלכה קטו

כב, א

בירור הגירסא קכ
 אם בני העיר יכולים למחות גם בסחורה קכ
 מציבת קכ
 למה זה נחשב 'לא הלכתא' קכ
 הטעם שהתירו לתלמידי חכמים לקבוע קכ
 כשש ריח לבני העיר קכ
 שוק קטן או גדול קכ
 למכור ביום השוק לבני העיר קכ
 למכור בבת אמת קכ
 ביאור טענתם קכ
 כמה הוא שיעור זה קכ
 ביאור הספק קכ
 במה נהג שלא כדן קכ
 הצטערו שמא נענש על דם קכ
 לא היה בזה ולוול באבי קכ
 אין כוונתו על רבא אלא על גמשו קכ
 טעם שהקללה היתה כדן קכ
 טעם שמחוייב לו דושא קכ
 כשהחזיק בחלון או אפילו אם לא החזיק קכ
 הטעם שהיה היתר לבנות כותל קכ
 אין לומר שהראשון ברשות קכ
 עשה כותל ברשות ונפל אם יכול לבנותו קכ

הטעם לסדר הדינים במשנה קד
 מדובר בשנטע את האילנות ברשות קד
 יט, ב

האם בנפן יחיד צריך להרחיק משום כלאים, והאם מדובר כאן באופן שאכן הרחיק קד
 האם הטעם להרחיק זו הוא משום יניקה משורבת וכלאים או משום הרכבה קד
 מדוע מותר לזרוע בצדדים, והלא שורשי הגפן הולכים לצדדים קד
 באיזה סוג זרע מדובר כאן קד
 מהו לשון חלה קד
 מדוע בעל האילן אינו נחשב מזיק ואילו בעל הויעים נחשב מזיק והלא אף הנוק שלהם אינו בא מיד קד
 מנין שלא מדובר בפסוק של אחאב בקיר מסלע קד
 מדוע הביאו דוקא פסוק זה ולא את הפסוקים הקודמים לו שנאמר בהם 'משתיין בקיר' קד
 הטעם שמוותר להשתין סמוך לקיר, והאם שופכים הוא עבית או גומא קד
 האם כששופך דלי של מים סתם צריך להרחיק מהכותל שלושה טפחים קד
 מה היתה הקושיא מבריייתא זו והלא במפורש שלא ישפוך קד
 האם החילוק בסוג הכותל נאמר רק לגבי הרחקת מי רגלים או לגבי כל דיני המשנה האם הסלע הוא הכותל עצמו או היסוד קד
 מדוע הגמרא הביאה כאן את הענין של ריקן בחלון קד
 האם מדובר דוקא בחלון העשוי לתשמש קד
 מייטש בחלון אינו מדין מוחיצה קד
 האם הגמרא סברה בקושיא שטעמו של שמואל משום שהרקיק מקבל טומאה קד
 האם בשביל ביטול צריך שינוי מעשה קד

מה הטעם שדבר המקבל טומאה אינו חוצץ קד
 ביאור מהלך הסוגיא לפי תירוץ זה קד
 הטעם שניתן לתרוץ שמדובר בפחות מכביצה של אכלוקין קד
 מדוע הגמרא לא תירצה שמדובר בשבת כמו בנב שמונה לקמן ומשום כך התבן אינו ראוי להסקה קד
 מדוע דוקא לאחר שהעמידו בהתירופו הוקשה לגמרא שהחבית תחצץ קד

כ, א

ביאור שיטת התוספות שכאשר הסתיימה היא בכל החלון אין צריך לבטל קכ
 ביאור שיטת הרמב"ם שאף כאשר הסתיימה בכל החלון צריך ביטול קכ
 והלא כלים אינם נעשים אוהל לטהר קכ
 והלא גב כלי חרס מקבל טומאה דרך תוכו קכ
 האם לאחר שנטמא הכלי חרס מתוכו יחצוץ כשפיו לחוץ קכ
 האם כלי מתכת שנטמא באוהל מת טומא מנח עצמו את האהל השני מדין חרב כחלל קכ
 באיזה אופן החבית לא נחשבת חלק מהכותל של היתר הטהור ואינה יכולה להעביר את הטומאה קכ
 האם צריך לזדק את העשבים כבדי שיחשבו חלק מהכותל ויחצו קכ
 איזו טומאה מדרבנן גורמת לבטל את החיצה קכ
 האם עובר מקבל טומאה קכ
 כיצד יגזר וכן שמונה ממעטים בחלון, והלא אדם אינו נעשה אוהל לטהר קכ
 האם מלח מקבל טומאה קכ
 איזה מלח חוצץ בחלון קכ
 מדוע אין סתירה מאן למה שאמרו באהלות שהמלח אינו חוצץ באהל קכ
 הטעם שספר תורה אינו מקבל טומאה קכ

כא, א

מה התחדש בתקנת יהושע בן גמלא קכ
 הרי הובטח שלא תשתכח קכ
 טעם שהיו מעלים לירושלים קכ
 חיוב לשכור מלמד מדאורייתא או מדרבנן קכ
 הקשר בין מקום הלימוד לגיל שהיו נכנסים קכ

ביאור הגורם לכך קכ
 פירוש ענין השערוח קכ
 טעם הדבר קכ

טז, ב

מעלת חכמת הציציה בכך קכ
 ביאור הלוקח מכך קכ
 באיזו הדבר שנעשה באופן זה קכ
 רמז לדבר קכ
 ביאור המקרא לפי זה קכ
 לשיטתו שאמר או חברותא או מיתותא קכ
 ביאור היישוב שרביה עדיפה כך קכ
 מהו קרן הפנין קכ
 כיצד חלשה דעתו מהולדת הבת קכ
 מדוע היה חבל קכ
 החיסרון באומנות בורסקי קכ
 איך קיים פיו ורבו קכ
 מי הם אחרים קכ
 איזו ברכה היא שלא היתה לו בת קכ
 ביאור מחלוקתם קכ
 מהו טיבה של האבן והיכן מקומה קכ
 הרי לא היה חולי בזמן זה קכ
 אם עשה תשובה לגמרי קכ
 אם נצטווה על נערה המאורסה ואימית קכ
 הרי אם כן כפר בעיקר קכ
 מהיכן הראיה קכ
 טעם הדבר קכ
 ביאור הראיה לכך קכ
 שייכות שני הנאמרים קכ

יח, ב

ביאור קושיית הגמרא קכ
 ביאור קכ
 הרי אף מתחילה כך סברה הגמרא קכ
 מדוע לא הקשה מדברי הברייתא בחדרל קכ
 מדוע חייבו חכמים להרחיק הרי החרדל נזרע בהיתר קכ
 האם עדין מדובר ב'לוקח' קכ
 ביאור 'הר פארי' קכ
 הראיה מאילן לחרדל קכ

יט, א

סיבת ההיזק בנברכת כובסין של מחצמן ושל נדיין קכ
 מהו נדיין קכ
 מה הדין כשבאו לחפור בבת אחת קכ
 האם הספק הוא מה גרסא במשנה או מה הביאור במשנה קכ
 האם הספק הוזכר והאם צריך לעשות את שתי ההרחקות קכ
 האם החופר בתוך שלו נקרא מזיק, והאם שייך לומר שהניק מוחזק בשימושם שלו קכ
 האם דין הרחקת נידוקין הוא נידון של איסור או של ממון קכ
 כיצד יתכן לערב את הרישא עם הסיפא, והלא ברישא מדובר בהרחקה מכותל בור וביספא בהרחקה מכותל בנין קכ
 כיצד ניתן לערב את הרישא עם הסיפא והלא לגבי בור לא שייך לשון 'מרחיקין את הבור' קכ
 מדוע רק כאן נקטו לשון 'דלמא' ולא בדחיה דלקמן קכ
 מדוע לא עירב את הרישא עם הסיפא מנח הטעם השווה בשניהם שהוא מרפה את הקרקע קכ
 ביאור קושיית הגמרא בשני אופנים קכ
 לגרסת רבנו חננאל הגמרא פשטה מהברייתא שאו סד תני, ואילו לעיל היה פשוט לגמרא להיפך קכ
 באיזה טלעים מדובר קכ
 עדיין לא תירצה מדוע לא נכתב חול לגבי הרחקה מהכותל קכ
 מהו אופן הפעולה של חול וביאור תירוץ הגמרא לפי זה קכ
 כיצד ניתן ללמוד חול מאמת המים בודאי אין בנעט המים שבו כח להזיק כמו אמנת המים קכ
 מדוע התנא לא כתב רק מקרא אחד של היזק הנגרם על ידי חול קכ
 אם היה כתוב רק דין אחד לא היינו אומרים שבדין השני צריך הרחקה גדולה יותר קכ

יז, ב

ביאור השאלה קכ
 מה הדין בכותל בנין קכ
 ביאור שאלת הגמרא והאם גורסים אותה קכ
 כיצד משמע הדבר מהמשנה קכ
 מדוע נקט נפקא מינה זו קכ
 עוד נפקא מינה קכ
 כמה יצטרך השני להרחיק קכ
 אחר שהפך בזה בורות מספיקים, מה דין שאר השחים קכ
 טעם הדבר קכ
 והרי עשויה היא לאילנות קכ
 ביאור טעמו של אבי קכ
 ביאור הטענה קכ
 'א סבר רבא ללישנא בתרא את טענתו קכ
 'מלכנא וחרפתי קכ
 מדוע לא נאמר כך ללישנא קמא קכ
 מדוע לא נאמר כך ללישנא קמא קכ
 מדוע אבי לא התחשב בכך קכ
 משמע שאין חיוב הרחקה של ששה טפחים קכ
 מדוע לאבי ניהא והרי אמר לעיל מכותל בור שני קכ
 מנין שההרחקה מחוייבת ולהקשות לאבי קכ
 לגירסתו אין הקושיא אלא לאבי ללישנא בתרא, ויש גורסים אחרת קכ
 בירור הגירסא וביאור התירוץ קכ
 בירור הגירסא וביאור הדברים קכ

ביאורי

מפתח נושאים כב, ב - כז, ב

הדף

כב, ב

ביאור לשון המשנה לדברי רבי יהודה

גירסת חכמי צרפת וביאורה

ביאור דברי רבא לגיוסת הגאונים

ביאור דברי רבא לגיוסת הר"י מיגש

גירסת המאירי

ביאור דעת הרמב"ם

בפירושו המשנה נחלק

עד כמה נקראת חדשה

למה לא הוכיחה הגמרא מן המשנה

למה לא העמידו בעיר חדשה

איך ירחיק מן הצד

מי שאל וכמה

המגביה אם צריך גם להדיר

כמה ירחיק בשתי רוחות

חובי ההרקה אף שאין בהם משום גול

ביאור הטעם שבתוספתא

איך זכה בעל המוחלה בחצירו של חברו

הגדרת גייר ידידה

למה חוששים חשש כזה

איך היה צד להתיר גרם נזק

אם הקושיא גם לרבנן

החילוק בין גרמא לגרמי

הדעות שאין חילוק בין גרמא לגרמי

כג, א

אם גם רבי יוסי מודה בזה

באיזה חצר היו מקוים

חוקה בנוקי שכנים אם צריכה טענה

איך מועילה מחילה בנוקי שכנים

אם מועיל קנין

הדין בעשן של תנור קטן

הדין בבית הכסא שבזמינו

הקפיד מחמת הדם או מחמת העורבים

קל

ביאור והצורך בשני הדינים

חובי הרחקה השוכן לרבי יוסי

נפל אם חוזר וזונה

איך יתפרש שיעור שגר היונה לפי זה

למה זה קשה רק לפי אביי

הרי גול הגוי אסור

אם יש הוכחה שלא צריך טענה

אם מועיל טענת מחילה ברבים למסקנא

כג, ב

השייכות לפרק

למה אינו מכריז

למה אין אומרים כאן יניח כמו בסימנים

וסימנים

ביאור גדר הליכה אחר הקרוב והטעם שרוב עדיף

דעת ריב"ם - אם מוכח מהברייתא של תשע חמיות כרבי חנינא

דעת ר"י בזה

דעת התוספות ר"ד

אם עיר גדולה שיש קרובה ממנה מביאה עגלה ערופה

טעם להשמטת הרמב"ם

אם כמה עיירות מצטרפות שלא יביאו מן הקרובה

מה שהקרובה מביאה אם הוא סברא שמשם בא ההורג או גזירת הכתוב

למה צריך פסוק שירושלים אינה מביאה עגלה ערופה

איך מצטרפים הימים שנשארו לחוב

אם יש להקשות כן על הרישא

איך יתבאר החילוק שבמשנה אם לא נסבור כרבי חנינא

אם היינו מפרשים שיש שובך גדול לא היה קשה

אם נמצא חוץ לחמישים כמה אנו תולים

על מה הוציאהו

איך תובן המשנה לולא רבי חנינא

לאיזה רוב יש לחוש

כד, א

ביאור התירוץ

מעלת רוב ומצוי

אם ברייתא זו מובאת כסיוע לרבא

הטעם שלא למדו מאחרי רבים להטות

הטעם לומר שיצטרכו שתי רוב

הוכחה שגם רב סובר כרבי חנינא

יש להתיר משום ספק עולה בחוץ לארץ

אם חילוקים אלו הם גם לרבי חנינא

חשש איסור יין נסך

מהו כי קופאי

כד, ב

כשממצאו גדולים עם הקטנים מותרים או אסורים

אם הלכה בזה כאבא שאול

הקושיא על עולא או על המשנה

באיזה עיירות אין עושי מגורשיהם שדה

בירור הגירסא

טעם להשמטת הרמב"ם

איך מוכח ממה שנחשב כחצר לענין שבת

הרי בעיר יש היזק מייד

טעם מדוע נשקדם לבור אינו קוצץ וכשקדם לעיר קוצץ

טעם שהוצרך רש"י לפרש כאן משום תפארת

ארץ ישראל

טעם החילוק בין רבים ליחיד לתשלומים

קלו

בבור לא שייך לשאלו שאלה זו

הרי גם הוא מחוייב בקציצה ואין יכול לדחותה עד שישלמו

הצורך בשני הדינים

למה לא פירשו קבוע שאינו עראי

קלח

כשזורה בדים

הצורך לתת כאן טעם יותר מבשאר מקומות

במה חלק רב אשי

ביאור הראיה

כה, א

טעם ההרחקה

באיזה מקרה מדובר

האם זה דוקא בבורסקי

ההבדל בין הצדדים השונים

מזי ההלכה

שיעור ההרחקה

כדעת מי נאמר כן

מדוע הספק רק לרבי עקיבא

הרי היא מערב לעיר אחרת

אם הקושיא מרוח דרומית או צפונית

האופן שהרוח מנשבת

אם רוח צפונית מנשבת לבדה

מהו נץ

ביאור הדבר

היכן היה מקום התפילה ומנין

ביאור הקושיא והתירוץ בזה

מה שייך שאין השכינה בכל מקום

מה הביאו ממקרא זה

מזי השכינה והיכן מקומה

לאיזה צד ראוי להתפלל

אופן הגירסא וביאורה

מעלתה של רוח זו

דימוי הלומד תורה לרוח זו

המיוחדות שברוח זו וכיצד למדו כן

ביאור המקרא כן

מעלתה של רוח דרומית

כה, ב

ביאור מהלכי מעלה אלו

ביאור כוונת הגמרא בצפון ודרום וכיצד הולכת וסובבת הרוח

ביאור הווכחה מהפסוק

ביאור דרום וצפון על דרך רמז

מהו מורים

מהו החדר

רק בבא לפורענות

אם היו מעלה או חסרון

מהו לא הוגשמה והטעם

הראיה מהמקרא

מהו אוצר הטוב

ביאור החילוק

ביאור הקשר בין הדברים והטעם

ראיה לנרות בית הכנסת

אם שייך שני הדברים יחדיו

ביאור 'אדרומי'

כך הרגילות בכל מקום

ביאור האופן המדובר

אם רבי יוסי חולק גם במשרה וירק וכמה ירחיק

מהו היזק ומדת ההרחקה ממנו

טעם הדבר

לדעת מי מדובר כאן

ביאור טעמיהם

ביאור החילוק בין שני האופנים כאן

ובמשנה

היזק בזמן זה

כו, א

ביאור הדבר

אולי רק בנוקי רבים הוא מודה

ביאור מחלוקת רבינא ומר בר רב אשי

דמוי הגמרא מלאכות שבת לחיוב נוקין

אולי ג' הולך על ידי כוחו

באיזה מקרה מדובר

כמה ירחיק וביאורה אופן

מה הוסיף התנא במה שאמרו אחד גפנים

באיזה אופן מדובר ומה הטעם

ביאור הדין לשיטות לעיל

ראיה לסיוד הראשונים

היכן הוא כן ומהו הטעם

החילוק בין שתי הלישונות

ביאור הטענה

כמה ירחיק ואם חייב לשלם דמים

אם הרי גייר דיליה

הרי לא נאמר למה קירבן

שיעור ההרחקה בין אילן לגפנים

באו בבית אחת לטוע גפנים ואילנות

אם חששו לאיסור זה ואימתי

טעם שהוסיף זאת

ביאור תירוציו של רב פפא

כו, ב

מתי נקרא החזיקו בו רבים

אם קטוהו בדיני ממנו או רק מחמת האיסור

מי אמר כן ומה טעמו

ביאור הספק

ראיה לסיוד הגר"ח

ביאור סברת המקשה

אם היו מן התורה

אופן הגירסא וביאורה

איך תבאר המשנה שהעצים שלו ומה סברתו

ביאור החילוק

ראיה שאם עושה כן הוא גולן

עוד בשיטת הראשונים בזה

ביאור הדין בזה

חשבון השיעור בזה, ועד מתי חורשין

כז, א

שיעור חשבון האילנות והסוכה להם

ביאור החשבון

הוכחה שריבע ערוף על העיגול ביהיקף, רביע

סתירה להוכחה זו

דחיה לסתירה

ביאור היתרה מחשבון זה

אם שיעור מקום האילן נוסף על ט"ז אמה

אם היו חומרא

מהו שיעור כל שהוא ומה נתחדש בזה

להיכן הוא הכל שהוא

הטעם שהקשו ממקרה זה דוקא

לא דקדוק מהסיפא

הדין להלכה

החילוק ממוכר שדהו לפירות

דעת הרמב"ם

אם גורסים 'ובירוד'

ביאור התקנה

הטעם שאין כותבים פרוזבול אלא על הקרקע

טעם שכותבין על כל שהוא

כז, ב

שיעור יניקת החיטה

היכן עמד האילן

ביאור הראשונים בידון זה

יש עוד דעה ששורש פטור פוטר הכל

הרי המיזוח קובע אף במה שגדל בחוץ לארץ

ביאור התליה בדין ברייה

אופן הגירסא וביאורה

ביאור דעת הרמב"ם בזה

האם נחלקו בטבע האילן או להלכה

מחלוקת עולא ורב יוחנן באילן הסמוך לשדה חברו

ייחודיות התנאי לענין ביכורים

טעם שלא הוזכר בתנאים בבבא קמא

ביאור טעם הדבר שקנה זכות גידולם בשל חברו

מהו הנזק בבית השלחין

מדוע רק שיעור זה

ביאור הראיה והצדוק בזה

כיצד היא ההלכה

ראיה לנטילת ערבות לצורך המצוה

אם חייב לקוץ זאת

טעם שלא הופיחו מהמשנה לעיל

ההלכה בכך

ביאור כוונת הגמרא

כיצד למדו מהברייתא יותר מהמשנה

לשיטת הסוברים שהיוק ראייה נידון כנוק לכל דבר, הוצרכו לפרט שלענין חלוקת חצר הדברים אמורים ולא רק לענין חלוקת בתים. והנה רש"י¹⁷ פירש עוד שלא בסתם חצר דנה המשנה אלא בחצר שלפני הבתים, שבה רוב תשיש בעלי הבתים הפתוחים לחצר, ודקדק בעל הגליון¹⁸ בדבריו שללמדנו בזה באו בעלי המשנה שלשיטת הסוברים שהיוק ראייה לא נחשב לנוק, לא רק לגבי סתם חצר אמרו כן, אלא אפילו בחצר כעין זו שרוב השתמשותם של בעלי הבתים בחצר היא, בכל זאת לא נחשב היוק הראיה שם לנוק, וכן להיפך לשיטת הסוברים שהיוק ראייה נחשב לנוק, ללמדנו באו שלא רק בסתם חצר נחשבת ראיית חבירו בשלו לנוק, אלא אפילו בחצר כעין זו שרואים השותפים זה את זה ופתוחים בתיהם לחצר, כך שיכולים הם להזהר ולהשתמש בבית לענייני צניעות, בכל זאת יכולים לכפות זה את זה ולבנות חצר שלא יוכל האחד להסתכל בשל חבירו. ואולם במהר"ם¹⁹ מבואר שלכך דקדק רש"י לבאר שרק בחלוקת חצר שלפני הבתים דנה המשנה, ללמדנו ששחלוקים חצר שאחרי הבתים ודאי אין חובה לבנות כותל בין השותפים, כיון ששום נזק לא בא לאחד מהסתכלות חבירו בשלו, מאחר שממילא לא משתמשים שם בענייני צניעות, ובדברות משה²⁰ מבואר להיפך שבחלוקת החצר שאחרי הבתים ודאי חייבים השותפים לבנות מחיצה ביניהם, כיון ששם הוא עיקר תשישי הצניעות מחמת שמוסרת היא חצר זו מבני רשות הרבים, ורש"י חידש בדבריו שאפילו בחצר שלפני הבתים שאף שאין עושים שם תשישי צניעות כיון שגלויה היא מעט לבני רשות הרבים, בכל זאת שייך בה היוק ראייה, כיון שמרוב ההשתמשות בה רגילים בני הבתים לצאת אליה בלבוש פחות צנוע מלבושם ברשות הרבים²¹.

באמצע. כתב ביד רמה²² שאפילו מחולקת החצר בין השותפים לא מחצה ומחצה אלא האחד מחזיק בשטח גדול יותר משטח חבירו, בכל זאת מתחלקת הוצאת בניית הגדר בין לענין מקום העמדתה ובין לענין רכישת האבנים, בין שניהם שוה בשוה, ובעל החצר הגדולה נותן כבעל החצר הקטנה מחצה ומחצה, משום שרק הוצאת שנועדה לשבח את החצירות מתחלקת לפי גודל החצר, ובעל החצר הגדולה נותן יותר מהקטנה, אולם כותל שבין שניהם לא מיועד להשביח את החצר אלא לסלק היוק ראייה, וכלפי היוק זה שוים הם זה לזה שכל אחד מוזק לחבירו בשוה, לכן תתחלק הוצאת בניית הכותל בין שניהם בשוה²³, וכן דייק בעל הגליון²⁴ בדברי רש"י²⁵ שביאר ש'באמצע' האמור במשנה לא לקביעת מקום בניית הכותל נאמר, אלא ללמדנו שעל כל אחד מהשותפים מוטל לתת מחצית ממקום בניית הכותל ומחצית מהאבנים, **אולם בפירוש רבינו גרשום מאור הגולה** מבואר שהגירסא במשנה 'בונין את הכותל לאמצע', ומדויק אם כן שלא על ההשתתפות במקום ובאבנים נסוב דין זה, אלא על מקום הכותל בפועל, ולפי זה רק כששוים חלקיהם ייבנה הכותל באמצע, וכשחלק אחד מהם גדול יותר יתן במקום ובאבנים יותר מחבירו, ובמשנה למלך²⁶ הסתפק בזה, שמא אכן חייב בעל החלק הגדול ליתן יותר מחבירו בהוצאת הגדר.

מקום שנהגו. ומבואר ברא"ש²⁷ שאין מנהג בניית בתי העיר קובע את הדין, אלא מנהג בניית כתלי החצירות²⁸, **וברשב"א**²⁹ **מבואר עוד בשם יש מפרשים** שמחובת השותפים לבנות כותל כמנהג בניית כותל בין שותפים החולקים שותפותם, **וכן מבואר ביד רמה**³⁰ שבמדינה שהמנהג בה לבנות כותל מסוג מסוים בין שני חצירות שחלוקת מתחילתם, ואילו בין שותפים שחלקו שותפותם המנהג לבנות את הכותל מסוג אחר, יבנו כמנהג שותפים החולקים ולא כמנהג שותפים שמתחילתם חלוקים.

מקום שנהגו. כתב הרמב"ן³¹ שבמדינה שלא נמצא בה מנהג מיוחד לבניית כתלי השותפים³², יבנו השותפים כמנהג בניית הכתלים שרגיל כל יחיד לבנות לעצמו³³. **ותמה הרשב"א**³⁴ על דבריו, מדוע יחייבו השותפים לבנות כותל חזק כל כך ככתלי הבתים, שחזקים הם ביותר לחזיק על גבם את התקרה והעליה, הלאו כתלי החצר לא נועדו לחזיק על גבם כלום כי אם לסלק את היוק ראייה, ולכן הכריע שאכן במקום שאין מנהג ידוע וקבוע, רשאים השותפים לבנות איזה כותל שירצו ובלבד שיהיה הכותל ראוי לעמוד ימים רבים, ואפילו שמנהג בניית בתי העיר שונה,

קע, א אות תרלג. 13. שבעות ב, ב ד"ה גמרא מכדי. 14. ד"ה השותפין. 15. ד"ה מתני' השותפין. 16. ספק הוא בגמרא לקמן בעמוד ב. 17. ד"ה השותפין. 18. הובאו דבריו בשיטה מקובצת (ד"ה ואפשר) וכן מבואר בנמוקי יוסף (א, א) מדפי הרי"ף ד"ה השותפין. 19. ד"ה רש"י ד"ה השותפין. 20. חלק א עמוד קיא, סימן יב הערה א. 21. והביא ראייה לדבריו מהמבואר בכתובות (עב, ב) שרגילותו היו הנשים כולם להתעסק בחצר כשראשם מכוסה בקלתה בלבד, ולרשות הרבים לא היו יוצאות כן, ובתוספות (שם ד"ה ואלא) מבואר שבחצר היו יושבות אפילו כלא קלתה. 22. אות א, ד"ה ולא תימא, וכן נפסק בשלחן ערוך (קנו, א). 23. והביא ראייה לדבריו מהאמור במשנה בפשטות 'בונין את הכותל באמצע' ולא חילקו בעלי המשנה בין חלוקה החצר בין שניהם בשוה או לא. ועוד מהמבואר בהמשך המשנה שאם נפל הכותל מתחלת מקומו והאבנים ביו שניהם בשוה, ואילו ד"ה חציר שכשותפותם אינה מחצה ומחצה נותן כל אחד כפי חלקו, מדוע כשנפל הכותל מתחלקים האבנים והמקום בשוה, הלא יתכן שבעת הבניה היתה אחת החצירות גדולה מחבירתה, ועתה נשתנה גדולה ויקבל בעליה פחות משנתו, ומכך שקבעו במשנה דין פשוט שלעולם יתחלקו אבני הכותל ומקומו בשוה בין השותפים, מוזן שלעולם ייבנה הכותל ממקום ומאבני שניהם שותפותם שיהו ואפילו שחלקיהם בחצר ושניהם בגודלם זו מזו. 24. הובאו דבריו בשיטה מקובצת (ד"ה אבל רש"י) וכן מבואר בפרישה (קנו, יב ד"ה אפילו). 25. ד"ה באמצע. 26. שכנים ב, טו. 27. בפרקין סימן א, וכן פסק הרמב"ם (שכנים ב, יח) וכמבואר במגיד משנה (שם ד"ה מקום, ולעיל שם בהלכה טו ד"ה הכל). 28. ובבית יוסף (קנו, ד"ה ומיש שאין צריך) הסתפק בדעת הרמב"ן ד"ה פירוש מקום) שכחב שניהם כמנהג שנתה לא אחד ואחד לעצמו, ולא מוכרח בדבריו אם כדרך שנתה כל אחד בביתו יבנו השותפים בחצר, או מבואר ברא"ש שכלך דעתו כהנהגה כל אחד בחצירו יבנה השותפים בדברים (פיסקא טז) וברש"י (שם ד"ה ובין גרו, בפירושו השני) שלענין חלוקת שותפות נאמר מקרא זה. 29. בהקדמה לפירוש המשניות, נדפס בראש משניות 'זכר חנוך', ורע"ם א, עמוד 51 ד"ה אחר כך. 9. קב. א. 10. וכמבואר המהר"ם (ד"ה תוס' ד"ה השותפין) בדבריהם. 11. ב, א ד"ה שנים. 12. חלק א לקמן

השותפין

פרק השותפין דן בפירוק וחלוקת שותפות בחצר כגנה ובקעה, בחיובי בניית כותל בין החולקים הנובעים מהחלוקה, בחלוקת הוצאות שנושגו לטובת שני שותפים, ובחיובי שותפים זה לזה. ביסוד חיוב בניית כותל בין חצירות, נחלקו בעלי הגמרא אם יכולת האחד לראות את הנעשה בחצר חבירו נחשב לנוק, עד כדי שיש לכופף את השותפים לבנות כתלים בין זה לזה, ויש שמכרו שאף צד עכירה יש בחוסר בניית כתלים בין שותפים, משום שמדין צניעות רגילים היו ישראל להשמר שלא יוכל האחד להסתכל בשל חבירו, או שכלל אין להחשיב ראיית האחד בשל חבירו כנוק, והדינים שונים לענין זה בין היכולת לראות בבית חבירו בתצד חבירו או כשרה חבירו. כמבאר משנתנו האריכו הראשונים בתוקף מנהגי הבניה השונים, וכמבאר דיני חלוקת אבני הכותל ומקומו. עוד נחלקו הראשונים במהות ענין היוק ראייה, אם חיוב ממוני הוא או סילוק נויקין, ובשוני שבין נוקי הראיה בבית בחצר או כשרות.

משנה

השותפין. כתבו התוספות¹ בשם ר"י שמשני טעמים יש למצוא קשר וסיבה לסידור מסכת זו אחרי מסכת בבא מציעא, א, לשיטת רב יוסף² שכל סדר נויקין למסכת אחת נחשב, ודאי יש למצוא טעם לסידור פרק זה אחרי הפרק שלפניו. ב, ואף לשיטת³ שלששה מסכתות נפרדות הן, כיון שמצינו בתחילת מסכת שבעות⁴ שאף לסידור המסכתות טרחו בעלי הגמרא למצוא טעם ולא רק לסידור הפרקים, מובן שאף לסידור מסכת זו אחרי מסכת בבא מציעא יש טעם בדבר⁵. **וביאר** שאכן בכונה תחילה סידר רבי את מסכת בבא בתרא המתחלת בדיני חצר השותפים וחלוקתה, אחר מסכת בבא מציעא, משום שאף מסכת בבא מציעא מסתיימת בדיני חלוקת שותפויות שנוצרו מאליהם, וכגון חלוקת עצים ואבנים מבית שנפל, בין בעל הבית לבעל העליה⁶, או חלוקת הירק שגודל בגובה הקיר, בין בעל החצר שמעליו לבעל החצר שתחתיו⁷. **והרמב"ם**⁸ **הוסיף** עוד שכיון שרוב ענייני מסכת זו לא נתבארו במקראות, אלא מהסברא ומפי הקבלה דנו בו החכמים, לכן סדרו רבי אחרי מסכתות בבא קמא ובבא מציעא שרוב ענייניהם מבוארים במקראות.

הקשו התוספות, אם אכן יש סדר למסכתות, מדוע נקבע בבבא קמא⁹ שאין סדר למשנה, ולא ניתן לסמוך על הכלל 'מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם' כשה'מחלוקת' במסכת זו וה'סתם' במסכת שלאחריה, ו**תירצו**¹⁰ שרק אחרי סידור רבי את המשניות כולם, פנה לסדרם מסכת אחרי מסכת, וענין אחרי ענין, ואולם עצם לימודו וכתיבתו לא בסדר נעשו, ולעיתים למד מסכת מאוחרת קודם המסכת שלפניה, וכמבואר בתוספות **בבבא מציעא**¹¹ שהיה רבי לומר לפי הסדר שחפצו תלמידיו, ולכן לענין פסק הלכה כ'סתם' ניתן לסמוך על כך שה'סתם' מאוחר מה'מחלוקת' רק באותה מסכת, שנלמדה מתחילתה לסופה, וה'סתם' שבה אכן אחרי ה'מחלוקת' נתבאר, אולם כשה'סתם' במסכת אחרת לא ניתן לסמוך על כך שאחרי ה'מחלוקת' נכתב, דהרי יתכן שנכתבה מסכת זו המאוחרת קודם המסכת שלפניה. **והטעם** שקביעת הלכה כ'סתם' תלויה בסדר לימוד המשניות ולא בסידור כתיבתם לאחר מכן, **מבואר בקובץ שעורים**¹² שקביעת ההלכה במחלוקת התנאים לא קבע רבי לבדו אלא בלימודו עם תלמידיו וחכמי הדור, ואילו את סידור המשניות קבע רבי לבדו. **וברשב"א**¹³ **מבואר** שרק במקומות מסוימים שידעו בעלי הגמרא שלא על פי הסדר נלמדו ונכתבו אותם משניות, הקשו שאכן אין סדר למשניות ולא ניתן לסמוך על ה'סתם' המאוחר שמא מוקדם הוא מה'מחלוקת', אולם בשאר המסכתות אף לימודם וכתיבתם היה כסדר שסודרו לאחר מכן, וניתן לסמוך על כך ש'הסתם' שבמסכת מאוחרת שנכתב אחרי ה'מחלוקת' שבמסכת שלפניה.

בחצר. כתבו הרשב"א¹⁴ ו**הר"י**¹⁵ שבדוקא נקטו בעלי המשנה ופירטו שדיני בניית הכותל מוסבים על חלוקת חצר, ללמדנו שאפילו הסוברים שהיוק ראייה לא נחשב להיוק¹⁶, רק לענין חצר דעתם, וכי יוסף כמסכת שרצו שביאר לשון 'השותפים' בה' הידיעה, שודאי רשאי האחד לכפות את חבירו לבנות גדר ולסלק את היוק הראיה, ואף

מבואר למשנה ולסוגיות היוק ראייה

מקומו של מסכת בבא בתרא

המשניות נלמדו מסדרם או רק נקבעו כן

הטעם שקבעה המשנה הינה דוקא בחלוקת חצר

תירץ שכפיס אינו שם עצם של חומר מסוים עץ או אבן, אלא כל חתיכה שנחתכה מגוף גדול נקראת כפיס, ולכן חצי לבינה או פיסת עץ שנחתכה מעץ גדול יכולים להקרא כפיס, ו**בתוספות יום טוב**⁵⁵ תירץ שבלשון המקרא אכן העץ קרוי כפיס ולא האבן, אולם בלשון החכמים נתחלף הענין ורק האבן קרויה בפיהם כפיס⁵⁴.

⁵⁴ יסוד דין החכמים

גויל זה נותן ג' טפחים. במשנה מבואר שני שיעורים לרוחב הכתלים, א, שיעור לכל סוג ממיני האבנים, ב, כמנהג המדינה, ו**תמזה הראשונים**⁵⁵ אחרי שנקבע במשנה שיבנו כמנהג המדינה, מדוע אם כן טרחו בעלי המשנה לבאר קודם לכן את שיעור הרוחב שצריך לבנות מכל מין ומין, מאחר שהדין נקבע על פי מנהג המדינה, יבנו בכל מקום לפי מנהגו, ו**תירצו התוספות**⁵⁶ שאכן לפי שיטת משנתנו מלבד מין החומר ממנו ייעשה הכותל שנקבע על פי מנהג המדינה, אף רוחב הכותל נקבע לפי מנהג המדינה, ואולם לצורך זאת האריכו החכמים ופירוט במשנה את שיעור הכתלים, ללמדנו שבמדינה שהמנהג בה לבנות כתלים מגויל ברוחב העולה על ששה טפחים, או לבנות כתלים מגזית ברוחב העולה על חמשה טפחים, אין מנהגם מחייב, ושוב נקטו שיעור נוסף 'הכל כמנהג המדינה', ללמדנו שבמדינה שנהגו לבנות כתלים צרים מהשיעור האמור במשנה, יבנו השותפים כמנהג המדינה ולא כשיעור הנקוב במשנה⁵⁷, ו**טעמם** של התוספות שכשמנהג העיר להוסיף על השיעור לא חייבים להוסיף, וכשמנהגם לפחות רשאים השותפים לפחות, **מבואר בשו"ת תורת חיים**⁵⁸, שלהוסיף על השיעור אין חובה כיון שכבר בנה כמשפט הכתלים, אולם לפחות רשאי, כיון שכל חיובו לבנות מאותם אבנים רחבות נובע רק ממנהג העיר, וכיון שמנהגם לבנות ברוחב פחות מהנקוב במשנה, ודאי לא צריך להחמיר ולהוסיף על מנהגם, כדרך שכשמנהגם בבניית הוצא ודפנא רשאי לבנות בהוצא ודפנא ולא צריך להחמיר ולבנות מלבנים. **אולם ברמב"ן**⁵⁹ **מבואר** שרק סוג האבנים מהם ייבנה הכותל נקבע לפי מנהג המדינה, ולא רוחבו שנקבע כפי השיעור שעל ידו יעמוד הכותל ולא יפול לאורך ימים ושנים⁶⁰, ולכן הוכרחו בעלי המשנה לעמוד את מידת הרוחב הנדרשת לכל מין ממיני הכתלים, וללמדנו מהו הרוחב שבו יעמוד הכותל ואותו מחייבים השותפים להעמיד, וממנו לא יוכלו לפחות ולא להוסיף⁶¹, והכל כמנהג המדינה' ללמדנו שבמדינה שהמנהג בה לבנות את כתלי החצירות ממינים אחרים שלא פורטו במשנה, ואפילו מנהגם לבנות מלולבי דקלים וענפי ערמונים, יבנו השותפים כמנהג המדינה ולא דוקא מהמינים המפורטים במשנה, **ולפי שיטה זו כתב הנמוקי יוסף**⁶² שאם ברירו הדיינים על פי אומנים בקיאים, שבאופנים מוסימים ניתן לבנות מאותם אבנים כותל חזק ומופחת בעוביו מהנקוב במשנה, רשאים השותפים לבנות דעת אותם אומנים.

⁵⁵ הטעם שבונים כתלים רחבים כל כך

זה נותן ג' טפחים וזה נותן ג' טפחים. **כתב הרמב"ן**⁶³ שאפילו שכדי למנוע חבירו מלהסתכל בתוך חצירו די בגדר דקה, כגדר העשויה מלולבי הדקלים או ענפי הערמונים, בכל זאת תיקנו החכמים שיבנו גדר עבה כמנהג המקום, כדי שלא במהרה תפול הגדר, שאם תפול יועכב השותף את בנייתה מחדש, יוצרך הניזק להתעצם עם שותפו בדיון ולהוציא ממנו הממון, ובניתיים הרי הוא נוזק בהיזק

ובעלויות דרבנו יונה³⁵ **מבואר** שבמדינה חדשה שעדיין לא נקבעו מנהגיה, יוכל השותף החפץ בחלוקה לכפות את שותפו להשתתף עמו בהוצאת בניית כותל, כפחות שבכתלים הנקובים במשנה והיינו העשוי מכפיסים או לבינים, ולא בפחות מכך³⁶, ו**במאירי**³⁷ **מבואר בשם יש אומרים** שבעיר חדשה יוכל אחד מהשותפים לכפות חבירו שישתתף עמו בהוצאת בניית גדר שתיעשה מהרחב והחזק שבבניינים, ו**בעצמו הכריע המאירי**³⁸ שיוכל לכופו להשתתף רק בהוצאת בניית גדר מהפחות שבבניינים, שישכימו עליה האומנים שבאותו זמן שמספקת היא אותה מחיצה. ו**בחתם סופר**³⁹ **הסתפק** עוד בזה, בשותפים שחלקו חצר קטנה שאין בה דין חלוקה, ובאותו זמן עדיין לא נקבע במדינתם מנהג קבוע כיצד לבנות כתלי חצר, ובנו מחיצה שעל פי דעת האומנים ראוייה לעמוד לאורך ימים, ולאחר זמן נפלה המחיצה, ועתה בבואם לבנות מחיצה אחרת תחתיה, כבר נודע ונקבע בעיר מנהג מסוים, **אם התחייבותם הראשונה לחלוק את החצר, היתה רק על דעת שיוכלו להסתפק במחיצה המוסכמת על האומנים, ולא במחיצה עבה כמנהג העיר, ויכולו אכן לחזור ולבנות מחיצה דקה על פי אומנים, או שהסכמתם לחלוק היתה על דעת שיוכלו לתדהי בגדר מחיצה הנהגת בזמן הבניה, ולפי זה יוכל האחד לכפות את חבירו שישתתף עמו בהוצאת בניית כותל כמנהג המקום, או שיוכלים לחזור ולבנות מחיצה דקה על פי אומנים, משום שכתלם הראשון שנעשה בהסכמת הבית דין על פי אומנים, דין הוא שאחריו וכמוהו ייקבע המנהג לכלל הבונים לאחר מכן, ולכן אין עליהם חובה לנהוג כמנהג אנשי העיר ששינו מאשר נקבע בראשונה על פי בית דין**⁴⁰.

³⁵ הלוקים בני העיר כמנהגם או כספק מדו המנהג

כתב ביד רמה⁴¹ שכשחלוקים אנשי העיר במנהגיהם, וכגון שיש שבונים מגויל ויש שבונים מגזית, יחייבו השותפים לבנות כמנהג רוב אנשי העיר, על אף שהכלל הוא שאין הולכין בממון אחר הרוב⁴², רק לקביעה שנוגעת לאשר התרחש בעבר, אין להוציא שכרוב המקרים התרחש, אולם בכל הנוגע לחיובים עתידיים, ודאי על דעת מנהג רוב אנשי העיר השותפים הללו ביניהם. וכשספק מהו המנהג או שחלוקים אנשי העיר במנהגיהם מחצה ומחצה, כך שלא ניתן להכריע על פי המנהג, יחייבו השותפים לבנות כפחות שבמנהגי העיר, שהרי לא ניתן להוציא ממון על סמך ספק מנהג. ו**בחוסינ ישועה**⁴³ **כתב** שלדעת הסוברים שהיזק ראה נחשב כנוק גמור⁴⁴, יכול אחד השותפים לכפות את חבירו שיבנה עמו כחמור שבמנהגי העיר, ככל ספק נזיקין שדינו כספק איסור וההכרעה בו היא לחומרא⁴⁵, ואילו לדעת הסוברים שהיזק ראה אינו נזק, ורק משום שהתחייבו זה לזה חייבו לבנות כותל ביניהם, יבנו ככל שבמנהגי העיר, וככל ספק ממון שההכרעה בו היא לקולא לנתבע.

כפיסין. **בגמרא**⁴⁶ **מתבאר** שכפיסין אמורים במשנה הם אבנים העשויים מחצאי לבינה, **והוקשה לרי"י**⁴⁷ הלא פסוק מפורש הוא בחבקוק⁴⁸ 'וכפיס מעץ יעננה', ומשמע שהכפיס פיסת עץ הוא ולא אבן, **ותירץ**⁴⁹ שאכן הכפיס עצמו ודאי אבן היא⁵⁰, ולא מכוון המקרא 'וכפיס מעץ' לומר שהכפיס עצמו עשוי מעץ, אלא שאבן הכפיס בין עצים הוא מונח, דכך דרך בניית הכפיס בכתלים להניחו בין שני עצים⁵¹, **והרמב"ן**⁵²

⁴⁶ החומר שממנו עשוי הכפיס

המדינה. ³⁵ עמוד א, סוף ד"ה מתניתין השותפין. ³⁶ ושני ראיות הביא בעלויות דרבנו יונה לדבריו, א, מהמבואר לקמן (ד, א) שיהכל כמנהג המדינה' ללמדנו נאמר שבמדינה שהמנהג בה לבנות מהוצא ודפנא, יבנו כמנהגם, ומוכח שרק במקום שכן הוא מנהגם יבנו כך ולא במקום שאין בו מנהג כלל, ב, 'בנין את הכותל' נאמר במשנה כלפי מדינה שלא נודע בה מנהג ידוע וקבוע [דהרי במדינה שהמנהג בה לבנות, ודאי יבנו אפילו לשיטת הסוברים שהיזק ראה לא נחשב לנוק (אם כי יעוין בהערות לעלויות דרבנו יונה (עמוד א הערה 8) שהסתפק בזה, וברשב"א (ד"ה כלבנים) **מבואר** בשם 'איכא מרבותא' שכשמנהג המדינה לגדור חייב לגדור רק לשיטת הסוברים שהיזק ראה נחשב לנוק] ובמדינה שהמנהג בה לא לבנות ודאי לא יוכל האחד לכפות את חבירו וכמבואר לעיל (בביאורים ד"ה כמנהג המדינה, הראשון) בשם העלויות דרבנו יונה] והוצא ודפנא לא נחשבים כיכול' סתם שבו דיברה המשנה. ³⁷ ד"ה ואם היא. ³⁸ **וכן דעת הנמוקי יוסף** (א, א) מדפי הרי"ף, ד"ה הכל כמנה המדינה, הראשון) ו**בביאור הקצות החושן** (קנו, ב). ³⁹ ד"ה בנין ד"ה ודע. ⁴⁰ ואף שביד רמה (הובא בבאורים לקמן ד"ה כתב ביד רמה) מבואר שבכגון דין הולכין אחרי רוב העיר לענייני ממונות, והיאך אם כן יסמכו על כך שמהנהג הראשון נקבע בבית דין בעוד ששאר רוב אנשי העיר בנינם באופן אחר, **תירץ החתם סופר**, שאף הדין רמה יסיים שרק כשיש לנו לזיזק לרוב המנהג, אכן נכון הדין שיש לנהוג כרוב אנשי העיר אפילו לענין ממונות, אולם כשנהגו הללו מנהגם הראשון על פי בית דין, כלל לא מוטל עליהם לברר את אשר נהגים שאר אנשי העיר. ⁴¹ אות ב ד"ה ומסקנא. ⁴² כמבואר לקמן (צב, ב) בשם שמואל. ⁴³ דף ב עמודה א ד"ה וצ"ע. ⁴⁴ נחלקו בזה לעמוד בעמוד ב. ⁴⁵ **וכמבואר ברשב"א** (בבא קמא ב, ב) ד"ה אבל במחוברת, בתירושו הראשון). ⁴⁶ ג, א. ⁴⁷ הובאו דבריו בתוספות ד"ה כפיסין. ⁴⁸ ב, יא. ⁴⁹ **וכן מבואר ברשיי בתענית** (יא, א) ד"ה כפיס) ו**במצודת ציון** (חבקוק שם, ד"ה וכפיס). ⁵⁰ **ועיווין ברשיי בחגיגה** (טו, א ד"ה וכפיס) שכתב שהכפיס האמור במקרא פיסת עץ הוא, וכן הוא הכפיס הנדון במשנתנו, ובגמרא לקמן (ג, א) מבואר להדיא בשם רבא שהכפיס חצי לבינת אבן הוא. ⁵¹ **ובנמוקי הגרי"ם** (ד"ה תוס' ד"ה כפיסין) (דקד בלשון התוספות שכתבו תירוצם בלשון 'שמא' ולא בלשון דאי, משום המבואר בתוספות יום טוב (הובאו בהמשך ובמהרה) שיתכן שבלשון המקרא ולשון חכמים חלוקים בענין זה, ואכן לא הקשו התוספות קשייתם על מסקנת הגמרא לקמן שביארו בה בשם רבא שקבלה היא ביד האמוראים מהתנאים שהכפיס האמור במשנה התייבט אבן היא ולא עץ, אלא על רב אשי שתמה שם 'וליעטמך כפיסין וארי מנלן', תמזה התוספות מדוע שאל רק מנלן ולא הקשה מהמקרא שמוכח בו שמעף עשוי הכפיס ולא מלבינת אבן, ולישב דעת רב אשי תירצו התוספות שלדעתו אכן הכפיס לעולם אבן הוא ולא עץ ורק מונח הוא בין העצים, ולפי מסקנתו ש רבא לא ניתן לומר שהכפיסו התוספות לתירצו בן התוספות יום טוב שהכפיס בלשון המקרא עץ ובלשון חכמים אבן. ⁵² ד"ה כפיסין, **וכן תירץ בעל הגליון** (הובאו דבריו בשיטה מקובצת, ד"ה כפיסין). ⁵³ בפרקין משנה א ד"ה כפיסין. ⁵⁴ **וראה הביא לרביו** מאשר נקטו להדיא בגמרא לקמן (ג, א) שאמרא גמירי לה' שהכפיס הינו ארזי, ומוכח שלא מן הסברא ולא מן המקראות הוכיחו זאת אלא כן ביארו התנאים והאמוראים, וחלקו לשון החכמים מלשון המקרא, כמבואר בחולין (קלו, ב) 'לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמן, ו**בבתיבות משפט** (על רבינו ירוחם, מירשים נתיב כו חלק ג, דף שכו עמודה ב ד"ה והולכין) דחה דבריו, משום שלא מצינו שתיבה אחת תתפרש בלשון חכמים אחרת מפירושה בלשון מקרא, וכן זאת מצינו שחכמים קוראים לאותה משמעות תתיבה

ראיה, לכן תיקנו שמלכתחילה יבנו גדר העשויה לעמוד שנים רבות. והרשב"א⁶⁴ כתב שלכך יבנו גדר חזקה כדי שלא יוצרך לקוראו כל עת לדין ולתובעו שיקים את המחיצה הנפולה, ומדויק מדבריו שאפילו שאין במעט הזמן שבין הנפילה לבניה היזק ראיה, די בעצם החיסרון שמוכרח הוא מדי זמן לקוראו לדין, כדי לכופו לבנות מתחילה גדר שתעמוד לאורך ימים, ולדעת הרא"ש⁶⁵ שהשעוריים הנקובים במשנה משום מציאות הבניין הם, שבפחות מהם לא יעמוד הכותל, כתב הבית יוסף⁶⁶ שלפי דבריו, אפילו שניתן לבנות מחיצה דקה לסלק על ידה היזק ראיה, אולם מחיצה זו לא תעמוד לאורך זמן, ויכול השותף לכפות את חבירו לבנות כראוי בטענה שאינו חפץ לכלות ממונו בכותל שעתיד ליפול בזמן קרוב. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג⁶⁷ הוסיף עוד שאפילו בחצר ששטחה מועט, עד כדי שאם יבנו כותל כמנהג המדינה לא יסאר לכל אחד כדי חלוקה, וחפץ אחד מהשותפים לבנות גדר דקה יותר כדי שישאר לכל אחד מהם כדי חלוקה, יכול שתופו לכופו לבנות כמנהג המדינה ואפילו ששטחם מצומצם כל כך.

וזה נותן. תמחו התוספות⁶⁸ מדוע טרחו בעלי המשנה לבאר שיה נותן ג' טפחים וזה נותן ג' טפחים' הלא כבר שנו שהגדר דינה להבנות 'באמצע', ומובן אם כן שכדי שתהיה הגדר באמצע צריך כל אחד מהשותפים ליתן את מחצית עובי מקומה, ותייצו שאכן לא לענין מקום הגדר האריכו בדבריהם, אלא שלא יטעו להכריע ששיעורי האבנים הנקובים במשנה לכל שותף בנפרד הם. ובעל הגליון⁶⁹ תרץ שללמדנו באו את אשר מובאר בנמוקי יוסף⁷⁰ בשם הרא"ה, שלא יוכל אחד השותפים לסלק עצמו משותפות בניית הכותל, ולבנות כולו משלו, ואפילו כשדעתו לבנות כמנהג המדינה, משום ששותפו יוצא נפסד שאינו יכול להשתמש באותו כותל⁷¹, ולכן האריכו לבאר שזה נותן וזה נותן, דהיינו שבדוקא יבנו את הכותל ממקום שניהם, והנה בעליות דרבנו יונה⁷² מבואר שרק כשחפצים השותפים בבניית גדר משותפת שתעמוד על מקום שניהם ומאבני שניהם, יכול האחד לכפות את חבירו שיבנו דוקא מאבנים וכמנהג המדינה, אולם כשדעת האחד לבנות את הגדר כולה בשלו משלו, זכותו לבנותה אפילו מחומר חלש כהוצא דופנא ולא דוקא כמנהג המדינה⁷³, ובשם יש מפרשים כתב⁷⁴ שאפילו רוצה אחד מהשותפים לבנות את כל הגדר בחצירו ומשלו, גם כן יכול שותפו לעכב עליו ולכופו לבנותה מאבנים דוקא וכמנהג המדינה, משום שכותל העשוי מהוצא דופנא מט הוא ליפול, וכשיפול יצטרך הניזק לטרוח אחריו בדין, ועד שיכופנו לבנות כותל חדש ינוק בראית חבירו לשל⁷⁵. והרא"ש⁷⁶ הכריע כדעת רבנו יונה, משום שלא מצינו שחייבה התורה את אשר מזיק לחבירו, להעמיד שמירה להיזק באופן שתעמוד אותה שמירה לדורי דורות, אלא שמירה כל שהיא די בה, ואם תיפול הגדר הלא יש שופטים בארץ וניתן לתבוע את המזיק לפניהם על כל נזק, ומדויק אם כן מדבריהם שכשבונה על מקומו ומאבנים כמנהג המדינה, לא יוכל שותפו לטעון כלום, ושלא כדעת הרא"ה. ובעיקר מחלוקתם כתב בלבוש מרדכי⁷⁷ שנחלקו אם יסוד דין היזק ראיה, הרי הוא כשאר נזיקין, ולכן מעת שמסלק תא הנוזק לא ניתן לתובעו כלום, על אף שעלול הסילוק ליפול במהרה, או שיסודו מדין שותפות הממון ביניהם, שדנים את חובת הקמת מחיצה בין השותפים כחלק מהתחייבות הממון שבין השותפים, וכיון שכן יחוייב לבנות כמנהג המדינה על אף שסלק את ההיזק ראיה די בהוצא דופנא שבונה בתוך שלו.

כשחפץ אחד השותפים לבנות את כל הגדר משלו ובתוך שלו

הכל כמנהג המדינה. בגמרא לקמן⁷⁸ מבואר ש'הכל כמנהג המדינה' נכפל במשנה ללמדנו שינהג כמנהג המדינה אפילו כשמנהגם לבנות כתלי חצר מלולבי דקלים וענפי הערמונים בלבד, ומכך שפירטו בעלי הגמרא שהפחות שבכתלים הינו העשיר מלולבי הדקלים וענפי הערמונים, דייק רבנו תם⁷⁹ שאם מנהגם לבנות כתלים בשיעור פחות מזה, מנהג הדיוט הוא ואין לו תוקף כלל, ויכפה האחד את חבירו ליתן לכל הפחות כשיעור גדר העשויה מלולבי הדקלים וענפי הערמונים⁸⁰, ובשו"ת מהרי"ק⁸¹ הצדיק שיטתו, וביאר שניתן לפסוק כמנהג נגד הלכה רק במנהג שנקבע על ידי וותיקים, ושיש למנהג ההוא ראיה מן התורה, וכיון שמנהג לבנות בפחות מהוצא דופנא מנהג שנשתרש מאליו הוא ולא נקבע על ידי וותיקים, ואף ראיה מן התורה אין לו, אין לנהוג כמוהו, אולם הרמב"ן⁸² דחה את דבריו של רבנו תם, וביאר שאפילו במדינה שהמנהג בה לבנות את הכתלים מחומר יותר חלש מלולבי הדקלים וענפי הערמונים, יבנו השותפים כמנהג המדינה, ולדוגמא בעלמא נקט בגמרא את המנהג לבנות מלולבי דקלים או ענפי ערמונים⁸³, ואילו הלך בזה הרמב"ן לשיטתו, שביאר לקמן⁸⁴ שמנהג שנקבע על ידי כל אנשי העיר, או על ידי שבעת טובי העיר בעמדם אנשי העיר, יש לנהוג כמנהג על אף שהלכה כנגדו, ואילו מנהג שנשתרש בעיר ולא נקבע על ידי אנשי העיר ולא על ידי שבעת טובי העיר במעמדם, אין לבטל מחמת המנהג הלכה גמורה, ורק הלכה רופפת ניתן לבטלה אפילו מחמת מנהג שנשתרש מאליו בין אנשי העיר, וכן מבואר במאירי⁸⁵ שכל מחיצה שמסתלק על ידה היזק הראיה, אפילו מחיצה קלה שבקלות היא, די בה, ואין יכולים השותפים לכפות זה את זה להעמיד מחיצה שמסתלקת גם היזק שמיעה. ובשושנים לדוד⁸⁶ הצדיק שיטת רבנו תם, משום שמסתבר שמחיצה פחותה מהוצא דופנא אינה מסלקת לגמרי היזק ראיה, ונמצא אם כן שמנהג אותה העיר לבנות מחיצות אינו משום היזק ראיה אלא כמנהג סדום בעלמא שלא יוכלו להשתמש כל אחד בחצירו מנהגי צניעות, ולכן יבנה כותל לכל הפחות מהוצא דופנא ולא כמנהג המדינה שנהגה סדום הוא.

כמנהג המדינה. במשנה מבואר שהחומר ממנו יבנו הכתלים נקבע לפי מנהג המדינה⁸⁷, אולם עצם בניית הכותל מבואר בגמרא⁸⁸ שנקבע ברצון השותפים, או חיוב גמור הוא משום היזק ראיה. ומבואר בעליות דרבנו יונה⁸⁹ שבמדינה שהמנהג בה שלא להקפיד על היזק ראיה בין שותפים, ולא לבנות כותל בין שותפי החצירות, אין השותף האחד יכול לכפות את חבירו להשתתף בהוצאת בניית כותל ביניהם, אלא אם חפץ האחד לרחיק מעצמו היזק ראית חבירו יבנה כותל משלו ובתוך שלו⁹⁰, ובהגהות אשרי⁹¹ מבואר בשם המהרי"ח שרק זאת יכול לכופו את חבירו שישתתף עמו בבניית גדר מסיפס קטנה, שתוכיח עד היכן מגיע תחומו של אחד בחצר, ושאם יעבור אותה ויכנס לחצר חבירו יהיה נחשב כגנב, והרשב"א⁹² נחלק על רבנו יונה, וכתב שודאי לשיטת הסבורים שהיזק ראיה נחשב לנוק, יכול אחד השותפים לכופו את חבירו להשתתף עמו בהוצאת בניית כותל ביניהם, אפילו במדינה שהמנהג בה לא להקפיד בזה ולא לגדור בין שותפי חצירות⁹³, וטעמו נחבאר בשו"ת הרשב"א⁹⁴ שרק היזק ממוני ניתן למחילה, אולם היזק ראיה בחצר שיש בו משום פריצת גדר צניעות שבישראל⁹⁵, לא יכולים אנשי המדינה למחולו. וכן מבואר ביד רמה⁹⁶ שכיון שאיסור יש בדבר שיהיו החצירות פרוצות זה לזה, אין להקל ולפוטרו ממחיצה אפילו במדינה שנהגו שלא לגדור. וברא"ש⁹⁷ מבואר בשם

איכא מרבנותא'. 90. וראיה הביא לדבריו, מהמבואר במשנה ששותפים שחלקו ביניהם גינה, במדינה שהמנהג בה לגדור בין שותפי הגינות חייבים לגדורה, וחמור בה ההיזק ראיה יותר מבחצר, וכמבואר לקמן (בעמוד ב) שבגינה מודים הכל ששייך בה היזק ראיה משום עין הרע, ובכל זאת הדין הוא שבמדינה שהמנהג בה לא להקפיד על היזק ראיה בגינה, אין חובה לגדור ביניהם [כמבואר לקמן (ד, א) שהעמיד רבא שסתם גינה דינה במקום שנהגו לגדור, וחייב לגדור, ומוכח מדבריו שגינה שהונתה במדינה שהמנהג בידוע וקובע בה שלא לגדור, פטורים הם מלגדור] ומוכח שכשהמנהג בה לא לגדור פטורים הם מלגדור הגם שישנו היזק ראיה מסוים. 91. על הרא"ש בפרקין סימן ו, ד"ה וכן כתב מהרי"ח. 92. ד"ה בלבנים, ובשו"ת הרשב"א (חלק ב סימן רסח) הורחבו הדברים ונחבארו יותר. 93. וראיה הביא לדבריו, מהמבואר לקמן (ד, א) ש'הכל כמנהג המדינה' מלמדנו שאפילו מנהגם לגדור בהוצא דופנא ינהגו כמנהגם ולא יגדור באבנים דוקא, ונתייך מדבריהם שבפחות מהוצא דופנא לא ניתן לגדור אפילו במדינה שנהגו לגדור במחצלת ושאר דברים הפחותים מהוצא דופנא (עוד בענין זה יעייין בביאורים לעיל ד"ה הכל כמנהג המדינה) וברור אם כן שאם מנהג לגדור באופן חלש אינו נחשב למנהג הגון שיש לנהוג כמותו, ודאי שמנהג לא לגדור כלל לא נחשב כמנהג הגון שיש לנהוג כמותו [נעוד הוסיף הרשב"א שאפילו תאמר שבפחות מהוצא דופנא לא ניתן לגדור רק מחמת שכיון שמקפידים השותפים על ההיזק ראיה שיש להם זה על זה, ולכן יכול האחד לכפות חבירו שיבנה גדר שראייה לעמוד שנים רבות, שלא תיפול בקרוב ויצטרך לכופו לדין, ועד שתבנה הגדר יהיה ניזק, ולפי זה במקום שכלל אינם מקפידים על היזק ראיה לא יבנו כלל גדר, ודחה הרשב"א סברא זו, וביאר שודאי דין גמור הוא שלא יבנו בפחות מהוצא דופנא גם במדינה שהמנהג בה שלא להקפיד על מעט ההיזק ראיה שישנו בין נפילת הכותל הקיים ועד שיבנה תחתיו כותל אחר, ומוכח אם כן שאם בפחות מהוצא דופנא לא ניתן לבנות דאי שלא ניתן להשאיר את החצר ללא אחריות כלל]. ואת הראיה שהובאה בעליות דרבנו יונה (הובא בעמדה לעיל) להצדיק דבריו, דחה הרשב"א בשני טעמים, א, אין להוכיח מכך שבגינה הקילו שלא לגדור במדינה שהמנהג בה לא להקפיד בכך, כיון שגינה קל דינה מחצר לשיטת הסבורים שהיזק ראיה בחצר נחשב לנוק, ורק לשיטת הסבורים שהיזק ראיה אינו כנוק, חמור אכן דין הגינה מדין החצר. ב, בירושלמי (בפרקין הלכה ב) מבואר שבגינה חייבים השותפים לגדור ביניהם, אפילו במדינה שהמנהג בה שלא לגדור, וכיון שכן מסתבר שרא לא לחלק על הירושלמי, ונקט בלשוננו (לקמן ד, א) שסתם גינה הרי היא במקום שנהגו לגדור, לא כדי שידויק מדבריו שכשהנהגו שלא לגדור פטורים הם אכן מלגדור, ורק משום שלענין בקעה הוצרך רבא לבאר שסתם בקעה הרי היא במקום שרגילים שלא לגדור הוסיף לבאר שהגינה מהותה שנהגו וסתם רגילים לגדור, ולענין דין לא בא רבא לקבוע דבריו שבמקום שנהגו שלא לגדור אכן ייפטרו מלגדור. ויחייק ברין (לקמן ג, א) ד"ה ולענין הלכה) שסתם אכן ניתן להביא ראיה מהירושלמי, או שרבא חלק בתלמוד שלנו על הירושלמי. 94. חלק ב סימן רסח, באמצע ד"ה עוד יש מנהגין. 95. עוד הוסיף שם הרשב"א בתשובה שעל ידי פירצה זו נגרם שתסתלק השכינה מישראל, כמבואר לקמן (ס, א). 96. לקמן ד, א את לט. 97. בפרקין סימן ו.

מדינה של המדינה בה לבנות כותל רק מטא

מדינה של המדינה בה לבנות כותל בין שותפים

יש מפרשים⁹⁸ שבחצר חובה לגדור בין השותפים אפילו כשהמנהג שלא לגדור, משום שהיוק הראיה שבה מצוי ורב הוא, כיון שהחצר משמשת לתשמישים צנועים ולכניסה ויציאה לבית, **והמאירי**⁹⁹ כתב שמנהג שלא להניח מחיצות בין שותפים, הרי הוא כמנהג המבטל את הדין, ואין לסמוך על מהג כעין זה כלל, **ובטור**¹⁰⁰ הובאו שני הדיעות בענין זה, **והרמ"א**¹⁰¹ הכריע כדעת הרשב"א שיבנו אפילו כשהמנהג לא לבנות¹⁰².

לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם. כתבו **התוספות**¹⁰³ שמלשון המשנה 'לפיכך' ניתן לדייק שדין חלוקת האבנים והמקום במקרה שנפל הכותל, נובע מדין בניית הכותל, והיינו שלשיטת הסוברים¹⁰⁴ שעלי המשנה הסכימו שהיוק ראייה לא נחשב לנוק, ובניית הכותל תיעשה רק כשהפצצים בכך השותפים, ולא כל החולקים רשותם מחוייבים בה, מן ההכרח שבעת חלוקת האבנים והמקום אחרי נפילת הכותל, ישנה עדות ברורה שהכותל נבנה מדמי שניהם בשותפות שוה, ולכן ישו שניהם בחלוקה, ואם אין עדות ברורה שממקום ומדמי שניהם נבנה הכותל, יחולקו האבנים והמקום על פי טענותיהם וראיותיהם¹⁰⁵. **אולם בר"י**¹⁰⁶ **מבואר בשם איכא מאן דאמר** שאפילו לשיטת הסוברים שהיוק ראייה לא נחשב כנוק, יחולקו אבני הבניין ומקומו בשוה בין השותפים, אפילו לא נמצאה עדות ברורה שמתחילתה נבנתה הגדר בשותפות, וזאת משום שכיון שאיזה גדר ולו קטנה חייבים השותפים לבנות אפילו שאין היוק ראייה, מסתבר שהכותל שעמד הוא הוא שעליו הסכימו מתחילה, ושותף שטוען ששותפו היתה חזקה רק בהוצאת בניית גדר דקה, והוא משלו בנה גדר אבנים, כיון שלא מוכח מעצם הגדר שבתנאי ומשל האחר נבנתה¹⁰⁷, עליו מוטל להוכיח בעדות שנתאי היה בבנייה. **וביד רמה**¹⁰⁸ **מבואר** שלעולם יחולקו האבנים בשוה ואפילו אין שום עדות היאך ומשל מי נבנה הכותל, משום שלעת עתה משתמשים שניהם בכותל בשוה וחזקתם בו שוה, ואפילו לא משתמשים בו כיון שאין הכותל רשות בפני עצמו אלא נספח לרשות החצריות, יש לנו לספחו במידה שוה לכל אחד מהחצריות, נמצא ששניהם מוחזקים בו בשוה ויחולק בשוה אפילו ללא עדות.

כתבו התוספות¹⁰⁹ שלשיטת הסוברים שדעת בעלי המשנה היא שהיוק ראייה נחשב כנוק גמור, וחובה מוטלת על כל החולקים רשותם לבנות כותל ביניהם, ברור שהכותל נבנה מדמי שניהם, ובעת נפילת הכותל יחלקו השותפים בשוה את האבנים והמקום, ואין כלל צורך בעדים שיעידו שמדמי שניהם נבנה הכותל, ו**אולם רבנו יונה**¹¹⁰ **נחלק על דעת התוספות**, וביאר שאפילו לשיטת הסוברים שכל החולקים רשותם חייבים לבנות כותל ביניהם, משום שהיוק ראייה נחשב לנוק גמור, כיון שמשנתנו דנה בחלוקת חצר קטנה שרק מחמת הסכמת שני השותפים ניתן היה לחלוקה, ומן הדין לא יכולים השותפים לבוף זה את זה לחלוקה, לכן ללא עדות שבקינן התחייבו השותפים זה לזה שמדמי וממקום שניהם ייבנה הכותל, לא יחולקו האבנים ללא דין, ומשום שיכול האחד לטעון משלי ובשלי ביתי את כל הגדר, ולא

מין שמדמי שניהם נבנה הכותל לרעה שאין הדין ראייה

מין שמדמי שניהם נבנה הכותל לרעה שיש הדין ראייה

נותרה לי חבירי לחלוק חצר קטנה כל כך אלא אם אשא בעצמי את כל הוצאת מקום ובניין הכותל. **והרמב"ן**¹¹¹ **והרשב"א**¹¹² **והר"ן**¹¹³ דחו דבריו, וביארו שכיון שעצם קיום הגדר מוכיחה שנתרצו לחלוק את החצר, ומעת שנתרצו הדין מחייב את שניהם להשתתף בשוה בהוצאת בניית הכותל, כך שהסברה הפשוטה נותנת שמדמי וממקום שניהם נבנה הכותל על אף שאין עדים בדבר, ומסתבר שלא יותר אחד מהם על זכותו לתבוע את חבירו להשתתף בהוצאת הבנייה, ושותף שמפסק בחלוקה, עליו מוטל להביא ראיה ולהוכיח ששותפו הסכים לחלוק את החצר, רק בתנאי שהגדר כולה תבנה על שטחו ומשל¹¹⁴. **וברא"ש**¹¹⁵ **מתבאר עוד** שלדעה זו מסתבר ששניהם חפצים בסילוק נזק הראיה שביניהם, ולא יתנה האחד את חלוקת החצר באי השתתפותו בהוצאת בניית הגדר¹¹⁶. **וביד רמה**¹¹⁷ מבואר שמסתבר שמדמי וממקום שניהם נבנה הכותל, כיון שבהיותו עומד שימש הכותל את שני בעלי החצריות בשוה, ואפילו לא השתמשו בו, כיון שאינו יודן כרשות בפני עצמה אלא נספח לחצריות, יש לנו לספחו במידה שוה לשני החצריות, ולעולם יחולקו אבניו בשוה בין שניהם¹¹⁸.

לפיכך בגמרא לקמן¹¹⁹ תמחו מה החידוש בדין זה, הלוא מאחר שמדמי וממקום שניהם נבנה הכותל, ודאי שאם יפול הכותל יש לחלוק את אבניו ומקומו בשוה בין שניהם, ו**תירצו** שנצרכו בעלי המשנה ללמדנו שאף אם נפלו האבנים לרשות אחד מהם, או אפילו נפלו על מקומם ופינם אחד לרשותו, גם כן חולקים בשוה את האבנים, ולא מוטל על המוציא מהמוחזק להוכיח אריות שחלק לו באבנים, וזאת משום שחלוקת האבנים נקבעת על פי דיני הבנייה, ולא על פי המחזקות בהם אחר הנפילה, וכיון שבשותפות ומדמי וממקום שניהם נבנה הכותל, יחולקו האבנים בשותפות. **ותמחו התוספות**¹²⁰ מדוע תלו בעלי המשנה את דין חלוקת מקום ואבני הכותל בדין בנייתו, הלוא אפילו לא נקבע ולא נודע דיני בניית כותלים, כיון שאין על הכותל שום ראיה שתעיד על ידי מי נבנה¹²¹, יש לדנו כממון המוטל בספק שלדעת הכל חולקים אותו בשוה בין התובעים¹²², ו**תירצו** שבקושיא זו עצמה התחבטו בעלי הגמרא לקמן, בתמיהתם על המשנה 'פשיטא', והיינו שכלל אין צורך לחדש שהאבנים יחולקו על פי דיני הבנייה, אפילו לא נקבעו דינים בבנייה יחולקו בשוה מחמת הספק למי הם, ול**יושב תמיהה** זו ביארו בגמרא שהמשנה דנה בחלוקת אבנים שעמדו אחרי נפילתם ומן רב בוצרו של אחד מהשותפים, והמחזיק טענתו בפיו שיאמינוהו שמשלו ובשלו בנה את הכותל כולו, מיגו שיכול היה לטעון שקנה את האבנים¹²³, ורק משום שהבנייה דינה שתיעשה ממקום ומאבני שניהם, לא נאמן המחזיק בטענתו שמשלו ובשלו בנה, שהרי 'אנן סהדי' שודאי לא יותר לשתפו אלא דחקו בדין להשתתף בהוצאת הבנייה¹²⁴.

וביד רמה¹²⁵ **תירץ** שהוצרכו בעלי המשנה לקבוע את חלוקת האבנים והמקום על פי דיני בניית הכותלים, במקום ששותף אחד טוען שהגדר כולה משלו ובשלו נבנתה, וחבירו טוען שמשל שניהם ובמקום שניהם נבנתה¹²⁶, והיה מקום לומר ששלשה

לשדה חבירו. **עוד מתבאר בגמרא** (לקמן ד, ב) שהסכימו רבא מפריקא וריבא שכותל אבנים בקבעה שנבנה מדמי וממקום שני השותפים, במידה ויש בו חזית משני צדיו או שאין בו כלל חזית בשום צד, דינו שוה, שיחלקו השותפים את אבניו ומקומו בין שניהם בשוה, ומכך שהשוו רבא מפריקא וריבא את הכותל שהוכחה יש על בעלותו על ידי החזית שעליו, לכותל ללא חזירות כלל שאין שום הוכחה על בעלותו, **דייוק התוספות** שאף כותל שבעלותו מוטלת בספק, ואין לאחד השותפים ראייה על בעלותו בכותל, בכל זאת יחולקו אבניו ומקומו בשוה בין השותפים, ואפילו נפלו כל האבנים לחצר אחד מהשותפים לא יקבע הדין על פי החזקה, דאם נאמר שאבני כותל ללא ראייה ישארו בידי המחזיק בהם, לא היה רבא מפריקא מדמה את דינו לכותל שיש בו שני חזירות, שבו ודאי לא יוכל המחזיק להחזיק, **אולם הרמב"ן** (סוף ד"ה לפיכך) **והרשב"א** (ד"ה לפיכך, הראשון) **דייקו בדין ראשי** (לקמן ד, ב) ד"ה ולא יעשו) שביאר דעת רבא מפריקא שכותל ללא חזירות כלל מתחלק בין שניהם ללא ראייה, לא כדעת התוספות שכותל ללא חזירות נחשב כממון המוטל בספק שאין לתובעים שום ראייה על בעלותם בו, אלא משום שחזיתו החזיתות אף הוא נחשב לראיה שבעלות שניהם בכותל שוה, ויעיין בביאורים (בהמשך קטע זה) שהרשב"א לשיטתו יישב בזה את קושיית התוספות. ¹²² **עוד ביארו התוספות** שאפילו חכמים שנחלקו על סומכות (בבבא קמא נו, א) ולדעתם ממון המוטל בספק סתם אין להציאו מיד המחזיק, גם דעתם מסכמת שאת אבני הכותל שלא נמצא ראייה לבעלותו השותפים בהם יש לחלק ביניהם בשוה, ולא להעמידם בחזקת אף הוא החצר שלשם נפלו, **משום** שבמדוי היתה הגדר עומדת על תילה ויתה מחזיקות שניהם שוה, ולכן אין לדון את מוחזקותו של האחד באבנים לאחר שנפלו כמוחזקות יתירה על מוחזקותו חבירו. ¹²³ **וביאר התוספות** שיהיה נאמן לטעון שרכשם, כיון שזוה זמן רב שנמצאים האבנים ברשותו, **ובשיטה מקובצת** (ד"ה אמנם) **מובא שהרא"ש** בתוספותיו דחה את תירוץ התוספות, שאם עיקר חידוש המשנה טמון בכך שאפילו זהו האבנים זמן רב ברשות אחד מהם נאמן השני על חלקו, מרדע ביארו בעלי הגמרא לקמן רק שנפלו האבנים לרשות אחד השותפים, והשמינו פוטה זה שזמן רב שוה ברשותו ולקמן מובא תירוץ אחר בשם הרא"ש. ויעיין **עוד בטור ובשלחן ערוך** שפסקו (קטע, א) דבר הידוע שהוא משל השותפות, אין לאחד חזקה בו על חבירו, ואפילו שתהה כידן זמן רב, ולשיטתם לכאורה נסתרת שיטת התוספות שיש לחלק בין שיהיה רב למעט, ואולם (קטן, ח) כתב שאין למוחזק והורב ברור כשיטת התוספות שאף שותף יכול לקנות מנכסי חבירו אם שוה ברשותו זמן מרובה, **ובחוסן ישועות** (ד"ה לפיכך) דחה סברת השי"ך, דמאחר שהתוספות והשלחן ערוך נקטו לשון רבועה 'זמן רב', מנין לנו לחלק בין הזמנים הללו ולומר שזמן התוספות ארוך יותר. **ועוד בענין נאמנות שותף** לטעון למוחזקות בכנסי חבירו חצר המשותפת לשניהם, ויעיין בביאורים לקמן ד"ה בתוספות מבואר. ¹²⁴ ויעיין התוספות דבריהם על הדין שאפילו הטוען שותמך טענתו בביגמו, לא נאמן לסתור סברת 'אנן סהדי', כדרך שלא נאמן בטענה נגד עדים אפילו תומך דבריו בביגמו. וכיון שרק משום טענתו על האבנים נודת 'אנן סהדי', לכן אין נאמן בו, **דייוק התוספות** שלפי זה כותל בין שרדות בבקעה שלא נמצא בו שום ראייה שתעיד למי הוא, כיון שמתחילתו אין הדין מחייב שייבנה על ידי שניהם, נאמן המחזיק בו זמן רב אחרי שנפל לטעון שנמשלו בנאמו, ביגמו שהיה יכול לטעון שרכש את האבנים משותפו אחרי שנפלו, ואין 'אנן סהדי' נגד טענתו, כיון שאין הכרח שיתקף את שותפו בהוצאת בניית הכותל, שהרי מדין לא חייב שותפו להשתתף בהוצאת הבניה. ¹²⁵ אות ג, ד"ה ומאי. ¹²⁶ ונקבלות עיקב (ממנא, א) ד"ה וביותר) כתב שמסתבר שבאופן זה דנו אכן במשנה, דאם נאמר שכל אחד טוען כולה שלי, וממנו מדבריהם שמודה כל אחד שלא בנו כדרך כל השותפים בשותפות, אלא האחד בנה כולה, ושוב לא ניתן לחלוק על סמך החזקה שבנו כדיו המשנה בשותפות. אלא ודאי שהאחד טוען חזיה שלי, ומחמתו מקבל אף חבירו חצי בכותל.

האופנים שחלוקת מקום ואבני הכותל נקבעת רק על פי דיני הבנייה

תירוץ נוספים מדוע חלו את דין החלוקה בדין הבניה

רבעי המקום והאבנים יימסרו לטוען שכולה שלו, ורביע המקום והאבנים ימסרו לטוען שחציה שלו, ועל אף שבהיות הכולל בנוי היו שניהם מוחזקים בו במידה שווה, בכל זאת היה הטוען חציה שלי נחשב כבעל דין שהורה שבחצי הכולל אין לו כלל חלק וימסר כולו לחבירו, ובחצי שטוען על בעלות טוען אף חבירו לבעלות ויחולק אותו החצי בין שניהם, ולכן הוצרכו בעלי המשנה ללמדנו שחלוקת האבנים תיעשה על פי חזקתם העכשווית של בעלי החצר בכולל קודם נפילתו, דהיינו שזה בשוה¹²⁷, שהרי הכולל בהיותו בנוי שימש בשוה ובאותה מידה את שתי החצירות, ומחזקתם העכשווית יש ללמוד שמן הסתם בניית הכולל מממון וממקום שניהם נעשתה¹²⁸. ובעלויות רבנו יונה¹²⁹ ברשב"א¹³⁰ בר"ן¹³¹ ובתוספות הרא"ש¹³² מבואר שללא הכרעת בעלי המשנה שאבני הכולל יחולקו על פי דיני בנייתו, היה מקום לומר שהתופס באבנים יוכל לטעון שמשלו ובשלו בנה את כל הכולל וייאמנו דבריו משום תפיסתו, ושלא יוכל חבירו להוציא מידו ללא ראייה ברורה, ככל מוציא מחבירו, וזאת משום שחציהם עמד קודם שהתעצמו והתוכחו עליהם בעלי הדין¹³³, ורק משום שדין החלוקה תלוי בדין הבנייה יוכל האחד להוציא מחבירו שמוחזק מעת נפילתם. ובגליון תוספות¹³⁴ תירץ בשם ר"י שלולא הכרעת המשנה היה ניתן לפסוק את דין האבנים על פי חזית שבהם¹³⁵. ובחוסן ישועות¹³⁶ תירץ שהוצרכו ללמדנו מדין הבנייה, שאפילו לא ניכר על האבנים כלום שמהכולל הנפול הינם, בכל זאת לא נאמן המחזיק בהם לטעון אני משלי ובשלי בניתי את כל הכולל, וייאמנו דבריו מיגו שהיה טוען החזרתי לשותפי את אבניו ואלו אחרים הם¹³⁷.

הוקף טענת אי בנייתו מניו ולקחתי

בתוספות¹³⁸ מבואר שבעלי המשנה נצרכו לחדש שאפילו שהו אבני הכולל אחרי נפילתם זמן רב בחצירו של אחד מהשותפים, והיה בידו לטעון שמשלו ובשלו בנה את כל הכולל, ויהיה נאמן במיגו שיכול היה לטעון שרכש מחבירו את חלקו באבנים, ויהיה נאמן בטענתו כיון שהאבנים שהדים ברשותו זמן רב, ורק משום שהכירנו שחלוקת האבנים תיעשה על פי דיני בניית הכולל ולא על פי הלכה, יוכה חבירו בחצי מהכולל, ותמה רבי עקיבא איגור¹³⁹ מדוע נטלו התוספות בפשטות שבעטנת 'לקחתי' נאמן השותף יותר מטענת 'בניתי', עד כדי שהעמידו שיהיה נאמן בטענת 'בניתי' משום שיכול היה לטעון 'לקחתי', הלא בטוענו 'לקחתי' נאמן רק משום ששהו האבנים ברשותו זמן רב, ומאותה סיבה יש להאמינו גם בטענת 'בניתי', שהוכחה יש מכך שנשתהו ברשותו זמן רב ששלו הם מתחילה. ובהגהה לתוספות רבי עקיבא איגור למשניות¹⁴⁰ יישב תמיהתו, שטענת 'בניתי' סותרת חזקה המיוסדת על כך שרוב שותפים בונים כחצי חצירותיהם בשותפות, ומדוע ייאמן דבריו שותרים חזקה, ואילו טענת 'לקחתי' אינה נסותרת כלל מחזקה, דאף שבשותפות בנו את הכולל מכל מקום יתכן שרכש מחבירו את חלקו בכולל בעודו בנוי, או באבנים אחרי שנפל הכולל. ובקהלות יעקב¹⁴¹ תירץ שלפי המבואר בתוספות שעוד בהיות הכולל בנוי ספק הוא מי הם בעלי, נמצא שתפיסתו באבנים כלפי טענת 'בניתי', תפיסה אחרי שנולד הספק היא, כיון שכבר בעת נפילת הכולל היה מקום להסתפק מי בעל הכולל, ולכן אין להחשיבו מחמת תפיסה זו כלפי טענה זו כמוחזק, וניתן להוציא האבנים מידו ללא ראייה, ואילו טענת 'לקחתי' מתחלת מעת שטוענה בבית דין אחר שנשתהו האבנים זמן רב ברשותו, נמצא שתפוס הוא באבנים קודם שהספק אם אכן קנה את האבנים או לא.

המקום. כתבו התוספות¹⁴² שהמקום עליו היה בנוי הכולל שביני החצירות, דין פשוט הוא שמתחלק בין השותפים, ושנוהו במשנה רק אגב דין חלוקת האבנים, **אולם ביד רמה**¹⁴³ דחה דבריהם וכתב שאם כבר נהנה אגב שנוהו היו צריכים בעלי המשנה לנקוט בלשונם 'האבנים והמקום של שניהם', דהיינו העיקר קודם הטפל, **ואכן ברמב"ם**¹⁴⁴ **מבואר** 'והואיל ומקום הכולל משל שניהם אם נפל הכולל הרי המקום והאבנים של שניהם', ומדויק מדבריו שקביעת דין חלוקת המקום היא הקובעת את דין חלוקת האבנים, נמצא אם כן שחלוקת מקום הכולל היא היא עיקר החידוש, **וטעמו של הרמב"ם מבואר באבן האזל**¹⁴⁵ שלא ניתן להוציא את האבנים מהמוחזק בהם מחמת הסברא שודאי בשותפות נבנה הכולל, ורק מחמת שבמקום עליו היה בנוי הכולל מוחזקים שניהם בשותפות, יש מקום לדון את האבנים כדין מקום הכולל שהרי מתחילה היה דינם שווה, ועל ידי דין מקום הכולל ניתן להוציא את האבנים מהמוחזק בהם.

של שניהם. תמהו התוספות¹⁴⁶ הלא בבבא מציעא¹⁴⁷ מבואר שהרוכש פרה בחליפין, וקודם שהחזיק רוכש הפרה בפרתו ילדה, וספק הוא למוכר ולקונה אם ילדה קודם החליפין, והולד למוכר, או אחרי החליפין ילדה והולד לקונה, והכריע שמואל שאם מוחזק אחד מהם בולד לא יוציאווה מידו ללא ראייה ברורה שלא ברשותו נולד, **וכן מבואר**¹⁴⁸ לענין בית ועליה ששייכים היו לשנים, ונפל הבית כולו, שלז' היו האבנים ברשות גמורה של אחד מהם, לא היו מוציאים אותם מידו ללא ראייה ברורה, **ומשני דינים** אלו ניתן להוכיח שאפילו במקום ספק גמור מוכרע הדין על פי המוחזקות, ומדוע אם כן באבני כותל ללא חזית וללא ראייה שנתעל בעלותו, לא יוכרע הספק על פי המוחזקות, ויהיו האבנים ברשות המחזיק בהם עד שיוכיח שותפו בראיה ברורה שחלק לו באותם אבנים. **ותירצו** שרק במקום שמוחזק אחד מבעלי הדין בממון עוד קודם שנוצר ספק, אז מוכרע הדין שאין להוציא מהמוחזק ללא ראייה, וכגון ולד הפרה שנולד אחרי שכבר מוחזק היה בו הקונה או המוכר, לכן מוכרע דינו שאין להוציא מהמוחזק בו ללא ראייה, וכן אבני הבית והעליה שבהיות הבית בנוי ברור לכל שאבני הבית לבעל הבית ואבני העליה לבעל העליה, ורק אחרי שנפלו הבית והעליה נולד ספק איזה מהאבנים שייכים למי, לכן מוכרע דינם שאין להוציא את האבנים מהמוחזק ללא ראייה ברורה, אולם בחלוקת אבני הכולל שביני החצירות, כיון שעוד בהיות הכולל בנוי ועומד על תילו, כבר ספק היה מי הם בעלי, מדוע יוכרע דינו שכבר בספק עומד מימיה ראשונים, על פי המחזיק בו מעת הנפילה בלבד¹⁴⁹. **וביאר בקובץ שיעורים**¹⁵⁰ שבדבריהם הללו חידוש התוספות שאפילו התופס שלא מהמוחזק, וכתופס אבני הכולל שמאליהם נפלו לרשותו ולא הוציאים המוחזק בהם, גם כן לא תועיל תפיסתו אם רק לאחר שנולד הספק תפס.

של שניהם. הנה לקמן¹⁵¹ מבואר שבכל ספק שאין 'דררא דממונא' יוכרע דינו בספק של 'כל דאלים גבר', וענין ה'דררא דממונא' מבואר בתוספות לקמן¹⁵² שבכל מקום שאפילו ללא טענותיהם של בעלי הדין יש לבית דין ספק בענין, נחשב דינם שיש לכל אחד מהם 'דררא דממונא' בממון הנידון, **ומבואר בתוספות**¹⁵³ שאף בחלוקת מקום ואבני הכולל לא הכריעו 'כל דאלים גבר', משום שאף ללא טענותיהם יש מקום לדון כל אחד מהם כבעלים לכל הפחות על חלק מהכולל, **וכמבואר בעלויות דרבנן**¹⁵⁴ שכיון שבהיות הכולל בנוי עמד להשתמשות שתי החצירות, אין

או ידבק חזית שלא כדין לא יהיו מעשיו ניכרים לעין כל, ורק בבקעה שהרבה נכנסים ויוצאים שם מועיל עשיית חזית כיון שלא ניתן לרמות ולקלף או להדיק חזית שלא כדין. ¹³⁶. ד"ה לפיכך. ¹³⁷. והלכו בזה החוסן ישועות והש"ך לשיטתם, **דהנה בחוסן ישועות** בא בזה ליישב קשיית התוספות לפי שיטת הטור והשלחן ערוך שנקטו (קטט, א) שאפילו חפצים ששהו זמן רב ברשות אחד מהשותפים אינו יכול לטעון עליהם ששלו הם, **ובש"ך** (קנו, ח) מבואר שהסכימו הטור והשלחן ערוך לדעת התוספות ודנו בדבריהם רק בשהייה שלא לזמן ארוך כל כך, ואולם החוסן ישועות דעתו שחלוקים הטור והשלחן ערוך על התוספות, ולדעתם מן ההכרח ליישב שתלו את דיני חלוקת האבנים בדיני הבנייה, ללמדנו שאף כשלא ניכר שהאבנים מהכולל הנפול הם. ולפי זה המבואר בשלחן ערוך (קנו, ה) שיש מי שאומר שרק כשיניכר שהאבנים מהכולל הנפול יחולקו בהם בשותפות, לדעת החוסן ישועות השלחן ערוך עצמו חלק על דעה זו, ולדעתו הא גופא נתחדש במשניות שיהיו חלקו גם כשלא ניכר מהיכן האבנים, והש"ך לשיטתו הלך שהשלחן ערוך הסכים לדעת התוספות, ולכן תמה (שם) מי החולק על דעה זו שכשלא ניכר מהיכן האבנים לא יחלקום בשותפות, ומדוע הביא השלחן ערוך דעה זו רק בשם יש מי שאומר ולא כדעה מוסכמת. ¹³⁸. ד"ה לפיכך. ¹³⁹. בתוספות רבי עקיבא איגור למשניות, בפרקין אות ג. והובאו דבריו בגליון הש"ס בכמה דפוסים. ¹⁴⁰. בפרקין אות ג. ¹⁴¹. סימן ב אות ב ד"ה ולחומר, וכן מבואר בקובץ שיעורים (חלק א, בבא בתרא אות ז) בשם הגר"ט. ¹⁴². סוף ד"ה לפיכך. ¹⁴³. אות ג. ¹⁴⁴. שכנים ב, יח. ¹⁴⁵. שכנים שם, עמוד עד ד"ה עתה. ¹⁴⁶. ד"ה לפיכך. ¹⁴⁷. ק, א. ¹⁴⁸. בבא מציעא קטו, ב. ¹⁴⁹. והרשב"א (לקמן ד, א ד"ה ופרקין לא צריכא, הובאו דבריו בבבא אורח ד'ה לפיכך) נחלק עליו שאף תפיסה אחרי שנולד הספק מועילה, אם תפס קודם שהתחילו בעלי הדין להתעצם בדין. **וישנוי בקונטרס הספיקות** (כלל ב סימן ז) שתמה מהמבואר **בתוספות בכתובות** (ב, א ד"ה ויקנה) אם טוען התופס טענתו בברי, תועיל תפיסתו להחשיבו כמוחזק אפילו תפס אחרי שכבר נולד הספק, ומדוע אם כן לא תועיל תפיסת השותף שלחצירו נפלו האבנים, כשטענתו טענת ברי, **ותירץ בשם אהרן בעל קצות החושן** שרק כשמתחילת הדין היה האחד מוחזק תועיל תפיסת השני ממנו, משום שלא השתנה בזה מהות הדין, שהאחד מוציא מחבירו, ואין סברא שתועיל תפיסת הראשון יותר מתפיסת השני, אולם תפיסת שמתחילת הדין הייתה הסברא שמכרעת שיהיו חלקו, וככולל שביני שני חצירות, אין סברא שתועיל תפיסת האחד אחרי שנולד הספק אחריו **ובנין זה יושב בשערי ישר** (חלק ב, שער ה פרק י, עמוד מד ד"ה ופי"ז) ומטעם אחר, שהתופס ממוחזק כיון שמוחזקותו לא נותנת דין ששלו באמת התפוס אלא שאין כח ביד בית דין להוציא ממנו, ולכן תפיסה שנבנה מועילה, אולם יחולקו דין אמת הוא, שבכמה אופנים וזכה אחד בחצי החפץ ואפילו על פי האמת אין לו חלק בחפץ כלל, מכל מקום רק היא הכרעת התורה שיקבל הגוף חצי כדי להציל החצי השני לגמול, נמצא שתפיסת אחד מהשותפים, כמות כגוילה גמורה שגולל מחצית הכולל שזכה בה שותפו מן הדין. ¹⁵⁰. חלק א, בבא בתרא אות ח. ¹⁵¹. לה, א-ב. ¹⁵². לה, ב ד"ה דררא דממונא. ¹⁵³. ד"ה לפיכך. ¹⁵⁴. לקמן ד, א סוף ד"ה פשיטא.

החידוש שביני חלוקת מקום הכולל

הטעם שלא נפסק בדין האבנים המוציא מחבירו עליו הראיה

הטעם שלא נפסק בדין האבנים כל דאלים גבר

מקום להכריע את דין האבנים בפסק של 'כל דאליים גבר'. ובקצות החושן¹⁵⁵ תמה על דבריהם מהמבואר בבבא מציעא לגבי שנים שאוחזים בטלית וכל אחד טוען שכולה שלו, וביארו התוספות שללא תפיסתם בטלית כלל אין מקום להסתפק למי היא, ורק תפיסתם וטענותיהם מעוררות את הספק, וכיון שמוחזקים הם בטלית לא הכריעו 'כל דאליים גבר', וכמו כן היה על התוספות לבאר כאן לענין אבני הכותל, שכיון שללא תפיסתם בכותל באמצעות עמידת חצירותיהם בסמוך לו, לא היה מתעורר ספק בבעלותו, וכיון שמוחזקים הם באבניו באמצעות חצירותיהם הסמוכים אליו¹⁵⁶, לכן לא ניתן להכריע ש'כל דאליים גבר'. ובספר מרחשת¹⁵⁷ ובקהלות יעקב¹⁵⁸ יישבו טענתו וביאר שמוחזקות בכותל אינה מוחזקות גמורה כיון שלא תפוסים בו שניהם בפועל אלא עומדים לצידו, ומקום הכותל עצמו לא ברור למי הוא דעליו גם מתדיינים, ובמה אם כן ייחשב שהכותל מוחזק לאחד מהם או לשניהם¹⁵⁹.

מוחזקות שותף בכסי שותפו בחצר המשותפת

בתוספות¹⁶⁰ מבואר שבמקרה שעמדו אבני הכותל הנפול, זמן רב בחצירו של אחד השותפים, יש מקום להאמינו שרכש משותפו את חלקו באבנים, וביארו שאפילו שיש לתמוה, מדוע ייאמן המחזיק באבנים ששלו הם מחמת היותם ברשותו, הלא בבבא מציעא¹⁶¹ מבואר ששותף המחזיק בכסיו בחצר המשותפת לשניהם, לא יוכל לטעון ששלו הם, משום שדרך השותפים שלא להקפיד זה על זה וזמן הסתם השאיל לחבירו ממקומו להניח חפציו, כך שברשות בעלי החפצים עומדים החפצים ולא ברשות שותף, וכמו כן יש לומר לענין המחזיק באבני הכותל, שאפילו עמדו האבנים ברשות אחד מהשותפים לא יוכל לטעון על בעלות בהם מחמת אותה מוחזקות, כיון שמן הסתם אף הוא כדרך השותפים אינו מקפיד על חבירו ששואל כביכול מרשותו מקום להנחת אבניו, ותירצו שרק על הנחה לזמן מועט דנו בבבא מציעא שמן הסתם הסכים האחד להשאיל מקום לחבירו, אולם לזמן מרובה ודאי לא מוחל כל אדם לחבירו להשאיל לו מקום בחצירו לזמן מרובה, וכיון שעמדו האבנים זמן רב ברשות האחד נאמן הוא לטעון ששלו הם¹⁶². ובקצות החושן¹⁶³ דייק בדברי הר"י מוגאש¹⁶⁴ והר"ף¹⁶⁵ שלדעתם אין חילוק בין שהו אבני או חפצי השותף האחד בחצר חבירו זמן רב או זמן מועט, ובכל האופנים הדין שזה שאין השותף יכול לטעון למוחזקות מחמת היות נכסי שותפו ברשותו.

גמרא

כדתניא מחיצת הכרם. כתבו הרמב"ן¹⁶⁶ **והרשב"א**¹⁶⁷ שעל אף שבהרבה משניות נאמר לשון מחיצה והכונה בהם לכותל, בכל זאת הביאו ראייה דוקא ממשנה זו שבמסכת כלאים משום שהביבה היא משנה זו לחכמים שממנה למדו בבבא קמא¹⁶⁸ חידוש דין שייב אדם לשלם את אשר היוק לחבירו ואפילו שלא היוק בידים אלא בגרמי¹⁶⁹, ובחתם סופר¹⁷⁰ תירץ שלא רק משום חביבות החידוש שבמשנה זו הביאה, אלא לדין גמור, דכיון שיש מקום לומר שהמקפיד על היוק ראייה שנגרם לו מחבירו הרי הוא כבעלי נפש רעה, ואין לחייב שותפו מחמת כן להשתתף בהוצאת הגדר, לכן טרחו להביא משנת כלאים זו שבה נתבאר שהקפידו חכמים שלא יזיק אדם את חבירו אפילו בגרמי, וחייבו את המזיק לשלם את אשר הזיק, וממשנה זו מובן שאף בנוקי היוק ראייה יש מקום לחייב כדרך שחייבו בנוקי גרמי. ובתורת חיים¹⁷¹ תירץ שמחיצה האמורה ברוב המשניות אין במשמעותה כותל אבנים אלא חציצה בעלמא

מדוע נכריז לראיה שמחיצה הינה כותל

על ידי קנים חבלים וילונות או עם פתחים כדנין לכו"ך¹⁷², ולכן הביאו ראייה ממשנת מחיצת הכרם שמלבד לשון מחיצה נאמר בה עוד שהמחיצה הינה גדר, וגדר ודאי הכונה לכותל העשוי מאבנים¹⁷³. אולם בנמוקי הגר"ב¹⁷⁴ מבואר להיפך, שלדעת הרא"ש¹⁷⁵ שרשאי שותף לבנות כותל דק העשוי מעץ משלו ובתוך שלו, ולא יוכל שותפו לכופו להשתתף בהוצאת בניית כותל אבנים כמנהג המקום ומשל שניהם, לפי דעתו בדוקא הביאו משנה זו שבה נאמר לשון מחיצה, על מחיצה קלה שעשויה מעץ ולא מאבני גילל וכדומה, וכראיה בדרך אגב שאף מחיצה קלה שמה מחיצה.

מחיצת הכרם שנפרצה. בבבא קמא¹⁷⁶ מבואר שמשנה זו בדעת רבי מאיר נאמרה, וממנה למדו שרבי מאיר חייב את המזיק באופן של גרמי לשלם נזקיו, וכתבו התוספות¹⁷⁷ בשם רבנו תם שאמרו זה אין מקורו במשניות, אלא ברייתא היא זו, ותמהו התוספות לפי דבריו שברייתא היא זו ולא משנה, לא נאמר לגביה כללו של רבי יוחנן 'סתם משנה רבי מאיר היא'¹⁷⁸, וכיון שלהדיא לא נתפרש בברייתא זו שדעת רבי מאיר נאמרה, מנין להם לבעלי הגמרא בבבא קמא שדעת רבי מאיר נאמרה ברייתא זו, ותירץ רבנו תם¹⁷⁹ שמתסבר שדעת רבי מאיר נאמרה משנה זו, משום שבמסכת כלאים נתבאר שרבי שמעון ורבי יוסי נחלקו על רבי מאיר, ולדעתם אין אדם אוסר תבואה שאינה שלו ואפילו עשה מעשה גמור כסייך גפנים על גבי תבואת חבירו, נמצא אם כן שלדעתם ודאי לא יאסור הכרם את תבואת חבירו כתוצאה מנפילת הגדר שביניהם, ורק לדעת רבי מאיר שיכול אדם לאסור ממון חבירו, ניתן לומר שאף כשלא היוק בידים אלא בגרמי אסר את ממון חבירו¹⁸⁰.

אומר לו. מבואר ברש"י¹⁸¹ שרק על בעל הכרם מוטל לגדור בין כרמו לשדה התבואה, משום שבעל השדה מותר לזרוע עד סוף גבול שדהו אפילו כשאין כותל ביניהם, ורק את בעל הכרם הגבילו החכמים שישאיר ארבע אמות בסוף גבול כרמו, ולא יטע בהם כלום אם אין כותל בין הכרם לשדה, נמצא אם כן שללא כותל בעל הכרם חייב להרחיק אילנותיו או לבנות כותל ולא בעל התבואה, והטעם שהגבילו את בעל הכרם ולא את בעל התבואה, מבואר בברייתא¹⁸² שמשום עבודת הכרם שצרכת ארבע אמות¹⁸³, קבעו החכמים שלא יטע אילנות בארבע אמות אחרונות, ופירש רש"י¹⁸⁴ שמשום כלאים אסרוהו, וכן מבואר בדברי רבי יצחק שכתב שבעל הכרם נחשב כמויק וחייב לגדור, משום שאילנות הגפן מושכים יניקתם מריחוק מקום, יותר מהתבואה, נמצא אם כן שהאיסור שיהיה בתבואה ובגפן בגדילתם ללא כותל ביניהם, מחמת הגפן הוא בא שמתערבת יניקתה ביניקת התבואה, ובמאורי¹⁸⁵ כתב בשם יש 'מפרשים' טעמים אחרים, א. שהגפנים טבעם להתפשט ולהוסיף ענפים, ואילו התבואה במקומה עומדת, נמצא שהכרם הוא שמערב עצמו בתבואה ואוסר ונאסר, והתבואה במקומה עומדת, לכן הטילו על בעל הכרם להעמיד את הכותל שנפל¹⁸⁶, ב. סתם שדות עומדות לזריעה, והנוטע הוא ששינה מדרך הכלל, לכן עליו מוטל לסלק את הנזק שנגרם לבעל השדה, ג. כיון שאין הכרם אוסר בכלאים את התבואה אם לא גדלו בכרם בשעת התערובת ענבים, יש לומר שברייתא זו דנה בכרם שבעת נפילת הכותל לא היו בו ענבים, וכיון שבעל הכרם לא נווק בכלאים ורק היוק את בעל התבואה, יש מקום לחייב אותו לבדו לבנות כותל, ורק אם אכן היו ענבים בכרם בעת שנפל הכותל, שאז כל אחד מהם מויק וניזוק, יחוייבו שניהם להשתתף בהוצאת בניית הכותל במידה שדה¹⁸⁷. ועוד כתב

בדעת מי נאמרה משנת מחיצת הכרם

על מי מוטל לסלק את נזקי הכלאים

לבעליהם או לעולם לא לדעת הרמב"ם משום שלא נמצא דין שלוש שנים במטלטלין, אולם אבני הכותל כקרקע הם שאינם מתניידות ממקום למקום מאליהם, ולכן בהיותן זמן רב ברשות אחד מהשותפים, יש להחשיבו כבעלים וכמחזק, כיון שבהחזקתו באבנים זמן מרובה, מוכח שבעליו הוא מחזיק בהם, ולא מחמת שהואיל להשאיל מקום לחבירו, וכיון שהחזקתו אחר זמן רב כבעלים היא, יש לתלות שאף מתחילה החזיקם כבעלים, ומיילא נפקע ממוחזקותו החיסרון שיש בצאן שמאליהם נכנסו, דאכן מוכח מהחזקותו עתה שמתחילה החזיקם כבעלים גמורים. ולפי זה רק אם נודע בבירור שתחילת החזקתו באבנים אחר שנפלו, לא היתה כבעלים אלא כמאשיל מקום לשותפו, אכן לא תועיל החזקתו זמן רב להיות עליהם כבעלים וכמחזק, ב. שהחזקה בצאן מתחילה מחזקותו גמורה היתה ובכל זאת לא תועילה להחשיבו כבעלים כיון שמאליהם באו, ולכן לא מסתבר שבעבור זמן רב תועיל החזקה להחשיבו כבעלים, אולם אבני הכותל מתחילה לא תועיל מחזקותו בהם רק משום שמסתבר שהשאיל לשותפו את מקומם, ובעבור זמן רב שכבר בטילה ההשאלה, דין הוא שתועיל מחזקותו בהם להחשיבו כבעלים. 163. קנו, ג. לקמן ד, א ד"ה פישא, תורף הראיה עיין בהרעה הבאה. 164. ב, א מדפי הר"ף, והוכיח בקצות החושן דבריו מכך שלא חילקו הר"י מיגאש והר"ף בין שהיה ארוכה לשהיה קצרה. 166. ד"ה מאי מחיצה. 167. ד"ה סברה מאי. 168. ק, א-ב. 169. והרש"ש (ד"ה גמרא מחיצה) כתב עוד שיתכן שבאותו מעמד שדנו בבבא קמא משנינו עסקו גם בבבא קמא דני גרמי, וכיון שעסקו במשנה זו לענין דיני גרמי הביאה גם לענין דיני מחיצות. 170. ד"ה שרצו. 171. ד"ה סברה מאי. 172. וכן הוכיח התורת חיים מהמבואר בעירך (ערך חץ, הראשון) שמחיצה נגור שמה מלשון חציצה. 173. בשני ראיות הוכיח התורת חיים שגדר הינה העשויה מאבנים דוקא, א, מהאמור בתהילים (פ, יג) 'פרצת גדריה' ותרגם המתרגם 'תקפת גורדיה' [בנין שבהוצאת מכן המאור הנגרסת היא 'תקפתא גורדיה' ב], מהאמור לגבי יצחק שבהלכו 'במשעול הרמבים' (במדבר כב, כד) שהיא אינה מחיצת הכרם האמורה בסוגייתנו, שהיה לבדו מזה וזמן מזה, ובהמשך הפסוקים מתבאר שאתו 'גדי' היה 'קיר' כאמור שם (פסוק כז) 'ותלחץ אל הקיר ותגדל את רגל בלעם אל הקיר'. 174. ד"ה גמרא סברה. 175. בפרקין סימן ה, הובאו דבריו דעת החולקים עליו בבבא קמא (ד"ה וזה נותן). 176. ק, א-ב. 177. ד"ה כדתניא. 178. סנהדרין פו, א. 179. וכן הובאו דבריו גם בתוספות בבבא קמא (שם ד"ה מחיצה). 180. ובגליון השי"ס (לרבי עקיבא איגר, בבא קמא שם) ציין לתוספות בבבא קמא (קטו, ב ד"ה לא צריכא, השני) שכתבו שמהאמור במשנה (שם) שהמציבה ומראה לגולני המלך שיגולו את שדה חבירו, חייב לשלם לנגול משום גרמי, נמצא אם כן שבמשניות שבעד רבי מאיר נאמרו גם כן מבואר שהמזיק בגרמי חייב, ולא הביאו (בבבא קמא ק, א-ב) ראייה ממשנה זו שהגרמי חייב משום שלא נתפרש דין הגרמי להדיא אלא מהיתיר שבמשנה למדו כן. 181. ד"ה אומר. 182. המובאת לקמן כו, א. 183. וכמבואר בפירוש רבי עובדיה מברטנורא (כלאים ד), לכן ד"ה אבן עובדיה חייב בשוריים הנעשה, וכן הביאה בשוריים כשקורים לעלות הידה, וכן הור"ח (אין עומד סביב לזכר לעבודת הכרם. 184. ד"ה אומר. 185. ד"ה זה שאומרים. 186. ומשם זה משמע ביד רמה (אות זו) שעל בעל הכרם מוטל לגדור כדי שלא תסרך גפנו על התבואה, ומדויק שמשום התפשטות הגפן על התבואה, גורו על בעל הכרם שיגדור. 187. וכדעה שלישית זו מבואר בשו"ת מקובצת (בבא קמא ק, ב ד"ה אומרין ד"ה וזה לשון הרמ"ה) בשם רבינו יהונתן הרמ"ה.

המאירי בשם יש מפרשים שלעולם חייבים שניהם להשתתף בבניית הכותל במידה שווה, והמסרב ליתן חלקו חייב בהוצאת נזקי הכלאים.

עוד הוסיף רבי יצחק¹⁸⁸ לבאר שכיון שמשום כלאים אסרו לבעל הכרם לקרב אילנותיו לשדה חבירו, נמצא אם כן שאפילו לדעת רבי יוסי¹⁸⁹ שרשאי כל אדם לעשות בתוך שלו כרצונו, ועל הניזק מוטל להרחיק ולשמור עצמו מנזק, בכל זאת אין לחייב את בעל התבואה להרחיק תבואתו, אלא את בעל הכרם, משום שבנוק שיצא מהמויק לניזק ללא הפסק בינתיים, וכגון עירוב הגפנים בתבואה, שמיד בנפילת כותל הכרם מתערבים הגפנים בתבואה, ודאי על המויק מוטל לשמור ולמנוע את הניזק, ו**בתוספות רי"ד**¹⁹⁰ דחה דבריו, וכתב שאם הרחקת הכרם מהתבואה משום כלאים, אף לחכמים היה הדין שעל בעל התבואה להשתתף בהוצאת בניית הכותל או להרחיק תבואתו שתי אמות מגבול שדהו, ודאי שלפי רבי יוסי לא מוטל על בעל הכרם לבנות, משום שלא מיידו בא הניזק לשדה התבואה, ומאלו בא נזק הכלאים מחמת נפילת הכותל¹⁹¹, ולכן **ביאר כדעת התוספות בבבא קמא**¹⁹² שאכן אף לרבי יוסי רק על בעל הכרם מוטל לבנות את הכותל או לסלק אילנותיו, משום שדין הרחקת האילנות מגבול השדה לא משום כלאים היא, אלא גזירת חכמים היא זו מפני החשד שמא מתוך שכל שדהו נטועה אילנות, יעביר מחרישתו בשדה חבירו, וכ**מבואר בעליות דרבנו יונה**¹⁹³ שכשיש חשש שמתוך מעשי המויק יבוא נזק גמור, וכגון שסמך אילנותיו לשדה חבירו שיש לחשוש שיכניס מחרישתו או בעצמו יכנס וידחק בשדה התבואה, אף לדעת רבי יוסי מוטל על המויק להשמור שלא יבוא נזק על חבירו¹⁹⁴, והרמב"ן¹⁹⁵ והרשב"א¹⁹⁶ הסכימו לדבריהם שאפילו לדעת רבי יוסי על בעל הכרם מוטל לבנות את הכותל, אולם מטעם אחר, שאחר שנקבע הדין שכשאין כותל בין הכרם לשדה, אסור לבעל הכרם לטע אילנות בארבע אמות אחרונות עד סוף גבול כרמו, נמצא שבנפילת הכותל כאילו נכנס בעל הכרם לרשות בעל השדה ומויקו שם בכלאים¹⁹⁷, וכן **מבואר בספר הישר**¹⁹⁸ שבעל הכרם נדון כמוליך בתוך כרם חבירו עציץ נקוב שבו זרע תבואה, ו**ביאר בברכת שמואל**¹⁹⁹ שלדעת הרמב"ן מלבד איסור סמיכת גפן לתבואה כשאין גדר ביניהם, עוד נחשב בעל הכרם אחרי נפילת הגדר כנכנס בתוך של חבירו ומויקו שם, ולכן אף לדעת רבי יוסי רק על בעל הכרם מוטל לבנות את הכותל שנפל, אולם התוספות סברו שמלבד סמיכת הגפן לתבואה לא ניתן לחייבו על אשר מתרחש אחר נפילת הכותל, ולכן לא דנהו כנכנס לתוך של חבירו ומויקו, אלא כחיצים שנוזקו בעת נטיעת הגפנים בסמיכות לתבואה, ועל אף שבעת נטיעתם היה כותל ולא היויק, בכל זאת יש לחייבו משום הניזק שאירע אחרי הנפילה, כדרך כל מויק בוריקת חיצים שבעת הזריקה לא חלק נזק רק אחרי זמן מה²⁰⁰. וב**שם אחרים** כתב הרמב"ן²⁰¹ שאכן רק בדעת חכמים נאמרה משנה זו, ולדעת רבי יוסי חייב בעל השדה לבנות את הכותל משל.

על מי מוטל לבנות את הכותל לדעת רבי יוסי

'אומרין לו גדר' שבית הדין הוא שמתרה בבעל הכרם ומודיעו ומזהירו חומר איסור הכלאים, ולכן ללא התראה לא נאסרת התבואה כיון שלא יודע חומרת הכלאים ולא מעכב את בנייתה כותל משום שחפץ בקיום הכלאים אלא מפני שלא יודע חומר האיסור בזה.

ו**הטעם** שהצריכוהו התראה, **מבואר בכובע ישועה**²⁰⁹, שכיון שהכלאים חל איסורם רק משעה שמתייאש בעל הכרם בדעתו ומחליט שכבר לא יבנה את הכותל, נמצא שעיקר הניזק שבע על ידו על ידי מחשבתו בלבד הוא בא, ולא מסתבר שיחייבו אדם על מחשבתו ללא התראה קודם לכן, ו**בדברי יחזקאל**²¹⁰ **מבואר** שכיון שלא התראה לא ניתן לדעת אם אכן חפץ בעל הכרם בכלאים ויאיסרו הגפנים והתבואה, או שכלל אינו חפץ בכך ולא יאיסרו הגפנים והתבואה, נמצא שכלל לא ברור שאכן איסור יש כאן, ובאופן זה יש לדון את האיסור כ'היזק שאינו ניכר', שאין לחייב את המויק בו, ורק אחר שהתירוהו ונדע לנו שכונתו לאיסור, הרי זה היזק ניכר ויש לחייב את בעל הכרם ככל מויק, ו**בדברות משה**²¹¹ כתב שאולי אף רבי מאיר שבריייתא זו נאמרה בדעתו, אף הוא הסכים לדעת רבי יוסי ורבי שמעון שאין אדם אוסר בכלאים את שדה התבואה שאינה שלו, ולכן לולא התראה לא יוכל בעל הכרם לאסור את תבואת חבירו, ורק בזאת נחלק רבי מאיר על רבי יוסי ורבי שמעון, שלדעתו כיון שיכול בעל התבואה להתרות ולא התרה, וכן אחר ההתראה יכול לכופו בדיינים שיבנה ולא כפהו, הרי זה כמניח כלאים בעצמו בכרם שהרי רואה הוא בפירצת הגדר שמערכת גפנים בתבואתו ושותק, ולפי זה אפילו לא התרה בעל התבואה בבעל הכרם תאסר התבואה, ונקטו ההתראה ללמדנו שכיון שניתן להתרות שפיר נחשב בעל התבואה שלא התראה כמקיים בעצמו כלאים בתבואתו.

בתוספות²¹² הובאה דעת ר"י שהסתפק אם אף כשנפרץ הכותל בשלישית, לא יחוייב בעל הכרם ללא התראה, ו**ביאר במאירי**²¹³ שהלכו בזה התוספות כשיטת רבי²¹⁴ שדבר הנשנה פעמיים נחשב כחזקה ואפילו שלא נשנה שלוש פעמים, ולכן כשהוזהר כותל זה בנפילה חייב בעל הכרם לחוש ולתקנו כל עת שיפול, דכבר נודע לו לבעל הכרם שעומד כותל זה ליפול. ו**בחידישו הראב"ד**²¹⁵ **מבואר** שמן החובה להתרות בבעל הכרם שלושה פעמים, ו**בתוספות רבינו פרץ**²¹⁶ נקט להיפך שודאי בפעם השלישית שהגדר נפרצה חייב בעל הכרם לגודרה אפילו שלא התרו בו.

חזרה ונפריצה אומר לו גדר. כתבו התוספות²¹⁷ **בשם רבנו תם** שלכך דקדקו בעלי הברייתא וכפלו בלשונם את הדין אם נפרץ הכותל שבין התבואה לכרם, ללמדנו שאין לצרף את המעט שגדל בפרי בכלאים בעוד שהיה הכותל פרוץ בראשונה, עם המעט שגדל בפרי בכלאים בעת שנפרץ הכותל בשנית, משום שכל שגדל בפרי בעת שהיה הכותל פרוץ בראשונה, אם לא גדל לכדי שיעור שנאסר בו הפרי, לכשיבנה הכותל הרי הוא בטל, ושוב כשנפרץ הכותל בשנית יש לנו לשער את הכלאים שבפרי מחדש, וככלל שקבע רבי יוחנן²¹⁸ לענין ביטול ברוב קמא קמא בטיל²¹⁹, ותמהו עליו²²⁰ אם לדעתו ניתן לבטל את אשר גדל בכלאים מחמת שהאיסור גדל מעט מעט, וכל מעט מעט מהאיסור בטל בפני עצמו עם גדילתו, מדוע לא יוכרע כן הדין בכל גידולי הכלאים ואפילו לא נפסק גידולם באמצע על ידי בניית כותל²²¹, ואכן יש מהראשונים²²² שנחלקו על ר"ת וביאר להיפך, שלכך דקדקו בעלי הברייתא בכפול בלשונם את דין הכותל שנפרץ, ללמדנו שאשר גדל בכלאים בעת שנפרץ הכותל לראשונה מצטרף לאשר גדל בכלאים בעת שנפרץ הכותל בשנית, ואם יש בשניהם כנגד אחד ממאתיים בפירות או בתבואה יאיסרו התבואה או הפירות, ואולם **במהר"י קורקוס**²²³ **מבואר** שחומרא יתירה היא זו לאסור את פירות משום צירוף כלאים. וה**חתם סופר**²²⁴ חילק וכתב על פי הכלל שהיתר אינו בטל, כיון שכל דיני ביטול ברוב שבתורה לבטל איסור נתנו, נמצא שאשר גדל בעת שנפרץ הכותל בראשונה, אף שלא גדל כשיעור שיש בו לאסור את הפירות, אם מתחילה היה דעתו לגדור, נמצא שגדל בהיתר, ולכן כששוב נפרץ ונוסף עוד מעט בכלאים יש לצרף את גידולי הכלאים זה לזה ויאיסרו הפירות והתבואה, כיון שהיתר אינו בטל לעולם, ואולם אם בעת שנפרץ הכותל לראשונה לא היה בדעתו לגדור ושוב נמלך וגדר קודם שנוסף כשיעור שיש בו כדי לאסור, דין הוא שלא

188. הובאו דבריו בתוספות רי"ד (ד"ה השותפין). 189. לקמן יח, ב, כה, ב. 190. ד"ה השותפין.
191. בקובץ ישועים (חלק א, מסכת בבא בתרא, אות יב) תמה, הלא מסתבר שאף התוספות הסכימו שאיסור יש בקיום כלאים, ומדוע אם כן לא נקטו שחייב הקמת הכותל שנפל משום כלאים הוא ולא משום דיני ממונות, ותייך שיתכן שאכן נחלקו התוספות ולדעתם קיום כלאים באופן זה אינו אסור אפילו מדרבנן, על אף שהפירות שגדלים בניקת כלאים אסורים. ועוד תירץ שלדעת התוספות כותל שדינו לבנות רק מחמת איסור ולא משום דיני ממונות, אין מקום לכפות על בעלי הכרם או השדה לבנותו, ורק אם משום דיני הממונות ררשו חכמים לבנות, יש לכפות את בעלי הכרם או השדה לבנותו. 192. ב, ד"ה אומר, וכן מבואר בתוספות רי"ד (ד"ה השותפין). 193. עמוד ג, ד"ה גמי סברה. 194. אולי דעת רבנו יונה כדעת המהר"ם (ד"ה ד"ה אומר לו) בדעת התוספות שאותם שני תנאים שבקיומם אף לרבי יוסי צריך המויק לשמור עצמו ונכסיו שלא יזיקו, והם שיבוא הניזק מיד המויק ממש לניזק, ושמיד מצאת הניזק מיד המויק כבר ניזוק בו הניזק, ושני תנאים אלו ישנם גם בכותל בין כרם לשדה שנפל, שהרי ללא כותל יתכן שכנס המויק בגופו או בכליו וירדסו בשדה התבואה, ומיד מעט שנפלה הגדר ניזקת התבואה בכלאים. 195. ד"ה נפרצה אומרין, ובקונטרס דינא דגרמי (בחדושי הרמב"ן השלם מהדורת מכון מערבא, נדפס אחרי חדושי הרמב"ן למסכת בבא בתרא, עמוד קצ ד"ה ואי קשיא לך גבי מחיצת). 196. ד"ה נפרצה. 197. וביאר עוד בקונטרס דינא דגרמי (שם) שלולי שיש איסור בדבר מחמת קיום הכלאים, לא היה רבי יוסי מחייב את בעל הכרם לבנות את הכותל שנפל, כיון שלא בידי ממש ולא מכוח נזק כולל השדה, אלא בעקיפין וכתוצאה רחוקה מהיות האילנות נטועים שם בעוד היה הכותל קיים. 198. לרבנו תם, מהדורת שלזינגר ירושלים תשמ"ה, סימן תרד. 199. חלק ד, בבא בתרא סימן זי אות א. 200. ועיין בנתיבות המשפט (קה, ביאורים כב) שביאר שהטעם שהחשיבו את נזקי הכלאים כחיצים היוצאים מיד

הטעם ששטור מביית הכותל ללא התראה

חובת התראה כשנפרץ הכותל בשלישית

צירוף תוספת כלאים זה לזה

חייב בנזקי כלאים כשלא התרו במויק שגדור

יצטרפו האיטורים זה לזה כיון שמעט האיטור שבראשונה בטל ברוב כדרך כל איטורים שבטילים ברוב.

וכמה תירוצים נאמרו ליישב שיטת ר"ת ולחלק בין כלאים שגדילים ברציפות לכלאים שגידולם הופסק באמצע על ידי בניית הכותל, א, ר"ת **תירץ**²²⁵ שרק באיטור שבא שלא ברציפות ופוסק באמצע התערבותו בהיתר, ניתן לומר בעת שפסק מלהתערב שאשר התערב עד עתה בטל, ושוב כשימשיך להתערב הרי זה כתערובת חדשה, ולכן בסתם כלאים שגדלו ברציפות, לא ניתן לבטל חלק מהגידול בפני עצמו. ב, **עוד תירץ** ר"ת²²⁶ שלא ניתן להכריע ולהקל בכל גידולי הכלאים בטענה שמעט מעט מהאיטור בטל בפני עצמו, כיון שאין דין ביטול זה דין גמור, אלא גזירת חכמים בעלמא, ולא גזרו כן החכמים לקולא אלא לחומרא. ג, ר"י **בן רבינו מאיר תירץ**²²⁷ שאפילו שאיטור המתערב בהיתר באיטיות ניתן לפסוק שכל מעט מעט מהאיטור בטל בפני עצמו, ואפילו שלא נפסקה התערבות האיטור בהיתר כלל, בכל זאת גידולי כלאים ובכל הדומה להם שדרך ההתערבות כן היא שמתערב לאט לאט, לא ניתן להכריע שייבטל כל מעט מהאיטור בפני עצמו. ד, **הרמב"ם**²²⁸ **והתוספות בשבת**²²⁹ **הכריעו** שרק כשאין באיטור כדי ליתן טעם בהיתר דהיינו כשיעור אחד מששים, הקילו לסמוך שכל מעט מהאיטור בטל בפני עצמו, ולכן כל שגדלו הכלאים ויש בהם יותר מאחד ששים כנגד ההיתר לא בטל האיטור²³⁰, וקצת כעין זה מבואר **בתוספות בבכורות**²³¹ שכשיש בתערובת יותר איטור מהיתר לא ניתן לסמוך על כך שכל מעט מהאיטור בטל בפני עצמו. ה, **המאירי**²³² **תירץ** שבסתם כלאים החמירו בביטולם משום שכלל האו בהלכות ביטול ברוב שהמחבר לקרקע אינו בטל, ואף שכלל זה נאמר לענין ערלה שנחשבת כאיטור גמור, ולא לענין כלאים שבמהותם אינם איטור גמור אלא תערובת היתר ואיטור, בכל זאת החמירו בביטולם שלא לרדן כל מעט מעט מהאיטור ולבטלו בפני עצמו.

ג, ב

נתיאש הימנה. כתבו התוספות! שלכן דקדוק בעלי הברייתא וביארו שרק אם מלבד חוסר הגדר עוד התיאש בעל הכרם מלגדור, נאסרו הגפנים והתבואה באיטור כלאים, ללמדנו שאילו לא התיאש בעל הכרם וברעתו לגדור בין הכרם לתבואה, אפילו גדלו הגפנים והתבואה בעודם מעורבים כשיעור אחד ממאתיים שיש בו כדי לאסור משום כלאים, לא יאסרו התבואה והפירות², **משום** שאזהרת הכלאים שבתורה בענין זריעה נאמרה 'לא תזרע כרמך כלאים'³, ומדויק מכך שרק גידולי כלאים שגדלו ברעת וברצון בעליהם, כזריעה הנעשית לרצון הבעלים, אוסרים את הגידולים, ולכן גידולי כלאים שבעליהם אינו חפץ בהם וברעתו לגדור, לא יאסרו את התבואה והפירות. **והנה במשנה בכלאים**⁴ מבואר שתערובת ענפי גפן בתבואה שנגרמה על ידי הרוח, ונאנס בעל הכרם ולא גדר, לא נאסרו התבואה והגפן, **וביאר בספר ריאים**⁵ שאם נוסף בתבואה שיעור אחד ממאתיים אוסרים הפירות אפילו שבאונס נתערבו, ורק אם לא נוסף בתבואה או בענבים שיעור אחד ממאתיים, שאיטורם רק מדרבנן, הקילו החכמים והתירו הפירות כיון שעל ידי הרוח נתערבו ונאנס מלגדור, **ולייק בתועפות חכמים**⁶ שנחלק הספר ריאים על התוספות, ולדעתו ואפילו תערובת כלאים שנוצרה שלא לדעת ולרצון בעליה, אוסרת מדאורייתא. **והמאירי**⁷ **חילק** בין כלאים דרבנן שבהם אכן לא נאסר כל שלא לרצונו נתערב בכלאים, **ואמאי**⁸ כלאים דאורייתא אוסרים אפילו שלא לרצון בעליהם.

גידולי כלאים שלא לרצון בעליהם

לשיטת התוספות⁸ שכלאים אוסרים רק כנשזרעו או קוימו לדעת ולרצון בעלי הגידולים, יש להקשות מדוע נאסרה התבואה בברייתא, הלא כלל לא חפץ בעל התבואה בתהערבות הגפנים בתבואתו⁹, **ותירץ החתם סופר**¹⁰ שאף שאכן יש מקום לומר שלא תאסר התבואה כיון שאין בעליה חפץ בפירצת הכותל והתערבות הגפן בתבואתו, מכל מקום כיון שהגפן נאסר משום כלאים, שוב יכול הגפן לאסור את התבואה לא משום קידוש כלאים שתלוי ברצון בעלים אלא ככל מערב דבר אסור

מדוע נאסרה התבואה בכלאים שלא לרצון הבעלים

בהיתר של חבירו, דאחרי שהגפן אסורה משום כלאים תערובתה בתבואה לא אוסרת משום כלאים אלא משום תערובת איטור. **ובדברות משה**¹¹ **מבואר** שכיון שמחובת בעל התבואה להתרות להזהיר את בעל הכרם שיעמיד הכותל על תילו, והוא לא עשה כן, נחשב לו כאילו ניחא דעתו בהתערבות הגפנים בתבואתו, ואפילו התרה ולא כפהו לדין שיבנה, גם כן יש לדנו כאילו ניחא לו ואינו מקפיד בהתערבות הגפנים בתבואתו, ולכן נאסרת תבואתו.

דין התבואה לשיטת הרמב"ם

הרמב"ם הביא בהלכותיו¹² ברייתא זו שמחיצת הכרם שנפרצה, ולא גדרה בעליה אחר שהותר, הרי היא אוסרת, ולא פירט מה נאסר אם רק הגפן או גם התבואה, וכן השמיט לגמרי את דין התשלומים המבואר בברייתא, שחייב בעל הכרם באחריות נזקיו, **וברב"ם**¹³ **ביאר** שדעתו כדעת התוספות שאף התבואה נאסרת ושחייב בעל הכרם לשלם את נזקי הכלאים שבאו מחמת גפניו, ולא פירט זאת הרמב"ם משום שדן באופן שהגפן והתבואה שייכים שניהם לאדם אחד, **אולם במרכבת המשנה**¹⁴ **ובתורת זרעים**¹⁵ **ביארו** שבכוונה תחילה השמיט הרמב"ם את דין התשלומים, משום שלדעתו כלל לא יכול בעל הכרם לאסור את התבואה, כיון שאינה שלו, ו'קידש' שנקט הרמב"ם בלשונו מוסב על הכרם בלבד ולא על התבואה שבהיתרה הראשון עומדת, **ובמראה הפנים**¹⁶ **כתב** שהרמב"ם הבין שדעת בעלי הברייתא שחייב גרמי הינו משום דין גמור, ולכן חייבו את בעלי הכרם אף על נזקי התבואה, ועל אף שלא נודע לנו מבעלי התבואה שניחא דעתם בהתערבות הגפן בשדותיהם, משום שכנוק גמור שהזיק האחד לחבירו נחשב, ואילו הרמב"ם עצמו דעתו מבוארת שהחייב בהנזקי גרמי הינו משום קנס, וכיון שבעל הכרם עצמו נאסרה תבואתו רק משום קנס, לא ניתן לחייבו אף בנזקי התבואה.

כלאים נחשב כנוק ניכר או כנוק שאינו ניכר

והייב. דעת רבי יוחנן¹⁷ שהמוזק את חבירו והנוק אינו ניכר, פטור המוזק מתשלומי הנוק, ורק בפרטים מסוימים חייבו החכמים אף את המוזק נזק שאינו ניכר, וכגון המטמא או מדמע תרומה או קדשים של אחרים, שאף שלא ניכר נזק הטומאה והדימוע בתרומה ובקדשים, חייבהו חכמים, מפני החשש 'שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרות חבירו'¹⁸, **ובנזקי כלאים, הכריעו התוספות**¹⁹ **שיש** לדונם כנוק ניכר, על אף שהמניח שרץ על טהרות חבירו נידון כנוק שאינו ניכר²⁰, ופטור מדין וחייב רק משום קנס 'שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרות חבירו', **וזאת משום** שאפילו לאדם שרואה את השרץ על הטהרות לא ניכר הנוק בבירור, דשמא לא באו הפירות במגע עם משקה, ולא הוכשרו לקבל טומאה, כך שהשרץ המונח עליהם לא היוקם כלל, ואילו הרואה את ענפי הגפן מעורבים בתבואה, ניכר בעיניו נזקי הכלאים שבתבואתו²¹, **וכן ביאר הריטב"א**²² שכיון שהתבואה נאסרת רק אחרי שתשתנה ותגדל בעודה מעורבת בגפנים חלק אחד ממאתיים, לכן יש לדונה כנוק ניכר, **ועוד תירץ הריטב"א**²³ באופן אחר שאכן מדין פטור בעל הכרם מנזקי הכלאים בתבואה, כיון שאין הנוק ניכר, וחייבהו החכמים משום קנס, כדרך שחייב את המטמא תרומות וקדשים מפני החשש 'שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרות חבירו' או מערב כלאים בשל חבירו²⁴. **ובחלקת יואב**²⁵ **תירץ** שטומאה לעולם דינה כנוק שאינו ניכר, כיון שלעולם לא ניכרת הטומאה בפירות או במשקין כלל, ואילו כלאים כל איטורים נובע על מכך שניכרת התערבות, שהרי לא הקפידה התורה על תערובת היניקה כיון על תערובת הניכרת לעין²⁶, ולכן דנו בעלי הברייתא את הכלאים כנוק ניכר.

דעת תוספות בבואר שרש החוב של בעל הכרם

והייב באחריות. **ומבואר ברא"ש**²⁷ שבנזקי כלאים חייבו את בעל הכרם אפילו שלא הזיק בידים ממש, משום שנחשב נזק כנוקי גרמי שחייב בהם רבי מאיר, ולא כגרמא בנזיקין שפטור אפילו לדעת רבי מאיר, **וזאת משני טעמים, א**, כיון שבעת שמתיאש ברי ובורר לכל שיתערבו ענפי הגפן בתבואה, ונחשב הנוק לתבואה כ'ברי היוזקא', ורק המוזק ואין בהכרח שאכן יבוא נזק על ידו נחשב כגרמא בנזיקין ופטור. **ב**, מיד מעת נפילת הכותל כבר ישנה התערבות שאסורה משום כלאים, ורק תנאי יש

משקין, שהמטמא משקין חייב לעולם כיון שניכר הנוק דהרי משקין אינם צריכים הכשר לקבלת טומאה. **בקובץ שיעורים** (חלק א, בא בתרא אות י) ביאר שאכן לדעת התוספות כל נזק שבעת ההיזק ניכר הנוק, נחשב כנוק ניכר, ועל אף שהנוק עצמו לא ניכר במשקין, ולפי זה הצורם און כבור בהמה טהורה, נחשב כמוזק נזק שאינו ניכר כיון שלא ידוע לכל שבהמת קרבן היא, ואדרבא סתם בהמות לשחיטה עומדים ולא להקריבה, **ואילו לדעת הרמב"ם** (קונטרס דינא דגרמי, מהדורת הרב הרשלה עמוד קט ועמוד קכח) הרברים להיפוך, שכלאים דינם כנוק שאינו ניכר כיון שלא ניכר בעצם הפירות והתבואה ששל כלאים הם, וצרימת און כבור נחשבת כנוק ניכר, כיון שהצרימה ניכרת לכל, **וביאר בקובץ שיעורים** (שם) **וכן מבואר ברבנו יחזקאל** (סימן לו, אות ב ד"ה אמנם ק"ל ובאות ג ד"ה אמנם יש) שנחלקו התוספות והרמב"ם במחלוקת רב יהודה ורבה (בבבא קמא צו, א) אם מטבע שפסלתו מלכות נחשב כנוק ניכר או נזק שאינו ניכר, שלדעת התוספות הנוק ניכר כיון שכל הרואה את המטבע מבין שזוהו שפסלתו המלכות ואינו שזוהו מאומה, ולדעת הרמב"ם כיון שבמטבע עצמו לא ניכרת פסילתו הרי דינו כנוק שאינו ניכר. ²² גיטין נג, א ד"ה רבי יוחנן, בתירוצו השני (במהדורת מוסד הרב קוק, **חידושי רבינו קרשקש** חלק ב עמוד נט). ²³ על תירוצו הראשון, **וכן מבואר בריטב"א ביבמות** (פג, א ד"ה חייב, בתירוצו הראשון) **וברמב"ם בקונטרס דינא דגרמי** (מהדורת הרב הרשלה עמוד קט). ²⁴ והתוספות (ד"ה חייב) דחו סברתו זו משני טעמים, א, משום שבמקום שאף המוזק מפסיד מהנוק, ככלכלאים שאף בעל הכרם מפסיד, אין לחשוש שיוקל בעיני אנשים נזק זה, ב, וגם שמסבירא זו ניתן לחייב רק את אשר במיד יפרץ את הגדר לאסור תבואת חבירו, ובברייתא זו אסור אף את אשר שבווג נפלה גדר שדהו. **ובדברות משה** (עמוד ג, סימן ו ענף ב ד"ה הנבון) הוסיף עוד שהתוספות נטו לחייב את בעל הכרם מדין כמיוק נזק ניכר ולא משום קנס, משום שלא מסתבר לחייב משום קנס באופן שהמוזק עושה את הנוק בתוך שלו ולא נכנס לרשות חבירו, וכן במטמא טהרות חבירו שעשה המוזק מעשיו בחצפי ובפירות חבירו, לכן יש לחייבו משום קנס, אולם רק הגפן בתבואה שלא עשה בעל הכרם שום מעשה ברשות בעל התבואה אין מקום לחייבו משום קנס, **אם** כי יעייין בבאורייתא לעיל (עמוד א, ד"ה עור הסיף) שהובא בשם הרמב"ם השבי"א וספר הישר שבעל הכרם נדון כאילו נכנס לרשות בעל התבואה והזיקו בידיים. עוד בענין סברות התוספות הללו יעייין בבאורייתא לקמן ד"ה כתבו התוספות. ²⁵ שרית חלק חושן משפט, סימן כ ד"ה ומה. ²⁶ כמבואר לקמן, כ, א ובידשלמי כלכלאים ב, א. ²⁷ לקמן פרק ב סימן יז.

באיסור כלאים שלא נאסרים הפירות עד שיתוסף בגידולם אחד ממאתיים באיסור, אולם עצם האיסור מתחיל מיד בעת שמתייאש בעל הכרם מלגדורו כרמו, ורק המזיק שלא מיד מתחיל הנוק נחשב כגרמא ופטור. **ולדעת הריב"א**²⁸ אין חילוק בין גרמא לגרמי, אלא שבנוק שכיח גזרו החכמים וחיבו וכינהו גרמי, ונוק שלא שכיח לא גזרו החכמים ופטורו וכינהו גרמא. **ובשו"ת אבני נזר**²⁹ **ביאר** שאכן לא חיבדוהו משום מחשבת היאוש מלגדור שחשב, דלא מצינו שחיבו אדם על מחשבתו, אלא שכיון שמוטל עליו לבנות כותל ואינו בונהו, דינו כמחריב כותל קיים שמזיק בידיים ממש, דמאחר שחיבו לבנות אין לחלק בינו לבין מחריב כותל. **ובקהלות יעקב**³⁰ **מבואר** שלדעת הרמ"ה לא היאוש מלגדור גורם את נזקי הכלאים, אלא עצם תערובת ענפי הגפן בתבואה, אלא שכל זמן שדעתו לגדור, רצונו לגדור הרי הוא כהצלה שלא יחול האיסור בתבואה ובפירות, ומעת שמתייאש מלגדור הרי הוא כמסלק הצלתו, ותערובת ענפי הגפן בתבואה אוסרת, כך שאכן לא על מחשבתו הוא מחוייב אלא על התערבות גפניו בתבואת חבירו.

כלאים נזק ניכר אפילו שלא נזק העלים רצו

בתוספות³¹ **מבואר** שכלאים נזקם ניכר לכל הרואה שענפי הגפן מעורבים בתבואה, **ותמה החתם סופר**³², הלא לדעת התוספות³³ כלאים שהתערבו שלא לרצון הבעלים, ובדעתו לגדור ולהפרידם, אינם אוסרים, ומדוע אם כן ייחשבו נזקי הכלאים כנוק ניכר, מניין נודע לכל שחפץ בעל התבואה בעירוב ענפי הגפן בתבואתו, וכדרך שביארו התוספות ששרץ על פירות טהורים לא נחשב כנוק ניכר כיון שלא נודע לכל אם כבר הוכשרו הפירות לקבל טומאה, **ותירץ** שדנו התוספות לפי הנראה לעין בעת הנזק, וכיון שפירות מתחילת ברייתם אין בהם הכשר לקבל טומאה, מן הסתם לא השתנתה חוקתם עד שלא נודע בבירור שכבר קבלו הפירות הכשר לקבל טומאה³⁴, ובפשטות אף בשעת הנזק עדיין לא הוכשרו לקבל טומאה, ולכן דינם כלל אינר בהם הנוק, ואילו עירוב הכלאים איסור העירוב ניכר לכל ולעת בעל התבואה או בעל הכרם לגדור, לא ניכרת כלל, לכן החשיבו את הכלאים כנוק ניכר. **ובשער משפט**³⁵ **כתב** שהכלאים דינם כנוק ניכר, משום שרק מחשבת יאוש חסר כדי ליתן בהם דין איסור נזק גמור, ואילו פירות שהונח עליהם שרץ, מעשה גמור של הטלת משקה עליהם, חסר בהם כדי לקבל טומאה, ולכן החשיבו כנוק שאינו ניכר. **ובאבי הנחל**³⁶ **תירץ** שכיון שרואים העוברים ושבים שלא מתעסק בעל הכרם לגדור שדהו, ניכרת כוונתו שמרצה בעל הכרם בתערובת, ולכן החשיבו כנוק ניכר.

כתבו התוספות³⁷ שני סברות שמחמתם לא מסתבר שהכלאים דינם כנוק שאינו ניכר, ומחמת קנס חייב בעל הכרם לשלם נזקי הכלאים, א. משום שבמקום שאף המזיק מפסיד מהנוק, כבכלאים שאף בעל הכרם מפסיד, אין לחשוש שיוקל בעיני אנשים נזק זה, ב. וגם שמסברא זו ניתן לחייב רק את אשר במזיד יפרוץ את הגדר לאסור תבואת חבירו, ובברייתא זו אסרו אף את אשר בשוגג נפלה גדר שדהו. **ובשו"ת בית יעקב**³⁸ הקשה על סברתם הראשונה, הרי להדיא שנינו בחולין³⁹ שלדעת רב נחמן רב עמרם ורב יצחק המטמא או מדמע תרומת חבירו, נטמאת התרומה וחיבו חכמים את המטמא רק כשיש למטמא שותפות באותה תרומה, ולשיטתם ברור אם כן שהחמירו וחששו שמא יטמא אדם תרומת חבירו, אפילו כשהמטמא עצמו מפסיד מכך⁴⁰, **וכתב בשו"ת בית שלמה**⁴¹ שאכן מחמת קושיא זו הלכו התוספות בשיטת רבי יוחנן שאדם אוסר את שאינו שלו כשעושה מעשה, ולשיטתו המטמא את של חבירו נטמאה התרומה וחייב, אפילו כשאין למטמא שותפות בתרומה, ולא קנסו במקום שהמטמא מפסיד בעצמו, **ובנו הוסיף**⁴² שבסברתם השנית תירצו התוספות אף לשיטת רב נחמן רב עמרם ורב יצחק שמקום יש לקנס את בעל הכרם על אף שבעצמו הפסיד מהכלאים, וכדרך שקנסו את המטמא ששותפות יש לו בתרומה, מכל מקום זה יש לגזור רק כשמטמא במזיד, **וכמבואר בשיעור יעקב**⁴³ שלא גזרו על ההשג כשלא הרויח ממעשיו שבשוגג, וכיון שבסוגיינתו חייב בעל הכרם בין בשוגג ובין במזיד, הוכיחו התוספות שודאי מדין חיבדוהו כהיוק ניכר ולא מקנס, **ובתורת גיטין**⁴⁴ **ובחתם סופר**⁴⁵ **תירצו** שדעת הכל מסכמת שלא קנסו אדם שבעצמו מפסיד ממעשהו, מחמת חשש שלא ילך כל אדם לטמא ולאסור נכסי

קנס למזיק שבעצמו מפסיד מהנוק

חבירו, דודאי לא יזיק אדם את עצמו, ורק לענין המנסך יין חבירו הכריעו רב נחמן רב עמרם ורב יצחק שקנסו את המנסך, על אף שבעצמו מפסיד, משום שמאחר שדעתו לנסך יינו לעבודה זרה מוכח שאין זה הפסד עבורו, ואילו לענין כלאים, מכך שהתעצל לגדור לא מוכח כלל שרשע הוא לאכול כלאים, לכן לא קנסו את בעל הכרם שבעצמו מפסיד מאיסור פירותיו, **וכעין זה תירץ בשו"ת רבי עקיבא איג**⁴⁶ שלדעת התוספות לא עלה על דעת לקנס את אשר בעצמו מפסיד ממעשיו, ורק לענין יין נסך סברו רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק שאוסר המנסך את חלקו שלו, וכתוצאה מכך נאסר יין חבירו בתערובת, כך שלגופו של דבר לא אסר המנסך את של חבירו אלא מהתערבות שלו בשל חבירו, וקנסו את המנסך על כך שעירב את שלו בשל חבירו, כיון שבמעשה העירוב לא הפסיד לעצמו כלום, דאת יינו שלו כבר הפסיד בניסוך קודם העירוב. **ובשו"ת שואל ומשיב**⁴⁷ **ובשו"ת פרי יצחק**⁴⁸ **ובקובץ שיעורים**⁴⁹ תירצו שאף את המנסך יין או מטמא תרומה ששותף הוא בה יש לאסור מחמת החשש שלא ילך כל אחד לטמא טהרות חבירו, דהרי אף שבמעשה זה עצמו הפסיד גם הוא, אולם עדיין יש לחשוש שמא פעם אחרת יחלק את פירות או יין השותפות, וינסך או יטמא רק את של חבירו, כך שאף לדעת רב נחמן רב עמרם ורב יצחק לא קנסו את אשר לעולם יפסיד בעצמו ממעשיו.

עוד כתבו התוספות⁵⁰ שלא ניתן לקנס את בעל הכרם שישלם את נזקי הכלאים שאירעו מחמת החשש בבניית הכותל, וכדרך שקנסו את המטמא טהרות חבירו, שקנסוהו מחמת החשש שלא יהא קל בעיני הבריות לאסור ממון חבריהם, משום שרק את המזיק במזיד קנסו כן ואילו בעל הכרם בשוגג היוק ולא במזיד, **אולם בריטב"א**⁵¹ **ובתורת גיטין**⁵² **מבואר** להדיא שבעל הכרם נחשב כמזיק במזיד כיון שהתרו בו פעמיים ושלוש שיבנה את הכותל ולא בנה, **אולם המהר"ם**⁵³ **ביאר** שרק בעל כרם שבעצמו פרץ את הגדר המבדילה בין כרמו לשדה הזרעים, נחשב כמזיק במזיד, ולא בעל כרם שמאליה נפלה הגדר והוא רק התעצל בבנייתה⁵⁴, **וכעין זה מבואר במצפה איתן**⁵⁵ **כתב** שהתוספות החשיבו כמזיק במזיד רק את אשר מתכוין להזיק, ובעל הכרם על אף שידע אחרי שהותרה, שיש בעצלותו ובעיכוב הבנייה נזק, מכל מקום כיון שלא התכוין להזיק אלא שנתעצל במניעת הנוק, אין להחשיבו כמזיק במזיד, **ובדברות משה**⁵⁶ תירץ שהתוספות דנו את בעל הכרם כמזיק בשוגג משום שלא כפדו בעל התבואה בבית דין, ורק אמר לו בעצמו, ויש לדון שבעל הכרם לא האמינו שאכן עליו מוטל לבנות את הכותל ולכן נתעצל בבנייה, ורק אם כפדו בבית דין והבית דין הורוהו שעליו מוטל לבנות ולא בנה, אכן ייחשב כמזיק במזיד ויהיה מקום לקנסו כדרך שקנסו את המטמא במזיד טהרות חבירו.

וכיון דרצו בונין את הכותל בעל כרחו. תמהו התוספות⁵⁷ מה חידוש לימדונו בעל המשנה בכך שטרחו לפרט את דינם בבניית כותל בחצר שאין בה דין חלוקה, הלא כמו כן יש לנו ללמוד שהיוק ראה נדון כנוק גמור, אף אם היו דינים בחצר שיש בה דין חלוקה, שאף בה יכול כל אחד לכפות על שותפו לחלוק את השותפות ולבנות כותל אבנים כמנהג המדינה בין שניהם, ומדוע אם כן טרחו לבאר את הדין בחצר שאין בה דין חלוקה שעצם פירוק השותפות רק מרצון שניהם יכול להיעשות, **ותירצו** שלכך דקדקו לפרט את הדין בחצר שחלוקתה רק מרצון שניהם נעשית, ללמדנו שאחר שהסכימו ביניהם לחלוק לא יוכל האחד לטעון שהסכים לחלוק רק על מנת שלא יוכרח להשתתף בהוצאות בניית הכותל, ולאחר שהסכים לחלוק הרי הוא מחוייב מדין לבנות כותל בינו לחבירו כמנהג המדינה ולסלק היוק ראייה.

היוק ראה לא שמויה היוק, **כתב הרמב"ן**⁵⁸ שאפילו הסוברים שהיוק ראה אינו נחשב לנזק, דעתם מסכמת למבואר במשנה לקמן⁵⁹ לא יפתח אדם הלונותיו לחצר השותפים, משום שחומר דין המזיק את חבירו בכך שרואה מביתו שלו את מעשי חבירו בחצר, מהרואה מחצירו מעשי חבירו בחצר שכנגדו, שהרואה מהחצר אינו חומר כל כך כיון שלא רגיל שום אדם לשהות זמן רב בחצירו, כך שבראייתו הרי הוא ממעט את תשמישי חבירו בחצרו רק במעט, ואילו הרואה מביתו מעשי חבירו בחצר, כיון שבבית רגיל כל אדם לשהות זמן מרובה, נמצא שלגמרי מתמעטת השתמשות חבירו בחצר⁶⁰.

הריב"א שבהוצאת מוסד הרב קוק, גיטין חלק ב, **חידושי רבנו קרשקש** עמוד נט. 52. גיטין נג, א ד"ה גמי שלא. 53. ד"ה תוס' ד"ה חייב. 54. **ובדברות משה** (בבא בתרא חלק א, סימן יב הערה ד, עמוד קיד) הבין שדעתו להחשיב כמזיק במזיד רק את אשר בידי עושה את מעשה הנוק, ותמה משני סברות, א. התוספות חילקו בין שוגג למזיד ולא בין עשה מעשה בידיים למעשה שנעשה בגרמתו, ב. אדרבא אם היו באים התוספות לחייב את בעל הכרם מדין גמור, אכן היה מקום לחלק בין עשה מעשה בידיים למעשה שנעשה בגרמתו, ועכשיו שבאו לחייבו משום קנס, מה יש לחלק בין עשה בידיים ללא עשה בידיים סוף אסר את תבואת חבירו. **והנה רבי עקיבא איגר** (בגליון השי"ש בבא קמא ב, א. **ובתוספות רבי עקיבא איגר למשניות**, כלאים ז, ה אות כג) **ובתורת גיטין** (גיטין נג, א ד"ה גמי שלא) **הקשו** מדוע דחו התוספות שלא יתכן לקנס את בעל הכרם כשהיוק בשוגג, הלא לעיל (בעמוד א תוספות ד"ה כרתנא) הוכיחו התוספות שברייתא זו בדעת רבי מאיר נאמרה, ורבי מאיר דעתו מבוארת בגיטין (נג, ב) שקנסו שוגג אטו מזיד, כך שלדעתו יתכן שאכן קנסו חכמים את בעל הכרם אף בשוגג היוק, **ותירץ בתוספות אנשי שם** (כלאים שם, ד"ה חייב באחריותו) שעל פי המבואר במהר"ם שרק את אשר היוק בידיים החשיבו התוספות כמזיק במזיד ואל את אשר היוק בחוסר עשייתו, כמו כן ניתן לומר שרק את אשר היוק בידיים את חבירו אפילו היוק בשוגג, ובגן שורק בשוגג שרץ על תרומת חבירו, שכיון שבידיים היוק קנסוהו אף שבשוגג היוק. 55. בבא קמא ק, ב ד"ה תוס' ד"ה חייב. 56. בבא בתרא חלק א, סימן יב הערה ד, עמוד קיד. 57. ד"ה ובין דרצו. 58. ד"ה אלמא היוק ראייה, **וכן מבואר ברשב"א** (ד"ה שאני התם) **ובשו"ת הריב"ש** (סימן תט). 59. נט, ב. 60. הנה לקמן (ו, ב) מבואר שלדעת רב חסדא וכדעתו מבואר גם ברייתא (המובאת שם) בעל חצר שקרקע גבוהה מקרקע חצר חבירו, חייב בעל החצר העליונה להשתתף בהוצאת בניית הכותל ואפילו בחלק הכותל הנמוך מקרקע חצר חבירו, וזאת משום שמחמת המצאות של בעל הקרקע העליונה התצרך בעל הקרקע התחתונה לבנות כותל ולסלק מעליו היוק ראייה, **ותמהו הרמב"ן** (ד"ה אלמא היוק ראייה) **והרשב"א** (ד"ה שאני התם) מדוע אם כן לא הכיחו מברייתא זו שודאי

היזק ראייה שמייה היזק. הקשה הר"ף⁶¹ היאך הוכיחו מכך שתלו בעלי המשנה את דין בניית הכותל ברצון השותפים, שהיזק ראייה לא נחשב כנוק גמור, אולי דינו כנוק גמור, והמשנה בחצר שכבר עברו שלוש שנים מעת חלוקתה, כך שכבר החזיק כל אחד בזכות השתמשות בכל חלקו וללא כותל⁶², וכיון שחוקה יש לכל אחד בשלו לא יוכל האחד לכופף את חבירו לבנות כותל אפילו שהיזק ראייה נזק גמור הוא, ורק בהסכמת ורצון השותפים ניתן לבנות את הכותל⁶³, ולכן כתב שמשוגייתו ניתן להוכיח שאפילו החזיקו שותפי החצר בזכות השתמשות כל אחד בחלקו, ובאופן שיכול להביט בשל חבירו, לא תועיל טענת מוחזקות זו להפקיע את חובתם להשתתף בהוצאת בניית כותל בין החצירות, אם ביקש זאת אחד מהשותפים, וחיוב שותפו להשתתף עמו בהוצאת הבנייה, אפילו תבע האחד שיבנו כותל רק אחרי שלוש שנים⁶⁴, ובטעם הדבר כתב הרמב"ן⁶⁵ בשמו, שכיון שנוק תדיר הוא לא מסתבר שמחל אדם על נזק תדיר כל כך, והרשב"א⁶⁶ כתב בשם הר"ף שמשסתבר שרק נזק המזיק אדם מצוי שימחול הנזק, ולא בנזק המזיק לגופו ממש, שבוז לא מסתבר שימחול אדם על אשר ניוזק בגופו ממש. והרצ"ב⁶⁷ כתב בשם הר"ף שאפילו שתק כמה שנים יוכל לחזור ולמחות, ולתבוע העמדת כותל בין חצירו לחצר חבירו, ויטען ששתק כמה שנים, משום שסבר בדעתו שיוכל לעמוד בנזק זה, ומשנזכר שלא יוכל לעמוד בזה קם ומחה. אולם הר"י מיגאש⁶⁸ כתב שניתן לברר סוגיית זו בשני אופנים, א, שאכן במשנתנו דנו רק בבניית כותל שמעת חלוקת החצר ביקש אחד מהשותפים להעמיד כותל בין החצירות ולסלק היזק ראייה, ואם אכן שלוש שנים מעת החלוקה לא מחה האחד בשני, ולא ביקש להעמיד כותל בין החצירות, לא יוכל לשוב ולכופף את חבירו לכך אחרי שכבר החזיק בזכות השתמשות בכל חצירו כן⁶⁹. ב, שאכן צדקו דברי הר"ף שלשיטת הסבורים שהיזק ראייה נחשב כנוק גמור, לא ניתן להמשיך ולהזיק בטענה שכך החזיק, כיון שאין חזקה לנזקין⁷⁰, וכך⁷¹ משום שלא עשה שום מעשה שעל ידו החזיק בזכות להביט בשל חבירו, שהרי לא פרץ בידים כותל או מחיצה המפרדת בינו לחבירו, אלא שמעת שנחלקו כך מחזיק כל אחד בזכותו ללא פעולה כל שהיא, ואין בזה משום חזקה כלל, אלא מעת שירצה האחד בחלוקה ובניית כותל בין החצירות, חייב שותפו להשתתף עמו בהוצאה, וכן הכריע הרמב"ם⁷² שאין טענת חזקה מועילה בהיזק ראייה, ובטעם הדבר כתב⁷³, שחזקה אין אדם מוחל נזק זה כיון שנוק קבוע הוא⁷⁴. והרא"ב⁷⁵ כתב שלא הועיל חזקתם משום שיכול השותף לטעון שהתקבצו תבע שיבנו כותל ולא מחה, משום שכנגד ההיזק שמוזיק חבירו אף הוא מוזק לחבירו, כך שלא החזיק חבירו במעלה יותר ממנו, ולכן שתק ולא מחה⁷⁶. או ששתק משום שכדי לסלק היזק חבירו יחוייב אף הוא ליתן משלו מקום ואבנים לבניית הכותל, וכיון שחש על שלו נמנע מלמחות בחבירו, ולא משום שדעתו למחול ולהתיר לשותפו להביט בתוך שלו. וביד רמ"ה⁷⁷ הוסיף עוד שלא תועיל החזקה בזה להשאיר את החצר פרוצה, משום שלא רק דין ממוני יש בהעמדת הכותל, אלא אף איסור יש בדבר, משום צניעות וכיון שכן לא שייך להחזיק בזכות זו על ידי מחילת חבירו, שהרי לא תועיל מחילה להתיר את האסור.

במשנה לקמן⁷⁸ מתבאר שבכמה מיני חלונות ניתן לקבוע חזקה, ואם החזיק בחלון פרוץ מביתו לחצר חבירו שלוש שנים, ולא מיחה בעל החצר, שוב לא יוכל לכופו

חזקה בקביעת
חלון מביתו
לחצר חבירו

לסתום את החלון, וניתן אם כן להוכיח שלא כדעת הר"ף, ושמועלת טענת חזקה אפילו בחצר השותפים שבא על ידה להיזק ראייה, ותיירץ הר"י מיגאש⁷⁹ שרק לענין החלון הועילה לו חזקתו ולא לענין לעמוד ולהביט דרך שם על הנעשה בחצר חבירו, ואף זאת הועיל לו משום שעשה מעשה בידים ולא מיחה בו חבירו, שהרי פרץ בכתלי ביתו מקום לחלון ולא מחה בו בעל החצר, אולם שותפים שלא עשה האחד מהם שום מעשה כדי להחזיק בהיזק ראייה, אלא שמתחילת החלוקה היו מויקים זה את זה ללא שום מעשה, לא יוכל האחד לטעון שחזקה יש לו בדבר דהרי לא עשה שום מעשה להחזיק בחזקתו. והרמב"ן⁸⁰ תירץ שרק לענין חלון שאין ממנו שום היזק ראייה הועילה החזקה, אולם אם נמצא שיש בו היזק ראייה, יוכל בעל החצר לטעון ששתק ולא מחה כיון שסבר בדעתו שיוכל לעמוד בהיזק זה, ועכשיו מוחה שנזכר שאינו יכול לעמוד בזה. והרמב"ם פסק⁸¹ שבכל אופן שהחזיק אחד בחלון הפתוח לחצר חבירו, וראה בעל החצר מעשיו בעת שפתח ושתק, החזיק בעל החלון בשלו ולא יוכל בעל החצר לכופו לאחר מכן שישתמנו, ותמוה הלחם משנה⁸² דהרי דעת הרמב"ם⁸³ מבוארת שרק נזק קבוע אין אדם מוחל לו ולא מועילה בו חזקה, ומדוע אם כן מועילה חזקת בעל החלון הרי נזק קבוע ועומד הוא לעולם, ותיירץ הלחם משנה⁸⁴ שהנזק מהחלון אינו קבוע כיון שלאורו הוא עשוי ולא כדי שיעמוד בו בעליו ויביט באיסור לתוך של חבירו.

היזק ראייה. כתב הרמב"ן⁸⁵ בשם הר"ף שהיזק ראייה נזק תדיר הוא ולכן לא מסתבר שימחול הנזק, ומדויק לכאורה בדבריו שעל אף שנוק ממוני הוא, בכל זאת כיון שתדיר ומצוי הוא אין אדם מוחל בו, אולם ברשב"א⁸⁶ מבואר בשם הר"ף שאין אדם מוחל בנזק ראייה, כיון שהיזק ראייה נזק הגוף הוא, שהנזק מצטער צער הגוף בכך שאינו יכול להשתמש בחצירו לתשמיש צנוע, והרי זה כנוקי 'אדם באדם' משום שהיזק רעה שיש בהבטת האחד לשל חבירו, ומשום חשש לשון הרע שישפך האחד ממה שראה אצל חבירו⁸⁷, וביד רמ"ה⁸⁸ כתב שהיזק ראייה אינו נזק ממוני אלא איסור יש בדבר, שהעמדת חצירות פרוצות זו לזו אסור משום פריצות הצניעות שבדבר, ולכן לא תועיל בזה מחילה, שאין אדם רשאי למחול על איסור.

מדות החזיק
ראיה

היזק ראייה. כתב הרמב"ן⁸⁹ שאפילו שמחל הנזק ושתק, מצויים הבית דין להורות למוזיק שיסתום חלונו הפונה לחצר חבירו, כיון שאינו יכול לשמור עצמו מלהביט בשל חבירו, נמצא שכל שעה הוא עובר ומוזיק את חבירו. והרמב"ם⁹⁰ פסק שאין מחילה מועלת בנזק ראייה משום שנוק קבוע הוא ואין אדם יכול לסבול נזק זה כך שמסתבר שלא מחל, אולם אם עשו קנין על מחילתו, הועיל הקנין ולא יוכל המחול לחזור בו, ואילו בראש"י⁹¹ ובעליות דרבנו יונה⁹² מבואר שאם יש עדים שמחלו השותפים זה לזה מלבנות כותל בין חצירותיהם, הועילה מחילתם לבטל מעליהם חיוב בניית כותל, ואפילו לא עשו קנין על ויתורם, ולא יוכל האחד לחזור ולתבוע שותפו להשתתף בבניית הכותל.

מחילת החזיק
ראיה

הוא אמינא כמיספס בעלמא. בגמרא מבואר שלולי שכתבו בעלי המשנה בפירוש שכשנתרצו השותפים לחלוק יבנו בין חצירותיהם 'כותל', היה מקום לטעות שדי בבניית 'מיספס', ואולם בגמרא לקמן מתבאר ששותף החפץ בחלוקה החצר רשאי לכפות את שותפו להשתתף עמו לכל הפחות בהוצאת בניית גדר מיספס, וכיון

טעם כפל
הלשון במשנה
מחיצה
וכותל

אם סייע התובע למוחזק להחזיק בחזקתו. לא יוכל אחר כך לטעון נגד החזקה. ⁷⁰ וברמב"ן (ד"ה אלמא היזק) משמע שהר"ף עצמו נתן טעם לדבריו שלכן אין חזקה מועילה בהיזק ראייה כיון שאין חזקה לנזקין, ועיקר דין זה מבואר לקמן (בג, א) בשם רבה בר אבהו שאין חזקה לנזקין, ועל אף שרוב מירוב וביד העמידו (לקמן שם) שרק לנזק גמור כהעלאת עשן או העמדת בית כסא, לא מועילה טענת חזקה, ביאר הר"י מיגאש שנוק ראייה הרי הוא נזק גמור כהעלאת עשן והעמדת בית כסא. ⁷¹ וכן כתב ביד רמה (אות כה) בספרו השני. ⁷² שכנים ב, יד. ⁷³ שכנים יא, ד, וכן כתבו הר"ן (ד"ה אלמא היזק) והנמוקי יוסף (א, ב) מדפי הר"ף ד"ה טעמא דרצו) בשם הר"ף. ⁷⁴ אם כי הרמב"ן (לקמן נט, א ד"ה וכתבנא) והמגיד משנה (שכנים ב, יד) כתבו שדעת הרמב"ם כדעת הר"י מיגאש שיש לחלק בין היזק ראייה שבין החצירות להיזק ראייה שבפתיחת חלון, ורק בחצירות אלו הועילה חזקת משום שכל אחד מוזק ונזוק. ⁷⁵ בהשגות שם. ⁷⁶ וכן תירצו בעליות דרבנו יונה (עמוד ו, ד"ה כתב הרב; עמוד ט, באמצע ד"ה עלה בידנו) ברשב"א (ד"ה אלמא היזק) ובמאורי (ד"ה וגדולי המפרשים) בשם גדולי המפרשים. והר"ן (ד"ה אלמא היזק) כתב שכיון שנוק הראיה נזק תדיר הוא המוזק בעצמו נזק, לכן לא הועילה לו חזקתו. וכעין דבריהם מבואר בספר העיטור (שער הראשון, אות ה, חלוקת קרקעות, דף כד עמוד ב) שכיון שכל אחד מהשותפים בשלוי יושב, ולא נכנס האחד לרשות חבירו יותר ממה שנכנס חבירו לרשותו, לכן לא חייב למחות. ובקצות החושן (קנד, ב) ביאר שגנבא מינה יש בין טעמו של הרמב"ם לטעמו של הראב"ד, שלטעמו של הרמב"ם בהיזק ראייה שבין גג לחצר לא תועיל חזקה, כיון שנוק תדיר הוא, אולם לפי הראב"ד כיון שרק בעל החצר נזק ובעל הגג אינו נזק, תועיל חזקה בעל הגג אם ישותק בעל החצר שלוש שנים. אולם המאורי (ד"ה וגדולי המפרשים) כתב, שלדעתו אם מויקים הם זה את זה אולם לא באותו מקום ממש, וכגון שהאחד הורגל להשתמש בחצירו בצד מסוים ומתוך כך ניוזק חבירו בהיזק ראייה, וחבירו הורגל להשתמש בחצר במקום אחר ובאופן שבא לשותפו היזק ראייה ממנו, כיון שנוקם לא שיה זה לזה, שהרי אין שניהם מביטים זה בשל זה במקום שיה, אם לא מחו זה בזה החזיק כל אחד בשלו, ולא יוכל האחד לתבוע הקמת כותל אחרי שלוש שנים מחלוקת החצר, ורק אם הורגל להשתמש זה כנגד זה שחזקת שניהם שיה באותו מקום ממש, באופן כזה אכן לא הועילה מוחזקות האחד יותר משל חבירו, ויכולו לתבוע הקמת כותל אפילו אחרי שלוש שנים. ⁷⁷ לקמן פרק ג אות ר, וכן מבואר בשו"ת הרשב"א (סימן ב) בשם הר"מ הלוי הנשיא, והובאו דבריו בבית יוסף (קנד, יז). ⁷⁸ נח, ב. ⁷⁹ ד"ה טעמא דרצו, והובאו דבריו בשיטה מקובצת (ד"ה הא לא רצו). ⁸⁰ ד"ה אלמא היזק. ⁸¹ שכנים ז, ו. ⁸² שם ד"ה שמוזיק. ⁸³ שכנים יא, ד. ⁸⁴ שם ד"ה שמוזיק. ⁸⁵ ד"ה אלמא היזק. ⁸⁶ שו"ת הרשב"א המייחסות לרמב"ן סימן צב, וכן כתב הנמוקי יוסף (א, ב) מדפי הר"ף ד"ה טעמא דרצו) בשם הרמב"ן (לקמן נט, א ד"ה ומסתברא). ⁸⁷ ובמבואר ספרו אלו ברמב"ן (לקמן נט, א ד"ה ומסתברא). ⁸⁸ לקמן פרק ג אות רפ, וכן מבואר בשו"ת הרשב"א (סימן כ) בשם הר"מ הלוי הנשיא, והובאו דבריו בבית יוסף (קנד, יז). ⁸⁹ לקמן נט, א ד"ה ומסתברא, והובאו דבריו בשו"ת הרשב"א (חלק ג סימן קפ) ובבית יוסף (קנד, יז). ⁹⁰ שכנים יא, ד. ⁹¹ בפרקין סימן ב. ⁹² לקמן ג, א, עמוד ט-י ד"ה עלה

שניתן לכפות בניה זו לא יתכן שבה דנו במשנה, שהרי במשנה תלו את דין הבנייה בהתרצות השותפים, וכמה תירוצים נאמרו בראשונים בזה, א, ברש"י⁹³ מבוואר שאכן לסברת ההוא אמינא שדי בבניית 'מסיפס', התרצות השותפים האמורה במשנה לענין החלוקה היא, ולענין חלוקת חצר שאין בה דין חלוקה⁹⁴, שחלוקתה תלויה בהסכמת השותפים⁹⁵. ב, בתוספות⁹⁶ מבוואר שרק לבניית 'מסיפס גרוע' העשוי מיתדות עצים, רשאי אחד מהשותפים לכפות את שותפו להשתתף בבנייתה, אולם מסיפס העשוי מגויל וגזית כדרך הכתלים תלויה, ושמו 'מסיפס' משום שאינו מגן מהיזק ראייה כיון שחלונות בו רזוב⁹⁷ או שנמוך הוא⁹⁸, תלויה בבנייתו בהסכמת רצון שני השותפים⁹⁹, ובבנייה מעין זו דנו במשנה¹⁰⁰. ג, הרמב"ן¹⁰¹ והר"ן¹⁰² כתבו בשם רש"י שלפי ההוא אמינא הסכמת השותפים שבמשנה לענין סוג הבניה נאמרה¹⁰³, שכשהסכימו בפירוש להשתתף בהוצאת בניית כותל אבנים, יבנוהו כמנהג המדינה, אולם כשלא האחד בהסכמתו ממה יבנוהו, דינם שוה לשותפים שלא הסכימו כלל, שכלל זאת יכול היטח לכוף את חברו שלכל הפחות ישתתף עמו בהוצאת בניית כותל מסיפס¹⁰⁴, ד, והאחד שלפניו שאפילו הסכימו השותפים בפירוש, שיבנו 'מחיצה' בין חצירותיהם, לא יוכל האחד לכוף את חברו יותר מדמי בניית כותל מסיפס, ובניית גויל וגזית אמורה במשנה רק לענין בניה במדינה שנודע בה מנהג קבוע שעל פיו חולקים השותפים את חצירותיהם, ואילו מנהג אנשי העיר בבניית כתלי בתיהם אינו מחייב את השותפים לבנות בין חצירותיהם כמנהגם. ה, בעלויות דרבנו יונה¹⁰⁶ מבוואר שכותל מסיפס שבו חייבים השותפים להשתתף אפילו לא הסכימו ביניהם לבנות מחיצה, היינו מסיפס נמוך שאין גובהו מגיע לעשרה טפחים¹⁰⁷, ובהוא אמינא הבינו שהתרצות השותפים אמורה במשנה לענין בניית מסיפס גבוה עשרה טפחים, שכיון שהסכימו לבנות מחיצה, אין שם מחיצה בפחות מעשרה טפחים¹⁰⁸. ו, והראב"ד¹⁰⁹ ביאר וכן כתב הרשב"א¹¹⁰ בשם רש"י שרק לבנות מסיפס והיינו יתירות עצים בגובה עשרה טפחים, או אפילו יתירות עצים בגובה ארבע אמות אולם עם חלונות פרוצים¹¹¹, יכול אחד מהשותפים לכפות את שותפו להשתתף עמו בבנייתו¹¹², ובהוא אמינא סברו שהתרצות השותפים אמורה במשנה לענין

החידוש בכך שהכותל חייב להבנות ממקום שהיה

בידנו (המתחיל שם בעמוד ח). 93. ד"ה הוא אמינא, וכן כתב הרמב"ן (לקמן ד"ה כי תראה) בשם רבינו חננאל בהמשך דבריו. 94. וזאת משום שהחיצונית חייב שיש בה דין חלוקה אין צורך בהסכמת שני השותפים כדי לחלוקה, ומעת שהאחד רוצה בחלוקה חוצר חבירו להסכים עמו. והתוספות (ד"ה הוא אמינא) דחו דבריו בכמה ענינים, א, היאך ניתן לטעות שהמשנה בהתרצות לחלוק דנה אחריו שכבר הבאר לעיל שכיון שלא נקטו 'לחצות' אלא 'לעשות מחיצה' מן ההכרח שלא ברצון לחלוקה דנו. ובגליון של תוספות (הובאו דבריו בשיטה מקובצת ד"ה ונמצא בגליון) יישב שאכן שמדובר בחצר שאין בה דין חלוקה שנתרצו לחלוקה במסיפס, ולכן כתבו 'לעשות מחיצה' ללמדנו שאף מסיפס בכלל שם מחיצה, וללמדנו שאילו לא רצו לחלוקה אין חלוקה בעל חצר אחד מהם. משום שהחצר אין בה דין חלוקה ללא הסכמת שניהם אין חלוקה. והחתם סופר (ד"ה אי תני אורתו) יישב, שרק משום שנתבאר במשנה שבנין 'כותל' אם כן 'מחיצה' הינו חלוקה, ואכן לענין חלוקה לא שייך לומר 'לעשות' שאין עשייה בחלוקה כשלעצמה, אולם בתלמוד הירושלמי 'כותל' אלא 'בנין אורתו', היה מקום לומר שהכוונה שיבנו את 'מחיצה' האמורה במשנה והיינו את המסיפס יבנו כראוי מגויל וגזית, וכלפי בניית מחיצה דאי שייך לכתוב לון 'לעשות'. ב, עוד הקשו התוספות, מה החידוש מה שהחיצונית חייב שיש בה דין חלוקה, בבניית מסיפס, הלא להדיא מבוואר במשנה לקמן (יא, א) שמרצון השותפים ניתן לחלוק אפילו חצר שאין בה דין חלוקה, וכיון שחלקו דאי יניחו לכל הפחות מסיפס, ומה אם כן נתחדש יותר במשנתנו. ומבוואר בזה הרמב"ם (ד"ה ב"ה ד"ה מסיפס) שניתן היה ליישב שבמשנתנו התחדש רק שבונים את הכותל באמצע, והיינו שהתרצות לבנייה חייב ליתן אף מחלקו שבחצר ולא רק להשתתף בהוצאת הבנייה, ואולם על יישבו כן משום שרק אם הבנייה משום היזק ראייה היא חידוש יש בכך שיבנו את הכותל באמצע, שאף הניזוק צריך ליתן מחלקו, אולם אם בונים רק מסיפס כדי שיהיה ניכר גבול החצירות ויהיה העובר ונכנס ברשות חבירו נחשב כגנב. דאי צריכים שני השותפים ליתן חלקם, ואין כלל חידוש בכך שבונים את הכותל באמצע ומרושת שניהם. ג, עוד הקשו התוספות, היאך ניתן להעמיד שדי בבניית מסיפס הלא להדיא נתפרש במשנה גופה שיבנו כמנהג המדינה בגויל וגזית. ועל פי ביאור הרמב"ן ברעת רש"י לא תקשה קשייתם השלישית, ואלוה הרמב"ן (ד"ה אי תנא) והרשב"א (ד"ה אי תנא) והר"ן (ד"ה אי תנא) דחו עוד שיטת רש"י, וכתבו שלא מסתבר שהבינו בעלי הגמרא בהוא אמינא שיוכלו השותפים לכוף זה את זה לחלוק במסיפס מחיצה שאינה ראייה לעמוד ימים רבים היא, כך כשל תקופת זמן יעטף האחד להתעצם עם חברו בדין חלוקה, ולכופו שוב להשתתף עמו בהוצאת בניית הכותל, וכדרך שיבאר לעיל (ב, א ד"ה מנתי מקום שנהגו, הובאו במיארורים לעיל בעמוד א, ד"ה אי תנא) שטפחים זה נותן ג' טפחים) לדעת הסוברים שהזיק ראייה נחשב כנוק שדאי חייבים לבנות את הכותל באופן שיעמוד ימים רבים כדי שלא יצטרכו להתעצם בדין כל תקופת זמן. 95. ולכן כתבו 'כותל' ללמדנו שכותל אבנים יבנו, ולענין חצר שיש בה דין חלוקה הבררים אמורים. והטעם שמיאנו להעמיד שהמשנה בחצר שאין בה כדי חלוקה דנה, והתרצות השותפים רק לגבי חלוקת החצר אמורה, מבוואר במהר"ם (ד"ה רש"י ד"ה מסיפס) בשני אופנים, א, משום שלא נדע דינים הנהגים בהתרצות לענין בניה, ובגון המבוואר לקמן שאפילו לא רצה האחד בבניה ורק התרצה לחבירו, לא יוכל לטעון שהתרצה להפסד האויר ולא להפסד מקום, ב, אף לא נדע שהזיק ראייה אינו נוק, ורק כשכבר להדיא שהתרצות השותפים האמורה במשנה לענין הבניה אמורה, מוכח שאין ביה הכותל חובה גמורה אלא ברצונם תלויה, אולם כשהתרצות אמורה במשנה לענין החלוקה, ניתן לומר שנתבאר שאין בה דין חלוקה, והאחד הבניה ברצונם, ויכול המתורצה לטעון שהסכים להפסד אויר ולא להפסד מקום, אולם בחצר שיש בה דין חלוקה חובה גמורה היא לבנות כותל ביניהם, ולכן הוכרחו לבאר שהתרצות אמורה במשנה רק לענין הבניה ולא החלוקה. 96. ד"ה הוא אמינא. 97. כמבוואר בערוך (ע"ר מסיפס) שמיפס הינו 'כותל חלול שיש בו חלונות חלונות', וכן דעת רבינו חננאל (כמבוואר ברמב"ן ד"ה אי תנא אורתו, בשמו). וראיה היא הרמב"ן לדבריהם מהמבוואר בשאלות דרבי נתן (כח, ט) שהמשילית תלמיד חכם במדרש הלכות אגדות ותוספות, וענה לכל אשר שאלו בעל גויל, א, משום שלא נדע דינים הנהגים בהתרצות לענין בניה, ובגון המבוואר בפריצת חלונות רבים כך שכל אבן פרוצה מארבע רוחותיה. ואלוה הגר"ם שטרשאון (ד"ה שם ה"א במסיפס) דחה הראיה על פי המופיע באבות דרבי נתן שבידינו, שבמקום אבן 'מסיפס' כתוב אבן 'מסיפס', ולדעתו אבן מסיפס משמעותה אבן משויפת ומיורשת מארבעת צדיה, ולא שבניה באופן שגוראים ארבעת צדיה. 98. כמבוואר לקמן (ב, א) שמיפס נמוך הוא מעשרה טפחים. 99. שאם רצה יבנו הגויל והגזית ככותל סתום וכן ירצו יבנוהו כמסיפס נמוך או מלא חלונות. 100. ולפי זה לכן כתבו בדוקא 'כותל' שיהיה מוכן שמוטל על השותפים לבנות מחיצה גבוהה וללא חלונות שעל ידה יסולק כל היזק ראייה. 101. ד"ה אי תנא, בפירושו הראשון. 102. ד"ה אי תנא. 103. ובעל הגליון (דבריו הובאו

בשיטה מקובצת ד"ה הנהגות בדברי רש"י, דהרי להדיא כתב רש"י שלדעתו ההתרצות אמורה במשנה לענין חלוקת החצר, ושלא כביאורם שלשם הבנייה התרצו. 104. ולפי זה ביאר הרמב"ן שלכן כתבו 'כותל' ללמדנו שלעולם יבנו כותל בין חצירותיהם, שהרי כיון שמסיפס ניתן לבנות אפילו ללא רצון כל השותפים, לא מסתבר שלחיים חלוצים ביניהם, ודאי אם כן שלבניית כותל אבנים התרצו, וכן משום שמסיפס כלל אינו יכול להחשב כמחיצה, כך שמעצם הסכמתם לחלוק חצירותיהם במחיצה מוכרח שלבניית כותל אבנים התרצו. 105. שם. 106. עמוד ה, ד"ה אלא מאי. 107. וביאר בעלויות דרבנו יונה שלפי זה לא הסכימו בהוא אמינא עם דיו ש רב נחמן (לקמן ו, ב) שיכול כל שותף לכפות את חברו להשתתף עמו בהוצאת בניית כותל בגובה עשרה טפחים ואפילו במקום שבו כלל היזק ראייה, וזאת משום שנחזק הוא כותל זה שעל ידו ניכר גבול הרשויות, והעובר ונכנס לרשות חבירו נתפס כגנב. 108. וביאר עוד בעלויות דרבנו יונה שלכן טרחו בעלי המשנה וכתבו שיבנו 'כותל' ללמדנו שכיון שהסכימו על בניית מחיצה, מסתבר שדי למנוע היזק ראייה התחייבו כן, ויכול האחד לכפות את חברו להשתתף בבניית כותל גבוה ארבע אמות, והקשה על ביאורו שהרי מהמבוואר בהמשך המשנה שיבנו מגויל וגזית וברוחב ששה טפחים וכדומה, מוכח שמחובתם לבנות כותל אבנים ולא כותל מסיפס, שהרי דאי אין דרך לבנות מסיפס באופן רחב כל כך, והיאך אם כן הבינו בהוא אמינא שניתן להעמיד שחייבה המשנה רק בניית כותל מסיפס, ותירץ שבני אופנים, א, שהמשך המשנה נאמר לענין מדינה שמהנהג קבוע שיש בה שעל פיו בונים את הכתלים מגויל וגזית, וברוחב האמור במשנה, ותחילת המשנה שבהוא אמינא סברו שמחייב בניית מסיפס בלבד, לענין מדינה שלא נודע בה מנהג קבוע שעל פיו בונים הכתלים, נאמר, ובמדינה כעין זו אכן לא חייבו את השותפים ליתן יותר מחלקם בבניית כותל מסיפס. ב, עוד תירץ שבעלי המשנה חצפו ללמדנו שעצם ההתחייבות השותפים זה לזה לבנות כותל בין חצירותיהם, מחייבתם לבנות כותל גבוה שעל ידו יסולק היזק הראיה, ושוב המשיכו לבאר שכיון שבונים כותל גבוה מן ההכרח לבנותו ברוחב הדרוש להיינו ששה טפחים לגויל וכו'. 109. הובאו דבריו בשיטה מקובצת ד"ה אי תנא. 110. וכדעת רבינו חננאל הערוך (רעתם הובאה בהערות לעיל) שמיפס הינו כותל חלול. 111. והטעם ששיעור זה חייבו הכתלים את השותפים, משום שעל ידו ניכר גבול החצירות, והעובר ונכנס לרשות חבירו נתפס כגנב. 112. ולכן כתבו 'כותל' ללמדנו שמחובתם לבנות כותל אבנים בגובה ארבע אמות, והראב"ד הוסיף שהחכר ישנו לבאר שאכן לכך התחייבו, דהרי כותל בגובה עשרה טפחים יכול האחד לכוף את חברו שישתתף עמו בבנייתה, וכיון שטרחה להתרצות זה עם זה מוכרח שדי לבנות כותל בגובה ארבע אמות התרצו (וכן נתבאר בהערות לעיל בשם הרמב"ן). והקשה הרשב"א על ביאורו (כדרך שהקשה בעלויות דרבנו יונה על ביאורו שלו, והובאו בהערות לעיל) שממבוואר בהמשך המשנה שיבנו בגויל וגזית מוכח שבבניית אבן דנו והיאך אם כן סברו בהוא אמינא שדי בבניית מסיפס, ותירץ הרשב"א (כתירצו הראשון בעלויות דרבנו יונה הנ"ל) שבהוא אמינא הבינו שרק במקום שישנו מנהג קבוע שעל פיו בונים, מחובתם אכן לבנות כמנהגם מגויל וגזית, ובשאר המקומות יוכלו לבנות ממסיפס ובגובה עשרה טפחים בלבד. 114. ד"ה אי תנא אורתו. 115. ולכן כתבו כותל מסיפס יעויין בביאורים לעיל (בעמוד א ד"ה באמצע) שישות הראשונים היכן מקום הכותל וכמה חייב כל שותף ליתן כשגודל חלקם בחצר אינו שווה, וחלק האחד גדול משל חבירו. 117. היינו אורתו שותף שבצמצום לא חפץ כלל בכותל בין חצירו לחצר חבירו, ורק משום שירצהו חבירו להסכים לבניית הכותל. 118. ומבוואר ברש"י (ד"ה מהו רתימא) שיכול היה לטעון שהסכים לחציצה דקה או לחציצה עבה העומדת ברובה על חלק שותפו, ונכנסת בשלו מעט כמחיצת נסרים דקה. 119. ד"ה בנין. 120. ולשיטתם אכן התרצו בעלי המשנה לברר שהתרצות השותפים מחייבתם ליתן כל אחד מחלקו בחצר לבניית מחיצת עובי הכותל. מבוואר ביד רמה (אות יט) שנפקא מינה יש בדין זה אפילו לשיטת הסוברים שהזיק ראייה ניתן כנוק גמור, כלפי דין בניית כתלים בין שדות בבקעה, או בין גג לחצר, שבהם לדעת הכל לא נדון ההיזק ראייה כנוק, כך שהבנייה תלויה ברצון השותפים. 121. ד"ה כי אתרצי, ולבאורה זהו המבוואר גם בעלויות דרבנו יונה (עמוד ה, ד"ה כי איתרציא). 122. שהרי לשיטת הסוברים שהזיק ראייה אינו נוק ובניית הכותל תיעשה רק ברצון השותפים, המשנה דנה בחצר שיש בה כדי חלוקה, כך שחלוקתה ובניית כותל דק בין חצירותיה חייב הוא אם ירצה בכך האחד ואין שותפו יכול להפסד מיתן חלקו בזה. 123. לעיל ד"ה וטמא רצו, והובאו דבריו בביאורים לעיל (ד"ה הוא אמינא במסיפס בעלמא). 124. הובאו דבריו בשיטה מקובצת (ד"ה לא צריכא דרצייה). 125. אות יט, בתירצו השני. 126. הובאו דבריו בביאורים לעיל (ד"ה הוא אמינא במסיפס בעלמא) בתוך דברי התוספות שציטטו בשמו. 127. ד"ה כי אתרצי. 128. הובאו דבריו בשיטה מקובצת (ד"ה לא צריכא דרצייה).

על דעת שלא יוצרך ליתן מחלקו בחצר מקום למחצית עובי הכותל, ורבינו חננאל¹²⁰ יישב שלדעת הכל המשנה דנה גם בחלוקת חצר קטנה שאין בה דין חלוקה, שחלוקתה תלויה ברצון השותפים, כך שללא הסכמת המתרצה לחלוקה, איננו מחוייב אפילו בבניית מסיפס.

קא משמע לן. כתב בשו"ת מהריט"ו¹³⁰ שהטעם שאכן התרצותו מחייבתו ליתן מחלקו שבחצר כדי לבנות את הכותל, על אף שטענתו בפיו שהתרצה רק כדי ליתן חלקו באבנים ובבנייה ולא מחלק חצירו, משום שיש לנו תלות כל התרצות הנעשית בסתם שמסתבר שעל דעת העניין הרגיל נעשתה, ואפילו לא פירשו שמתרצים על דעת הרגילות כאילו פירשו כן ומתחייבים מחמת הריצוי לבנות כמנהג המדינה.

לשיטת הסוברים שההתרצות אמורה לעניין החלוקה, ובניית הכותל מחייבת מדין סילוק היוק ראייה, **ביאור התוספות**¹³¹ שלשיטתם חידשו בכך שהכותל ייבנה ממקום שניהם, שהחובה לסלק היוק ראייה מחייבת כל אחד מהשותפים ליתן מחלקו בחצר את מקום עובי מחצית הכותל, מלבד הסיוע בעצם הבנייה¹³². **ובשיטה מקובצת**¹³³ כתב בשם עליות דרבנו יונה שלשיטתם נתחדש שלא יוכל המתרצה לחלוקה לטעון, שהסכים לחלוקה רק על דעת שייבנה הכותל בחצר חבירו, ויתן הוא רק מחצית הוצאת האבנים והבנייה, ולא על דעת שיוצרך ליתן מחלקו בעובי הכותל כלל¹³⁴. **ובפירוש רבינו גרשום מבואר**¹³⁵ שלשיטתם אכן אין חידוש בדבר שדין הכותל להבנות באמתע החצר וממקום שניהם, ורק אגב שהוצרכו לכתוב שיבנוין את הכותל¹³⁶. המשיכו לבאר שיבנוהו 'באמצע'¹³⁷. **ובנחלת דוד**¹³⁸ כתב שמסתבר שקושת הגמרא 'פשיטא' לשני השיטות הקשורה בין נחשב היוק ראייה כנוק גמור ובין לא נחשב כנוק.

וכן בנינה. **ביאור התוספות**¹³⁹ שמפשוטות דין בניית כותל בין גנות האמור במשנה, לא ניתן כלל להוכיח שאכן היוק ראייה נחשב כנוק, וכמבואר במהר"ם¹⁴⁰ שכיון שבמשנה נקבע שרק במדינה שהמנהג קבוע בה לבנות כתלים בין הגנות חייבים השותפים לבנות, ואדרבא מכך שתלוי הדין במנהג המדינה מוכח שהיוק ראייה כשלעצמו לא נחשב כנוק, וכן ניתן לומר שדין גינה אמור במשנה כהמשך לתחילת המשנה, כך שאף בגינה יבנו כותל רק כשהתרצו לכך שני השותפים, ורק על פי המבואר לקמן¹⁴¹ בשם אב"י ורבא שלדעת המשנה סתם גינה במדינה שלא נודע בה מנהג מסוים חייבים שותפיה לבנות בה גדר, מוכח אכן שהחובה לבנות גדר בגנה נובעת מכך שהיוק ראייה נחשב כנוק. **ובספר הנר**¹⁴² מבואר שמגינה ניתן להוכיח שהיוק ראייה נחשב כנוק, משום שהגינות חלוקות זו מזו, כך שודאי שבניית גדר ביניהם האמורה במשנה, נועדה רק כדי לסלק היוק ראייה¹⁴³.

גינה שאני. **תמזה התוספות**¹⁴⁴ מדוע לא נקטו כטעם זה אף לענין היוק ראייה בבקעה, שכיון שעומדים בה שדות מלאים, וחייבו בעלי הבקעה לגדור בין זה לזה שמא יבואו להזיק האחד את חבירו בעין רעה, **ותירצו** שרק בגינה חששו לעין רעה כיון שדרך כלל רק הגינות היו עשויות לגידול ירק, שגודל וחורו וגודל במשך כל השנה, ובהם ניתן אכן לחשוש לעין רעה, וחשש מצוי הוא למשך כל ימות השנה, ואילו בבקעה כיון שרגילים היו לגדל שם רק תבואה שעומדת בקמותיה חודש אחד בשנה בלבד, לא מסתבר שיקבעו בה דין להעמיד כתלים בין השדות שבבקעה משום חשש המצוי חודש אחד כל שנה בלבד. **והרמב"ן**¹⁴⁵ כתב עוד שני טעמים להחמיר בגינה יותר מבקעה, א, משום שההוצאה בגינה גדולה יותר מההוצאה בבקעה, ולכן יותר יש לחשוש ולהציל את הגינה מהפסד היוק ראייה ועין רעה, מלחשוש לזיוק השדות שבבקעה שאפילו ייפסדו נזקם מועט, ב, שבגינות מצויים אילנות פרי, ובני אדם נמשכים להביט בהם, ולכן יש לחשוש לשמור הגינה מהיוק ראייה, ואילו בשדות שבבקעה לא מצויים אילנות אלא זרעוני תבואה שלא נמשכים בני אדם להביט בהם כלל. **והמאירי**¹⁴⁶ כתב שהגנה כיון שקרובה היא לעיר ומצויים בני אדם

הטעם שותרצותו בנייה מחייבתו ליתן גם מחלקו בחצר

החידוש שבמקום בניית הכותל לשיטה שהיוק ראייה נוק

ביאור ההוכחה מנינה

החילוק שבין גינה לבקעה

סביבה תמיד, לכן חששו בה להזיק של עין רעה, יותר מבבקעה שרחוקה מהעיר ואין בני אדם מצויים סביבה. **אולם בתשובות הרמב"ם**¹⁴⁷ מבואר שאכן אין חילוק גמור בין שדה לבקעה, ורק משום מידת חסידות אסור לאדם להביט בשדה חבירו, ולא מדין גמור, ולכן די במחיצת עשרה טפחים בין גינה לגינה שעל ידה יוכר העובר ונכנס לגינת חבירו כנגב. **והמאירי**¹⁴⁸ כתב שדי במחיצת עשרה בין גינה לגינה אפילו עין רעה נחשב כנוק גמור, וזאת משום שדי בהיכר של כותל עשרה טפחים, ועל ידו יהיה כל העמוד ומביט לגינת חבירו נזכר שאסור לו להביט, ובראייה פעם אחת לא ניוק בעל הגינה מעין רעה.

אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו. סברא זו נאמרה בגמרא בשיטת הסוברים שהיוק ראייה בחצר אינו נוק, ורק בגינה החמירו יותר משום עין רעה, **והתוספות**¹⁴⁹ הבינו שאף הסוברים שהיוק ראייה בחצר נחשב נוק גמור, הסכימו שהיוק ראייה בגינה חמור יותר משום עין רעה, **ולכן תמזהו** מדוע אם כן לדעתם הוצרכו בעלי המשנה לבאר שיוכן בגינה' חייבים השותפים לגדור, הלא לדעתם כבר נתבאר במשנה שבחצר חייבים לגדור והדאי אם כן שבגינה שחמור דינה נחשב עין רעה, יחייבו לגדור, **ותירצו** שאף לדעת הסוברים שהיוק ראייה נידון כנוק גמור, אין לא לענין עצם חובת הבנייה נשנה דין הגינה במשנה, אלא לענין סוג הבניה שאף בה יבנו כמנהג המדינה ומגויל וגזית, וכדרך שתירצו בגמרא לדעת הסוברים שהיוק ראייה אינו נידון כנוק גמור. **אולם בשיטה מקובצת**¹⁵⁰ הובאה דעת בעל הגליון שכתב שאף הסוברים שהיוק ראייה בחצר נידון כנוק, בגינה קל דין היוק ראייה, ולכן במדינה שלא נהגו בה לגדור בין הגינות, פטורים השותפים מלגדור, ורק לענין טעם הגידור השו בעלי המשנה את הגינה לחצר, בכך שנקטו בלשונם 'וכן גינה', שבשניהם טעם הגידור הוא משום היוק ראייה¹⁵¹, **וכן מבואר ברא"ש**¹⁵² שחמור נוק הראייה בחצר מבגינה, משום שהחצר עומדת תדיר לתשמיש צנוע, וגם שמשתמשין בה כל עת לכניסה ויציאה אל הבית וממנו, ואילו בגינה לא רגיל בעליה לעמוד בה כל עת.

לבנות עד ד' אמות. כתבו **התוספות**¹⁵³ שגובה אדם הינו פחות מארבע אמות, ומהארץ עד מעל כתפי אדם ישנם שלושה אמות, כך שאפילו עם הצוואר והראש לא יגיע אדם לארבע אמות, ובכל זאת הצריכו גדר בגובה ארבע אמות משום שבקל יכול כל אדם להגביה עצמו במעט ויוכל להביט בתוך של חבירו, וכיון שיענו ארבע אמות לא יוכל להביט אפילו יגביה עצמו. **ועוד תירצו**¹⁵⁴ ששכיון שיתכן לעיתים שתהיה ליד הכותל גבשושית חול או אבן שיוכל כל אדם לעמוד עליה ולהביט בחצר חבירו, לכן תיקנו שיבנו בגובה ארבע אמות שאף העמוד על הגבשושית לא יראה כלום.

נפל שאני. **רש"י**¹⁵⁵ **ביאר** שבחצר שכבר היה בה כותל חייבים השותפים להעמיד כותל אחר, כיון שבעלי החצר הראשונים התרצו לבנות כותל בין חצירותיהם, וחובה זו מוטלת ועומדת על כל הבא אחריהם מכוּחם¹⁵⁶, **והתוספות**¹⁵⁷ **ביארו** שבחצר שהיתה בה גדר בין השותפים, משנפלה הגדר לדעת הכל יש לרון את נוק הראייה שם כנוק גמור, וזאת משום שבשונה משאר החצירות בחצר זו כבר הורגלו בעליה להשתמש כל אחד בחלקו אפילו לתשמיש צניעות משום הגדר שעמדה ביניהם, **והר"י מיגאש**¹⁵⁸ כתב שבמקום שהיה כותל יכול כל אחד מהשותפים לכפות חבירו לבנות עמו כותל אחר, בטענה שאינו רוצה להיות שותף עמו אלא כדרך שהיו שותפים עד תתה, והיינו כשכותל מפריד בין חצירותיהם¹⁵⁹, **ובעליות דרבנו יונה**¹⁶⁰ **מבואר** שכיון שנתרצו שותפים הללו זה לזה להעמיד ביניהם את הכותל הראשון, מוכרח שמקפידים הם זה על זה בענין היוק ראייה, ולכן חייבים להעמיד כותל חדש שעל ידו יסולק ההיוק ראייה מביניהם¹⁶¹.

כית שערי. **תמה הרמב"ן**¹⁶² מה ראייה ישנה במשנה זו שלענין שמירת החצר מבני בחצרים לנזק גמור, והדאי אם כן שבמקום שלא נודע מנהג ולא נתרצו בזה השותפים כלל, שודאי אין להחשיב בהם את ההיוק ראייה כנוק, ולכן הקשו מיתם גינה' שמבואר בה דין שהיוק ראייה נחשב בה לנזק. **144**. ד"ה גינה שאני. **145**. לקמן ד, א ד"ה ואמר אב"י. **146**. ד"ה כבר ביארנו שהגנה. **147**. מהדרות בלאו, חלק ב סימן שצה עמוד 672. וכן הובאה תשובה זו גם בשו"ת פאר הדור סימן מ. **148**. שם. **149**. ד"ה גינה שאני. **150**. ד"ה הוא וכן קתני. **151**. ובאר עוד בעל הגליון שזוהו תוכן קשית הגמרא על הסוברים שהיוק ראייה אינו נוק, וזאת וכן קתני, כלומר לאיזה ענין שזה דין הגינה לחצר, הלא אין טעמי הגידור שוים בהם, שבגינה גדרים משום עין רעה ובחצר משום היוק ראייה. **152**. סימן ו, בשם יש מפרשים, וציינו לדבריו בנמוקי הגר"ם (ד"ה תוס' ד"ה גינה) וברש"י (ד"ה תד"ה גנה) ובחידושי הגר"ם שטראשן (ד"ה שם דא"ר"א). **153**. בשבת (צב, א ד"ה אישתכח) ובחגיגה (יא, א ד"ה ברום). **154**. התוספות בעירובין (מת, א ד"ה גופה) וביומא (לא, א ד"ה אמה). **155**. ד"ה נפל שאני. **156**. **ומבואר במהר"א** (ד"ה ב"ד"ה נפל) שהתוספות מאינו בפירושו, משום שכיון שלא זכורים בעלי החצר תתה היאך התרצו ובאיזה תנאי התרצו זה לזה בעלי החצר הראשונים שהקימו את הכותל, כך שיתכן שכלל לא נבנה מדיה שניהם ולא חפץ בה האחד, ורק אחד מהשותפים בנאה כולו משלו ובשלו. **157**. ד"ה נפל שאני. **158**. ד"ה נפל שאני. **159**. ולשיטת רש"י והר"י מיגאש יקשה כקושת **היד רמה** (אות כב) **תוספות הרא"ש**, והובאו בדבריו בשיטה מקובצת ד"ה נפל שאני) **המהר"ם** (ד"ה ד"ה נפל שאני) **ובשו"ת שו"ע ומשיב** (מהדורא קמא חלק ב סימן קכח, דף ע עמודה ג באמצע ד"ה והנה לכאורה ק"ל) מה סבר המקשה וכי לא ידע שיש סברא הגונה לחלק בין סתם חצר לחצר שכבר היה בה כותל, שבחצר שהיה בה כותל ויבנוהו לא משום היוק ראייה אלא משום שכך היו מחייבים זה לזה, וכיון שכן יבנוהו כובוהו הראשון ואפילו ביותר מארבע אמות, וגם מדוע תחייבם התחייבות הראשונה שהחייבו לבנות את הכותל הראשון שכבר נפל, לבנות עוד כותל. **160**. עמוד ו-ז, ד"ה תא שעמי. **161**. ועיינו בהערות המגיה לעליות **דרבנו יונה** (שם, הערה 83) שכתב שלדבריו ניתן ליישב בפשטות את קושת **היד רמה** (אות כב), הובא בהערות (לעיל) מדוע לא יחייבו לבנות ככותל הראשון ואפילו יותר מגובה ארבע אמות, חאת משום שהתרצותם הראשונה זה לזה לענין סילוק היוק ראייה נאמרה, ולא לענין כותל בגובה מסוים, ולכן מנת שיש שוב כותל בגובה ארבע אמות, סולק חובם בו. **ועיינו בשיטה מקובצת** (ד"ה אבל הרא"ש) **שכתב** בענין שאפילו הורגלו לעשות תשמיש צניעות בחצרים ובגובה יותר מארבע אמות, לא יחייבו לבנות יותר מגובה זה, וזאת משום שמסתבר שאין להם תשמישים קובעים בגובה רב כל כך. **162**. ד"ה הא דאקשנין ממנתי, וכן מבואר ברשב"א (ד"ה ת"ש כופין) ובמאירי (ד"ה חצר השותפין).

ראיה חמור יותר בננה או בחצר

הטעם שחייב לבנות כותל בגובה ארבע אמות

הטעם שבחצר שניפל בה כותל חייבים להעמיד בה כותל חדש

תירץ הראייה מבית שער חלת

ביאורי

רשות הרבים נאמרה, ולא לענין היוזק ראייה, ותיירץ שאף שאכן ה'דלת' האמורה במשנה זו לענין שמירה נאמרה¹⁶³, אולם ה'בית שער' לענין היוזק ראייה נאמרה¹⁶⁴, כך שמבואר להדיא במשנה זו שמוטל על בעלי החצר להשתתף בהוצאת סילוק היוזק ראייה. ו**בתוספות**¹⁶⁵ **מבואר** שאף ה'דלת' לענין היוזק ראייה נאמרה, וחלוק ענין הדלת מענין הבית שער, שהבית שער מונע מהעוברים ושבים בסמיכות לחצר מלהביט פנימה, והדלת מונעת מהעומדים אפילו רחוק מהחצר, מלהביט פנימה בעד הפתח, כך שודאי דעת הכל מסכמת שהיוזק ראייה נידון כנוק גמור¹⁶⁶.

ביאור הראיה מחילוקין חצר שיש בה דין חלוקה

חולקין מאי לאו כותל. תמהו התוספות¹⁶⁷ אפילו נאמר שאכן חולקין את החצר ככותל, עדיין ניתן לומר שרק הרוצה בחלוקה יבנה את הכותל משלו ובתוך שלו, משום שהיוזק ראייה אינו נידון כנוק¹⁶⁸, ו**תירצו** שאם ללמדנו שרשאי האחד לבנות כותל בתוך שלו, נאמר דין זה במשנה, היה עליהם לומר בפשטות 'אין עושין כותל בחצר עד שיהיה בה כדי חלוקה' ומכך שנקטו את הדין לענין החלוקה מוכרח שבבניית גדר באמצע החצר ומאבני ומקום שניהם, דנו. ו**ברמב"ן**¹⁶⁹ **מבואר עוד** שבהוא אמינא סברו שודאי חלוקת כל חצר חייבת שתיעשה ככותל, משום שהסברא נותנת שחצר קטנה רק מבניית כותל נתמעטה ולא מעצם חלוקתה, משום שמלבנות בה כותל ניתן לפוטרה בסברא שכיון שקטנה היא כל כך מן הסתם אינה מיועדת לתשמיש בפני עצמה אלא לתשמיש הבתים, כך שלא משתמשים בה תשמישים צנועים, ולפי זה חצר גדולה שונה דינה מהקטנה רק לענין הכותל, שבה ניתן לכפות אף את בניית הכותל¹⁷⁰. ו**החתם סופר**¹⁷¹ ביאר שבהוא אמינא הבינו שחלוקת חצר גדולה תיעשה ככותל אבנים דוקא, מכך שדקדקו בעלי המשנה בלשונם וכתבו 'אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה ארבע אמות לזה', ולא כתבו בקיצור 'אין חולקין את החצר עד שיהא בה שמונה אמות', ללמדנו שאין די בחצר המחוייבת שמונה אמות כדי לחולקה, ורק חצר שאף אחר החלוקה ובניית הכותל בין שותפיה עדיין ישאר לכל אחד ארבע אמות, אותה ניתן לחלוק, ומדויק אם כן שמקום הכותל דין הוא וודאי אם כן שלא במסיפס דנו שכלל לא תופס מקום רחב¹⁷².

ג, א

מאי קא משמע לן. תמהו התוספות הלא ודאי התחדש במשנתנו יותר במשנת החלוקה, שהחולקים חייבים להעמיד כותל בין חצרותיהם למנוע היוזק ראייה, ומה זה אם כן שנקטה הגמרא שכאילו אין כל חידוש במשנתנו מלבד שניתן ברצון השותפים והסכמתם לחלוק אפילו חצר שאין בה דין חלוקה, ו**תירצו** שעל אף שבמשנה התחדש דין מניעת היוזק ראייה, תמהה הגמרא מדוע בחרו בעלי המשנה ללמדנו דין מניעת היוזק ראייה, דוקא בחצר שאין בה דין חלוקה, וכדי ללמדנו בדרך אגב שאף חצר זו ניתנת לחלוקה ברצון השותפים והסכמתם, הלא מוטב היה להם לבאר שאפילו בחצר גדולה שחלוקתה לא תלויה כלל ברצון השותפים, שיהחלוקה חייבים להעמיד כותל בין חצרותיהם למנוע היוזק ראייה³. **עוד תירצה הרמב"ן**⁴ ו**רבינו יונה**⁵ שאכן בהוה אמינא סברו בעלי הגמרא שכלום לא התחדש במשנתנו יותר במשנה לקמן, שהרי בשניהם נאמר דין אחד, שניתן לחלוק חצר קטנה ברצון בעליה, וודאי שהחלוקה ככותל תיעשה למניעת היוזק ראייה⁶, ולכן הקשו שאם בחצר שאין בה כדי חלוקה דנו במשנתנו, לא התחדש בה כלום יותר במשנה לקמן⁷.

החידוש שבמשנה לפי הדוא אמינא

הוא אמינא במסיפס. תמהו הרמב"ן⁸ היאך ניתן לומר שיהחלקו במסיפס, הלא הדברים

היוזק ראייה בחצר כדי חלוקה

163. **וביאר הרש"ש** (ד"ה ד"ה הויקא) שהתוספות מיאנו לפרש שהדלת לשמירה עשויה, משום שאם כן יוצרך להעמיד בה בריח, וצ"ע עור שאכן בתוספתא (בבא מציעא יא, ט) שהביאו הר"ף (ה, א מדפי הר"ף) והרא"ש (בפרקין סימן כג) מבואר להדיא שניתן לכפות את בעלי החצר להעמיד נגר ובריח מלבד הדלת והבית שער. 164. **והוכיח הרמב"ן** כדבריו שכן שרבו שמעון בן גמליאל נחלק במשנה שם וקבע שרק חצר הסמוכה לרשות הרבים דורש לה בית שער, ואם לשמירת החצר נועד אותו בית שער, לא היה רבן שמעון בן גמליאל מחלק בין חצר הסמוכה לרשות הרבים לחצר שהתחלק שיהיה צריכים שמירה, ורק לענין היוזק ראייה יש חילוק ביניהם שבחצר מרוחקת לא מצוי שיביטו אחרים לתוכה, ו**רבנן** נחלקו על רבן שמעון בן גמליאל בטענה שיתכן לעיתים שיהיו הרבה מבני רשות הרבים ויכנסו למבוי ומשם יוכלו להביט לחצר, ואף הדלת לא תועיל לענין זה משום שבימים הדלתות פתוחות ורק בלילה נעולות. 165. ד"ה הויקא. 166. **ובזה יושבו התוספות** לבאר שאף גמליאל נחלק רבן שמעון בן גמליאל חכמים רק אם חצר השוכנת בריחוק מרשות הרבים, יש לחשוש שמא לעיתים ייחדקו הרבה אנשים ברשות הרבים ויכנסו למבוי שבו שוכנת החצר, ורבן שמעון בן גמליאל סבר שאין לחשוש לכך ולכן אין צורך לבנות 'בית שער' שנועד למנוע היוזק ראייה מהעוברים בקירוב מקום לחצר, אולם 'דלת' שנועדה למנוע היוזק ראייה אף מהעומדים בריחוק מהחצר ולמונעם מלהביט פנימה בעד הפתח הפתוח, אף רבן שמעון בן גמליאל מודה שחייבים להעמיד דלת. **ובזה יושבו התוספות** את תירוצן הגמרא שהעמידו משנה זו שרק משום 'הויקא רדיב' חייבוהו להעמיד דלת ובית שער, על אף שלקמן מוכח שרבן שמעון בן גמליאל חכמים נחלקו רק לענין חצר המרוחקת מרשות הרבים, ול**דבריהם** ניוא שאכן בחצר מרוחקת מהרבים דנו, אולם חובת העמדת בית שער היא משום הרבים שיתכן ויבואו לאותו מבוי, ו**ביאר המהר"ם** (ד"ה ד"ה הויקא רדיב) שעוד הוקשה לתוספות שמא סבר רבן שמעון בן גמליאל שאף היוזק ראייה מייחידים נידון כנוק, וממחמת כן הצריך דלת למניעת היוזק זה. ולכן חשו התוספות לבאר שאף גמליאל נחלק רבן שמעון בן גמליאל חכמים בענין הבית שער פנימה מרוחק. 167. ד"ה מאי לאו. 168. ולפי זה חלוק דין חצר שיש בה כדי חלוקה מחצר קטנה שאין בה כדי חלוקה, שבחצר קטנה לעולם אין לחלוקה אפילו החפץ בחלוקה מתחייב לבנות את הכותל משלו ובתוך שלו, ואילו חצר גדולה ניתן לחלוקה אם חפץ האחד בחלוקה אולם את הכותל יבנה משלו ובתוך שלו. 169. ד"ה אי שמנו. 170. ובמסקנא העמידו שחצר קטנה מעצם חלוקתה נתמעטה ולא רק מבניית כותל בין שותפיה, והגדולה נשתנה דינה מהקטנה לעצם החלוקה ולא לענין בניית כותלים שאותם יבנו כפי רצון השותפים ואפילו ממסיפס שאינו מציל מהיוזק ראייה. 171. ד"ה מאי לאו ככותל. 172. ובמסקנא העמידו שניתן לחלוק במסיפס העשוי מגויל וגוית שתופס מקום בחצר כגויל וגוית, ורק אינו מונע היוזק ראייה וכדעת רבינו חננאל. 1. ד"ה מאי. 2. וכן מבואר ברמב"ן (ד"ה ומאי קמ"ל). 3. ומבואר במהרש"א (ד"ה בדיה מאי) ו**במהר"ם** (ד"ה תוס' ד"ה מאי) שלפי זה המהיר המהיר מיוסדת על כך שמאריכות הלשון ומביאור ענין חלוקת חצר שאין בה כדי חלוקה, מוכח שעיקר חידוש המשנה הוא שיכולים השותפים לקנות זה מזה בקנין שאינו חוזר שלא יוכל אחד לחזור בו מרצונו לחלוק את החצר הקטנה, וחידוש זה כבר מבואר במשנה לקמן, ובתירוצם ביארו בעלי הגמרא שבמשנתנו נתחדש

מסכת בבא בתרא ג, א

הדף

יג

אמורים בדעת הסוברים שהיוזק ראייה נידון כנוק, ולשיטתם ודאי לא ניתן לחלוק חצר ללא העמדת כותל, שימנע היוזק ראייה בין החצרות החלוקות, ו**תירץ** שאף לשיטתם בהוה אמינא סברו שבחצר שאין בה כדי חלוקה אין היוזק ראייה, כיון שמחמת קוטנה אינה ראויה למגורי אדם, ודי לחולקה במסיפס⁹, **עוד תירץ הרמב"ן בשם אחרים** ששני מיני מסיפס הם, ובהוה אמינא העמידו שהמשנה לקמן דנה בחלוקת חצר עם כותל העשוי ממסיפס דק כהוצא ודפנא, שמונע היוזק ראייה¹⁰.

כי רצו מאי הוי. בגמרא הקשו על האמור במשנה בפשטות ששותפים שרצו לבנות יחויבו בדבר, הרי כלל לא נעשה שום קנין המחייבם בכך, ומדוע אם כן לא יוכלו אם נשתנה רצונם לאחר מכן, לחזור בהם ולבטל רצונם, ו**מבואר בתוספות**¹¹ שסברו בעלי הגמרא בקושייתם שאפילו נעשה בין השותפים קנין מסוים, לא יועיל הקנין לחייב את השותפים לבנות את הכותל, וכאמור בהמשך הענין שקנין סתם לענין זה 'קנין דברים הוא', **אולם הנמוקי יוסף**¹² **מבאר** שבעלי הגמרא הקשו שיוכלו השותפים לחזור בהם, משום שהתחייבותם ללא קנין נעשתה אלא בדבור בעלמא, ובבבא מציעא¹³ הכריע רבי יוחנן שהנותן לחבירו מתנה גדולה, כל עוד לא קנה המקבל את המתנה רשאי הנותן לחזור בו.

ולשיטתם הלכו התוספות בכך שביארו¹⁴ **כשיטת הרמב"ן**¹⁵ שרק לדעת הסוברים שהיוזק ראייה נידון כנוק, תקשה קושיא זו, משום שלשיטתם רצון השותפים לא הוזכר במשנה לענין עצם הבנייה, אלא לענין חלוקת החצר, והבנייה מאליה מחוייבת משום חובת מניעת היוזק ראייה, כך שהקנין אם נעשה על חלוקת החצר הוא, וקנין מעין זה 'קנין דברים הוא' שאינו מחייב מאומה, ואילו לשיטת הסוברים שהיוזק ראייה בחצר אינו נזק כלל, רצון השותפים המוזכר במשנה, ושמחמתו חוייבו השותפים בבנייה, לענין עצם בניית הכותל נאמר, ומסתבר שכשנתרצו לבנות כותל עשו קנין לענין מקום העמדת הכותל ולענין ההשתתפות בהוצאת הבנייה, וקנין לענין זה קנין גמור הוא שהרי ברורה ומדויקת היא התחייבותם. **אולם ברש"י**¹⁶ **מבואר** שלפי גירסת התלמוד שהיתה לפניו, הקשו כמו כן אף לשיטת הסוברים שהיוזק ראייה אינו נזק כלל, ו**מבואר ברש"א**¹⁷ שמשום שדעת רש"י כדעת הנמוקי יוסף¹⁸ שבעלי הגמרא בקושייתם תמהו מדוע לא יחזרו בהם השותפים רק כל עוד לא עשו קנין, ולכן ביאר שלפני קנין יש להקשות כן אף לדעת הסוברים שהעמדת הכותל מרצון השותפים נעשית¹⁹. והר"י **מיגאש**²⁰ שיטה שלישית לו בענין, שבעצם ניתן להקשות זאת אף לשיטת הסוברים שהיוזק ראייה אינו נזק, ובניית הכותל מרצון השותפים נעשתה ובאופן שניתן לקנות זאת בקנין ברור ומועיל, ואולם לא לשיטתם הקשו זאת בסוגייתנו משום שלשיטתם אכן אם חזרו בהם השותפים מרצונם לבנות כותל, לא יוכל האחד לכפות את השני, אלא אם כן קנו זה מזה בקנין ברור ומועיל.

שקנו מידן. כתב הרמב"ן²¹ שלשיטת הסוברים שהיוזק ראייה אינו נזק, ורק ברצון השותפים ייבנה הכותל, אם עשו קנין לא יוכלו השותפים לחזור מרצונם ולבטל את הבנייה, והיינו שקנו זה מזה את התחייבותו של כל אחד ליתן חלקו במקום העמדת הכותל ובהוצאת בנייתה, ומועילה התחייבותם כדרך שהכריע רבי יוחנן²² שהמחייב את עצמו בדבר שמעולם לא היה חייב, מועילה התחייבותו לחייבו אם כתב לחבירו בשטר 'חייב אני לך מנה', וזאת משום שהתחייבותו בכתבית השטר הרי היא כהודאה בחוב ישן הנעשית בפני שני עדים, שייחודו קודם לכן בהוראת

שיבנו ככותל דוקא, ולא יוכל המתרצה לחלוקה לטעון שהסכים לחלוק בתנאי שלא יוצרך להשתתף בהוצאת בניית כותל אבנים, ו**כעין** זה מבואר תירוצן הגמרא **ברינו יונה** (ד"ה א"ד סברה) ו**ברשב"א** (סוף ד"ה משנתנו) שבמשנתנו התחדש שלא יוכל המתרצה לחלוקה בחצר קטנה לטעון שהתרצה בתנאי שלא יוצרך לבנות כותל שעל ידו מתמעט חצירו ביותר. 4. ד"ה אי מהתם. 5. עמוד ח ד"ה דמאי קמ"ל. 6. **וביאר הרמב"ן** שהכרח גמור הוא שאף במשנה לקמן נעשה דין החלוקה ללמדנו שיבנוהו ככותל ולא במסיפס, שהרי לא מסתבר כשהתרצה לחלוק לא יוכלו לחלוק במסיפס, ולשם מה אם כן טרחו בעלי המשנה ללמדנו שכשיתרצו הבעלים ניתן לחלוק את החצר אפילו שקטנה היא, אם לא כדי ללמדנו שבשחלקו חצר ואפילו קטנה שאין בה כדי חלוקה, יחלקוה ככותל אבנים וימנעו בה היוזק ראייה. 7. **וביאר רבינו יונה** (שם) ו**הרשב"א** (ד"ה משנתנו) שלפי זה תירצו בעל הגמרא שלולי משנתנו היה ניתן לומר שבמשנה לקמן חידשו השותפים שנתרצו לחלוק את החצר, חייבים מדין להעמיד כותל ממסיפס ביניהם שעל ידו יוכר הנוצר ונכנס לרשות חבירו כגנב, ורק במשנתנו נתחדש שחובה על החולקים חצירם לבנות כותל ביניהם שעל ידו יסלק היוזק ראייה מביניהם. ו**דחה הרמב"ן** תירוצו זה וכתב שודאי יתכן שבמשנה לקמן דנו בחלוקת חצר קטנה שאין בה כדי חלוקה ושיחלקה במסיפס בלבד, ואין לתמהה שלכאורה פשוט שיוכלו לחלוק כן, ומי ימנע מבעלי חצר לחלוקה במסיפס, **מכיון** שלולי חידוש המשנה היה מקום לומר שאפילו שקנו השותפים זה מזה שיהלוק את החצר הקטנה בכל זאת נדונם בדין 'גזר או איגוד', ולא יחלקה כרצונם, או שהתחדש באותה משנה שלא יוכל המתרצה לחלוקה לחזור בו ממה שהסכים בקנין, ולומר ששעה בהסכמתו לבניית כותל בחצר קטנה כל כך, ועתה חפץ הוא לחזור בו. והר"ן (ד"ה ומפרקי' אי מהתם) **מבאר** שבתירוצם חידשו בעלי הגמרא שבמשנתנו התחדש שאף בחלוקת חצר קטנה יש היוזק ראייה, ואין די לחלוקה במסיפס, ולולי משנתנו היה מקום לטעות שהמשנה לקמן חידשה בדבריה שהחולקים חצר גדולה אכן חייבים להעמיד כותל בין חצרותיהם למנוע היוזק ראייה, והחולקים חצר קטנה רשאים להעמיד בין חצרותיהם כותל מסיפס בלבד, משום שאין היוזק ראייה בחצר קטנה שאינה ראויה לתשמיש כלל. 8. ד"ה אי מהתם. 9. ובמסקנא אף בחצר קטנה כל כך ישנו היוזק ראייה שחייבים למנועו, ו**מבואר בשו"ת הרא"ש** (ככל ק סימן א) שלא מסתבר שעני שחצירו קטנה יותר לכל אחד להביט בשלו ולהזיקו בכך שהנאת תשמישו בחצר מתבלטת לגמרי. 10. דחה הרמב"ן בדיה. 11. ד"ה כי רצו. 12. א, ב, ב מדפי הר"ף ד"ה ליהדרו בהו. 13. מט, א. 14. ד"ה כי רצו. 15. לעיל ב, ב ד"ה וטעמא דרצו, וכן כתב הרשב"א (ד"ה וכי רצו) בשם י"ש מפרשים. 16. לעיל ב, ב ד"ה וטעמא דרצו. 17. ד"ה וכי רצו, בפירושו הראשון. 18. א, ב מדפי הר"ף ד"ה ליהדרו בהו, הובאה דעתו בבבאירם לעיל (ד"ה וכי רצו מאי הוי). 19. ולפי זה אף לדעת רש"י המפך הענין שבו הקשו שאף הקנין לא יועיל משום שקנין דברים הוא, רק לשיטת הסוברים שהיוזק ראייה נידון כנוק גמור מיוסדת. 20. ד"ה וכי רצו. 21. לעיל ב, ב ד"ה וטעמא דרצו. 22. כתובות קא, ב, כן היא דעת הרמב"ן (כתובות שם ד"ה אי דאמר) בבבאיר דברי רבי יוחנן, ורש"י (כתובות שם ד"ה ה"ג לעולם דלא) ותוספות (שם, ד"ה דאמר ליה) גירסא אחרת וביאר אחר יש להם בדברי רבי יוחנן.

אם גם מהסכמת בקנין יוכלו השותפים לחזור או רק מהסכמת בדבור

בדעת מי הקשו שיוכלו השותפים לבטל רצונם ולא לבנות כותל

משעה הקנין לשיטת הסוברים שהיוזק ראייה אינו נזק

אתם עדי²³, ובעין זה מבואר בתוספות²⁴ ובראש²⁵ שהועילה התחייבותם משום שלא על העתיד התחייבו, אלא כבר בעת הקנין שיעבדו את נכסיהם להוצאת בניית הכותל²⁶, וכן כתב הנמוקי יוסף²⁷ בשם הראב"ד שאם חייבו השותפים עצמם שיחייב כל אחד לחבירו בדמי מחצית בניית הכותל, הועילה התחייבותם, ובעין זה מבואר ברשב"א²⁸ וביד רמה²⁹ שרק אם שיעבדו עצמם בקנין כגובה דמי מחצית הכותל הועיל קנינם לחייבם, משום שהשיעבוד קיים כבר מעת הקנין, אולם אם התנו בקנינם רק שיתן כל אחד חלקו בהוצאת בניית הכותל, לא יחייבם קנינם כלום, משום שהנתינה העתידית אינה דבר שיש בו בעת הקנין ממשות, ודבר שאין בו ממשות לא נקנה בסודר, אולם הטור³⁰ כתב בשם הרא"ש³¹ שאפילו לא שיעבדו נכסיהם מעת הקנין עבור בניית הכותל, ורק התחייבו זה לזה 'לבנות כותל', הועיל קנינם לחייבם שלא יוכלו לחזור בהם ואינו בקנין דברים³². ובשו"ת תמים דעים³³ דייק בדברי רש"י³⁴ שלגמרי לא מועיל קנין בסודר כשהחפץ הנקנה אינו קיים עדיין בעולם, ולדבריו לא תועיל התחייבות השותפים לבניית הכותל, אלא אם התחייבו על אבנים או כסף הקיים בעין שאותם יוציאו לבניית הכותל.

רצו מאי הוי. הקשה בשו"ת פרח מטה אהרן³⁵ מדוע לא נאמר שהתחייבות השותפים זה לזה תחייבם אפילו ללא קנין, כדרך שמתבאר לקמן³⁶ שלדעת רב אשי ההנאה שיש לשותפים משותפותם ומכך שמשותפיהם הם זה לזה, נותנת סמיכות דעת מלאה לדיבורם והרי זה קנין גמור, כך בסוגיינו תועיל הסכמת השותפים לחייבם להשתתף בהוצאת הבניה, משום הסמיכות דעת שיש להם מכך שהסכימו שניהם לדבר אחד, ותיריך שרק לענין בירור חלקיהם של השותפים בחצר, יש לומר שמקנה האחד לשני את חלקו המגיע לו מחמת ההנאה שיש לו מהשותפות ומההסכמה, ואילו לענין בניית כותל, שהקנין נדרש לא רק כדי לברר היכן חלקו של כל אחד, אלא להקנות בעצם את מקום הכותל והאבנים ולהפקיעם מידי בעליהם, לזה לא תועיל התחייבות ללא קנין ואפילו התחייבות שותפים שסומכים זה על זה. ובחדושי רבי שמעון יהודא הכהן³⁷ תמה הלוא לדעת הר"ן³⁸ אפילו חצר שלא ניתן לחולקה מחמת קוטנה, חלוקה היא בעצם בכך שמחצית החצר קנייה היא לו קנין הגוף, והמחצית השניה קנייה לו לקנין פירות דהיינו להשתמשות, נמצא אם כן שמעת שהתראו השותפים פעם אחת לחלוק את חצירם, מחל כביכול כל אחד מהם לחבירו את זכות ההשתמשות שהיה לו במחצית החצר, וזכה חבירו במחצית שבידו אף לענין מניעת שותפו מלהשתמש בה, היאך יוכל לחזור בו מרצונו לחלוק את החצר, הלא כבר חלוקה ועומדת היא החצר מעת המחילה, ותיריך שאף אחר המחילה לא ניתן לכפות את אחד השותפים לחלוק את החצר אם אינו חפץ בכך, משום שרק זכות ממונית שחלוקה היא בעצמותה, ניתן לכופו את אשר התערבה זכות זו בחלקו שיפירד כשוויה ויתן לבעל הזכות, וכגון אדם שבבעלותו מספר בתים ומכר לחבירו 'בית מן הבתים', כופים את המוכר שיתן לקונה איזה בית בין בתיו, ולא יוכל לטעון לקונה שכל עוד לא התברר חלקו אינו מחוייב להחליף עמו את שלו, וזאת משום שהבתים חלוקים הם, כך שזכות הקונה בבית חלוקה בעצמותה מזכויות המוכר בביתו, ואילו חלק שותף בחצר שאין בה כדי חלוקה, אינה חלוקה בעצמותה מחלקו של שותפו, ויכול אם כן שותפו לטעון שכל עוד לא התברר חלקו, אינו חייב למסור לו חלק מהחצר שיתכן ששלו הוא³⁹.

קנין דברים בעלמא הוא. בפירוש רבינו גרשום מבואר שנחשב קנין חלוקת חצר שאין בה כדי חלוקה כקנין דברים, משום שלא מתברר בעת הקנין כלום, שהרי לא נודע מעת הקנין על חלק מסוים מהחצר שמעתה שייך הוא לאחד ולא לשני, והמאירי⁴⁰ ביאר שכיון שלא קנו בעת הקנין כלום ורק התחייבו על העתיד שיבנו כותל באמצע החצר ויחלקוה, קנין על התחייבות עתידית הרי הוא קנין דברים, ואינו מחייב כלום את בעליו. ובעין זה מבואר ברמב"ן⁴¹ שאם התחייבו בקנינם על העתיד אולם זאת פירטו בקנינם שלעתיד בעת קיום הקנין יחול קנינם מעתה, אכן קנינם לגמרי.

מדוע לא יחייבו על פי הדיבור וללא קנין

שהלך זה בתוך שלו. בפשוט משמע שלדעת רב אשי צריך כל אחד מהשותפים לעשות חזקה גמורה בחצר, כחזקה שנקנים בה חצרות, דהיינו גדירת החצר או נעילתה או פריצת פירצה בגדרותיה, וכן פירש רש"י⁴² שצריכים השותפים לחפור או לחרוש במעט כל אחד בחלקו, ובוזו יחול קנינם שלא יוכלו לחזור בהם מחלוקת החצר, ואולם הרמב"ם בפירושו למשניות⁴³ כתב 'כגון שהחזיק בקרקע ברגלו', ומדויק קצת מדבריו שאף לדעת רב אשי אין צורך בחזקה גמורה כדי שיחזיק כל אחד מהשותפים בשלו, אלא די להם בהילוך או מעשה חזקה קלוש, כדי להעמיד קנינם ושלא יוכלו לחזור בהם מהחלוקה, וכן מבואר בהגות מיימוניות⁴⁴ שדי בחזקה קלושה שעל ידי הילוך, משום שכבר ביררו חלקם ברוחות קודם הילוכם, ואפילו ילך האחד בחלקו של השני אחר שכבר הלך בה בעליה, לא יזכה השני במה שכבר זכה הראשון, כיון שהילוך חזקה קלושה היא⁴⁵, והבית יוסף⁴⁶ חילק וכתב, שאף שאמנם מועיל קנינם אפילו עשו חזקה קלושה כהילוך, אולם אם יעשו חזקה גמורה כנעילת החצר או גדירתה די יהיה בהחזקת האחד בחלקו כדי לקנות לשניהם כל אחד חלקו⁴⁷.

שהלך זה בתוך שלו והחזיק. פשוט דברי רב אשי מלמדת שאם קנו השותפים כל אחד חלקו בחזקה גמורה, שוב לא יוכלו לחזור בהם מחלוקת החצר, ותמזה התוספות⁴⁸ מה חידוש אם כן יש בדבריו, וכי על דעתו של מאן דהו שאפילו אחרי קנין גמור יוכלו השותפים לחזור בהם מחלוקת החצר, ותיריך רי"ז⁴⁹ שבדבריו של רב אשי התחדש שאפילו לא אמרו בעלי החצר זה לזה 'לך חזק וקני' כדרך שצריך לומר המוכר לקונה שבא להחזיק בשדהו שלא בפניו⁵⁰, הועילה תפיסתם אפילו החזיק כל אחד בחלקו שלא בפני חבירו, ובטעם הדבר כתב הרשב"א⁵¹ בשם יש מפרשים, שכיון שאינם באים לקנות קרקע שאינה שלהם, שהרי מתחילה הקרקע שלהם היא, ורק באים במעשיהם לברר מהו חלקו של כל אחד מהם ואחד, לכן די בזה אפילו לא אמרו הבעלים לזוכה 'לך חזק וקני', והמאירי⁵² כתב בטעם הדבר שכיון שהתירו לחלוק וחלקו, הרי זה כאילו אמרו זה לזה 'לך חזק וקני', ורק בין מוכר לקונה הסברא נותנת שלא נגמר מעשה המכירה קודם שיאמר לו בפירוש 'לך חזק וקני', ובחידושי מהרי"ח⁵³ כתב שרק במקום שהאחד קונה והאחד מוכר, לא יקנה הקונה כלום לולי שיאמר לו המוכר 'לך חזק וקני', אולם בחלוקת החצר ששני השותפים קונים הם, יקנו זה מזה אפילו לא יאמר האחד לחבירו 'לך חזק וקני' שמתוך שכל אחד קונה לעצמו הרי הוא מקנה לחבירו.

הרמב"ן⁵⁴ דחה את דברי התוספות וכתב שכיון שלא פירט רב אשי בדבריו שאכן לכך כוונתו, שיוכלו לזכות כל אחד בחלקו אפילו לא אמר הבעלים לזוכה 'לך חזק וקני', מסתבר שלא לכך היתה דעתו⁵⁵, והטעם שפירט רב אשי בדבריו שניתן לקנות בקנין חזקה, הרי זה רק משום שלא ידע מדבריו של רבי יוחנן שפירט ענין קנין ברוחות⁵⁶, והרשב"א⁵⁷ כתב שיש מפרשים שרב אשי בא ללמדנו שמיד אחרי שהחזיק האחד בשלו, אפילו לא החזיק עדיין שותפו בחלקו שלו, חל קנינם ולא יוכלו לחזור בהם מחלוקת השדה⁵⁸, ובטעם הדבר כתב בתשובותיו⁵⁹ שלדעת רב אשי קנה המחזיק בחלקו לא משום החזקה, אלא כדרך קנין חליפין, שבקבלת הכסף על ידי אחד מבעלי הקנין, נקנה המקח לשני הצדדים, אולם הר"ן⁶⁰ והריטב"א⁶¹ מבואר להיפך שרב אשי דן בדבריו בשותפים שקנו במעשה החזקה, ולכן פירט בדבריו וכפל לשונו לבאר ששני השותפים צריכים להחזיק כל אחד בחלקו, אולם אם חפצם של השותפים לקנות בחליפין, ודאי יוכלו לקנו שניהם בחזקת שיעשה אחד מהם בחלקו⁶². ובפורת יוסף⁶³ כתב שרב אשי חידש בדבריו שאף בשותפים מועיל קנין חזקה בקרקע, אפילו שככלל טעמו של קנין זה הינו משום שבו מוכיח הקונה שבעלים הוא, וניתן היה לטעון ששותף הקונה מחצית חלקו בחצר שתהיה רק שלו, לא יוכל לקנותה בחזקה, משום שגדירתו או נעילתו או פריצתו בה, אינם מוכיחים שבעלים הוא, דהרי אף קודם שקנה נהג בה מנהג בעלים משום שותפותו בחצר⁶⁴.

שיטת תוספות בבבאיר חידוש של רב אשי

בגורל, נקנים שני החלקים כל אחד חלקו שלו. 48. ד"ה רב אשי. 49. וכן תירצו הנמוקי יוסף (ב, א א מדפי הרי"ף ד"ה ומשני בשקנו, בתירוצו הראשון) והרא"ש (בפרקין סימן ג) והמאירי (לעיל ב, א ד"ה והקשו בגמ', בשם יש מפרשים) ובעליות דרבנו יונה (עמוד ח ד"ה רב אשי, ובעמוד ט ד"ה עלה בידנו, המתחיל לעיל שם עמוד ח). 50. כמבואר לקמן נב, ב - ג, א בשם רבא. 51. ד"ה ורב אשי. 52. לעיל ב, א ד"ה והקשו בגמ', וכן משמע בעליות דרבנו יונה (עמוד ח ד"ה רב אשי, ובעמוד ט ד"ה עלה בידנו, המתחיל לעיל בעמוד ח). 53. בפרקין, משנה א ד"ה תירו"ט ד"ה בונין. 54. ד"ה והא דאמר רב אשי. 55. וכן מבואר במאירי (לעיל ב, א ד"ה והקשו בגמ', בפירושו הראשון) שאף לרב אשי יועיל קנינם רק זה בפני זה או שלא בפני זה אם אמרו האחד לשני 'לך חזק וקני'. 56. וכן כתבו הרשב"א (ד"ה ורב אשי) בשם יש מפרשים, הנמוקי יוסף (ב, א מדפי הרי"ף ד"ה ומשני בשקנו) בשם אחרים. 57. ד"ה ורב אשי, וכן כתב הרא"ש (בפרקין סימן ג). 58. ובאר עוד שלפי זה דעת רב אשי שחליפין בקרקעות דינם כחליפין במטלטלים, שדי במשכית האחד שעל ידה יחול הקנין ויחוייב חבירו. ובעליות דרבנו יונה (עמוד ט ד"ה עלה בידנו, המתחיל לעיל שם בעמוד ח) משמע שלא תועיל חזקת האחד לקבוע את הקנין. 59. חלק א סימן אלף רכו. 60. על הרי"ף, קידושין יא, ב מדפי הרי"ף, ד"ה מתני' כל הדמים (המתחיל לעיל שם בעמוד א). 61. קידושין כח, א ד"ה ובתוספתא, בשם רבינו הגדול. 62. אם כי בספר המקנה (קידושין כח, א ד"ה שם כל הנעשה) מבואר שלא יועיל לשותפים קנין חליפין, משום שעיקר קנין חליפין נלמד (בבבא מציעא מז, א) מהמקרא 'שלף איש נעלו' (רות ד, ז) ויש לדקוק שרק בשקנה ב'נעלו' המיוחד רק לו, יועיל קנינו, ושדה השותפים כיון שעד מעשה הקנין מיוחדת היא לשניהם לא יוכל האחד לקנות בה בחליפין כלל, ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורא קמא חלק ב סימן קכו, דף טט עמודה ד) דחה דבריו ותמה מנין מצא להמציא דרשה מעצמו שרק 'נעלו' המיוחד לו יועיל לקנין, ובעצמו הוסיף לתמוה בשו"ת שואל ומשיב (שם) מדוע הועיל קנין השותפים בחצירים, הלא כלל הוא שחצר השותפים לא קונה להם זה מזה, ועל אף שלענין רכישת מטלטלים הדברים אמורים, אולם הסברא נותנת שכן הוא גם לענין קנין בחלוקת החצר, שהרי היאך יועיל קנינם אחרי שכל מעשיהם להראות בעלותם כבר היה ברשותם לעשות כן קודם החלוקה. 63. ד"ה ת"ה רב אשי. 64. ובאר עוד שרבי יוחנן אכן נחלק על רב אשי, ולדעתו

הטעם שחייבו קנין דברים

ביאורי

מסכת בבא בתרא ג, ב

הדף

טו

גויל אבני דלא משפיא. כתבו התוספות⁶⁵ והרמב"ם⁶⁶ שכל דבר שאינו גמור כל צורכו מכונה 'גויל', וכגון אבנים הללו כיון שלא שויפו כל צורכן כינום בעלי המשנה 'גויל', ולפי דבריהם כל אבן שלא נגמרה מלאכת הכנתה קרויה 'גויל' ולא דוק אבן החסרה שיוף, אולם בשו"ת מהר"י מניץ⁶⁷ ובשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ם⁶⁸ מבואר שרק חיסרון השיוף, וכנגדו בעור בהמה חיסרון הסרת שיער הבהמה מהעור מכונה 'גויל', ואילו חסרונות אחרים על אף שמחמתם לא גמורה מלאכת האבן, לא תכונה האבן מחמת כן גויל.

מקור השם טרקסין

טרקסין. כתבו התוספות⁶⁹ בשם רבנו תם ש'טרקסין' הינה תיבה המורכבת משתי תיבות, 'טרק' היא תיבה ארמית מלשון סגירה, ו'סין' הרי זה קיצור ל'סיני' והרי זה כינוי ללוחות ולתורה שנתנו בהר סיני, וכינו כן את המחיצה הגודרת את קודש הקדשים מההיכל משום שמחיצה זו חצצה על הלוחות שהיו מונחות בארון שבקדש הקדשים. עוד פירשו התוספות כמבואר בירושלמי⁷⁰ ש'טרקסין' הינה תיבה המורכבת משני תיבות ומשמעותה פנים וחוץ, וכינו כן את מקום הפרוכת משום הספק שהיה במקום הפרוכת אם קודש אותו מקום בקדושת קדש הקדשים או בקדושת ההיכל⁷¹, והיעב"ץ⁷² פירש ש'טרק' הינה אבן תיבה ארמית שמשמעותה סגירה, וגם 'סין' תיבה ארמית היא שמשמעותה טיט⁷³, וללמדנו באו שאותה מחיזה סגירה, הייתה באבן ובטיט, ורק בבית שני בנו אותה מפרוכת ללא אבנים וטיט.

ישיהו דבא עמך כותל הטרקסין

כיון דאיכא טפה יתרא. בגמרא מתבאר שמחיצת הטרקסין עמדה בגובה שלושים אמה על אף שבמשנה מתבאר שכותל בגובה ארבע אמות דרוש לרוחבו חמשה טפחים, וזאת משום שמהטפה השישי והלאה שיש ברוחה הכותל יוכל לעמוד בו גובה גדול פי כמה, ובתוספות⁷⁴ מבואר שכמו כן יכולים היו בעלי הגמרא ליישב שכותל הטרקסין כיון שתקרה עמדה על גביו לייצבו, משום כך הצליחו להקימו לגובה רב כל כך על אף שברוחבו צר היה. אולם בכוס הישועות⁷⁵ דחה דבריהם וכתב שאם אכן מחמת התקרה יכול היה כותל הטרקסין לעמוד ללא רוחב מתאים, מדוע הרחיבוהו והעמידוהו ברוחב ששה טפחים ולא חמשה, הרי ברור שכיון שהמקום עליו עמד כותל הטרקסין קודש הקדשים היה היה להם לבוני המקדש למעט ברוחב ככל הניתן.

הטעם שלא הרחיבו את הכותל כדי להגביהו

בתלתין קאי טפי לא קאי. בגמרא מתבאר שכותל ברוחב ששה טפחים לא ניתן להגביהו ליותר מגובה שלשים טפחים, ולכן בבית שני גבובה היה לא העמידו כותל זה מאבנים כיון שלא ניתן היה להגביהו שיחצוץ מהארץ עד לתקרה, והטעם שלא הרחיבו בבית שני את עובי הכותל שיוכל להחזיק על גביו כותל גבוה עד תקרת בית המקדש, פירש רש"י⁷⁶ שנהגו בוני המקדש כציווי שקבל עזרא מהשמים⁷⁷, ולא יכולים היו לשנות מאומה.

הטעם שלא הרחיבו את הכותל כדי להגביהו

ג, ב

אי כולוהו בנין אי כולוהו בפרוכת. כתבו התוספות⁷⁸ שלפי דברי אביו הדין לא ניתן לחצוץ בין הקודש לקודש הקדשים, במחיצה שחציה אבן וחציה פרוכת, מתיישבת תמיהת הגמרא קודם לכן מדוע לא בנו שלושים אמה מאבן והשאר בפרוכת, ואין כבר צורך בתירוץ שאף שלושים אמה לא ניתן להעמיד לולי התקרה שתייצב את הכותל. אולם המהרש"ל⁷⁹ כתב שעל פי המבואר בתוספות בכמה מקומות⁸⁰ שכל תירוץ שלא אמרו בתחילתו 'אלא', משמעותו שאינו דוחה את התירוצים שלפניו, מבואר שכיון שלא נקטו בעלי הגמרא בהביאם דברי אביו 'אלא אמר אביו', שאכן אין דעתם לחזור מהתירוץ הראשון⁸¹, וזאת משום שאין בדברי אביו שהמחיצה צריכה שתהיה עשויה כולה אבן או כולה פרוכת, יישוב לקושיא הראשונה 'ונעביד תלתין אמיין בבנין ואירך נעביד פרוכת', משום שדי בבניית שלושים

הטעם שלא בנו הטרקסין מאבן ופרוכת

אמות התחתונות מאבן כדי לקיים את הדין של 'כולוהו בבנין', דוהו שיעור המחיצה שהיה בבית המקדש הראשון⁵.

אי כולוהו בנין ממקדש. פשטות לשון הגמרא מורה שבבית המקדש הראשון לא היתה פרוכת מבדילה בין הקודש לקודש הקדשים, אלא כותל אבנים הבדיל ביניהם, והרמב"ם⁶ כתב 'בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים' ובהמשך דבריו כתב 'אבל במקדש ראשון לא היתה שם אלא פרכת אחת בלבד, וביאר הכסף משנה⁷ שהאמור בתחילת דבריו הוא הנכון, ו'מקדש ראשון' האמור בסוף דבריו מכון למשכן שבו אכן היתה הפרוכת מבדילה בין הקודש לקדש הקדשים. אולם בחסדי דוד⁸ תמה מהאמור בדברי הימים⁹ בתיאור מעשי שלמה בבניין בית המקדש הראשון ויעש את הפרוכת תכלת וארגמן וכרמיל ובוץ ויעל עליו כרובים', הרי שאף בבית המקדש הראשון היתה פרוכת, ותירוץ¹⁰ שהפרוכת האמורה שם לא היתה מבדילה והוצצת בין הקודש לקודש הקדשים, אלא מול הפתחים שהיו קבועים בכותל הטרקסין העמידוהו¹¹.

מה הבדיל במקדש ראשון פרוכת או כותל אבנים

של ג' טפחים. מלשון המשנה בעירובין 'לבינה של שלוש טפחים' דייקו בסוגייתנו שכמה מיני לבינים ישנם, כך שיתכן שהלבינה האמורה במשנתנו שעוביה שלוש טפחים קטנה היא, ומה שהלבינה האמורה במשנה בעירובין, ושלושת טפחים כוללים גם את הסיד, ותמהו התוספות¹² הלא אף שנתן הדבר שמחלשון 'של שלוש טפחים' מדויק שכמה מיני לבינים ישנם, אולם עדיין ניתן לומר שהקטנה שלבלינים עוביה שלוש טפחים, וישנם לבינים שעבות יותר משלוש טפחים, כך שעובי שלוש טפחים האמור בלבינה שבמשנתנו, עובי הלבינה עצמה הוא ללא הסיד, ותירוץ הרשב"א¹³ שאכן יש להסתפק אם המשנה בעירובין מיעטה בדבריה לבינים עבות פחות משלוש טפחים, או לבינים עבות יותר משלוש טפחים¹⁴, וכיון שלא ברור אם אכן ישנם לבינים פחות משלוש טפחים, יש לנו לילך לקולא, ושותף שחפץ לבנות מלבינים שעבות עם הסיד שלוש טפחים, לא ניתן לכופו שיתן חלקו כהוצאת לבינים שעבות שלוש טפחים ללא הסיד. והתוספות תירצו בשם ר"י שזואי לא שיערו בעלי המשנה בעירובין את רוחב הקורה בעובי הקטנה שלבלינים, שאם בה היו משערים לא היו צריכים לפרט את עוביה, ודי היה להם לפרט שלא יפחת רוחב הקורה מעובי לבינה, וממילא נדע שכיון שלא פירטו כוונתם לקטנה שלבלינים¹⁵, ומכך שפירטו את עובי הלבינה מוכח שלא בקטנה שלבלינות שיערו, ונכונים אם כן דברי בעלי הגמרא בסוגייתנו שמהמשנה בעירובין לא ניתן להוכיח סתם לבינה עוביה שלוש טפחים. וכעין זה יישב בכוס הישועות¹⁶ שכיון שבמשנתנו נתבאר שהלבינה עוביה שלוש טפחים, ורק יש להסתפק אם שלוש טפחים כולל אף את הסיד או לא, מסתבר שבאו בעלי המשנה בעירובין לרדק בדבריהם שיעשרו את רוחב הקורה בעובי לבינה של שלוש טפחים ולע פחות, ואם אין לבינים קטנות משלוש טפחים, לא היו צריכים לפרט את עוביים והיו הכל יודעים שעל משנתנו סמכו שבה מבואר שהלבינה עובייה שלוש טפחים.

תורה הראיה מקדש מבי

בשו"ת חתם סופר¹⁷ תמה מדוע לא נאסרה סתירת בית הכנסת משום 'לא תעשון כן לה' אלוהיכם¹⁸, שממנו למדו שאסור לנתוץ ולקלקל את אשר קדושה בו¹⁹, ויישב שרק הסותר ומקלקל לגמרי חפצי קדושה עובר בלאו זה של 'לא תעשון כן', אולם הסותר בית הכנסת על מנת לבנות אחר תחתיו, אינו עובר כלל בלאו זה²⁰, ועוד תירץ שכיון שניתן לחלל את הקדושה שבבית הכנסת על האבנים או על המעות המיועדים להוצאת בנין בית הכנסת החדש²¹, נמצא שבעת סתירתו אין בבית הכנסת הישן שום קדושה אחרי שכבר נתחללה קדושתו על המעות או האבנים המיועדים לבינין בית הכנסת החדש. ובשו"ת הרי בשמיים²² כתב שאפילו סתרו את

איסור נותץ בסתירת בית הכנסת

הניחוח ולא רק משום צניעות. 12. ד"ה מכלל. 13. ד"ה דיקא נמי, והובאו דבריו בשיטה מקובצת ד"ה מכלל. 14. וכעין זה מבואר ברש"י (ד"ה תד"ה מכלל) שאכן המשנה בעירובין ניתן לזייק שיגשם כמה מיני לבינים, ולא שהלבינים האמורות במשנתנו עוביים ברוק פחות משלוש טפחים. 15. ובעתם הדבר שהיינו משערים דוק בלבינה שלוש טפחים שהיא הקטנה שלבלינים לפי קושיית התוספות, מבואר בשיטה מקובצת (ד"ה והתוספות תירצו) בשם תוספות הרא"ש שכיון שהשלושה טפחים מספר מסוים הוא, מן הסתם לכך היתה כוונת בעלי המשנה ולא למספר אחר שאינו מסוים, וגם משום שעצם הנחת הקורה קתנה דרבנן היא, ואין לנו להחמיר בדרבנן כל כך. ומבואר במהרי"ם (ד"ה דמכלל) שאם לא בקטנה שלבלינים שיערו, היה לבעלי המשנה לפרט לאיזה מהלבינים כוונתם שלא יעו להלך ולשער בקטנה. 16. ד"ה בגמרא דיקא נמי. 17. חלק א אורח חיים סימן לג. 18. דברים יב, ד. 19. ובענין נתיצת ספסלים ושאר מטלטלין של בית הכנסת, כתב המגן אברהם (קנב, ו) בשם שו"ת מהר"ם פדואה (סימן סח) שאין כלל איסור בדבר, ורק במחבר לקרקע ישנו איסור, אולם בשו"ת חתם סופר (חלק א, אורח חיים סימן לג) ובביאור הלבנה (קנב, א ד"ה ואסור לטתור) דחו דבריו וכתבו שמהר"ם פדואה כלל לא דן בתשובתו הנ"ל בענין שבירת וקלקול מטלטלין אלא בהוצאתם מבית הכנסת ומסירתם לבית הכנסת אחר, וכלפי זה ביאר שכלל אין איסור משום 'לא תעשון' בהוצאת מטלטלין מבית הכנסת. 20. ושני ראיות הביא החתם סופר לדבריו, א. מהמבואר בעבודה זרה (ג, ב) שהחשמונאים סתרו את המזבח שנשטמא על ידי היוונים, וגוון את אבניו. ב, מהמבואר בעבודה זרה (ג, ב) שבהמת הקדש בעלת מום, סבר רבא שמדון מותר לנחלה, ורק משום שגרא כנטיל מום בקדשים אסר זאת, הרי שהנחור בהמת הקדש בעלת מום כדי שלא יבואו על ידה לזיז תקלה, אינו עובר על 'לא תעשון כן'. עוד ביאר החתם סופר שאפילו לדעת ה"י אסכנדרני (הובאו דבריו בבית יוסף ויורה דעה סוף סימן רעו) שאסור למחוק את שמת הקדש אפילו על מנת לתקנם, אין ראיה משם שאף בית הכנסת לא יוכלו לסתור על מנת לבנותו מחדש, וזאת משום שלמגילה שנכתב בה שם בטעות יש תיקון בניהו, ובית הכנסת אי אפשר לבנותו אלא מן החומר לתקנו. [אם כי בסברתו וזאת יש לעיין, שחרי אף ה"י אסכנדרני מנה סברות אלו בדבריו שחילק בין גזירות אבני המזבח על ידי החשמונאים למחיקת שם שנכתב בטעות, וכתב שמגילה ניתן לגוזה, ואילו מזבח חובה עליו להעמיד מזבח אבן דרך להעמידו במקום אחר כיון ששקומו מכון ביתור (כמבואר ברמב"ם, בית הבחירה, ב, א) ולפי זה אין הכנסת כיון שניתן להעמיד בית הכנסת חרש במקום אחר, ובלא לסתור את הבית הכנסת הקיים, מנין מצא לו החתם סופר להחריגו (ה"ה) כן הכותב החתם סופר מהמבואר במגילה (כו, ב) שם רבו י'איי בי כנישתא, חלופה חבונה שרי, ופירש רש"י (ד"ה חלופי חבונה) שחלה קודשת בית הכנסת על הדמים או על חילופו, והבית הכנסת הישן יוצא לחלוין. 22. לרבי אריה ליבש הירויץ, חלק ב (מהדורא תניינא) סימן ד, הך ח עמודה ג באמצע ד"ה מקר (במתחיל שם בעמודה ב).

בית הכנסת קודם שפדו קדושתו על דמים או אבנים אחרים, גם כן אין הסותרים עוברים משום 'לא תעשון כן', וזאת משום שרק בסתירת קדושה שאינה מתחללת ואינה נפדית כקדושת המזבח, הסותרה עובר משום 'לא תעשון כן', וכיון שקדושת בית הכנסת יש לה פדיון ממילא אין הסותרה עובר ב'לא תעשון כן'. **אולם בשו"ת שואל ומשיב²³ כתב** שאכן הסברא האמורה בגמרא שמשום החשש שמא יפגעו אנשי העיר ולא יבנו בית הכנסת אחר תחתיו אסרו לסתור בתי כנסיות, יסוד סברא זו הוא משום איסור 'לא תעשון כן', והיינו שהתירו לסתור בית הכנסת כדי שיוכלו להעמיד אחר תחתיו, שאו סתירתו צורך בנין היא ומותרת, ואם יפגעו ולא יבנו נמצא שסתרו בחינם ועברו בסתירתם משום 'לא תעשון כן'²⁴, והוסיף עוד שעל פי המבואר בשו"ת רדב"ז²⁵ שמתור למחוק שמות הקדושים על מנת לתקנם, והיינו שהתיקון הוא בשם עצמו, ולא שימחקנו משום ששכח תיבה אחת מלפני השם, ולפי זה רק סתירה על מנת לתקן במקומה מותרת, נמצא שאסור לסתור בית הכנסת על מנת להעמיד בית הכנסת חדש במקום אחר, ובשו"ת הרי"מ²⁶ הוסיף עוד שעל פי המבואר בתוספות²⁷ סתירה נחשבת כצורך בנין רק כשהבנין החדש מעולה ומשובח מהישן, אף סתירת בתי כנסיות הותרה רק כשבונה תחתיו בית הכנסת גדול ומשובח מהראשון.

כתב הרמב"ם²⁸ 'אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר... שמא יארע להם אונס ולא יבנו, וביאר במגן אברהם²⁹ שלכך שינה הרמב"ם ולא נקט בלשונו את אחד מהטעמים המוזכרים בגמרא שמחמתם אסור לסתור בית הכנסת, והיינו משום החשש שיפגעו ולא יבנו, או משום שבעת הבניה לא יהיה מקום להתפלל, ונקט טעם אחר שמשום החשש שמא יאנסו בני העיר ולא יוכלו לבנות אחר, משופם שמדבריו נוכל ללמוד שאפילו עומדים בני העיר באמצע בניית בית הכנסת החדש, גם כן לא יוכלו לסתור מאבני בית הכנסת הישן, על אף שכבר אין לחשוש שיפגעו ולא יבנו בית כנסת, דהרי מעשיהם מוכיחים עליהם שבונים הם עתה בית כנסת חדש, משום שיש לחוש שמא יאנסו ולא יוכלו להמשיך בבניינם ונמצא שבית הכנסת החדש לא נבנה והישן נסתר. וכעין זה מבואר בתשובות מהרי"א³⁰ שהרמב"ם כלל בדבריו את תשובתו של רב אשי רבינא, שאפילו מונח ממון או אבנים לבניית בית הכנסת החדש, גם כן לא יסתרו את הישן קודם שנבנה החדש לגמרי, משום שיש לחשוש שמא יודמן לבוני בית הכנסת פדיון שבוים ויוציאו את הדמים או האבנים לפדיון השבוים, ושוב יפגעו ויתעצלו מלבנותו, ולכך דקדק בלשונו שלא חששו רק לפשיעה הנובעת מעצלות אלא אף לפשיעה הנובעת מאונס כפדיון שבוים.

בפרי מגדים³¹ מבואר שאף בית המדרש אסור לסתורו קודם שיבנו אחר תחתיו, מחמת אותם שני טעמים האמורים בגמרא לענין בית הכנסת, שבעת הבניה לא יוכלו ללמוד, ומשום החשש שמא יפגעו ולא יבנו אחר. **אולם בשו"ת מהרש"ג³² דחה דבריו, וכתב** שכשם שלא מצוינו שהתנו חכמים מכירת שופר או סתירת סוכה בכך שיחיד וקצמו קודם לכן שופר אחר וסוכה אחרת, ומוכח אם כן שלא חששו לפשיעה בכל ענין ומצוה המוטלת על כל יחיד ויחיד, ורק בבית הכנסת שמצותו ברבים, החמירו בו חכמים שלא יסתורוהו קודם שיבנו אחר, ולכן בית מדרש המיוחד ללימוד תורה, אף שמצות תלמוד תורה עדיפה על מצות תפילה, מכל מקום כיון שמצוה על היחיד היא, הרי היא כשופר וסוכה שרשאי כל אדם למוכרם אפילו לא מוכן לו אחר.

דאיכא בי כנישתא אחריתי. פשטות לשון הגמרא מורה שאפילו יש באותה עיר בית כנסת נוסף שמשמש בקביעות כבית כנסת, לא לדעת הכל הותר לסתור את הבית כנסת הישן, וזאת משום שיש לחשוש שמא יפגעו ויתעצלו מלבנות את החדש, **וכן כתב הבית יוסף³³ בדעת הטור³⁴. אולם לדעת התוספות³⁵ הרא"ש³⁶ והר"ן³⁷ הגירסא בגמרא היא 'דאיכא דוכתא לצוליי', ומבואר בדבריהם שרק כשאין מלבד בית**

הטעם ששינה הרמב"ם וכתב שמשום חשש אונס אסור לסתור בית הכנסת

אסור סתירת בית מדרש

סתירת בית הכנסת כשיש בעיר בית הכנסת נוסף

הכנסת הנסתר עוד בית כנסת קבוע באותה עיר, אכן חששו שמא יפגעו ולא יבנו מיד את הבית הכנסת הנסתר, וכיון שמקום התפילה שבמקום הבית הכנסת הסתור, זמני הוא ולא קבוע, יש לחשוש שיתבטל אותו מקום עוד קודם שייסימו את בניית בית הכנסת הנסתר, כך שישארו בני המקום ללא מקום תפילה³⁸, ולפי דעתם במקום שישנו בית כנסת קבוע, שאפילו יתעצלו מלבנות מחדש את הבית כנסת שנסתר, בכל זאת לא ימנעו מלהתפלל, התיירו לסתור את הישן³⁹.

סתרי ובנו כי קייטא כסתינא. רש"י⁴⁰ ורבינו גרשום ביארו שבעירם של מרימר ומר זוטרא היו שני בתי כנסיות, האחד היה בנוי לשימוש בימי החורף, ואותו סתרו ובנו מחדש בימי הקיץ, ובית הכנסת אחר היה להם לשימוש בימי הקיץ ואותו סתרו ובנו מחדש בימי החורף, כך שאפילו בעת בניית בית הכנסת היה להם בית כנסת אחר. **ובהגהת התוספות⁴¹ מבואר** ענין זה בשני אופנים, א, שבית כנסת אחד היה בעירם של מרימר ומר זוטרא, שהיה נבנה כל עת לפי תקופת אותו זמן, כך שבתחילת ימי החורף הוכרחו לבנותו באופן שיוכלו להשתמש בו בחורף, ובתחילת הקיץ הוכרחו לבנותו שוב שיוכלו להשתמש בו בקיץ, וסברו מרימר ומר זוטרא שהתאמת בית הכנסת לחורף או לקיץ, נחוץ הוא ומותר לצורך זה לסתור אף קודם שבנו אחר תחתיו, וכדרך שהתירו לקמן לסתור בית כנסת שנמצאו בקיעים בכתליו, ואפילו קודם שנבנה אחר תחתיו. ב, עוד ביארו התוספות כדעת רש"י ששתי בתי כנסיות היו בעירם של מרימר ומר זוטרא, האחד לחורף והשני לקיץ, ואם נמצאו בקיעים בכתליו בית הכנסת שבו השתמשו באותה עת, התיירו מרימר ומר זוטרא לסתורו אף קודם שיבנה אחר תחתיו⁴², ועל אף שלדעתם אסור לסתור בית כנסת קודם שבנו אחר תחתיו, משום החשש שמא יפגעו בעליו ויתעצלו מלבנותו מחדש⁴³, **מחמת ארבעה טעמים** התיירו מרימר ומר זוטרא לסתור את בית הכנסת שבו התפללו, א, משום שנמצאו בקיעים בכתליו, וכמבואר לקמן שבית כנסת שנמצאו בקיעים בכתליו מותר לסתורו, ב, כיון שישנו עוד בית הכנסת באותה עיר, אין להקפיד אם לא ייבנה מיד אותו בית הכנסת מחדש⁴⁴, ג, כיון שנחוץ להם אותו בית הכנסת לתקופה מסוימת בשנה לחורף או לקיץ, אין לחשוש שיתעצלו מלבנותו⁴⁵, ד, אין לחשוש לשיטתם שזמן מרובה יעמדו בני העיר ללא בית הכנסת, ורק לזמן מעט חששו, כך שעד שיצטרכו שוב לבית הכנסת הזה מסתבר שכבר יהיה בנוי מחדש⁴⁶. **ובעליות דרבנו יונה⁴⁷ כתב בשם יש מפרשים⁴⁸** שלדעת מרימר ומר זוטרא רק משום חיסרון מקום תפילה אסור לסתור בית כנסת, וכיון שיש לבני העיר בית כנסת נוסף התיירו לסתורו, ולדבריו, נחלקו מרימר ומר זוטרא על הסוברים שמשום חשש שיפגעו מלבנות את הבית הכנסת החדש נאסר לסתור בית כנסת.

דמתרמי להו פדיון שבוים. כתבו הרמב"ם⁴⁹ והסמ"ק⁵⁰ שמעות שנאספו לצורך בניית בית כנסת, והוצרכו למעות עבור מצוה אחרת, מותר לשנות וליתן את מדמי בית הכנסת למצוה אחרת, ואולם אם כבר קנו אבנים או עצים מאותם מעות לא יוציאו את אותם אבנים לשום מצוה אחרת מלבד פדיון שבוים, **אולם בעליות דרבנו יונה⁵¹ מבואר** שהן הדין רשאים בעלי בית הכנסת להוציא לכל מצוה אף אף האבנים שייחודו לצורך בניית בית כנסת, ורק שאין רגילים לעשות כן, וברוך כלל אף כשיש מיומן מעות או אבנים ונתבקשה צדקה נוספת, אין נוטלים מהמעות או האבנים שנאספו לבניית בית הכנסת, אלא מתאמצים לאסוף מעות אחרים עבור הצדקה הנוספת, ורק לענין פדיון שבוים אין לעכב את השבוים עד שיאספו מעות אחרים, אלא יתנו מהמעות או האבנים שייחודם לצורך בניית בית כנסת.

דירתיה דאינשי לא מוכני. ומבואר בתוספות⁵² וביד רמזה⁵³ **ובעליות דרבנו יונה⁵⁴** שכלל לא נאסרה מכירת בית הכנסת אפילו אחרי שהושלמה בנייתו, ורק שאין רגילות למכור בנין בית כנסת שהושלמה בנייתו, ולכן לא גזרו החכמים ולא אסרו סתירת בית כנסת ישן שכבר נבנה אחר תחתיו, ולא חששו שמא קודם שיתחילו להתפלל בבית הכנסת החדש ימכרוהו בעליו לצורך פדיון שבוים. **ואולם בטור⁵⁵**

ואם ב' בדעת הגהת התוספות זו כדעת הר"ן (ד"ה מאי בינייהו) שמרימר ומר זוטרא דעתם שאסור סתירת בתי כנסיות הינו רק משום פשיעותא, ושלא כדעת הרא"ש (בפרקין סימן ד) שלדעת מרימר ומר זוטרא רק משום חשש צליון אסור לסתור בתי כנסיות. 44. (ענין סברא זו אראה בביאורים לעיל ד"ה דאיכא בי כנישתא אחריתי. 45. וכן מבואר ביד רמה (אות לב). 46. ובתורת חיים (ד"ה בנו כי קייטא) דיוק בדברי רש"י (ד"ה משום פשיעותא) שכתב 'דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתו', שחלוק הוא על סברת זו שהביאו התוספות, ולדעתו החושש שיפגעו היינו שיפגעו ולא יבנו לעולם את הבית הכנסת החדש, וכן דיוק בדברי הרמב"ם (תפילה ונשיאת כפים יא, יב) שכתב בסתם 'שמא יארע להם אונס ולא יבנו, הרי שחששו הוא שמא לא יבנו כלל. וזאתה הביא לדבריהם, מהמבואר לקמן שבכאן בן בוטא צויה להורדוס להחריב חלק מבית המקדש על מנת שיבנהו מחדש, וביארו בגמרא שלא חשש לפשיעה, משום שהמלכות אינה חוזרת בה מדבריה, הרי שחשש פשיעה הינו שיחזרו הבונים מכוונתם ולא יבנו ולא רק שיתעצלו ויעכבו הבניה, ובהתם סופר (ד"ה איכא ביניהו) מבואר שדברי שניהם אמת, ולעיתים יש לחשש רק שמא יפגעו ויתעצלו בבניין ותתעכב הקמתו זמן רב, ולעיתים יש לחשש שמא לא יבנו כלל. **ובשו"ת ערוגת הבושם** (לרבי משה גרינוולד, חלק אורח חיים סימן כו, דף כג עמודה ב) ד"ה וראיתי) דחה ראיות התורת חיים, וביאר שאף בסתירת בית המקדש על ידי הורדוס לא חששו מתחילה שיחזרו בו מכוונתו ויפגעו לגמרי שלא לשוב ולבנותו, אלא שמתוך שיתעכב בבניה יאסרו הרומיים ויבטלו את הבניה לגמרי, ובשו"ת הרי בשמים (חלק א סימן כ, דף כג עמודה ג ד"ה והנה) כתב גם כן שאין להביא ראיה מהורדוס שחשש לפשיעה הוא שלא יבנו כלל, כיון שהסותר בית כנסת לא בונהו מכוונתו נמצא עובד בסתירתו משום 'לא תעשון כן', ולכן בשראל אין לחשוש רק לעיכוב ולא לביטול גמור, אולם הורדוס שעבד היה ואינו מקפיד במצות כלל, יש לחשוש בו שלא יקפיד ולא יוחר שלא לעבור בלאו של 'לא תעשון כן' והיה מתבטל ומעל מלבנות עד שלא יבנה כלל. 47. עמוד י, ד"ה לא לסתור. 48. וכן כתבו הרשב"א (ד"ה תפילה ונשיאת כפים יא, יב), ובבית יוסף קנב, ד"ה ומה שנתן טעם) ובביאור הגר"א (קנב, א ד"ה שמוא). 49. מתנות עניים יא, יא. 50. מצוה רמח. 51. עמוד י, ד"ה דילמא מתרמי, וכן כתבו המגן אברהם (קנב, לא). 52. ד"ה א הכי. 53. אות לג. 54. עמוד י, ד"ה א הכי. **וכן הכריע המגן אברהם** (קנב, לג). 55. יורה דעה רבב, וכביאור הט"ז (יורה דעה רבב, ב) בדבריו, וכן דייק בקובץ שיעורים (חלק

מעשיהם של מרימר ומר זוטרא בסתירת בית הכנסת

הצאת דמי אבני בית הכנסת למצוה אחרת

גדר אסור מכירת בית כנסת קודם שהתפללו בו

משמע שאיסור גמור יש במכירת בית כנסת אחרי שנתיימה בנייתו ואפילו קודם שהתחילו להתפלל בו, וביאר הט"ז⁵⁶ דבריו, שאף שמדין קדושתו אין איסור במכירתו, אולם סבר הטור שכיון שרב אשי דימה מכירת בית כנסת למכירת אדם את ביתו שלו, וכדרך שאין אדם ערוי למכור דירתו כך לא ימכור בית כנסת, וסבר הטור שמכירה כיום איסור יש בה שנוהג בבית הכנסת מנהג בזיון שלא היה נוהג בביתו. ובש"ץ⁵⁷ כתב עוד שאם מוכר בית הכנסת לאחר שקונוה על דעת לעשותו בית כנסת ולהמשיך לנהוג בו קדושתו, אף לדעת הטור מותר למוכרו אפילו אחרי שנתיימה בנייתו.

ועייל לפוריי' להתם. בפשטות מתבאר שאף בעצמו ישן שם רב אשי, ולא רק הכניס את מיטתו, וכמבואר ברש"י⁵⁸ שכדי שלא יתיימשו בבנייה הכניס מיטתו לשם כך שיבא לו צער מהגשמים והחמה כל עוד לא נבנה בית הכנסת כראוי⁵⁹, ותמהו אם כן התוספות⁶⁰ הלא ברייתא מפורשת היא בתוספתא⁶¹ 'בתי כנסיות אין ישנים בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי', והיאך אם כן התיר רב אשי לעצמו את השינה בתוככי בית הכנסת, ותירצו⁶² שאכן לא הכניס רב אשי את מיטתו לתוככי בית הכנסת עצמו, אלא לחדר הסמוך לבית הכנסת⁶³. עוד תירצו התוספות בדעת רש"י שבתי כנסיות של בבל, כיון קבע תנאי נבנים⁶⁴, מותר להשתמש בהם אף לתשמישים שאסור להשתמש בבית כנסת שבארץ ישראל, ניחא שרב אשי שבבל היה אכן הותר להניח מיטתו ולישן בבית כנסת שבבל⁶⁵. ובפני מגדים⁶⁶ תירץ על פי דעת התוספות שבתי כנסיות של בבל על תנאי שאחר שיחרבו מותר להשתמש בהם לכל דבר, ניחא שרב אשי אחרי שסתרו את בית המדרש הכניס מיטתו לישן שם, ואף אחר הבניה קודם שהתחילו להתפלל הותר לו לישן שם כיון שעדיין לא חלה קדושה בבית הכנסת⁶⁷. ולפי דעת רבינו חננאל⁶⁸ שבתי הכנסיות שבבל קודשו בתנאי, דהיינו שבעת שירצו יבטלו בעליהם קדושתם, ניתן לומר שרב אשי קודם שהכניס מיטתו לישן שם ביטל מאותו בית קדושת בית הכנסת שהיתה בו.

הרי"ץ⁶⁹ תירץ שלצורך בית הכנסת מותר להכניס מיטתו לבית הכנסת ולישן שם, על כן הותר לרב להכניס מיטתו ולישן בבית הכנסת, שהרי שינתו שם נצרכת לזירוז הקמת בית הכנסת⁷⁰. ועוד תירץ⁷¹ שלצורבא מרבנן התירו לישן בבית הכנסת, ולכן הותר לרב אשי להכניס מיטתו שם⁷². והמאירי⁷³ כתב שכיון שלכבוד בית הכנסת ישן שם הותר לו זאת. והתורת חיים⁷⁴ כתב שרב אשי כלל לא הכניס מיטתו לבית הכנסת או לחדרים הסמוכים לו, אלא לאיזה בית השוכן בסמיכות מקום לבית הכנסת, וזאת משום שסבר שאפילו בית הכנסת שהותר לסותרו משום בקיעים שנמצאו בכתליו, רק בתנאי שיבנהו מחדש ביום ובליילה ויודרו בבנייתו הותר לסותרו⁷⁵, ולכן העמיד מיטתו בסמיכות מקום, שבזאת יוכל לעמוד על עושי המלאכה ביום ובליילה, ולא ישן שינת קבע כל עוד לא העמידו כראוי את הבנין ואפילו המרוזבים.

ואמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא. ברש"י⁷⁶ מבואר שבמצאות יתכן שישנם ממצאצי הורדוס שיכנו את עצמם כצאצאי 'בית חשמונאי', ודינם כישראלים גמורים ולא כעבדים, משום שיש מבניו של הורדוס שנשאו לבנות ישראל כשרות, ולדעת רב ושמואל⁷⁷ עבד שנישא לבת ישראל בנו ישראלים גמורים ולא עבדים⁷⁸, ולכן אמרו חכמי ישראל לאגריפס שמצאצאי הורדוס היה 'אחינו אתה'⁷⁹. דהיינו דינך ככל בן ישראל ולא כעבד, ואולם עוד הוסיף רש"י⁸⁰ שמן הסתם כל המכנה עצמו כ'בית חשמונאי' והיינו כצאצא להורדוס דינו כעבד, משום שאבותיו עבדים היו, וכיון שרוב ישראל מקפידים שלא להשיא בנותיהם לעבדים, מסתבר שכן לעבד

היאך הניח רב אשי מיטתו וישן בבית הכנסת

טעמים נוספים להותר שינת רב אשי בבית הכנסת

אם נשאר ישראלים מורע החשמונאים

ושפחה הוא ודינו כעבד ולא כישראל, אולם התוספות⁸¹ תמהו על דבריו דאם אכן אגריפס דינו כישראל גמור מדוע נעשו חכמי ישראל במה שהחניפו אליו⁸², הלא לדעת רש"י נכונים דבריהם, ולכן כתבו בשם רבינו שמואל שהורדוס כיון שעשה תשובה נזהר שלא להכשיל בת ישראל להנשא לו, אלא נשא שפחה כמותו, ו'אחינו אתה' שאמרו חכמי ישראל לאגריפס לא משום שאכן אחיהם הגמור היה דהרי עבד הוא, אלא משום שאף עבד אחינו הוא לענין שמחוייב הוא במצות כמונו⁸³. והרמב"ץ⁸⁴ הוסיף עוד שאפילו שיתכן שכמה מצאצאיו נשאו ישראליות ובניהם ישראלים גמורים, מכל מקום כיון שרובם ודאי נישאו לשפחות כיוצא בהם, מסתבר שכל המכנה עצמו כ'בית חשמונאי' ספק עבד הוא. וכן מבואר במאירי⁸⁵ בשם גדולי הרבנים שהכירו בהם ישראל ולא חפצו להנשא אליהם. ובאהל משה⁸⁶ כתב שאכן יש מבני הורדוס שנאו לישראליות, ובניהם ישראלים גמורים, ואולם הם מתנאים ביחוסם מישראל ולא משקרים לומר משמבני חשמונאי הם, וזאתם שבמני שפחות שנשאו עבדים לחשמונאים הם משקרים לומר שמבני חשמונאי הם.

עבדא הוא. הקשו התוספות⁸⁷ מדוע נחשב הורדוס כעבד אחרי שמתו אדוניו ומלך תחתיהם, הלא דין בעבד שמתעטש נתייאשו בעליו מהלכניו תחתיהם הרי הוא משוחרר, ותירצו⁸⁸ שציפו והמתינו יורשי חשמונאים שמא יבוא יום ותושפל גאותו ויחזור להיות עבד תחתיהם. עוד תירץ הרמב"ץ⁸⁹ בשם אחרים שיתכן שלא נהרגו כל צאצאיו בית חשמונאי, כך שאפילו נשאר אחד שלא נודע ממנו ועדיין לא התיאש מהעבדים שירש, עדיין עבדים הם, והרמב"ץ עצמו תירץ⁹⁰ שאכן לשיטת הסוברים שהמפקיר או מתייאש מעבדו, משוחרר העבד אפילו לא קיבל גט שיחרור, אכן לא נחשב הורדוס כעבד, ושמואל החשיב צאצאיו כעבדים משום שלדעתו עבד שהתייאשו או הפקירוהו בעליו ולא קיבל גט שחרור, עדיין עבד הוא. והריטב"א⁹¹ תירץ שאכן אינם עבדים, וכיום עבדים לומר שמצאצאי עבדי הכהנים הם ולא כהנים ממש כחשמונאים. ובספר המקנה⁹² תירץ שמעט יורשי חשמונאים שהיו בדורו של הורדוס סברו בטעותם שנשא הורדוס את אותה בת חשמונאים שנשארה אחרונה, וממילא לא ידעו שעבד שלהם הוא הורדוס ולכן לא התיאשו ממנו, ורק בימי שמואל שנתפרסם על ידו שלא נשא הורדוס את אותה בת ואף היא מתה, נודע להם שעבד שלהם הוא והתיאשו ממנו⁹³.

קם קטלינהו לכולהו רבנן. כתבו התוספות⁹⁴ שהורדוס הרג את החכמים משום שוליו שדרשו הם את המקרא 'מקרב אחיך'⁹⁵ שיטלו מלך רק 'ממבוחר שבאחיך', ולא עבד משוחרר, לא היה נפסל למלוכה, דהרי פשוט המקרא 'מקרב אחיך' מלמדת רק שלא יטלו מלך נכרי שאינו מ'אחיך' כלל, ורק החכמים הם שדרשו במקרא שרק המבוחר שבאחיך ראוי למלוכה. אולם היעב"ץ⁹⁶ כתב שלא את כל החכמים הרג ולא משום שדרשו המקרא לפוסלו מן המלוכה, אלא שהחכמים היו מתנגדים לדרכיו ומעשיו, ואותם שהתנגדו לוא את אלו הרג ולא את כולם.

ד, א

ולא היא אלא נשיא. בפשטות מתבאר שעל אף שאלמלך לא ניתן למנות את הורדוס מדין תורה משום שאינו בכלל 'מקרב אחיך תשים עליך מלך'⁹⁷, ולכן המקללו לא עובר על 'גם במדעך מלך אל תקלל'⁹⁸, מכל מקום חשוב הוא כנשיא, והמקללו עובר בלאו 'ונשיא בעמך לא תאור'⁹⁹, ותמה במנחת חינוך¹⁰⁰ הלא כשם שמטעם מלך לא נאסר לקלל את הורדוס כיון שלא היה ראוי למלוכה מדין, כך מטעם נשיא לא נאסר לקללו, דהרי אף לנשיאות לא היה הורדוס ראוי, וכמבואר ברמב"ם¹⁰¹ שאין ממנים גר לנשיא, והורדוס אפילו אחרי ששוחרר הרי הוא ככל גר, ותיירץ בדברות

לענין לעפפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב'. והפרי מגדים (קנב, אשל אברהם ד) דחה תירוצם, וכתב שאפילו שהתירו לישן בבית הכנסת לצורך בית הכנסת, לא התירו להכניס מיטתו לשם, שזוהו כיוון מגונה, וכן מבואר במגן אברהם (קנא, ד). אולם באלהו רבא (קנא, ב) כתב שלצורך בית המדרש בשעת הדין מותר אף לישן במיטה בבית הכנסת. 71. מגילה ז, א מדפי הרי"ף ד"ה ולא אפיק. 72. כתב בורעו של אברהם (לרבי אברהם חג"א, ד"ה ד"ה ועייליה לפוריייה) שהתוספות מיאנו בתירוצו זה משום שדעתם כשיטת הרי"ף (על הרי"ף, מגילה ט, א מדפי הרי"ף, ד"ה צילותא) שרק בבית המדרש התירו לתלמידי חכמים להשתמש יותר מלשאר העם, משום שאם לא יותרו להשתמש שם כרצונם יצטרכו לילך לבתים והיבטלו מלימודם, אולם בבית הכנסת דין התלמידי חכמים שאר העם ואף להם אסור לישן שם, או שדעתם כדעת הרמב"ם (תפילה ונשיאת כפים יא, ו) שרק בדוחק התיירן כן לחכמים ולא לכתחילה, ולא מסתבר שנהגו רב אשי עצמו כדעיד. 73. ד"ה בית הכנסת. 74. ד"ה ועייליה לפוריייה. 75. וכמבואר ברמב"ם (תפילה ונשיאת כפים יא, ג) ובשלחן ערוך (קנב, א) אבל אם חרבו יסודותיו או שנטו כתליו ליפול, סותרין אותו מיד ומתחילין לבנות במהרה ביום ובליילה שמא תדחק השעה וישאר חרב. 76. סוטה מא, א ד"ה אחינו אתה. 77. יבמות מה, א. 78. ואף לדעת החולקים עליהם אין דין אותם. 79. כמבואר בסוטה מא, א. 80. בקידושין ע, ב ד"ה כל דאמר. 81. ד"ה כל דאמר, וביבמות מה, ב ד"ה כיון. 82. כמבואר בסוטה (מא, ב) 'תנא משמיה רבני נתן באותה שעה (היינו שבעה שאמרו לו 'אחינו אתה') נתחייבו שונאי ישראל (= לישן סג' נזור, הכוונה לחכמי ישראל) כלייה, שהחניפו לו לאגריפס'. 83. והתוספות בסוטה (מא, ב ד"ה אותן) כתבו שאף אם אמו של אגריפס ישראלית היתה, אסור לו למנות משום שאין ליטול מלך אלא ישראל אשכנזי ואמו משראל, הורדוס ובניו נטלו את המלוכה בורעו, ולכן נתחייבו חכמי ישראל כלייה על שהחניפו לו והרשוהו להיות מלך. והרמב"ם בפירוש המנינות (סוטה ז, ח) כתב שאמרו לו 'אחינו אתה' משום שחששו לשלום עם המלוכה. והיעב"ץ (בהגהות ויחידושים ד"ה שם בסה"ד) כתב שכינתו בלשון 'אחינו' משום שמבני אדום היה האדומים צאצאי עשו אחיו של יעקב הם. 84. קידושין ע, ב ד"ה אי קשיא. בתירוצו הראשון, 85. קידושין שם ד"ה כבר ביארנו. 86. בהגהות ויחידושים ד"ה שם בא"ד וכן. 87. יבמות מה, ב ד"ה כיון. 88. וכן תירץ הרמב"ן (קידושין ע, ב ד"ה גמרא הכי אמר) בשם אחרים. 89. קידושין ע, ב ד"ה גמרא הכי אמר. 90. קידושין שם. 91. קידושין שם ד"ה הא דאמר שמואל. 92. קידושין ע, ב ד"ה רש"י בדיה כל. 93. ואף שאם היו יודעים שעבד שלהם הוא היו מתייאשים ממנו, לא מועיל יאוש זה משום שהלכה היא שישאש וישאש לא מעת אינו יאוש. 94. דברים יז, טו. 95. דברים יז, טו. 96. בהגהות ויחידושים ד"ה שם קטלינהו לכולהו. 1. דברים יז, טו, וכמבואר בתוספות בסוטה (מא, ב ד"ה כיון) שאין ליטול מלך אלא ישראלי שאביו ואמו מישראל, והורדוס עבד היה. 2. קהלת י, כ. 3. שמות כב, כו. 4. מצוה עא, במדהרות מכן ירושלים אות ד. וכן הקשה בקובץ שיעורים (חלק א, בבא בתרא אות כג). 5. מלכים א,

מדוע לא השתחרר הורדוס במיתת אדוניו

מדוע הרג הורדוס את החכמים

מדוע נחשב הורדוס כנשיא

משה⁶ שיש לחלק בין נתמנה אדם שאינו ראוי למלך, לנתמנה אדם שאינו ראוי לנשיא ושאר שררות, שהמלוכה דינה תלוי במינוי, וכלשון המקרא 'שום תשים עליך מלך', ולכן אדם שאינו ראוי לכך מיניו בטל והרי הוא כמלך שלא נתמנה לכך ואין דינו כמלך ישראל כלל, ואילו שאר שררות אף שדרכם במינוי, מכל מקום אם נטלם אדם מעצמו ואפילו ברשות, הרי הוא בשררתו, ורק עבירה היא בידו, ולכן הורדו יש להחשיבו כנשיא משום שנטל לעצמו את הנשיאות ואפילו שאינו ראוי לכך⁸.

בעושה מעשה עמך. ומבואר במהרש"א⁹ שאכן נשיא שאינו מעשה עמך אין שום איסור לקללו, ורק משום הזהירות חשש בבא בן בוטא ולא קיללו, אולם במנחת חינוך¹⁰ כתב שאפילו סתם אדם רשע רק מן התורה הותר לקללו, אולם חכמים אסרו לקלל אף את הרשעים. ובמשכיל לדוד¹¹ כתב שאפילו שאין איסור לקלל נשיא או מלך שאינו עושה מעשה עמך, אולם בפניו חייבים לכבדו, וכמבואר בובחיים¹² שלדעת רבי ינאי כיבד משה רבינו את פרעה משום מלכותו¹³, ולדעת רבי יוחנן כיבד אליהו הנביא את אחאב משום מלכותו¹⁴, אולם ברעת תורה¹⁵ מבואר שהאמורא בובחיים אינו דין גמור, אלא מידת חסידות בעלמא, ומדין מותר לבזות את המלך או הנשיא שאינו עושה מעשה עמך¹⁶.

כבה אורו של עולם... סימא עיני של עולם. ומבואר במהרש"א¹⁷ שבזאת לא נחלקו הדעות בגמרא ולדעת הכל התלמידי חכמים נחשבים כ'אור' ו'כעינים', והיינו ה'אור' שהוא התורה שיש בתלמידי חכמים, וה'עינים' הם גוף התלמידי חכמים עצמם שנחשבים כ'עיני העדה', וכיון שהרג הורדוס את התלמידי חכמים כיבה את 'אור' התורה וסימא את ה'עיני' העדה, ורק נחלקו איזה מעונותיו יתוקנו בבניין בית המקדש, שלדעה ראשונה חיסרון התורה יתוקן בבניין בית המקדש שנקרא אף הוא 'אור', ותורה תצא על ידו כאמור במקרא 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'¹⁸, ואולם חיסרון גוף התלמידי חכמים שהם 'עיני העדה' לא יתוקן על ידי בניין בית המקדש, ולדעה שניה חיסרון התורה אין לו תיקון ורק חיסרון עיני העדה יוכל להיות מתוקן על ידי בית המקדש שנחשב אף הוא כעינים¹⁹.

מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר.²⁰ ומבואר ענין זה במאירי²¹ שאותם אנשים שהגדילו בחטא עד שמגודל עוונם נמנע מהם היכולת לחזור בתשובה, אין להדריכם לעשות תשובה כלל, ולכן נענש דניאל על מה שהשיא לנבוכדנצר עיצה לעשות תשובה, שהרי הגדיל נבוכדנצר עוונותיו ולא נאמרה תשובה עבורו²². וקצת כעין זה מבואר ביד רמה²³ שרק לגוי המיציא לישראל אין להשיא עיצה שיעשה מצוה או צדקה, ומשמע שסתם גוי אין איסור להשיאו עיצה שיעשה צדקה או מצוה, אולם ברמב"ם²⁴ מבואר שאסור להשיא לגוי עיצה טובה כלל, ואפילו ליעצו שיעשה איזה מצוה אסור כל זמן שעדיין הוא עומד ברשעו, ולכן נענש דניאל על שהשיא לנבוכדנצר בעודו עומד ברשעו, שיתן בפקדו²⁵.

וחטאיך בצדקה פרוק. לקמן²⁶ הקשו על רבא שנטל צדקה מאיפרא הורמיו, שהיתה אמו של שבור מלך פרס, מדוע נטל הלוא מקרא מפורש הוא 'ביבוש קצירה תשברנה'²⁷, שכשימתו זכויותה של הגוים תשבר מלכותם ותחזור המלכות לישראל, נמצא שבנטילתו צדקה ממנה הגדיל זכייתה והאריך מלכותה, ותיצרו שרק משום שלום מלכות נטל צדקה זו, נמצא אם כן שאף ישראל שנטלו צדקה מנבוכד נצר עברו בחטא, ולא רק דניאל שהשיאו עיצה זו. אולם על פי המבואר בררישה²⁸ שרק על רבא שבעצמו לא נהנה מהצדקה הקשו כן, אולם על הנהגה מהצדקה אינו מחייב להזהר מאיסור קלוש זה של 'ביבוש קצירה', ורק על גבאי צדקה מוטל שלא לזכות את הגוים בעבור אחרים, ניהא שאכן ישראל עצמם הותרו ליטול מצדקתו

חובת כיבוד ואיסור קללה בנשיא שאינו עושה מעשה עמך

היאך יתוקן בית המקדש בבניין

לאיזה ענין אין ראוי להשיא לגוי עיצה

היאך הותרו ישראל ליטול מעיקתם של נבוכד נצר והורדוס

של נבוכד נצר. עוד הקשה בחכמת שלמה²⁹ מדוע נאסר על בבא בן בוטא להשיא להורדוס שיתן צדקה, הלוא להדיא פסק הרמ"א³⁰ שאם נתדבו גוים דבר לבית הכנסת מקבלים מהם, ומבואר בש"ך³¹ ובט"ז³² שעל אף שצדקה אין מקבלים מהם דבר מסוים מקבלים מהם, כדרך שמקבלים מהם קרבנות לבית המקדש, וטעם החילוק מבואר בהגהות אשרי³³ שצדקה כיון שמכפרת לגוים אין ליטול מהם שלא תהיה להם כפרה, אולם קרבנות וכן כל נדבת דבר מסוים כיון שאין להם כפרה בכך מותר ליטל מהם, ומדוע אם כן תמדה בסוגייתנו על בבא בן בוטא שהשיא עיצה להורדוס שיבנה את בית המקדש, הלוא בניין בית המקדש כמוהו כנדבת דבר מסוים ולא כסתם צדקה, ומדוע לא יטלו ממנו ולא ישיאו בבא בן בוטא עיצה זו³⁴, ותיריך בשו"ת יד יצחק³⁵ שאף קרבן ונדבת דבר מסוים מותר ליטול מן הגוים רק כשמביאים זאת בסתם, אולם כשידוע למקבלים שדעתם בזה משום כפרה על עבירה מסוימת אין ליטול מהם כדי שלא לזכותם במצוה זו, ולפי זה ניהא שתמדה על בבא בן בוטא שכיון שידע שהורדוס לכפרת עון הירגת החכמים מנדב זאת לא היה לו להשיאו עיצה זו.

התך זה דניאל. בגמרא מבואר שדניאל נענש בכך שהורידהו מגדולתו או הושלך לגוב אריות, והטעם שהושלך דוקא לגוב של אריות, מבואר בגופי הלכות³⁶ שלכך הושלך דוקא לגוב האריות, משום שסייע ביד נבוכד נצר שנקרא אריה, כאמור בירמיהו³⁷ 'עלה אריה מסבכו', ומדה כנגד מדה הושלך גם כן לגוב אריות. ובתרגום למגילת אסתר³⁸ ובפרקי דרבי אליעזר³⁹ מבואר שנענש התך והרגו המן, על שהיה מביא דברי אסתר למרדכי.

לאותוי אתרא דנהיני בהוצא דפנא. מכך שפירוטו בעלי הגמרא שהפחות שבכתלים הינו העשוי מלולבי הדקלים וענפי הערמונים, דיוק רבנו תם⁴⁰ שאם מנהגם לבנות כתלים בשיעור פחות מזה, מנהג הדיוט הוא ואין לו תוקף כלל, ויכפה האחד את חברו ליתן לכל הפחות כשיעור גדר העשויה מלולבי הדקלים וענפי הערמונים, ובשו"ת מהרי"ק⁴¹ הצדיק שיטתו, וביאר שניתן לפסוק כמנהג נגד הלכה רק במנהג שנקבע על ידי וותיקים, ושיש למנהג ההוא ראייה מן התורה, וכיון שמנהג לבנות בפתות מהוצא דפנא מנהג שנשתרש מאליהו הוא ולא נקבע על ידי וותיקים, ואף ראייה מן התורה אין לו, אין לנהוג כמוהו, אולם הרמב"ם⁴² דחה את דבריו של רבנו תם, וביאר שאפילו במדינה שהמנהג בה לבנות את הכתלים מחומר יותר חלש מלולבי הדקלים וענפי הערמונים, יבנו השותפים כמנהג המדינה, ולדוגמא בעלמא נקטו בגמרא את המנהג לבנות מלולבי דקלים או ענפי ערמונים⁴³, ואולי הלך בזה הרמב"ם לשיטתו, שביאר לקמן⁴⁴ שמנהג שנקבע על ידי כל אנשי העיר, או על ידי שבעת טובי העיר במעמד אנשי העיר, יש לנהוג כמנהג על אף שהלכה כנגדו, ואילו מנהג שנשתרש בעיר ולא נקבע על ידי אנשי העיר ולא על ידי שבעת טובי העיר במעמדם, אין לבטל מחמת המנהג הלכה גמורה, ורק הלכה רופפת ניתן לבטלה אפילו מחמת מנהג שנשתרש מאליהו בין אנשי העיר, וכן מבואר במאירי⁴⁵ שכל מחיצה שמסתלק על ידה היוק הראייה, אפילו מחיצה קלה שבקלות היא, די בה, ואין יכולים השותפים לכפות זה את זה להעמיד מחיצה שמסתלקת גם היוק שמיעה. ובשושנים לדוד⁴⁶ הצדיק שיטת רבנו תם, משום שמסתבר שמחיצה פחותה מהוצא דפנא אינה מסלקת לגמרי היוק ראייה, ונמצא אם כן שמנהג אותה העיר לבנות מחיצות אינו משום היוק ראייה אלא כמנהג סדום בעלמא שלא יוכלו להשתמש כל אחד בחצירו מנהגי צניעות, ולכן יבנה כותל לכל הפחות מהוצא דפנא ולא כמנהג המדינה שמנהג סדום הוא.

פשיטא. תמיהת הגמרא מוכיחה שפשוט היה לבעלי הגמרא שיש לחלק את אבני

בגלותם בבבל אינה משום שעבדים הם וכעבד שמכרו רבו, אלא בניס זה ומצווה הוא לסייע בצדקה.
 21. ד"ה כבר ידעת. 22. הנה אף ברמב"ם (תשובה ג, א) מבואר כעין זה: 'אפשר שיהא אדם חטא גדול או חטאים רבים, עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהא הפרען מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה'. ואולם ברמב"ם מבואר שמן השמים אין מניחים לרשע גדול כל כך לעשות תשובה. והמאירי הוסיף דבריו שאף לישראל אין להדירכו לעשות תשובה. ונקצת על התמוה על דבריהם מהמבואר בשמות רבה (יב, א) ששמה רבינו הלך לחרות לפירעה דרך תשובה, היה שמונה לישראל לרשע דרך תשובה, וכן יקשה על המבואר ברמב"ם שהרי אם הורוהו דרך תשובה מסתבר שאם אכן היה מתגבר שוב תשובה היתה תשובתו מתקבלת, שאם לא כן למה טרח להורוהו דרך תשובה. 23. אות לו. 24. רוצח ושמירת הנפש יב, טו. 25. ועינין בשו"ת זרע אמת (לרבי ישמעאל הכהן, חלק ב יורה דעה, סימן קיב, ליוורנו תקניו, דף קלב עמודה ג ד"ה אשר) שכתב שדברי הרמב"ם הללו מוסכים רק על גוי עובר עבודה זרה, ואילו גוי גר תושב שקיבל על עצמו לקיים שבעה מצוות, מצוה לסייע וליעצו במצות, וגוי שאינו עובד עבודה זרה וגם לא קבל על עצמו שבעה מצוות בני נח, אין מצוה לסייעו במצות, ואם ייעצו לקיים מצות אין לו עבירה בדבר. 26. י, ב. 27. ישעיהו כו, יא. 28. יורה דעה רנד, א ד"ה וכתבו. 29. לרבי שלמה קלוגר, הובאו דבריו בשו"ת יד יצחק (לרבי אברהם יצחק גליק, חלק ג, סימן רלט אות א) וציין שכן הקשה החכמת שלמה בהגהותיו שלחן ערוך יורה דעה סימן רנד, ואולם בשלחן ערוך שבידיו נדפסו האותיות רק על חלק אורח חיים. 30. בהגהת השלחן ערוך יורה דעה רנד, ב. 31. שם ס"ק ד. 32. שם ס"ק ד. 33. על הרא"ש בפרקין סימן לו. 34. נראה שלדעת החכמת שלמה עיקר האיסור להשיא עיצה לגוי ליתן צדקה הרי היא רק משום שאיסור שיש בנטילה ממנו, ואין זה איסור מסוים בעצם העיצה, ולכן תמה שאם מותר ליטול מגוי נדבת דבר מסוים כך יהיה מותר להשיאו שיתננה. 35. לרבי אברהם יצחק גליק, חלק ג, סימן רלט אות א. 36. לרבי שלמה לאגוא, איזמיר ת"מ, לישנות הגמרא מסכת בבא בתרא, דף קל עמוד א ד"ה גמי ובבא בן בוטא. 37. ד, יב. 38. ד, יב. 39. פרק ג. 40. הובאו דבריו בתוספות (לעיל ב, א ד"ה בגויל) וכן דעת הרשב"א (לעיל ב, א ד"ה בלבנים). 41. סימן ח. 42. לעיל ב, א באמצע ד"ה מתיב מקום. 43. וכן מבואר באור זרוע (חלק ג, פסקי בבא בתרא סימן ב) ובהגהות אשרי (על הרא"ש בפרקין סימן ה) שכתבו ולא ידענא איזה מנהג הוא שאין שומקין עליו, ומפשוטו דבריו נראה שלא יתכן כלל שיהג בהלכה לא כמנהג, אולם בשו"ת הרא"ש (כלל יב סימן א) מבואר שנחלק על רבינו מאיר ולדעתו במקום שהנהיגו שניתן לקנות ללא מעשה קנין, מנהגם בטל. 44. קמ"ד, ב ד"ה הא דאמרין. 45. ד"ה ומה שאמר אח"כ. 46. בפרקין משנה א, ד"ה ד"ה הכל וכו'.

ענישו של דניאל

נהגו לגדול בפתות מהוצא דפנא

ביאור התמיהה שלפניו אכן חידוש בינוי חלוקת האבנים

שאינו לו חלק בהם היא, כיון שכך היא דרך השותפים שלא להקפיד בכך שנטול אחד ומצניע בביתו חפץ של שניהם. **והרשב"א**⁷⁸ **ביאר** שהעביר מרשות חבירו לרשותו שלו את האבנים שנפלו, ולא ראהו שותפו בזה ולא עדים, ואף אין עדים שמכירים את האבנים שמהכותל שנפל הינם, ובכל זאת לא ייאמן בדבריו שמשלו בנה את הכותל, במיגו שיכול היה לטעון שהאבנים שמחזיק אינם מאבני הכותל שנפל, כיון שהסברא שמן הסתם בשותפות בנו את הכותל, סברא ראויה היא וכאן סהדי' נחשבת, ונחשבים דבריו כמיגו במקום עדים ואינו נאמן⁷⁹.

העם שחמור דין יונה מבקעה

סתם בקעה מיבעיא. והטעם שהבינו בעלי הגמרא שקל דין בקעה מדין הגינה, **מבואר בריטב"א**⁸⁰ שהגינה בדרך כלל צנועה ומסוגרת יותר מהבקעה, וממילא דרך בני אדם להקפיד בה על היוק ראייה יותר מבגינה, ו**בנמוקי יוסף**⁸¹ **כתב** שעינו של אדם נמשכת להביט בגינה יותר מבבקעה, כיון שבגינה מצויים הרבה מיני ירק, ובבקעה הדרך לגדל רק תבואה ממיין אחד. **והנה לעיל**⁸² **מבואר** שאפילו לשיטת הסוברים שהיוק ראייה לא נידון כנוק גמור, בגינה יש לחשוש להיוק ראייה משום עין הרע, **ותמיהו התוספות**⁸³ מדוע לא חששו לטעם זה בשדות שבבקעה, **ותירצו** שבגינה חששו לעין רעה כיון שבדרך כלל רק הגינות היו עשויות לגידול ירק, שגודל וחוזר וגודל במשך כל השנה, ובהם ניתן אכן לחשוש לעין רעה, וחשש מצוי הוא למשך כל ימות השנה, ואילו בבקעה כיון שרגילים היו לגדל שם רק תבואה שעומדת בקמותיה חודש אחד בשנה בלבד, לא מסתבר שיקבעו בה דין להעמיד כתלים בין השדות שבבקעה משום חשש המצוי חודש אחד כל שנה בלבד. **והרמב"ן**⁸⁴ **כתב** עוד שני טעמים להחמיר בגינה יותר מבקעה, א, משום שההוצאה בגינה גדולה יותר ממההוצאה בבקעה, ולכן יותר יש לחשוש ולהציל את הגינה מהפסד היוק ראייה ועין רעה, מלחשוש לנוק השדות שבבקעה שאפילו ייפסדו נוקם מועט, ב, שבגינות מצויים אילנות פרי, ובני אדם נמשכים להביט בהם, ולכן יש לחשוש לשמור הגינה מהיוק ראייה, ואילו בשדות שבבקעה לא מצויים אילנות אלא זרעוני תבואה שלא נמשכים בני אדם להביט בהם כלל. **והמאירי**⁸⁵ **כתב** שהגנה כיון שקרובה היא לעיר ומצויים בני אדם סביבה תמיד, לכן חששו בה להיוק של עין רעה, יותר מבבקעה שרחוקה מהעיר ואין בני אדם מצויים סביבה.

ינה במדינה שהמנהג בה לא לדור בין השתופים

וכן סתם יונה. הר"י מיגאש⁸⁶ דייק מלשון הגמרא שרק במקום נהגו לגדור בין הגינות או במדינה שלא נודע בה מנהג קבוע, אכן חייבים השותפים לבנות כותל בין גינותיהם, אולם במדינה שהמנהג קבוע בה שלא גודרים השותפים כלל בין גינותיהם, לא יוכלו השותפים לכופו זה את זה לגדור ביניהם, **והרמב"ם**⁸⁷ **כתב** שהמוכר לחבירו גינה הגובלת בגינתו שלו, חייב הלוקח להשתתף בבניית הכותל בין הגינות ואפילו במדינה שהמנהג בה שלא לגדור בין שותפי הגינות, **וביאר המגיד משנה**⁸⁸ שאין דעתו לחייב כל שותפי גינות לבנות כותל במדינה שהמנהג בה לא לבנות כתלים בין הגינות, אלא רק את הלוקח חייב לבנות למוכר כן, משום שהמוכר לחבירו חלק משלו דעתו במכירה שישלך הלוקח כל נזק שיכול לבוא על ידו למוכר. **והרשב"א**⁸⁹ **כתב** שלדעת הירושלמי⁹⁰ ודאי חייבים בעלי הגינות לגדור ביניהם אפילו כשמנהג אותה מדינה שלא לגדור כלל בין הגינות, ולדעתו אף הבבלי לא נחלק בזה, **אולם הר"ן**⁹¹ **הסתפק** אם הבבלי נחלק על הירושלמי או לא.

מעשה החיות האמור במשנה

ונעבד מלגו. תמה הרמב"ן⁹² היאך הקשו על רב הונא שיכופף את ראש הכותל לצד חצירו שלו, הלא להדיא התפרש במשנה יעושה חזית מבחוץ, הרי שהחזית מחוץ לחצירו היא, **ותירץ** ש'מבחוץ' האמור במשנה ניתן לפרש שאין הכוונה שמחוץ לחצירו יעמיד את החזית, אלא לצורך חוץ דהיינו לצורך שותפו השוכן מחוץ לחצירו יעשה את החזית, **ועוד תירץ**⁹³ שאכן לא על רב הונא הקשו אלא על המשנה עצמה תמיהו מדוע קבעו החכמים שדוקא לבחוץ יכופף את הכותל ולא כלפי פנים, **ובתוספות**⁹⁴ **מבואר** שניתן לבאר את האמור במשנה 'מבחוץ' שכוונתם לכל בליטה היוצאת מקו הכותל הישר, כך שבין אם כופפו את הכותל לחצר הבעלים ובין לחצר שותפו נחשבת הבלטה כ'מבחוץ'.

גרי קשיא ותיובתא

קשיא. כתבו התוספות⁹⁵ שבדוקא סיימו בעלי הגמרא על קושיא זו 'קשיא' ולא 'תיובתא', כיון שניתן ליישב קושיא זו⁹⁶, ורק במקום שלא נמצא כלל תירוצו ונסתרה השיטה אמרו 'תיובתא', **אולם ברשב"ם**⁹⁷ **מבואר** שבכל מקום שהקשו ממשנה או מברייתא אמרו 'תיובתא' וכשהקשו מאמורא אמרו 'קשיא'.

שמשלו בלבד בנה את הכותל, ולא לדחות טענה שקנה משותפו את חלקו, ולתירוצו זה נמצא שמשנתנו מפקעת כביכול מהשותפים את הכח לטעון שקנה האחד מחבירו את חלקו בכותל, ב, ועד שאם זהו החירוש היה לבעלי הגמרא לפרט קא משמע לן ששותפין אינם מקפידים זה על זה; ולכן לא מועילה מחזקות האחד לטעון שקנה את חלק חבירו בכותל. **ובתירוצו השני הסכים הרשב"א** (ב"ה נראה לי) לתירוצו מעין זו, וכתב שניתן לבאר שאכן מדובר באופן שאין עדות שמחצר חבירו נטל את האבנים, וטוען שמשלו בנה את הכותל שמתחילה, והכן שייאמנו דבריו במיגו שיכול היה לטעון שקנה את חלק חבירו בכותל, ונדחים דבריו משום שאין סהדי שמשלו בנו את הכותל כדן המפורש במשנה, ואינו נאמן בדבריו ואפילו במיגו נגד אן סהדי'. **78.** ד"ה ונראה לי, בתירוצו הראשון. **79.** אולם ביד רמה (אות לח) **כתב** שהסברא לדון את האבנים בחלוקתם על פי דיני הבנייה, אינה סברא מוכרחת ולא דין מבורר ומוחלט כעדות עדים שאכן משל צניחה בנה הכותל, אלא כחוקה בעלמא היא, שכיון שיכולים היו לכופ זה את זה ולהשתתף בבניית הכותל, מסתבר שלא הוציא האחד יותר מחבירו בבנייה זו, ומשל שניהם בשנה בננה הכותל, והוסף לבאר שכיון שרק חוקה היא זו, במידה ויטען המחזיק בכל האבנים שמתחילה שלו בלבד הם או שקנה מחבירו את חלקו בכותל, ותובע שייאמנו דבריו במיגו שהיה יכול לטעון שלא נטל כלום או שכבר החזיר לשותפו מהאבנים, **אם אכן** אין הכרע מוחלט וברור שהאבנים שמחזיק מהכותל שנפל הינו, וכן **ביאר הר"י מיגאש** (ד"ה לפיכך) ואולם הוסף שאף באופן שאין עדות מוחלטת שהאבנים שמחזיק מהכותל שנפל הינם, נאמן המחזיק לטעון ששלו הם רק בשבועה. **80.** ד"ה וכן בגינה. **81.** ב, א מדפי הר"ף ד"ה פי' סתם יונה. **82.** ב, ב. **83.** שם, ד"ה יונה שאני. **84.** ד, א ד"ה ואמר אביי. **85.** לעיל ב, ב ד"ה כבר ביארנו שהגנה. **86.** ד"ה ה"ג אמר אביי. **וכן דעת**

ד, ב

נשענייה כאמתא' מלבר. כתב בעליות דרבנו יונה² **בשם רבינו חננאל** שנחלק רבי יוחנן על רב הונא, ולדעת רבי יוחנן לא יועיל כיפוף ראש הכותל לראיה על בעלותו, ולדעת רב הונא לא יועיל סיווד אמה אחת מהכותל ליתן סימן למי הכותל, **וטעמי מחלוקתם מבואר בחתם סופר**³ שלדעת רב הונא אין תועלת בחזית מסידי, כיון שלעת מצוא יכול השותף להכנס בחצר חבירו כשל איבחנו בו רגע אחד ויסוד כתלו, ואילו כיפוף הכותל לא ניתן לעשות ברגע אחד, ורבי יוחנן סבר שאין תועלת בכיפוף ראש הכותל כיון שאין הוכחה מזה אחרי נפילת הכותל, ורק סיווד האבנים מוכיח אף אחרי שיפול הכותל, שהרי אפילו יתקלפו האבנים עדיין ניכר באיזה צד סיווד ולאיזה צד עמד הצד המסויד שבכל לבינה ולבינה, **ורבנו יונה עצמו** נחלק על רבינו חננאל ולדעתו לא נחלקו כלל אלא כל אחד נתן סימן אחר להוכיח למי הכותל.

דקדים חד מינייהו. בעליות דרבנו יונה⁴ תמה מדוע חששו כן, הלא לדעה הראשונה בדעת רב הונא⁵ כיון שהחזית נעשית מחוץ לחצירו של בעל הכותל, נמצא אם כן שהחפץ לשקר ולעשות חזית לעצמו שלא כדן עליו להכנס לרשות חבירו שלא ברשותו, ומדוע חששו לחשש רחוק כל כך שיכנס לרשות חבירו ולא ירגיש הנגב שנכנס הלה לרשותו ועושה חזית ובכך גזול אף על הבעלות של הכותל, **ואפילו לשיטת הסוברים** שהחזית נעשית בתוך גבולו של בעל הכותל, כיון שלהדיא התבאר בגמרא שכל הוספה לכותל ניכרת, מדוע חששו שיוסיף חזית לכותל, הלא מעשיו יהיו ניכרים לכל, **ותירץ** שיתכנו חששות אלו באופן שמעת שהתמצו לבנות הוטלה כל מלאכת הבנייה על אחד מהם, וכיון שכן יוכל הלה לעשות בבנייה כרצונו, ובתוך זה להכנס לרשות חבירו ולעשות חזית כרצונו, ואף ההוספה לא תהיה ניכרת כמשונה כיון שבעת בניית גוף הכותל הוסיפוה. **והר"י מיגאש**⁶ **תירץ** שודאי יש לחשוש שמא יעשה האחד חזית בשקר, ואפילו יעשה אחרי סיום בניית הכותל לא יהיו מעשיו ניכרים, וזאת משום שרק לגבי חזית הנעשית בצד אחד אחרי שכבר יש בצד השני חזית מתחילה, ניכרת בניית החזית השנייה, אולם בבניית חזית אחת מצד אחד אף שנבנית החזית אחרי סיום בניית גוף הכותל, לא ניכרת הוספת אותה חזית בכותל. **והרמב"ן**⁷ **כתב** שאף שאכן חשש רחוק הוא, חששו לכך כדי שלא יהיה ניתן בשום אופן לרמות ולהחזיק בבעלות על הכותל שלא כדן, וכיון שניתן לתקן שלא ירמו יתקנו⁸. **וביד רמה**⁹ **כתב** שרק בחצר שמתחילת בניית הכותל עשה האחד חזית כדן משום שמשלו בנה את הכל, אכן אין לחשוש שיכנס חבירו ברשותו ויעשה חזית, כיון שדרכו להשיג כל עת על הסימן שהניח לו בכותל להוכיח ששלו הוא, אולם כותל שנעשה מדמי שניהם לא עומדים בעליו להשיג כל עת שלא מרמהו שותפו ונכנס ברשותו לעשות חזית שלא כדן. **ובנמוקי יוסף**¹⁰ **מבואר** שיש לחשוש מאי יכנס אי פעם לחצר חבירו ברשות לצורך איזה ענין, ותוך כדי יעשה חזית שלא כדן.

תקנתא לרמאי. ובתוספות רבי עקיבא איגר למשניות¹¹ תמה מדוע הבינו בעלי הגמרא שעשיית החזית מיועדת רק כתקנה לרמאים, הלא תקנה יש בזה אף ליתומים הבאים לדון עם שותפו של אביהם, שללא החזית יחלקו הבית דין את האבנים שוה בשוה בינם לשותף אביהם, ואם ישנה חזית תעיד החזית ששללהם לבד היא, **ובתפארת ירושלים**¹² יישוב קושייתו, שאכן ראייה ותועלת יש מהחזית אף לאנשים הגונים, אולם קושיית הגמרא היתה על כך שבמשנה מבואר שיעשה את החזית דוקא מבחוץ¹³, ועל זה תמיהו שהרי אפילו לצורך יתומים אין צורך בחזית מבחוץ, כיון שלא לראיה צריכים אלא לטענה, דהיינו שילמדו להם זכויות אביהם ויטענו אותם, ולצורך זה די בחזית מבפנים.

משנה

המקיף את חבירו מושלש ורחותיו וכו'. רש"י¹⁴ **ביאר**, שגָדַר בעל השדות החיצוניות גָדַר בין שדותיו לשדה חבירו הפנימית, ונחשבת גדר זו כהנאת בעל השדה הפנימית שאינה מחסרת את בעל השדות החיצוניות, שאף הוא צריך לגדר זו, והיינו שמדובר במחיצות שבין הניקף למקיף, ובסתם בקעה שאין חיוב לגדור משום היוק ראייה, ולכן כשמקיף מג' רוחותיו אינו חייב לשלם, ורק כאשר גדר את הרביעית חייב משום שנהנה. **והרמב"ן** **והרשב"א** **כתבו** שהנאתו היא שמנעה ממנו היוק שן ורגל. **אך המאירי** **כתב**, שהנאתו היא מה שמנע ממנו היוק ראייה, והנפקא מינה אם צריך

הראב"ד (בהשגות לרמב"ם שכנים ב, ז) **והיד רמה** (אות לט) **והרא"ש** (בפרקין סימן ו). **87.** שכנים ב, ז; ובפירושו למשניות בפרקין משנה ב. **88.** שם, ד"ה ואפילו במקום. **89.** לעיל ב, א ד"ה איכא. **90.** בפרקין הלכה ב. **91.** לעיל ג, א ד"ה ולענין פסק הלכה. **92.** ד"ה שם ולעבד לנו. **93.** וכן תירץ הרשב"א (ד"ה מאי חזית). **94.** ד"ה הוא. **95.** ד"ה הוא. **וכן מבואר ברמב"ן** (ד"ה שם ולעבד לנו) **וברשי"י** (סנהדרין עב, א ד"ה קשיא, קיב, א ד"ה קשיא). **96.** וכמבואר בביאורים לעיל ד"ה ונעבד מלגו. **97.** לקמן ב, ב ד"ה ופסק ר' חננאל. **1.** **ומבואר ביד רמה** (אות מ) **ובריטב"א** (ד"ה רבי יוחנן) שודאי אין הכוונה שרק אמה אחת יסודו, ואם ציפה בסיד יותר תאמה לא יועיל לו לראיה, דאם כן מה יועיל אמה אחת של סיד, הלא שותפו יכול לסוד עוד מעט להוסיף לאותה אמה וממילא תיבטל ראייתו, אלא ודאי שכוונת רבי יוחנן שלכל הפחות אמה אחת יסוד וודאי אם סד יותר תועיל. **2.** עמוד טו, ד"ה ור' יוחנן. **3.** לעיל בעמוד א, ד"ה מאי חזית. **4.** עמוד טז ד"ה א"ל רבא. **5.** לעיל בעמוד א. **6.** ד"ה לא צריכא. **7.** לעיל בעמוד א, ד"ה שם ולעבד לנו, **וכן מבואר ברשב"א** (ד"ה מהא דאמר'י). **8.** **וכמבואר בשיטה מקובצת** (ד"ה וזה לשון ה"ר יהונתן) בשם רבינו יהונתן שכיון שבכותל ללא חזיתות כלל יש לחשוש כל מעת בנייתו ולעולם שמא ירשיע האחד ויעשה חזית לעצמו שלא כדן, על כן עדיף שמתחילה יעשו שניהם חזית ולא ידאגו כל עת שמא גזול האחד את חבירו. **9.** אות מג. **10.** ב, ב מדפי הר"ף (ד"ה ואמר כולה דידו היא, המתחיל שם לעיל בעמוד א). **11.** בפרקין משנה ב אות ד. **12.** על המשניות שם, ד, אות ד עיי"ש (במשניות מהדורת זכר חנוך, נויקין א עמוד תקיב). **13.** כמבואר ברשי' (ד"ה ורישא) שעיקר התמיהה היתה על כך שצריך לעדות את החזית כלפי חוץ בדוקא. **14.** ד"ה אין מחייבין, וכן בבבא קמא ב, ב ד"ה וגדר.

במה נחלקו רב הונא ורבי יוחנן

מתי יש לחשוש שיעשה אדם חזית שלא כדן

תועלת החזית לאנשים הגונים

באיזה גדר מדובר

שלם גובה של גדר ד' אמות, או גדר עשרה טפחים. ותמהו התוספות¹⁵ מדוע אם כן לא החשיבו את הנאתו של בעל השדה הפנימית כמחסרת את בעל השדות החיצוניות, הרי לולי היתה שדהו שוכנת בין שדותיו של חברו לא היה בעל השדות החיצוניות נצרך כלל לגדר זו, וברור שהמצאות שדה הניקף שם מחסרת את המקיף. ועוד שלשון הגמרא 'הקיפא יתירא' מורה שרק חלק מההיקף מיותר לבעל השדות החיצוניות, ונגרם מחמת השדה הפנימית, בעוד שלכאורה את כל ההיקף כולו גרמה הימצאות השדה הפנימית בין השדות החיצוניות.

שיטת התוספות

וביאר התוספות, שמדובר בגדר המקיפה את השדות החיצוניות משאר השדות שבאותה בקעה, וניחא שנחשבת הגדר כהנאת בעל השדה הפנימית שאין בעל השדות החיצוניות נחסר ממנה, שהרי ממילא היה מוכרח לגדור שדהו להבדילה משאר שדות הבקעה, גם ללא המצאות שדה חברו בין שדותיו, ומתבאר גם כן שטוען בעל השדות החיצוניות שגרם לו בעל השדה הפנימית רק תוספת יתירה באורך הגדר¹⁶, שהרי ללא שדהו שבפנים היה ההיקף כולו מופחת. **והרמב"ן יושב** קושיית התוספות הראשונה, שאף שרק מחמת המצאות הניקף שם הוצרך המקיף לגדר, אין להחשיבו כחסר, כיון שהמקיף נווק בהיזק ראייה מהניקף, עליו לסלק מעצמו את הנזק, וברור הדבר שחובה זו מוטלת אך ורק עליו¹⁷. ועוד שכיון שאין דרך להקפיד על היוק ראייה בשדות ולגדרם מפני זה, לכן אין להחשיב את רצונו של המקיף בגדר כחוסר מסויים, שהרי מנהג העולם לגדור שדות מפני היוק ראייה, אין להחשיב את רצונו של המקיף בגדר כחוסר מסויים, שהרי דרך העולם שאינם חסרים גדר למנוע היוק ראייה בשדותיהם. **והרשב"א**¹⁸ **הוסיף**, שאף למניעת נזקי שן ורגל אין המקיף יכול לטעון שחסר הוא לגדר, שהרי די ב'חריץ וכן חריץ' למנוע רגלי בהמות, ומה שנקטה הגמרא 'הקיפא יתירא', **תירץ הרשב"א** שמכך שחשש להפריד בין שדותיו לשדה הניקף, מסתבר שלהפריד שדהו משאר שדות הבקעה ודאי חשש, ועוד קודם שהפריד בינו לניקף הפריד בינו לבקעה, ולכן בביאור להפריד בינו לבין הניקף, הרי גדר זו 'יתירא' מלבד מה שהפריד כבר בינו לאחרים¹⁹. **הפני יהושע ביאר** סברת רש"י שלא ביאר כן, שנחלקו רש"י ותוספות לשיטתם, שהתוספות שהכריעו²⁰ שיזה לא נהנה וזה חסר' פטור, הוכרחו לבאר שהמקוף רק משלושה צדדים פטור משום שלא נהנה, ורש"י סבר כהר"ף²¹ שיזה לא נהנה וזה חסר' חייב, ולכן הוכרחו לבאר שהגדר משלושה צדדים פטור לא משום שלא נהנה, שהרי אין זו סיבה לפטור אם חיסר את חברו, אלא משום שכלל לא חיסר את המקיף²². **ובחידושי הגר"ח השלם**²³ **ביאר** שרש"י סבר כיון שלא לדעתו ובמעשיו נהנה הניקף, אין לנו לדמותו ל'הדר בחצר חברו', שבמעשיו וברעת גמורה אהנה את עצמו מרכוש חברו, וברור שאין לנו להחשיבו כמחסר המקיף, שהרי לא עשה שום מעשה כלל לחסר את חברו, ולולא שחייבו ביזה נהנה וזה לא חסר' משום שהכריעו 'שינהג' דין ממון יש בו, ואמדו שכיון שדעתו לגדור נחשבת לו גדירת המקיף כהנאה שנהנה בפועל ובמעשה, ולולא זה לא היו מחייבים את הניקף לעולם²⁴, ואף שבדוחק ניתן להחשיבו כנהנה בפועל, אולם ודאי לא ניתן להחשיבו כמחסר את חברו.

שיטת הבעל המאור

הבעל המאור²⁵ **ביאר**, שמדובר בגדר המחיצות הפנימיות כרש"י, ובבקעה במקום שנהגו לגדור, ואם המקיף יתבע את הניקף לגדור, הוא יתחייב מדיני שכנים, אך אחר שהמקיף בנה אינו יכול לתבוע את חברו רק כאשר הוא נהנה. ואם גדר ג' רוחות, הניקף אינו נהנה כיון ששדהו פתוחה לרשות הרבים, ובחצר כגון זו חייב לשלם כיון שודאי יבנה את הכותל הרביעי, אך בבקעה יש הרבה בני אדם שלא אכפת להם כל כך. **והקשה הרמב"ן** מדברי הגמרא שם שמבואר שהיו זה נהנה וזה לא חסר. **וכתב ליישב**, כיון שהיה המקיף ניווק וקדם וסילק נוק פטור²⁶.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם²⁷ **ביאר**, שמדובר במחיצות הפנימיות, אולם פירש שמדובר בחורבה, ובלבד שיהיה הכותל במקום שניהם, ואם בנה הכותל רק במקום המקיף, אין מגלגלין עליו אלא דבר מועט. **אבל הראב"ד כתב**, שאדרבה אם בנה ברשותו נמצא שהרוויח לניקף מקום ומשלם לו יותר על כך. **וביאר המגיד משנה**, שלדעת הרמב"ם טעם החיוב מפני שקנה הגדרות על ידי חצירו, ולא אינם בחצירו אלא אותם ולכן פטור. **ובחידושי הגר"ח ביאר**, שבמקום שאם בנה בחצירו יכול לומר טל עציץ ואבניו²⁸. **והכסף משנה כתב**, שמורה הרמב"ם במקום שלא נהגו לגדור בבקעה, שחייב אף בגדר ברשות המקיף כיון שאין דרך להשתמש שם בכתלים. **וכך משמע בטור וברמב"א**²⁹. **שיטת הר"י מיגש והרמ"ה**, שמדובר בבקעה במקום שלא נהגו לגדור ובגדרות החיצוניות, אבל במקום שנהגו לגדור יכול הניקף לטעון למחר אני או

אתה נגדור הגדרות שבינינו ולכן אינו חייב, אך במקום שלא נהגו אין שומעין לו. **אמנם רבינו יונה כתב** ששומעין לו, וביאר שמה שטען את גרמת לי הקיפא יתירא, לפי שמן הסתם כבר גדר המקיף בינו ובין רשות הרבים קודם שגדר בינו ובין חברו, שאם על חברו הקיף, כל שכן על רשות הרבים, והיינו שאמר אתה גרמת לי היקף, ומטעם זה נטה מפירוש הרמב"ן וביאר שמדובר במחיצות הפנימיות.

הטעם שנקט בלשון זה

וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית. **הרמב"ן והנמוקי יוסף ביארו** הטעם שלא נקט 'וגדר שלש רוחותיו' ופירט כל אחת לבדה, לומר שאף שבנה את הראשונה ואחר זמן מרובה נמלך ובנה השניה, ואחר כך השלישית, אם בנה הרביעית מגלגלין עליו את הכל, ואין אומרים ראשון ראשון הפסיד הואיל ועמד ולא בנה עד אחר זמן שנמלך. **והתורת חיים כתב**, שאם היה כתוב וגדר ג' אין מחייבין אותו, הנה אמנא שאם גדר הרביעית מחייבין אותו כל הארבעה, לכך נקט גדר שניה אין מחייבין אותו השניה, גדר שלישית אין מחייבין שלישית, אבל רביעית מחייבין אותו רביעית ולא כל השלשה.

טעם שאין מחייבין אותו

אין מחייבין אותו. **כתב רש"י** שסתם בקעה מקום שלא נהגו לגדור הוא³⁰, **וכתבו הראשונים** שלפי זה במקום שנהגו לגדור ודאי חייב הניקף לשלם כמו שהיה יכול לכופו מתחילה לגדור. **אך הבעל המאור כתב** שמדובר כאן במקום שנהגו לגדור בבקעה, ואילו מתחילה תבעו לגדור עמו מחייבין אותו, אבל לפי שהקדים המקיף וגדר מדעת עצמו, לפיכך אין מחייבין את הפנימי לתת חלק במה שגדר החיצון בינו לבינו עד שיהא שמור הפנימי מארבע רוחותיו. **והרמב"ן הקשה עליו**, כיון דהאי בנין מוטל על שניהם לסלק הנזק מהם, הוא עשה כן רק בשליחותו, ומדוע לא ישלמו שניהם בשוה. **וכתבו הרמב"ן והרשב"א** שגם לשיטת התוספות שמדובר במחיצות החיצונות, צריך לומר שהמשנה דיברה במקום שלא נהגו לגדור, שבמקום שנהגו לגדור אפילו אם גדר הרביעית אין מחייבין אותו, כיון שיכול לומר למחר ארצה לגדור הגדר הפנימית, ונמצא שאינו נהנה מהגדר החיצון. **עוד הביא רש"י מהרשב"ם** שבשביל היוק בהמות שלא יכנסו לשדה צריך לגדור עשרה טפחים. **וכן ביארו הרמב"ן והרשב"א**, שהחיוב רביעית אינו משום היוק ראייה, דהרי בבקעה לאו שמה היוק, אלא שמונע ממנו רגלי אדם ובהמה. **והנחלת דוד כתב** שלשיטת התוספות³¹ שמדובר במחיצות החיצונות, אם כן אינו מצילו מהיוק ראייה של המקיף עצמו, ובהכרח ההנאה רק משום רגלי אדם ובהמה, אבל לשיטת רש"י שמדובר במחיצות פנימיות, החיוב מפני שמסלק היוק ראייה, וצריך ליתן לו ד' אמות.

הטעם הרב שנגלגלין עליו הכל

רבי יוסי אומר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל. בגמרא בבא קמא³² מבואר, שאם עמד המקיף מגלגלין עליו את הכל משום ההיקפא יתירא. **וכתבו הרמ"ה**³³ שמשלם רק את דמי ההיקפא יתירא. **אך הסמ"ע**³⁴ **ביאר** דבריו, שמשלם מדוע לפי חלקו אילו הגדר היה מקיף את שדהו שלו. **והקשו הרמב"ן והרשב"א**, מדוע אם גדר המקיף את הרביעית חייב הניקף לשלם, והרי מדובר בבקעה שאין יכול מתחילה לכופו לבנות, וכי מפני שקדם וגדר מחייבין את חברו לשלם. **ותירצו** דהוי כיווד לשדה חברו העשויה ליטע ונטעה שלא ברשות, שאילו מתחילה בא לימלך ומיחה בו אינו נוטל כלום, ואם ירד מעצמו ונטע ולא מיחו הבעלים, שמין לו וידו על העליונה³⁵. **אך רבינו יונה כתב** שמה שמחייבין אותו כשגדר הרביעית, אף שאין מחייבין בבקעה, זהו רק לכתחילה, אבל כשגדר חברו וזה שמור, הואיל ונהנה חייב ליתן חלק בהוצאה, ומשמע שהחיוב הוא מדין נהנה³⁶. **והרמב"ם**³⁷ **כתב** שדוקא אם בנה הכותל על מקום של שניהם, אבל אם בנה המקיף בחלקו אין הניקף חייב לשלם אלא דבר מועט, שהרי אינו יכול להשתמש בכותל. **והראב"ד תמה עליו**, **וביאר המגיד משנה**, שהרמב"ם סבר שאין מחייבין אותו בחצי ההוצאה אלא מפני שזוכה בחצי הכותל. **וביארו האחרונים**³⁸ שהרמב"ם סבר שהטעם שהיורד לשדה חברו חייב לשלם, מפני דאמדו דעתו שרצה לזכות בנטיעה ובבנין, וממילא זכה כבר על ידי חצירו וחייב לשלם. אבל באופן שאינו זוכה על ידי חצירו יכול לומר טל עציץ ואבניו ופטור מתשלומין. אבל הראב"ד סבר שגם במקום שלא זכה חייב לשלם מדין יורד, והטעם כמו שכתבו הריטב"א והנמוקי יוסף שם, דהוי כמוציא הוצאות על פיו. **והקשו האחרונים**, לפי שיטות הראשונים הללו שהחיוב מדין יורד, או משום שקנה מחיצות הכותל, הרי בבבא קמא הוכיחה הגמרא מכאן שזה נהנה וזה לא חסר חצי, ומוכח לכאורה שהחיוב הוא מדין נהנה. **והאבן אבול יישב**, שהסוגיא שם סברה כחייא בר רב להלן שסבר שמשלם דמי קנים בול, ולשיטתו החיוב רק מדין נהנה, והראשונים הללו סברו בשיטת רב הונא שמשלם מה שגדר, ולשיטתו החיוב הוא מדין יורד. **והרעק"א תירץ** בשיטת הרמב"ם, דבאמת החיוב

15. ד"ה את גרמת, וכן הקשה בתוספות רבינו פרץ (ד"ה המקיף). 16. ולא כלדעת רש"י שבהמצאות שדירותיו הניקף גרם לו גדר שלימה מיותרת. 17. אולם ברשב"א נקט כראיה שודאי אין להחשיב את המקיף שדירותיו כמקוי ניווק, אלא כשנים שוים, ואייתו מכך שודאי לא נוכל לומר בשותפי חצר שאם קדם וגדר האחז פטור שותפו מהלשחתהן והוצאת הגדר בטענה מעין זו שעל הניקף לסלק עצמו, ולו היה כן הדין היאך שנינו במשנה לעיל (ב, א) שכופין שותפי החצר זה על זה לבנות גדר. **והרמב"ן במלחמת ה'** (לעיל ב, ב) מדפי הר"ף) כתב שאין לחייב את הניקף משום הנאה שנהנה בגדרו של המקיף, שהרי יכול הניקף לטעון 'על המוקף להרויח עצמו, וממילא היתה מוטלת עליו החובה שלא להזיקני בהיזק ראייה'. 18. וכן תירצו הריטב"א ובעליות רבינו יונה, והובאו דבריהם בבית יוסף (קנח, טו - טז ד"ה ולענין מה שהקשו). 19. **ובחידושי הר"ן** (ד"ה מתני' המקיף) כתב שמדויק מרש"י שלוח היתה כוונתו ולכן נשמר מקושיא זו וטרח לבאר (בד"ה גדר) 'וגדר ראובן וכי' סמוך לשדה שמעון, לבד מחיצות החיצונות שהיו לו בינו לבין שאר הבקעות'. 20. בבבא קמא לעיל עמוד א ד"ה זה אין נהנה. 21. ה' ב מדפי הר"ף. 22. ונחשב שלא חיסר מהטעמים האמורים לעיל בשם הרמב"ן והרשב"א שבבקעה שאין דרך לגדור לא נחשב מחסר גדר כ'חוסר'. 23. אות רכו, עמוד קכו; ובעמוד קנח אות רעט. 24. ואת מסקנת הגמרא שמשום ההיקף המיותר ניתן להחשיב את הניקף כמחסר למקיף. **ביאר הגר"ח** (שם) על פי המבואר ברמב"ן, שנחשבת הוצאת המקיף בגדרות, כנטע בשדה חברו העומדת לנטיעה, שחייב בעל השדה ליתן לנטע את דמי הוצאותיו במלואם, כך שנחשבת הוצאת הגדרות עבור הניקף כנטיעה שנטעו

משום דזכה בכותל, אלא שאם זה נהנה זה לא חסר פטור, אין אומדנא דניחא ליה לזכות בכותל, שהרי יכול להשתמש בכותל בחינם ומדוע ירצה לזכות בו, ורק אחרי שחייב לשלם משום דזה נהנה זה לא חסר חייב, אז אמרו שניחא ליה לזכות בכותל. ובחידושי רבי נחום³⁹ ביאר, שכונת הגמרא להוכיח כמו שמצינו גבי מקיף וניקף שלענין חיוב יורד, אף שאינו חסר, מכל מקום יש חיוב תשלומין, כמו כן לענין חיוב נהנה אף שאין הלה חסר, מכל מקום חייב לשלם.

בגמרא בבא מציעא⁴⁰ שנינו, שהיורד לתוך שדה חבירו ונטעה, בשדה העשויה ליטע חייב ושמין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה, ושדה שאינה עשויה ליטע ידו על התחנותה, וכן ביורד לחורבתו של חבירו ובנאה. וכתב הרא"ש⁴¹ שלא גילה דעתו דניחא ליה ויכול בעל השדה לומר טול עציך והסתלק, ואינו חייב לשלם, ואפילו בשדה העשויה ליטע, אבל אם גילה דעתו שניחא ליה לעולם משלם דמי השבח. אך רוב המפרשים סברו שדוקא בשדה שאין עשויה ליטע יכול לומר טול עציך⁴². והרמב"ן כתב בטעם חיוב הניקף, שהוא דומה ליורד לשדה חבירו ונטעה שלא ברשות, שחייב בשדה העשויה ליטע, וכמו כן דעתו גליה שרוצה בשמירה כיון שסתם שדה עשויה ללדו. והוסף הרא"ש⁴³ כיון ששתק מטסתא ניחא ליה בכך⁴⁴. ובדברי הראשונים הללו מבואר, שצריך להגיע לחיוב יורד כדי לחייב את הניקף, ובסוד חיוב יורד, כתבו התוספות⁴⁵ שהראשון שנהנה חייב רק במעשיו, מעשה בהמתו והנאת גופו. ואם כן קשה מה הטעם שיורד חייב, והרי לא מתקיימים בו התנאים הללו. וכתב הש"ך⁴⁶ כיון שנתכוון להשביחו צריך לשלם יציאותיו. והחלקת יואב⁴⁷ כתב, שאין צורך לזה, אלא כל שהנאה בעין חייב גם כשלא נתכוון להשביחו. אך בדברי הרמ"ה מבואר שיסוד חיובו של יורד הוא מדין נהנה, וכן ביאר הקצות החושן⁴⁸, וחיובו כבעל חוב⁴⁹. והוסף⁵⁰, שבמקיף חייב משום שקנה הכותל והוא דרך מקח וממכר, ולכן גם אם גדר הניקף צד ג', וצד ד' נשאר פתוח חייב, אבל להרמב"ן שגדר גדר חצונית, אפילו אם גילה דעתו דניחא ליה אינו משלם כל זמן שלא גדר הכל, שחיובו הוא מטעם נהנה⁵¹. אך בחידושי רבי שמעון⁵² חלק על הקצות החושן, וסבר שגם בגדר בינו לבין רשות הרבים שייך לומר שקנה חלק מהכותל ואין המקיף ראוי לסתור המחיצה, ולזה גם הרמב"ם מודה, אלא שיקשה אם כן במה זכה הניקף בגוף הכותל, וביאר שקנה כן על ידי התחלת שימוש בדבר.

מגלגלין עליו את הכל. החתם סופר פירש שלשון מגלגלין משמע ממקום אחר מה שלא היה נראה להיות חייב, ומכאן ראה לדברי הסמ"ע⁵³ בשם הרמ"ה, שמשלם עבור מה שנהנה ולא רק עבור מה שגרם לו החסרון, היינו ההקיפא יתירא וכו', וסבר הרמ"ה שצריך לשלם אחד מכה"כ כפי מה שנהנה, ולא רק א' מחמישים כפי שגרם לו ההוצאה⁵⁴. וביאר החתם חיים טעם הדבר, כמו שאמרו בבבא קמא משום שחוריותא דאשיתא. אך הש"ך⁵⁵ סבר שמשלם רק כפי החסרון של הקיפא יתירא ולא יותר מה שנהנה.

גמרא

הלכה כרבי יוסי דאמר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל ל"ש עמד ניקף ל"ש עמד מקיף. רש"י גרס במשנה אם עמד ניקף, והתוספות⁵⁶ לא גרסו כן, שהרי לכל הלשונות בגמרא נאמר כן על המקיף חוץ מלישא בתרא שאמרו מקיף וניקף איכא בינייהו, ומה שדייק⁵⁷ טעמא דניקף הא מקיף פטור, היינו להזהר לישנא. וכתב החתם סופר שמכל מקום הלשון עמד וגדר נראה שמדובר בניקף, ואם כן מה שנקטה הגמרא להלן מקיף וניקף איכא בינייהו, שלתנא קמא ניקף דוקא, ורבי יוסי מוסיף מקיף, טעות הוא, וגירסא זו היא על פי שיטת הבעל המאור, אבל לרש"י ותוספות לא גרסו אלא תנא קמא סבר אם גדר מקיף וכו', ורבי יוסי סבר אם עמד ניקף. ולכל הלשונות האחרים ולרב הונא אין חילוק לדינא בין ניקף למקיף לרבי יוסי, ואם כן קשה מדוע נקט רבי יוסי לשון עמד שנאמר על הניקף, כיון שאף במקיף הדין כן. ויושב החתם סופר, שלרש"י מדובר שכבר הוקף מאז מחיצת החיצונית, ועתה בא והקיף גם בינו להפנימי, ומסתמא המקיף היה כשהוא גדר הפנימי והגיע מחיצתו נגד מחיצת החיצונה, סתם צדדיו, והרי הוא גדר וסתם מכל וכל כזה, ומה לו לגדור החיצונה שכנגד הפנימית הפתוחה לרשות הרבים, ומסתמא עומדת הפנימית וסתומת הפרצה שלו, אבל לעולם לדינא אין חילוק בין ניקף למקיף לרבי יוסי.

במקור דין יורד לשדה חבירו כאן

מדוע לשון מגלגלין

ביאה אופן מדובר

אימתר רב הונא אמר הכל לפי מה שגדר חייא בר רב אמר הכל לפי דמי קנים בזול. הרמב"ן ביאר שרב הונא סבר דהוי כשדה העשויה ליטע ששמן לו הכל, וחייא בר רב סבר שאין סתם שדות עשויות לגדור בבנין אלא בקנים, לפיכך הוי כיורד לשדה שאינה עשויה ליטע שיכול לומר טול עציך ואבניך. והבעל המאור⁵⁸ ביאר את מחלוקתם, שלחייא בר רב גדר בקעה אינה צריכה יותר מגדר קנים, והטעם שמשלם בזול כי שכיח למצוא כזה גדר, וטוען הניקף אילו נמלכת בי הייתי מוצא בזול יותר. ורב הונא סבר שמשלם דמי הגדר שבנה הואיל וכך מנהג המדינה, ואינו משלם בזול היות ולא שכיח למצוא גדר אבנים בזול. והקשה הרמב"ן לדבריו, למה לחייא בר רב אינו משלם גדר אבנים, והרי אילו נמלך הניקף היה מחוייב לגדור באבנים כמנהג המדינה מדיני שכנים. והתוספות⁵⁹ הקשו לחייא בר רב המה חלוק הדבר משרה שאינה עשויה ליטע שחייב ליתן לו היציאה. והתוספות תירצו, שיכול הוא לומר שדי לו בנטירא בר זוזא⁶⁰. והנחלת דוד והפורת יוסף הקשו על התוספות, שהרי יכול לומר טול עציך. וביאר הברכת שמואל⁶¹ שהתוספות סברו כשיטת הבעל המאור שם, שגם בשדה שאינה עשויה ליטע אין יכול לומר טול עציך, או שבכאן מדובר באופן שאינו אומר טול עציך. וביאר את תירוצו של התוספות, שממילא אין כאן שבח כלל, ולא שייך בזה דין יורד. והרמב"ם פירש שמדובר בחורבה, כיון שהמשנה לעיל⁶² התחילה בחצר, והמשניות לקמן הינם בחצר, אם כן משנה זו השנייה בניהם מדובר שמקיף חורבה לעשות חצר, וביאר החתם סופר מחלוקתם לפי זה, שרב חייא בר רב סבר שדי בנטירותא בר זוזי והעמיד כן בגינה, אמנם רב הונא סבר שמדובר בחצר ולא שייך נטירותא בזה, והלכה כמותו, אבל בגינה לא נאמר דין זה, ומשום כך האריכה הגמרא כל כך, משום דבגינה הוה ואין הדין כך, ולכך נתפייס רבינא.

הכל לפי מה שגדר. רש"י ביאר, לפי מה שגדר בכל יציאות שהוציא בהן הראשון יחזיר לו מחצה. וכתב הראב"ד, שאין החידוש שמחצה על מחצה קאמר בכל הגדרים, אלא במה שכנגד שדהו נותן מחצה ולא יותר. והיינו שנותן חצי ממה שנהנה כאילו היה גודר סמוך לשדהו. והרמב"ן כתב, שמשלם לו הכל אפילו את דמי הבניה, ולא כשער הוול אלא לגמרי, דהוי יורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות בשדה העשויה ליטע, וכונת הגמרא שנקטה הכל לפי מה שגדר, היינו לפי מה שגדר עכשיו הניקף, שאם גדר המקיף בלבנים והניקף בלבנים נותן לו לבנים, ואם גדר הניקף בכיפין נותן לו כיפין שהוא בנין יקר יותר, ואפילו אם המקיף בנה ג' הכתלים בלבנים משלם לו כיפין, והמקיף מקבל עליו לחזור ולבנות כל זמן שיפלו כתלי הלבנים, וכן אם המקיף גדר רוח רביעית, לפי מה שגדר משלם, שהרי כשלא גדרה פטור וכשגדרה אין משלם אלא לפי אותו הגדר⁶³. והרמ"ה כתב, שמשפיעין זה בתשבורת כמה אמה על אמה יש בכלל השדות שעליהם הוציא כל הוצאות הגדרים, ואחר כך רואין כמה אמה על אמה יש בשדה הניקף, ומחשבין אם יש בו שליש או רביע יתן שליש או רביעי⁶⁴. והרמ"ה והריטב"א הוסיפו שגם אם אהב הגדרות הן של קנים, אינו משלם אלא דמי קנים לכולי עלמא, היות ולא נהנה מגדר אבנים⁶⁵. והרשב"א כתב, שאם גדר המקיף ג' רוחות בזוית, והניקף גדר רוח רביעית בלבנים, אין מחייבין אותו אלא בלבנים שאין אתה מחייבו אלא מחמת גילוי דעתו, והרי גילה דעתו שדי לו בגדר לבנים. והעליות דרבינו יונה פירש, שבגדר החיצון שמין ומוסיפין מה שנהנה הניקף בזה שאין המחיצות ממעטות מחלקו, אבל מנכין לניקף מה שהיה נהנה יותר אם היה הגדר סמוך לחצירו, שאז היה שמור גם מחבירו, ולפירושו מדובר בגדר פנימי, ומשלם לו כפשוטו חצי הניקף יכול להשתמש בכותל. וכתב השולחן ערוך⁶⁶ שמה שמגלגלים עליו הכל, הוא דוקא כשגדר הרביעית באבנים, אבל אם גדר בקנים לא שניא מקיף ולא שניא ניקף, אינו נותן אלא דמי קנים. והנהיבות המשפט⁶⁷ כתב, כיון דהרביעית אינו רק של קנים אין לו הנאה מכולם רק כפי הנאה של קנים.

חייא בר רב אמר לפי דמי קנים בזול. רש"י ביאר, שאמר לדידי סגי בגדר קנים. והתוספות⁶⁸ כתבו שאמר לדידי די בנטירא בר זוזא, ומכל מקום דמי קנים בזול הוא נותן, כיון שאנן סהדי שאילו היה מוצאם כל כך בזול היה גודר. והפורת יוסף ביאר שהתוספות לא פירשו כרש"י, משום שדמי קנים בזול משמע דהיינו שני שלישי הדמים, כמו בכל מקום שנקטו הלשון 'משלם בזול', ולכן פירשו התוספות שבאמת די לו בנטירא בר זוזא, אלא שאנן סהדי שאם היה מוצאם כל כך בזול היה גודר,

39. אות עא. 40. קא, א. 41. סימן כב. 42. אך החזון איש (סימן ב, ג) כתב, שהרא"ש לא נחלק על שאר הראשונים, אלא הראשונים דיברו בנראה שאומר טול עציך על מנת לקנטר ולהפטר, והרא"ש דיבר בנראה שבאמת אינו רוצה הניטעות. 43. סימן ו. 44. והאבן האזל (שכנים ג, א) ביאר מדוע כתב הרמב"ן שרק דומה ליורד, ולא יורד ממש. ורש"י (כ"ח תנינא, ד) ביאר החילוק למה הרא"ש ככתב כן, כיון דשתק לו מייחה, והרמב"ן לא כתב כן. 45. בבא קמא קא, א ד"ה או דלמא. 46. שצא, ב. 47. סימן ט. 48. רמז, א. 49. אך בשו"ת הרשב"א (חלק ד, יג) משמע מדברי השו"ת שסבר שחיובו כמקום. 47. א. בקצות החושן (שצא, ב) מה שכתב בזה. וראה עוד באור שמוח נוקי ממון א, ב, ומשנת רבי אהרן שכנים ג, א וט ד. והברכת שמואל (סימן ז) תמה על מה שאמרו בכתובת (ל, ב) ששייך פטור קים ליה בדרכה מיניה על חיוב נהנה, הרי חיובו מדין ממוני גבך כמו תביעת הלוואה, ולכאורה לא שייך בזה קים ליב בדרכה מיניה. ותינוץ הגר"ח שמה שהנהנה הוא גם כן דין מלוה הכתובה בתורה, פירוש שאין לו זכויות ממון, אלא מחוייב הנהנה לשלם בכדי שלא יחא גולן על אותה הנאה, ואינו כמלוה ששם חייב מה שלא ממנו מצד הסברא ולא משום מלוה הכתובה בתורה, אבל דין יורד לרשות חבירו שמחייבין אותו לזכות חצוי הכותל ונוף הכותל נעשה שלו, בזה לא שייך שיפטר על ידי דין קים ליה בדרכה מיניה שלא יצטרך לזכות. 50. קנח, ו. 51. ולפי זה יתכן שהראשונים התצרכו להגיע בסוגי' לדין יורד לשדה חבירו, ולא אמרו שחייב מדין נהנה בלבד, בשביל החידוש שחייב גם בכגון זה מדין נהנה, ואם כן בעמד ניקף לא צריך להגיע ליורד די מקבל ההנאה על ידי מעשיו. אך הנהיבות המשפט (קנח, ח) כתב שבמקיף וניקף אין את הדין של הש"ך כלל. 52. סימן ד, ב. 53. קנח, יט. 54. וביאר החתם סופר האופן המדובר, כגון אם שכשהשדה מאה על מאה שיש בתיצבורת עשרת אלפים אמה הפנימי יש לו מה עשרים על

ביאור מחלוקתם

מדוע לשון הכל לפי מה שגדר

טעם הדבר שמשלם רק כך

וזהו הטעם בכל נהנה שלא מדעתו שמשלם בוול. אבל רש"י פירש שכאן הכוונה שמשלם דמי קנים לפי שער הוול ביותר בשוק, ולכן פירש כפשוטו שדי לו בגדר קנים. והרמב"ן כתב, שלרב הונא שמשלם לפי מה שגדר, היינו דמי אבנים ולא כשער הוול, אלא לגמרי דהוי ליה יורד לשדה חבירו, וחייה בר רב נחלק בזה בתרתי שמשלם דמי קנים, ומשלם בוול. וחייה בר רב סבר, לפי שקדם וגדר יכול לומר אילו הודעתני הייתי טורח להביא קנים בוול. ורבינו יונה כתב לפרש שגם לרב הונא משלם דמי אבנים בוול. וכתב הנהיבות המשפט⁶⁹ שהם סברו בזה לשיטתם, שהרמב"ן סבר שלרב הונא חיובו מדין יורד, ואם כן משלם כל ההוצאה, ורבינו יונה סבר שלרב הונא חיובו מדין נהנה, ואם כן משלם בוול כמו בכל נהנה, ולשיטתו רב הונא וחייה בר רב נחלקו רק האם שיעור הנאתו הוא כדמי אבנים או קנים. והריטב"א כתב, שלחייה בר רב משלם דמי קנים בוול אפילו גדר הניקף באבנים, ולא אמרו שגלית דעתך, שיכול לומר לפי שהתחלת באבנים גדרתי אף אני באבנים, אבל די לי בקנים.

מדי אגר נטירא

אי בעית אימא אגר נטירא איכא בינייהו תנא קמא סבר אגר נטירא אין דמי קנים בוול לא ורבי יוסי סבר דמי קנים בוול. רש"י ביאר, דבר מועט שהיה צריך ליתן לשומר בכל שנה. ורש"י בבבא קמא⁷⁰ ביאר, מחיצה של קוצים. והיינו שאגר נטירא היינו שגר שומר, ושם אמר נטירותא בר זוזי מפרש מחיצה של קוצים, אך צריך טעם למה משנה הגמרא משם לכאן. והלחם משנה⁷¹ הוכיח מכאן שהגדר הוא משום שמירה ולא משום היזק ראייה. והמאורי הקשה לרש"י כאן במשנה שהגדר הוא משום היזק ראייה, ומפרש דגם בגדר הרביעי הנהנה הוא מפני שמסלק ממנו היזק ראייה, שאף שאינו חייב בבקעה לגדור משום היזק ראייה, מכל מקום ראייה היא וצריכא לכך, אם כן מה מועיל שומר להיזק ראייה, ששומר מועיל למנוע רגל דרבים, אבל לא למנוע היזק ראייה. וכתב ששומר מועיל גם להיזק ראייה שאינו מניח להם לעמוד ולראות.

ביאר מחלוקתם ללשנא זו

ואי בעית אימא ראשונה שניה ושלישית איכא בינייהו ת"ק סבר רביעית הוא דיהיב ליה אבל ראשונה שניה ושלישית לא יהיב ליה ור' יוסי סבר ראשונה שנייה ושלישית נמי יהיב ליה. רש"י ביאר, שדמי הראשונות לא נותן לו שכבר יצא מהם זכאי בבית דין שהיו שם ימים רבים, ולא הועילו לו, ואם גדרה ניקף לרביעית לא נותן לו דבר. והרמב"ן ביאר באופן אחר, שתנא קמא סבר שמתחילה שגדר לא עשה כן על דעת שיהנה חבירו מכך, ולא על דעת ליקח ממנו מעות, אלא מחל לו ההנאה. ורבי יוסי סבר שלא מחל דבר בכך. והבעל המאור פירש שמשום קם דינא אתינן עלה כיון שפטרותו בית דין מתחילה קם דינא, ורבי יוסי סבר הדר דינא, ולכך נקט רש"י שהיו שם ימים רבים ולא הועילו לו לחדש שאפילו לא בא לבית דין ממש בפועל, אלא ששהה ימים רבים אז ודאי שאם בא לבית דין היו פוסקין הדין שפטור, שייך אף קם דינא, אבל בזמן קצר יש לומר שאין פטור זה, שהרי אילו היה בא לבית דין היה אומר שיבנה גם הרביעית תיכף, ואז בית דין לא היו פוטרין אותו משום שלא תועיל לו שהרי עדיין עוסק להועיל לו שייגמר לבנות גם כן הרביעית. והתוספות⁷² הקשו על רש"י שאם כן גם ברביעית יצא זכאי עד טפח אחרון. וביארו הטעם שאין לך אדם שלא היה מסייע לרביעית על מנת שיהא גורם מדי רוחותיו⁷³. ולשיטת הבעל המאור, ברביעית כיון שרביעית עוסק לגמור זאת, אם כן הבית דין לא היו פוטרין אותו כלל, והיו מחכים אם יגמור זאת, אם כן אין בזה קם דינא⁷⁴. והרש"ש כתב שקם דינא שייך רק כשתבעו בבית דין ופטורוהו, אבל ברביעית שלא תבעו בבית דין אינו כן, והיינו דוקא בבית דין אמר כן, שכבר היה דין ביניהם, ובית דין פטורוהו. ויישב קושיית ההג"ה בתוספות שיתחייב מה שעשה עד טפח אחרון, שעל הרביעית לא בא לבית דין עדיין ולא שייך קם דינא, ואפילו בא לבית דין למה יפטרו אותו, והרי עומד ובונה ויהיה כאן נהנה, ומבואר מדבריו, שבא לבית דין בפועל על ג' ראשונות ונפטרו⁷⁵. והרשב"א כתב, שללישנא זו אין חילוק בין עמד מקיף לעמד ניקף. ורבינו יונה ביאר ששלשת הגדרות הראשונות הוי זה נהנה וזה לא חסר, ונחלקו רבי יוסי ורבנן אם זה נהנה וזה לא חסר חייב או פטור. ובמחיצה הרביעית לכולי עלמא חייב כיון שעושה אותה רק עבור הניקף הוי זה נהנה ולא חסר. ולרבינו יונה נקטו להלכה שזה נהנה וזה לא חסר חייב.

אופן הנירא וביאורה

איבעית אימא מקיף וניקף איכא בינייהו דת"ק סובר טעמא דעמד ניקף דמגלגלין עליו את הכל אבל עמד מקיף אינו נותן לו אלא דמי רביעית וכו'. מדברי הראשונים מבואר, שרש"י לא גרס לישנא זו, אלא רק לישנא בתרא דלהלן. וגירסא זו היא מדברי הגאונים, והם לא גרסו לישנא בתרא דלקמן, ולשיטתם לא הוי הסוגיא כסוגיא דבבא קמא שנקטה להלכה כן בלישנא בתרא. וכתב הבעל המאור שהניקף

משלם הכל כיון שגילה דעתו בכך⁷⁶. והמהר"ם ביאר, שהטעם שגדר מקיף א' ב' ג' הוא שאין מחייבין אותו, ומשמע בלשון הגמרא שאם עמד מקיף וגדר את הרביעית מחייבין אותו הרביעית, הא עמד ניקף מגלגלין עליו את הכל. והתורת חיים כתב, כמו שהוכיח ללישנא הקודמת לתנא קמא, כן גם ללישנא זו מדובר במקיף שעשה רק ג' רוחות, הא רביעית מחייבין אותו רק רביעית. ובשיעורי רבי שמואל⁷⁷ הקשה, לדעת התוספות שאנן סהדי שניחא ליה לשלם גדר ד' להיות גדור מד' רוחות, קשה, במה חלוק הדבר מאם עמד ניקף שאמרו שניחא ליה לשלם כולם, הרי לא גילה דעתו יותר מדמי רביעית⁷⁸.

ורבי יוסי סבר ל"ש ניקף ול"ש מקיף אם עמד וגדר מגלגלין עליו את הכל. הרמ"א⁷⁹ כתב, שגדר ב' רוחות ועמד הניקף וגדר רוח ג' ועדיין פתוח לרוח רביעית, אין צריך לשלם לו כלום עד שידגור א' מדון רוח רביעית. והסמ"ע⁸⁰ כתב, שזה לאפוקי מדעת הבית יוסף, שבכגון זה חייב אפילו בשני רוחות. והקצות החושן⁸¹ תמה שהרי הטור הביא בשם הרמ"ה שאפילו אם גדר ניקף רוח ד' ונשאר קצת פתוח אינו חייב עד שידגור הכל. והביא שהבית יוסף דיבר באופן שגדר הפנימית, שמיד שמגלה דעתו קונה אותו, והרמ"א דיבר בגדר החיצונה.

התוספות⁸² כתבו שאף שעד עתה היה רבי יוסי מחמיר, כמו שאמר מגלגלין עליו את הכל, ללישנא זו לא הוי כן, שלשון אם עמד משמע שמדובר על הניקף. וביאר הרשב"א שמתחילה סברו שלא נחלקו כלל בניקף ומקיף, ולכך רבי יוסי מחמיר שמגלגלין הכל, ומוכח שלתנא קמא אין מגלגלין הכל, אבל עתה שנחלקו בניקף ומקיף, לישנא דמתנא מכרעא דרבנן מחייבין אפילו במקיף, שנאמר רק שבגדר א' ב' ג' אין מחייבין, אבל בגדר ד' מחייבין מקיף, ולרבי יוסי אם עמד משמע מי שעדיין לא עמד.

ורבי יוסי סבר אם עמד ניקף וגדר את הרביעית הוא דיהיב ליה דגלי דעתיה דניחא ליה אבל אם גדר מקיף לא יהיב ליה מיד. הגמרא בבבא קמא הוכיחה שזה נהנה וזה לא חסר פטור, ודחו שאמר לו לדידי סגי בנטירא בר זוזא. והקשו התוספות שאם זה נהנה וזה לא חסר פטור מדוע בגדר ניקף חייב. וכתבו, כיון שגילה דעתו דניחא ליה חייב אף שזה אינו חסר⁸³. והמהרש"ל חולק על התוספות, והקשה שאין סברא לחלק בזה. והגר"ש שקאפ⁸⁴ כתב שכונתם לומר שחייב מדין משתרשי ליה, כיון שגילה דעתו שניחא ליה בהוצאה, הרי משתרשי ליה הדמים שנשאר אצלו שהיה מוציא בהוצאה. והקצות החושן⁸⁵ תירץ קושיית התוספות על פי שיטת הרמב"ם שהטעם שחייב לשלם הוא מפני שזכה במחצית הכותל, ואם כן לא שייך לומר זה נהנה וזה לא חסר, שאין לך חסר גדול מזה שזכה ממנו מחצית הכותל, והוי כמקח וממכר שחייב לשלם דמים⁸⁶.

לא יהיב ליה מיד. התוספות⁸⁷ הביאו הגה"ה הכתובה בספרים, שגרסו אבל מקיף לא יהיב ליה אלא דמי רביעית. והקשו מנלן שנותן לו אפילו דמי רביעית, שמא לא נותן לו כלל, וכמו שהביאו בבבא קמא שאמרו טעמא דניקף הא מקיף פטור ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור, ודחו שאני התם שאמר ליה לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא. וכתבו לדחות שכונת הגמרא שם לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא, ולכך פטור מלטייע לדי רוחות, אבל הרביעית טייע שאין לך אדם שלא טייע לרביעית שיהיה גזרם מארבע רוחותיו. ובפשוטו הגהה זו נאמרה ללישנא אחרינא שמקיף וניקף איכא בינייהו, שהגירסא שלנו היא אבל גדר מקיף לא יהיב ליה מיד, ואילו הם גרסו דיהיב ליה דמי רביעית. והטעם לגירסא זו הוא, לדעת הבעל המאור לעיל, שבג' הראשונות אמרו קם דינא, ולפי הרמב"ן שפירש מפני שלא בנאם על מנת להשתלם מהם ומחל לו על הראשונות, כיון שלא גמר והפסיק ואחר כך בנה הרביעית, אם כן לא בנה על מנת להשתלם מן הניקף, ואם גדר הניקף גילה דעתו שניחא ליה, או שלא שייך קם דינא בזה. והתורת חיים כתב, שלעיל הוכיח מלשון תנא קמא שנותן רק ד', ולכך כאן נקט יהיב ליה ולא מגלגלין עליו את הכל, שמשלם רק זאת. ומלשון רש"י משמע דמקיף וניקף שוין והיינו שמגלגלין עליו את הכל.

ה, א

יומא חד הוה קא גדר דיקלי אמר ליה לאריסיה זיל שקול מניה קיבורא דאהני. הריטב"א הקשה, שהרי שנינו בבבא מציעא' לא תגנובו על מנת למיקט. ותירץ שפירות אלו הוי עומדין למכר ודמיהן היו קצובין, ובוה מותר לקחת על מנת לפרוע דמיהן וכדי לגלות דעתו רוניא עשה כמעיים כאילו נוטל דרך גזילה, והיינו שבאמת לקחן על מנת לשלם, ואם כן יש כאן מכר, ורק רוניא סבר שנטל זאת בגזילה⁸⁸. ועוד תירץ הריטב"א שבכגון זה שאינו עושה לצער חבירו, ללא להוציא דינו לאור,

69. קנח, ח. 70. כ. ב. 71. שכנים ג. ג. 72. ד"ה שניה. 73. המהרש"א ביאר שלשיטת התוספות הטעם שפטור מראשונה שניה ושלישית הוא משום שאמר לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא, ומטעם זה פטור גם מדמי קנים בוול, דלא כדבריהם לעיל ללישנא קמא, ולכן קשה להם שיהא פטור גם מרביעית, ותירצו דאין אדם שלא היה מסייע וכו'. 74. ויסוד דין קם דינא הוא ביבמות (לו, א) לענין ספק ויבם ע"ש. ובתורתם הדשן (שם) ביאר הטעם משום שכבר נתייאש. אך הקשה בשיעורי הגר"ש דלכאורה כאן לא שייך קם דינא, שכל זמן שלא גדר הרביעית עדיין לא היתה סיבה לחיובו, ועכשיו נתחדשה סיבת החיוב. 75. ובפשוטו אפילו לא בא ממש, רק אילו היה בא היה נפטר, אם כן כבר חל פסק דין אפילו לא בא. ויתכן שכונת קושיית ההגהה מדוע פסיק ותני שיש חילוק בין ג' ראשונות להרביעית, והרי גם ברביעית אם היה פוסק מלבנותה והיה בא לבית דין גם כן היה נפטר. אבל יש לומר שברביעית כיון שבית דין רואין שרוצה להשלים כיון שגדר מכל הרוחות, או בית דין לא היו פוטרין, ורק שהיו מחכים שישלים הרביעית. 76. ולדבריו יקשה למה לא נחמרים בוה קם דינא, ובמה נחלקה הלישנא הקודמת על כך. 77. אות קה. 78. ובהכרח צריך לומר כדעת השערי יוסף (שער ג, כה) הובא להלן, שכונת התוספות בבבא קמא שבעמד ניקף חייב לשלם אף אם זה נהנה וזה לא חסר פטור משום דגלי דעתיה, יש לומר כמו שגילה דעתו שניחא ליה בהוצאה חייב מטעם אחר, שמשתרשי ליה שהדמים שהיה מוציא בהוצאה

האם דוקא בגדר רביעית, או אפילו בגדר שלישיית

מה התמיר כאן

מה הועיל הגילוי דעת

אופן הגירסא וביאורה

אם לא הוי על מנת למיקט שאסור

מותר הדבר, והיינו שהאיסור הוא רק לצער, ולכאורה הרי אסור אפילו על מנת לשלם כפל, ופירש רש"י שרוצה לההנותו ויודע בו שלא יקבלנו ממנו, וביאר השולחן ערוך טעם הדבר, כדי שלא ירגיל עצמו בכך.³ אמנם רבינו גרשום כתב, שרמא קלא היינו שגער בו באותו אריס שלא יגע בתמרים, ומשמע שלא לקח עדיין זה ורק עשה עצמו כאילו רוצה לגנוב, והטעהו בזה והראה לו כי יכולים לגנוב זה, ומשמע כן לשון הגמרא 'אזל לאתויי', ומשמע שרק אזל ולא יותר מכך, ולפי זה לא היה כאן כלל מעשה גניבה, אלא רק מעשה שרוצה לגנוב.

הטעם שהוצרך לנילו רבינא לנילו דעת ולא נתחייב מעיקר הדין

אמר ליה גלית אדעתך דמינח ניהא לך. הפלפולא חריפתא⁴ הביא, שהריף והרא"ש העתיקו גמרא זו וסברו שמעיקר הדין צריך גילוי דעת בכדי לחייבו. והרמב"ם⁵ שלא העתיק גמרא זו סבר שאין צריך גילוי דעת בזה, אלא חייב הוא מעיקר הדין. והרמ"ה הוסיף, שמה שמחה כאן כלל לא היה גילוי דעת, שלא בשופטני עסקינן שלא ימחו במי שאוכל פירותיהם. ובחדושי אנשי שם על הרי"ף⁶ כתב, שרבא רצה לחייבו לכולי עלמא, גם להשיטות שמחייבים רק בעמד ניקף שגילה דעתו. והפלפולא חריפתא ביאר בשיטת הרמב"ם, שעשה כן לפני משורת הדין. אך הביאור הגר"א⁷ כתב, שבלי גילוי דעת אינו מתחייב, כיון שמדובר כאן בבקעה שאין עשויה לגדור ודומה הדבר לשדה שאינה עשויה ליטע. והכסף משנה פירש שהרמב"ם העמיד עובדא דרוניא בחורבה.

א"ל עיוא בעלמא לאו לאכלוי בניא. רש"י ביאר, שהיינו שנצרך להזיק ולגער בהן, ומה שכתוב 'ירעם', מתרגמים⁸ אכלי, וכן כל לשון הכרזה בתרגום יהונתן. והיה רמא ביאר, שאכלויי לשון מניעה הוא כמו שכתוב⁹ אתה השם לא תכלא רחמיך ממני.

ביאר הלשון

אתא לקמיה דרבא א"ל זיל פייסיה במאי דאפיס וכו'. הרמ"ה ביאר, שרבינא אקפיה במחיצות החיצונים, והיה מתירא רבא אם יפסק דרוניא ישלם החצי יטעון אני אקוף הפנימי ביני לבין רבינא, ולכן רבא עשה מה שטוב לשניהם שיתפייסו שניהם. והחתם סופר הביא מהכפות תמרים, שמה שאמרו זיל פייסי במאי דכרב אפיסי ואי לא הוה מתפייס, היינו כרב הונא לדעת רבי יוסי, ויש הכרח לפירוש זה שאם לא כן, אלא אמר לו על דרך מצוה לבצוע, אם כן יקשה א. כיון שידע רבא היכן הדין נוטה שוב אינו רשאי לבצוע. ב. כיון שגילה מיצוי הדין כרב הונא, אם כן ממילא תו לא יתפייס רב הונא ונמצא שהפסיד את רוניא. ודוחק לומר שאמר כן שלא בפני רבינא, ובהכרח כהכפות תמרים שאמר לו שייסמוך בחלקו, שאם לא שבא לפייסו, היה דן כרב הונא ולא היה מתירא שיחזור בו רבינא לומר שמחילה בטעות הוזה, וידע רבא שגם רבינא יודע כיון שבא לדין ולא תבע יותר מדמי נטירותא, שוב אסור לדיין לפסוק יותר, ואם פסק יותר חזרו הדין, ואם כן כבר איבד רבינא זכותו ביותר מדמי נטירא. וכתב החתם סופר שגוף הדין הוא נגד השכל והסברא, שהרי אין לדיין לסייעו וללמדו שום טענה, אבל אם טען ככל הראוי רק שאינו תובע מה שראוי לתבוע על פי טענותיו, אזי מצוה על הדיין לפתוח פה לאלם ולהציל עשק מיד עושקו¹⁰. והרמ"א¹¹ פסק שבעל דין שתובע מחבירו דבר מועט, והדיין רואה שעל פי הדין חייב לו יותר, אין לדיין לפסוק יותר ממה שכתב. והזכיר דין זה מכאן, שאף שרבא סבר כרב הונא, מכל מקום לא חייב אלא דמי שמירה כמו שכתב רבינא. והסמ"ע¹² הקשה מה ראה היא, הרי רבינא ידע שחייב לו יותר, ולא שלפי שלא רצה רוניא לשלם הכל נתרצה רבינא למחול לו. וכתב שהרמ"א סבר שלא סיפרו לפני רבא כל המעשה שמחל רבינא כאן, ומכל מקום פסק רבא שחייב רק דמי שמירה כפי תביעת רבינא, ומוכח שגם בלי מחילה אין לו לפסוק יותר מהתביעה. ומה שאמר ואי לא דאיננא לך כרב הונא, אף שהיו יותר מהתביעה, כתב הסמ"ע שהיו קנס בעלמא. והש"ך תמה על הסמ"ע, איך אפשר לפרש כן כוונת הרמ"א, אטו מפני שהתובע טועה בדין לא יפסוק הדיין להחזיר לו כל הנצרך. ולכן פירש, שכוונת הרמ"א היא, שמסתמא אין לדיין לפסוק יותר מהתביעה, שהרי יתכן שאינו טועה אלא מחול, ומספק אין להוציא ממון. והקצות החושן¹³ תירץ על פי הריב"ש, שמחילה בטעות הוי מחילה. והנתיבות המשפט¹⁴ ביאר, על פי מה שנקטו הש"ך והתומים שמספק תלו במחילה, וקשה שהרי אמרו בבבא מציעא¹⁵ בכדי שהדעת טועה לא תלינן במחילה ומתנה, רק תלו שטעה, ואין לך בכדי שהדעת טועה יותר מדין תורה בזמן הזה שנתמעטו הלבבות, וכל שכן בעם הארץ שאין יודע בשום דין והרב לא חילק כלל בין תלמיד חכם לעם הארץ, וכל שכן שקשה להסמ"ע שאפילו ודאי טעה הוי מחילה, ולכן כשלפי הדין יש ביד הנתבע גול ממש, ודאי צריך הדיין לפסוק להחזירו, וחלוק הדבר שכל זמן שלא פרע לו דמי הכותל רק אגר נטירא לא קנה הכותל, ולפי זה אם היה רבינא טועה בדין ולא הקנה הכותל אינו רואי מתחייב לשלם לרבינא, ואפילו אם היה רבינא מתכוון להקנות שטיצה רוניא לשלם, מכל מקום כל זמן שאינו משלם, היה הגדר שייך לרבינא. ובוזה אין הבית דין מחויבים להודיע לרבינא לכפותו למכור לו, כיון שאין גול תחת ידו, וכמו כן בדברים שבני המבוי כופין זה את זה, שאין הבית דין מחויבין להודיע רק במקום שיש גול תחת ידו או הבית דין מחויבין להפרישו. ובשו"ת מעיל צדקה¹⁶ כתב, שדוקא אם ברור שידע לתבוע יותר, בזה אמרו דהוי כמחילה מפורשת ואין לפסוק יותר, אבל אם מסתפקים אם מחל לו המותר או

הדין להלכה ביה

טעה בדין ודאי רשאים הבית דין לומר לו שעל פי הדין מגיע לו יותר, גם הוא נאמן לומר שטעה ולא תבע יותר.

ואי לא דאיננא לך דינא כרב הונא אליבא דרבי יוסי. התוספות¹⁷ כתבו, שנראה שאמר כן שלא להפחידו, מכך שלא אמר ואי לא מגבינא לאפדנא מינך או מחינא לך בסילוואה דלא מבעי דמא, ואף שבסוכה¹⁸ אמר שמואל להנהו דמוזבני אסא אשוו זביניכו ואי לא דרשינן לכו כרבי טרפון, ושם נתבאר שאמר כן להפחידם, מכל מקום כאן נראה שלא היה כן. ועוד מכך שאמר ליה זיל פייסיה במאי דאפיסי, משמע שמן הדין היה לו יותר אם לא בשביל שכרב נתפייס. וביאר המהרש"א שלא היה לו להפחידו בדבר שלא דינא הוא, שאם לא סבר כרבי יוסי לפסוק כמותו, הוא שלא כדון, אבל גביית האפדנא על שיעור נטירא בר זוזא, הרי הוא עושה כדון למאן דלא ציית דינא. וכתב הרמ"ה שמכאן ראייה שהלכה כרבי יוסי אפילו אם עמד מקיף. והוסיף שאין לדחות שכאן גילה דעתו שניחא ליה בגדר מדרמא קלא באריסיה, והוי כגדר ניקף, דאטו בשופטני עסקינן שרואה שאוכלין פירותיו ואינו מוחה, ואין זו הוכחה שנח לו בגדר. ועוד שאפילו אם הוי גילוי דעת אין זה אלא על דמי נטירותא ואיך יחייבו לפי מה שגדר. והקשה הרשב"א שהרי ללשון השני בחינה רב רב, רבי יוסי מחייב רק בעמד ניקף ולא בעמד מקיף¹⁹. ותירץ שלישינא זו היא רק לחייה בר רב, אך להלכה שפסקו כרב הונא אין צריך לאוקימתא זו שנחלקו במקיף וניקף, ולכולי עלמא מחייבים גם בעמד מקיף. ועוד תירץ, שכאן שגדר את כל הגדרות כאחד לכולי עלמא חייב.

רוניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מצרא א"ל רב ספרא כריה דרב יבא לרבינא וכו'. רש"י בתחילה הביא פירוש ששמע, שצלא הוא רצען עני, וצלאא הוא רצען עשיר, ובין העני בין העשיר צריכים ד' ככרות למאכלות ביתם בכל יום, ואדם זה עני הוא וצריך את השדה לפרנסתו, ולכן ביקשו שיעשה הישר והטוב ויניח לו את השדה. והקשה רש"י על פירוש זה שהעור הוא הקרוי צלא ולא הרצען. ועל כן פירש, שרוניא היה עני, ומלאכתו ברצענות, ואמר לו רב ספרא הניחו ואל תקח ממנו, שאומרים האנשים על מלאכת הרצענות שרווחה מועט, לפי שארבעה זוזים צריך לשלם עבור העור, וארבעה זוזים משלמים לעבדנים שמעבדים את העור בשביל שיוכלו לעשות מהם מנעלים, ורווח הרצען מועט הוא, וכיון שאתה אומר לו להסתלק מהשדה משום דינא דבר מצרא, מחמת ועשית הישר והטוב, אני אומר לך לעשות הישר והטוב ולהניח לו את השדה כדי שתהיה לו לפרנסת ביתו. ולביאורים אלו נמצא, שרב ספרא אמר לרבא לוותר לרוניא משום שהוא עני. והקשו התוספות²⁰ על פירושים אלו, והרי אין מרחמים בדין, דהיינו כיון שמן הדין רוניא צריך להסתלק אין מרחמים לוותר לו. ועוד הקשו מהי השיבות של מעשה זה לכאן, וכי משום שלפני כן הזכיר את רוניא ראה להזכיר את כל המעשים שהיה עם רוניא, והרי מצינו עוד מעשים שהיו עם רוניא. ועוד הקשו, שלשון הגמרא סבר רבינא וכו' משמע שתחילה סבר כן, ורב ספרא בירר לו שהדין אינו כן, ולפי דברי רש"י אף לפי דברי רב ספרא הדין עם רבינא אלא שיש לו לרחם עליו. ובשו"ת מקובצת כתב ליישב קושיא זו בשם הריצב"א, על פי דברי הגמרא בבבא מציעא שרב חייב את רבה בר חנן לשלם אף שמן הדין לא היה חייב כדי לקיים את הפסוק למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור, ואף כאן חייבו משום כן. ובוזה תירץ גם הקושיא השניה שהקשה וכי טעה רבינא, שבאמת מעיקר הדין היה יכול רבינא לסלקו, ורק עשה כן לפני משורת הדין. והנמוקי יוסף²¹ הוסיף לפרש, שפירוש הפסוק למען תלך בדרך טובים, לעשות לפני משורת הדין, וארחות צדיקים תשמור - לרחם על הבריות. וציין לדברי המרדכי²² שכתב שכופים את האדם לעשות לפני משורת הדין במקום שיש בידו לעשות. והשל"ה²³ כתב, שיש שני מיני דין, יש דין שהוא מרת הדין גמורה, ויש דינים שהם משותפים עם מידת הרחמים, וכמו שאמרו רז"ל²⁴ בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במידת הדין, ראה וכו' שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין, וכיצירתו של אדם כך היא תורתו, והוסיף, שכל בני עלייה ואנשי מעלה צריך לדקדק עמהם יותר בדין אפילו בדין שלמטה, ומבואר שאמנם מצד מידת הדין שאינו גמור היה יכול לסלק את רוניא, אבל רבינא היה מבני עלייה ומדקדקים אתו מצד מידת הדין הגמור לוותר לרוניא.

והתוספות פירשו בשם רבינו תם, שמעשה זה הוא המשך המעשה הקודם, ושדה זו היתה סמוכה לשדהו של רוניא, ולרבינא היה ד' שדות מסביב לשתי שדות אלו, והקיפם רבינא בגדר, ונמצא שרבינא היה מצרן של קרקע זו מג' צדדים, ורוניא מצד אחד, ורבינא סבר תחילה כיון שהוא המצרן של הקרקע מג' הצדדים, יש לו זכות קדימה במצרנות, ואמר לו רב ספרא אמרי אינשי ד' לצלא הוא עור גדול, וד' לצלאא הוא עור קטן, שכשם שתשלומי עיבוד עור גדול הוא ד' זוזי, כן תשלומי עיבוד עור קטן, שיש טורח בקטן כמו בגדול, ואף כאן הדין כן, שהרי הטעם של דין בר מצרא הוא כדי שיהיו כל שדותיו סמוכין שיוכל לחורשן בבת אחת, ועל כן אין הבדל בין מצרן מרוח אחת למצרן מג' רוחות, וכיון שהוא קדם וקנה את השדה תחילה אי אפשר לסלקו. וכתב המהר"ם, שמתחילה לא היה לרוניא כל אותו השדה שהיה בתוך ארבע שדותיו של רבינא, אלא מקצת אותו שדה הניקף

שהדבר אסור. 4. סימן ז, ג. 5. שכנים ג, ד. 6. ב, מדפי הרי"ף, ב. 7. קנח, ז. 8. תהלים, יח. 9. תהלים מ, יב. 10. ולכן הסיק כפירוש הרמיה לעיל. 11. חושן משפט יז, יב. 12. שם, כו. 13. שם, א. 14. שם, א. 15. סימן כג. 16. ד"ה ואי לא. 17. ד"ה ואי לא. 18. ד"ה, ב. 19. ולגירסת ההגדה בתוספות לא קשה כלל כמו שנתבאר לעיל ד, ב. 20. ד"ה ארבעה. 21. בבא מציעא, פרק ו. 22. בבא מציעא, רנו. 23. תורה שבכתב שמות, פרשת משפטים. 24. בראשית רב, יב, טו.

הרי לא לכל הלשונות הוא כך

ביאר המעשה, ואם הרי מעיקר הדין כן

ביאר התוספות במעשה זה

צועק עליו בבית דין²⁹. והרא"ש הקשה על מה שכתב רש"י שכשהביא עדים שתבע ולא נתן לו נאמן התובע, והרי יתכן שאף שתחילה בשעה שתבעו לא נתן לו, שמא אחר כך נתן לו, ואפילו אם אמר בפני עדים איני רוצה ליתן לו, שמא השתמט ממנו עד שיהיה לו כסף. והשיטה מקובצת כתב לפרש שיטת רש"י, כיון שאמר לו לפני עדים לבנות הכותל, ואמר על כך שאינו רוצה לבנות, מעמידים את בנין הכותל בחזקת חברו, ולא אומרים שמא אחר כך נתרצה לבנות אתו. ופירש הרא"ש³⁰ שמה שנאמר שיביא ראיה שלא פרע, היינו שיבואו עדים ויאמרו עמנו היה שמעון במקום פלוני מיום שהחל ראובן לבנות בנין כותל זה, ויודעין אנו שלא פרעו, או כגון שעמד שמעון בדין וחייבוהו בית דין לבנות עד ארבע אמות וסירב על ציווי בית דין, ובכגון זה הרי הוא בחזקת שלא נתן כדין גזלן.

מד' אמות ולמעלין³¹ אין מחייבין אותו. התוספות³² ביארו, שמדובר באופן שידעו שקדם אחד וריצה את חבירו והיה מסרבה, כמו שמשמע לשון התנא אין מחייבין אותו, לכך הוי בחזקת שלא נתן ואין צריך להעמיד בשעשה חזית. וכתב החזון איש³³, שבפשוט אין להכריח מדבריהם שחולקים על הטעם שנקט רש"י שאין המשפט גלוי לכל, כמבואר ברשב"א שנקט שני הטעמים כאחד. וביאור הדבר, שכל מה שבפחות מד' אמות אין ראיה מכך שתבעו בעדים, היינו משום שהמשפט גלוי לכל חזקה דפורע הוא, מה שאין כן כאן שאין חזקה, חזר הדין כיון שסירב שוב לא יפרש. והרא"ש פירש שהשוותך בכותל יכול גם לעכב על השני שלא יגיבה לותר מד' אמות, משום שהאיר שעל הכותל חציו שייך לחברו, ולכך הוא יכול לומר אני רוצה להשתמש במקום זה ולהניח עליו קורות. והמשנה דיברה באופן שהוא שתק ולא מיחה בו, והמשנה חידשה בזה שאין אומרים כיון ששתק ולא מיחה בו משמע שנח לו בתוספת זו ומתחייב לשלם, מפני שיש לומר שמה ששתק הוא מפני שלא היה יודע שיכול למחות בו, ובאמת אין לו ניהותא בכותל. אמנם בפירוש המשנה להרמב"ם כתב שאם רצה אחד מהם להוסיף על ד' אמות ברום הכותל הרשות בידו, אבל לא יוכל לכופף לחברו שיבנה עמו, ומשמע שיכול לבנות בעל כרחו של חבירו. והטעם בהכרח, שהרי הוא טוען שרצונו לבנות למעלה מד' אמות מפני שחושש להזיק ראיה אף למעלה מד' אמות, ועל כן אף שאינו יכול לכפות את חברו בזה, מכל מקום יכול לבנות בעל כורחו. והנמוקי יוסף כתב בשם הרשב"א, שיכול להגביה את הכותל, וראייתו מדברי המשנה שאמרה למעלה מד' אמות אין מחייבים אותו, ומשמע שאמנם אין מחייבים אותו, אבל הוא ראוי לבנות ולהגביה כרצונו, שאם לא תאמר כן קשה מה חידשה המשנה שאין מחייבים אותו, והרי פשיטא הוא שאם יכול לעכב עליו דבר זה פשיטא דאינו חייב לשלם על זה.

סמך לו כותל אחר אע"פ שלא נתן עליו את התקרה. נחלקו הראשונים בטעם הדבר שאם סמך לו כותל אחר מתחייב לשלם, הנמוקי יוסף כתב, שיסוד החיוב בסמך לו כותל אחר אינו מדין נהנה כלל, אלא משום שקנה מחצית הכותל, לכך חייב ליתן דמיו³⁴. אמנם התוספות כתבו שיסוד החיוב הוא משום דין נהנה, ולכך הקשו שבסמך לו כותל לא יתחייב כיון שזה נהנה וזה לא חסר. והריטב"א הקשה שאם החיוב הוא משום שנהנה, הרי כל זמן שלא סמך התקרה עדיין אינו נהנה מכך, ומוכרח שהחיוב הוא מדין נהנה קשה שהרי עתה אינו נהנה עדיין מכך. והוכיח מזה כפירוש הראשונים, שהחיוב הוא מפני שקנה מחצית הכותל³⁵. ובשיעוריו רבי שמואל³⁶ כתב, שלדברי הנמוקי יוסף אין מקום לקשיית התוספות, שודאי לא שייך לפוטרו משום דלא חסר שהרי קנה ממנו מחצית הכותל וחייב לשלם על כך, ומוכרח מקשות התוספות שהם נחלקו וסברו שיסוד החיוב הוא משום נהנה, וזהו שהקשו שיפטר משום שזה לא חסר. והקשה, שאם החיוב משום נהנה, אם כן מדוע נתחייב אף שלא נתן עליו את התקרה, ופירש רש"י שמדובר באופן שסמך הכותל כדי לסכך ולתת עליו תקרה, אלא שעדיין לא נתן התקרה, ומעתה בשלמא להנמוקי יוסף שהחיוב הוא משום שקנה חצי הכותל, מתבאר שמתחייב גם קודם לכן, ומשום שיש כבר אומדנא שזה רוצה להקנות וזה רוצה לקנות, אולם לשיטת התוספות שהחיוב הוא משום נהנה, אם כן למה יתחייב קודם שנתן התקרה, הרי לא נהנה עדיין. וביאר על פי התוספתא שאפילו אם אינו סומך הקורות על כותלו, גם כן חייב, וביאר הנמוקי יוסף כוונתו, שהוא משום שנעשתה כותל זה מחיצה לביתו, ומעתה יש לומר שסברו התוספות שגם כשאין עדיין תקרה שייך חיוב נהנה משום שיש כבר כותל לביתו³⁷. והחשק שלמה ציין לדברי הביאור הגר"א³⁸ שנקטה המשנה

היה של אדם אחר, ואם כן לא היה רבינא מקיפו אלא מג' רוחות, ואחר שקנה רוניא השדה מהאחר היה רבינא מקיפו מד' רוחות. ועוד הביאו התוספות מרבי אברהם, שקרקע זו שקנה רוניא אמצרא דרבינא, היינו אמצרא דאותן שדות שהיה רוניא אריס בהן, כדאמרו שרוניא היה אריסו של רבינא, ואמר לו רב ספרא לרבינא אף שאין לרוניא בגוף הקרקע כלום, מכל מקום הואיל שהוא עובדן הרי הוא מצרך, כמו דאמרי אינשי ארבעה לצלא נותנין די' וזו על העור, וכמו כן צריך ליתן לצלא לאומן המעבד את העור²⁵. והמהרש"א כתב שלפירוש זה יש לפרש שייכות מעשה זה לסוגין, שרבינא סבר כיון שמקיפו מד' רוחות, אם כן שום אדם אינו יכול להיות מצרך והוא הדין אריס, ואמר לו שאריס גם כן נחשב מצרך מד' רוחותיה כדאמרי אינשי די' לצלא. ורש"י הביא מהג"ה פירוש דומה, ששדה זו שקנה רוני לא היתה סמוכה ממש לשדה הקודמת שהקיפה רבינא, אלא השדה הראשונה היתה מוקפת מארבע צדדיה, בשדותיו של רבינא, וסומך לשדה רבינא קנה רוניא שדה נוספת, ושדהו של רבינא מפסיקה בין שדהו של רוניא לבין השדה החדשה שקנה רוניא, ורבינא רצה לסלקו משום שהוא הבר מצרא של שדה זו ולא רוניא, ואמר לו רב ספרא שאמנם מן הדין הוא צודק שרבינא הוא הבר מצרא ולא רוניא, ומכל מקום מצד הישר והטוב נניחו, ומשום שאף בכגון זה ששדה אחת מפסיקה בין שדהו של רוניא לשדה השניה, אבל יש דברים שיכול לעשות לשני השדות ביחד, וכגון לגבי שמירה, שמועלת שמירה אחת לשני השדות הללו, ועל ידי ששדה זו סמוכה הוא מרויח דמי השמירה שהיה צריך לתת על שדה השניה, וזה מה שאמר לו די' לצלא די' לצלא, צלא הוא עבדן עני וצלא הוא עשיר, ודי' ככרות נצרכות לצורך פרנסת העני כמו לעשיר, וכמו כן שומר אחד נצרך לזה שיש לו ב' שדות ולזה שיש לו שדה אחת.

אמרי אינשי ארבעה לצלא ארבעה לצלא. השיטה מקובצת פירש בשם הרא"ש, שנאמר כן על מה שאמרו לעיל שרבינא אקפיה מד' רוחות והיה לו דרך לצאת ולבא לשדהו דרך שדות רבינא, ומכר קרקע אמצרא דרבינא מבחוץ, וסבר רבינא לסלקו משום שלא היה מצרך, ועל כך אמר לו די' לצלא כלומר אף שאין לו בגוף שדותיו של רבינא כלום ליטע, הוא נחשב מצרך כיון שיש לו דרך כדאמרי אינשי ארבע לצלא וכו' עבדן שאין העור שלו מרויח די'. והר"י מייגש כתב, שמשל הוא, כלומר למה אתה רוצה לסלק זה עני רוניא ממה שטרח בו לעצמו, וכי הנכסים הללו שאתה מרבה, כלום יש לך בהם אחר מיתה אלא די' אמות שאתה נקבר בהם בלבד, באותה מידה שיש לעני שאין לו כלום בחייו.

משנה

כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות. התוספות יום טוב הביא דברי הבית יוסף²⁶ שדברי המשנה שאמרה עד די' אמות משמשים על הדין שלפני כן והדין שאחר מכן, והיינו שברישא כתוב כותל חצר שנפל מחייבים אותו לבנותו - עד די' אמות, וכן - עד די' אמות בחזקת שנתן. וכתב התפארת ישראל, שמצינו כן בהרבה מקומות, ובכל מקום שהתנא צריך לכפול את דבריו הוא מסתפק בפעם אחת והדברים עולים לדברים שנאמרו לפני כן ולדברים שאחרי כן.

עד ארבע אמות בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן. רש"י ביאר שהוא בחזקת שנתן אם אמר האחד לאחר שבנאו אני עשיתיו משלי, שלא רצה זה לסייעני, ותובעו חצי היציאה, וזה אומר נתתי חלקי נאמן. וכתב החזון איש²⁷ שאם קודם שבנה שמעון את הכותל טוען ראובן שנתן דמי מחיצת הכותל, הרי זה כמו במנה הלוייתך והלה אומר לא היו דברים מעולם והוי בחזקת שלא נתן. והרשב"א הקשה מהו שאמרו שעד די' אמות בחזקת שנתן, כיצד אחד מוחזק בכותל יותר מהשני, וכי מה סברו שיוכל לטעון שהוא בנה את הכותל ולא חבירו. ותירץ הרשב"א שהמשנה דיברה באופן שיש עדים שאחד ריצה את חברו לבנות, והשני סירב והתחיל לבנות משלו, ואף בכגון זה השני בחזקת ששילם השני לבונה את חלקו בכותל, כיון שרון זה גלוי לכל שחייבים שניהם לבנות עד שישלכו את ההזיק ראיה, חזקה שפרעו והשתתף עמו בבנין הכותל. והריטב"א והרמ"ה כתבו, שלא אמרו משום שלא פרע פעם אחת, יותר לא יפרע. והחזון איש²⁸ העמיד הרישא במשנה שאין צריך להביא עדים שתבעו, ומכל מקום אין מייגו ששילם, כיון שמדובר באופן שתובעו ביום גמר בנין הכותל שאינו מעיז. אמנם רש"י כתב שכשהביא עדים שתבע ולא נתן לו אינו בחזקת שנתן, שמשפט זה לכל גלוי לא היה בונה משלו אלא היה

אם יכול לעכב ולהחייב להגביה

ביאור הדומה לדבריו

טעם שנקט לשון זה

על מה נאמר דין זה

ביאור הטעם בה אמות שדור בחזקתו

25. והקובץ שיעורים (אות כה) ביאר כונת התוספות כפירוש הנמוקי יוסף לעיל, שהי' אריס בתי אבות.
 26. סימן קנ"ו. 27. סימן ב, א. 28. סימן ב, ב. 29. וראה להלן בדבריו ובדברי הרמיה בזה. אך מדברי רש"י לקמן (דיה בחזקת שלא נתן) משמע שהיכן שהמשפט גלוי לכל עשוי הוא ליתן. ויש להקשות שאם כן מדוע הוצרך רש"י כאן להוסיף שלא היה בונה משלו אלא היה צועק עליו בבית דין, והרי כיון שעד די' אמות גלוי לכל שחייב, ממילא עשוי הוא ליתן. והרשב"א אכן כתב רק טעם זה שמשפט זה גלוי לכל, ולא כתב הטעם שהיה צועק עליו בבית דין. ומבואר, שמה שהוצרך רש"י לזה משום שבאן מדובר שפרעו תוך זמנו וכמבואר בגמרא, ואם כן אף שעשוי הוא ליתן, מכל מקום אין הוא עשוי ליתן תוך זמנו, ולכך כתב רש"י לא היה בונה משלו, והיינו שאף שמדובר שתבעו בזמנו, מכל מקום הוי בחזקת שנתן משום שאם לא היה נתן לא היה בונה זה משלו. איברא דמעיתה יקשה מדוע הוצרך רש"י לטעם זה, והרי בגמרא אמרו שהטעם משום דכל שפא ושפא זימניה הוא, וראה בתומים ע"ה, ד מה שכתב בזה. 30. סימן ט, אחר שתמה על דברי רש"י, ותלה דברי רש"י בשיטתו בבבא מציעא יז, א ד"ה בעדים. 31. התוספות כתבו, שאין צריך להעמיד שעשה חזית, ומשמע שהתוספות סברו שמועיל חזית בחצר. ועיין לעיל שנחלקו בזה הראשונים. והבית יוסף (קנ"ה, יד) כתב שיש לדחות שכונת התוספות היא שאין צריך לדחוק שתחית מועיל, אלא באמת לא מועיל חזית. 32. ד"ה מארבע. 33. סימן ב, ב. 34. וכתב הרשב"א ביאורו טעם החיוב בזה, שנעשה על חשד העשוי ליטע. אמנם הקצות החושן (קנ"ה, ח) כתב כיון שקנתה לו חצירו, תו לא שייך בזה כלל דין זה נהנה וזה לא חסר, כיון שקנה גוף האבנים כמקח וממכר הוא, שמתחייב דמי המקח, וראה בחידושי רבי נחום (פ"ט) מה שכתב בזה. וכתב הקצות החושן (קנ"ה, ה) בטעם הדבר שקונה כל חציו המונח בחלקו, אף שגם על זה שותפין הם, שנחשב כמכיר חלקו, דאיעתא דהכי

ענין ה'תקרה' משום הסיפא, שבסיפא רק בכגון זה שלא נתן התקרה הוי בחזקת שלא נתן.

מגלגלין עליו את הכל בחזקת שלא נתן וכו'. התוספות³⁹ דקדוקו, מדוע חייב לשלם לו, והרי להלכה זה נהנה וזה לא חסר פטור. ובחידושי רעק"א פירש כוונת התוספות כדברי הנימוקי יוסף, שכתב שהחוב אינו על זה שהוא עתיד לסמוך את קורתו מכותל לכותל, שאם כן הרי הוא חסר, שהקורות מכבידים על הכותל שלו, אלא עצם הדבר שסמך את הכותל יש לו הנאה בכותל הראשון משום שנעשה עכשיו כותל לביתו, ועל זה כתבו התוספות שיש כאן זה נהנה וזה לא חסר. **ותירצו התוספות** שלא נאמר דין זה נהנה וזה לא חסר אלא כשלא גילה דעתו שניחא ליה, אבל כאן כשסמך כותל אחר גילה דעתו שניחא ליה בהגבהה זו. **והקצות החושן**⁴⁰ הביא את דברי התוספות בלשון זה שכיון שגילה אדעתיה שניחא ליה בהוצאה חייב, והיינו שעצם גילוי הדעת שניחא ליה אינו מספיק, אלא כיון שהוציא הוצאת על הכותל שכנגדו, גילה דעתו שנוח לו להוציא עליו הוצאת וחייב. **ויישב קושייתם**, שהחוב משום שקנה הכותל, ולא שייך לומר שזה נהנה וזה לא חסר, דהוי כמקח וממכר שחייב לשלם דמים. **עוד כתבו התוספות**, שכאן הראשון הוא חסר מחמת השני, שהרי הסיבה שהראשון הגביה את הכותל למעלה מד' אמות, הוא משום שחשש להיזק ראה מהראשון אף למעלה מד' אמות, ובהכרח הוא נחשב חסר. **ורבינו יונה פירש** ענין זה לא משום דין נהנה, אלא משום שכשהוא מגלה דעתו שניחא ליה, בהגבהת חברו קנה מיד את ההגבהה הזו בקנין חצר, שהרי חצי הכותל בניו על חלקו, ואף שלא אמר לו הנהנה שיקנה לו חצרו, יכול לזכות בחצי הכותל ולהשתמש בו כיון שבנאו בחלקו, ובמיד שישתמש בו או שיגלה דעתו שהוא חפץ בו, הוא קונה את הכותל ויתחייב בחצי הוצאת הגבהתה. **והרמב"ן פירש** שהמשנה חידשה שאף שעדיין לא נתן את התקרה, ושמה לא יתן את קורתו על הכותל עצמו ולא יסמוך עליו, מכל מקום חייב לשלם כיון שהוא צריך את כותלו של חברו לצורך כותל לביתו, אף שאינו צריך לו להנחת הקורות, והוקשה לו שהרי לצורך כותלו אינו צריך לכותל בריא. **ויישב** שמכל מקום מגלגלין עליו דמי גיל גזית כדי שלא יפול ונמצא שצריך לחזור ולבנות כל היום. **והחתם סופר כתב** שלפי דברי הרמב"ן מיושב לשון המשנה מגלגלים עליו את הכל, שלשון זה משמעותו שמשלם יותר ממה שארזי בפשיטות, והיינו משום טענה זו שאף שהוא אינו צריך את הכותל להניח עליו את הקורות אלא לצל והגנה, מכל מקום חייב לשלם לו כל דמי הכותל.

מהו מגלגלין עליו את הכל והטעם

עד שיביא ראה שנתן. הרמב"ם⁴⁶ פסק שישבע הלה ויטול. **וכתב הלחם משנה**⁴⁷, אף הן לחלכה שכשאומר שפרע בתוך זמנו גובה המלוה בלא שבועה משום דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו, ואפילו שהלוה קיים וטוען ברי, ובגמרא משמע שדימו חזקה אין אדם פורע בתוך זמנו, למה שאמרה המשנה מהטעם שמי יימר דמחייבי לי רבנן, ומטעם זה אמרו חזקה שלא פרע, מכל מקום יש לומר שלא מדמים זאת לגמרי, שהרי כאן צריכין שבועה ושם לא צריכין שבועה, ולא הויעיל הטעם דמי יימר אלא לדמותו לשם שכמו ששם אינו נאמן, כמו כן אינו נאמן האומר פרעתי כשישבע חבירו בנקיטת חפץ. **אמנם הרמב"ן נחלק** וסבר דהוי כפרעתין תוך זמנו, וגרוע מכך שכאן אמרו מי יימר, ונטול בלא שבועה. **והלחם משנה**⁴⁸ הקשה על דברי הרמב"ם שסתר עצמו, שהרי שם משמע שבתוך זמנו אין צריך שבועה⁴⁹. **והסמ"ע**⁵⁰ תירץ דכותל שאני כיון שבא להוציא. **והש"ך**⁵¹ תמה שבכל תוך זמנו גם הוא בא להוציא. **והתומים**⁵² כתב ליישב דעת הרמב"ם, שמוכח ממסקנת הגמרא להלן שבכותל אין זה מסברת החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, אלא רק סברת 'מי יימר', ואין זו סברא חזקה לומר שיטול בלא שבועה. **והתניבות המשפט**⁵³ תירץ, על פי דעת התומים, ורק הוסיף סברא בזה דמי יימר גרע מחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, שפעמים שכידוע הדין פורע ואינו רוצה להזדלול בבית דין. **והחכמת שלמה הוסיף** שיש גם ריעותא לחושש לזה שלא יודע, כיון שיש עדים שתבעוהו וסירב, כמו שכתב הרשב"א, ומסתמא מחמת חוסר ידיעתו סירב לדבר.

גמרא

אמר ריש לקיש הקובע זמן לחבירו וכו'. התוספות⁵⁴ כתבו, שדינו זה של ריש לקיש נאמר דוקא בקבע לו זמן לפירעון, אבל אם הלווהו סתם, אף שלהלכה סתם הלוואה היא שלשים יום, לכולי עלמא נאמן לומר פרעתי בתוך הזמן. **רבינו יונה ביאר** הטעם, כיון שלא פירש לו המלוה זמן לא נתייאש מן הפרעון בתוך שלושים יום, והלוה בוש ממנו שמה צריך הוא למעות. וכן כתב הרשב"א, כיון שלא קבע לו זמן שלושים יום בפירוש מתבייש ופורע תוך שלושים יום. **והרמב"ן כתב**, שטעם הדבר שעשוי אדם לפרוע תוך שלושים⁵⁵. **והסמ"ע**⁵⁶ ביאר שהטעם שאין אדם נאמן לומר פרעתי תוך זמני הוא כיון שביקש תחילה זמן מהמלוה גילה דעתו שצריך המעות עד סוף הזמן, מה שאין כן בסתם הלוואה שלא שייך טעם זה⁵⁷. **והתומים**⁵⁸ כתב, שישנו הבדל בין סתם מלוה לקובע זמן, שבקובע זמן כל שתפס תוך הזמן מפקינן מיניה שעדיין לא הגיע חיובו, אבל במלוה תוך ל' שאין זה אלא הארכת הזמן, אינו כן.

באיהו אופן מדובר

ואמר לו פרעתין וכו'. התוספות⁵⁹ גרסו 'ובא בזמנו ואמר לו פרעתין', ומדובר שבא אחרי הזמן, והקשו שאם כן יהיה נאמן במגו דפרעתין עכשיו. **והקשו התוספות**, שאמנם כיון שיש עדים דבר אין לו מיגו שהיה אומר לא היו דברים מעולם, אבל הרי מדובר כאן שעכשיו הם עומדים לאחר הזמן, ואם כן יהיה נאמן לומר פרעתין תוך זמני מיגו שהיה אומר פרעתין עתה. **ותירצו התוספות**⁶⁰ שאמנם אם היה עומד לאחר היום שנקבע להם לפירעון, היה לו במגו זה, שהרי יכול לומר לו פרעתין אתמול ושכחת, אבל כאן מדובר בעומדים ביום הנקבע לפירעון, ובכגון זה אין לו מיגו שהיה אומר פרעתין היום, שאין אדם חפץ לומר בבעל חובו פרעתין היום⁶¹. **אך הרמב"ן סבר** שביומא דמישלם זימנא יש מגו ונאמן לומר פרעתי, אלא מדובר שתובעו בתוך זמנו שאין מגו, ולא גרסו 'ובא בזמנו'. **ורבינו יונה תירץ** שמדובר באופן שאין מגו, כגון שיש עדים שהיו עם המלוה משהגיע הזמן עד עכשיו ויודעים שלא פרעו אחרי שהגיע הזמן. **והראב"ד כתב** טעם אחר לזה שאינו נאמן במגו, כיון דרובא דאינשי לא פרעי אפילו ביומא דמישלם זימנא, והוה שאמר ריש לקיש ולואי שיפרע בזמנו, היינו ביומא דמישלם זימנא. **ופירשו התוספות**, שמדובר כאן במלוה על פה בפני עדים, או שהודה לו על ההלוואה בפני עדים, שאילו לא היו כאן עדים שחייב לו, הרי כיון שיכול לכפור ולומר לא היו דברים מעולם, יש לו מיגו להאמינו באומר פרעתי תוך זמני במיגו שהיה אומר איני חייב לו כלל. **והגמרא להלן** נסתפקה לדעת ריש לקיש האם נאמן במיגו נגד חזקה זו, ובהכרח סתם דברי ריש לקיש אינם באופן שיש לו מיגו, והיינו כגון שיש עדים על החוב. **ומדברי התוספות שכתבו** שלא נחשב מיגו כיון שמדובר ביום אחרון, משמע שלולא דהוי מיגו דהעוה⁶², היו אומרים מיגו זה להאמן שפרע תוך זמנו⁶³. **אמנם הרמב"ן**

אופן הגרסא והטעם שלא נאמן במיגו

בחזקת שלא נתן עד שיביא ראה שנתן. רש"י פירש שדין המשנה כאן בחזקת שלא נתן נאמר על המשך המשנה של סמך לו כותל אחר, שאף שסמך כותל אחר נתחייב לשלם בחזקת שלא נתן, מפני שאין דין זה יודע לכולם, ואינו משלם עד שייחייבוהו בית דין. **והיד רמה כתב**, שהמשנה לא חילקה בין באדם שאינו יודע שייחייבוהו לבין צורבא מרבנן שיוודע שייחייבוהו, שאם יחלקו יש לחוש שמא יטעון אחד שידע ויילם, וכיון שדנים את כולם בחזקת שאינם יודעים, לא יהיה הפסד דבר, לפי שמי שיוודע שצריך לשלם, כשם שיוודע דין זה יודע גם את משנתו שדנים אותו בחזקת שלא נתן, ובהכרח לא ישלם אלא בפני עדים, ואם ישלם בלא עדים איהו אפסיד אנפשיה. **ומדברי התוספות משמע**, שדין זה נאמר על עצם דין המשנה שמד' אמות ולמעלה אין מחייבים אותו, ועל זה אמרה המשנה שבכגון זה שיוודעים אנו שאחד בנה את הכותל לבדו, כגון שיש עדים שהפציר בחבירו לשלם ואמר שאינו רוצה, שוב אינו נאמן לומר שישלם עליו. **וכתבו התוספות** שאין צריך להעמיד שמדובר בעשה הנהנה חזית, אלא כיון שסירב השני הוא בחזקת שלא נתן. **והתניבות המשפט**⁶⁴ הקשה שחייא בר רב סבר לעיל שמשלם רק דמי קנים בזול, וכאן משמע שלכולי עלמא נותן מחצית דמי הכותל. **והירץ** שכאן כיון שרוצה לסמוך עליו תקרה ודאי רוצה לזכות בחצי הכותל, שאם לא כן אסור לו לסמוך על כותל חבירו, אבל במקיף וניקף שאינו רוצה אלא להנות מכתלים של חבירו ולא להשתמש בהן אינו כן. אבל מדברי הנימוקי יוסף מבואר, שגם במקום שרק נהנה שנעשה כותל זה מחיצה לביתו ואינו משתמש בגוף הכותל, מכל מקום דעתו לקנות הכותל⁶⁵. **ורעק"א כתב** שבשלמא רש"י פירש כן משום שלשון המשנה 'בחזקת שנתן' משמע שיש כאן חזקה גמורה, אבל על התנא במשנה עצמו קשה מדוע נקט לשון זה בדוקא. **ותירצו המפרשים**, שהסברא שנאמן לומר פרעתי מועיל רק לענין שאי אפשר לחייבו לשלם מספק, אבל אינו זוכה בכותל זה בלא הוכחה, ולכן הוצרך רש"י לפרש שיש הוכחה ששייע בבנין וזכה בכותל. **אך בחידושי רבי נחום דקדק**, שזה תלוי במחלוקת האחרונים, שהב"ח⁶⁶ נקט שבמקום שיש ספק האם פרע אינו יכול להשתמש בכותל, אבל הקצות החושן⁶⁷ הוכיח דלא כהב"ח, אלא כיון שיכול לזכות בכותל, בהכרח שהבונה נחשב מוחזק בכותל, וכל הנידון רק האם חייב לשלם על

ביאר הדין על מה נאמר

פטור לגמרי מלשלם על ההנאה, ממילא אין אומדנא שרוצה לקנות, והוה שהקשו שיפטר משום שזה נהנה וזה לא חסר פטור, ותירצו דמחויב מדין נהנה וממילא למסקנא חזר הדין שמשלם חצי ההוצאה משום שיש אומדנא שרוצה לקנות, אבל יסוד החיוב הוא משום נהנה. 38. קנן, מט. 39. ד"ה אף על פי. 40. קנן, לא. 41. קנן, ז. 42. ולשית התוספות שהחוב אינו משום דקנה הכותל, אי אפשר לומר כתיורצו של התניבות המשפט. אמנם לתירץ האי בתוספות שהחוב הוא משום שמתרשי ליה, אם כן לא קשה כלל. 43. קנן, ב. 44. שם, ט. 45. עוד הקשה התומים לשית רש"י שיש כאן סברא מיוחדת להאמינו שפרע, אך רצה הגמרא להוכיח מכאן שנאמן אדם לומר פרעתי תוך זמני. 46. שבנים ג, ב. 47. שם, א. 48. שכירות ז, ג. 49. והקצות החושן (שם, יב) תירץ על פי דברי הרמב"ן והנימוקי יוסף שאינן מבי' צדדין, גם מי יימר על הנאת הכותל, וגם זמנו על חשש בניית תקרה, ומשום כך במקרה זה הוי גריעא. 50. קנן, לא. 51. שם, טו. 52. סימן עח, ז. 53. קנן, ה. 54. ד"ה הקובע. 55. ויראה שנחלקו בביאור הענין אדם פורע תוך זמנו, שמכך שהוצרך רבינו יונה לסיבה מיוחדת בטעם הפרעון תוך ל', משמע שמתמיד אין אדם פורע תוך זמנו לא משום שיש לו סיבה לא לפרוע, אלא שאין לו סיבה לפרוע. אמנם לשאר הראשונים שלא הוצרכו לסיבה מיוחדת בטעם הפרעון תוך ל', משמע שמתמיד ישנה

סיבה לא לפרוע. 56. עח, יט. 57. ובנחלת דוד ציין שבש"ת הרא"ש (כלל ע, ג) כתב כסברת הסמ"ע. 58. סימן טו. 59. ד"ה ובא בזמנו. 60. וכן כתבו הראב"ד, הרשב"א והר"ן. 61. הקצות החושן (עח, ה) הקשה שהרי להלכה מועיל מגו דהעוה לפטור ממנו, ורק לפטור משבועה לא מועיל. ובקובץ שיעורים (אות כח) תירץ על פי מה שביאר ההבדל בין שבועה למנון, שבמגו דהעוה החסרון רק שאין הוכחה דמה לי לשקר, אבל יש לו כח הנאמנות של הטענה האחרת, ומשום כך מועיל לענין מנון, ורק לפטור משבועה צריך ראייה ולא די בכח הטענה. ולפי זה יש ליישב שכאן שהמגו עומד כנגד החזקה שאין פורע תוך זמנו, לא די בכח הטענה אלא צריך שהיה המגו ראייה להכחיש החזקה. 62. ויש להוכיח משיטת התוספות שלא אמרו מיגו דהעוה אפילו לאפטורי ממנו. וכן ביאר בדעתם הקצות החושן עח, ה. והקשה מסוגיית הגמרא לקמן (לו, א) גבי הנהו עיזי דאכלי חובלא, ששם משמע שמה שלא אמרו מיגו דהעוה, אין זה אלא לאפטורי משבועה, ולא לאפטורי ממנו. ובקובץ שיעורים יישב דברי התוספות על פי דבריו באהל תורה (חלק, א) שלאפטורי ממנו נאמן משום שאת כח הנאמנות של הטענה האחרת יש גם במיגו דהעוה, ורק אין ראייה מכך שלא טען הטענה האחרת שאינו שקר, ומשום כך לא מועיל לפטור משבועה, שלזה צריך בירור והוכחה. וכמו כן כדי להכחיש החזקה, צריך בירור והוכחה, ומשום כך לא מועיל

הביא בשם הראב"ד, שבכל מקרה אינו נאמן במיגו הזה, כיון שרוב האנשים לא פרעו ביומא דמשלם זמניה. **ובתרומת הכריז**⁶⁴ ביאר, שאף אם אמרו שמועיל מיגו במקום חזקה, מכל מקום צריך מיגו טוב, ושלא תהיה בו העזה לדעת התוספות, או תמורת המנהג לדעת הראב"ד⁶⁵.

הקובע זמן לחבירו ואמר לו פרעתך בתוך זמני אינו נאמן ולואי שיפרע בזמנו. בגמרא להלן מבואר שדין זה יסודו מחמת חזקה, שחזקה לא עשויה אדם לפרוע בתוך זמנו. **וכתב המהרי"ק**⁶⁶ שאף שיש כנגדה חזקת ממון, מועילה חזקה זו, שכל מה שמועילה חזקת ממון הוא כנגד חזקה שבאה ממילא כחזקת הגוף, אבל כשהחזקה באה מחמת טעם, פשיטא שאין חזקה זו כלום, שהרי אם הסברא שאין אדם פורע תוך זמנו נכונה, נמצא שהלה מחזיק הממון שלא כדיו⁶⁷. **והמאירי ביאר** טעם החזקה, שאף שבכל מקום אמרו הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, בזה נפרע שלא בשבועה, גדולה חזקה ולואי שיפרע בזמנו, ומשמע שהסברא שולואי שיפרע בזמנו היא מגדרי עצם החזקה⁶⁸. **והשואל ומשיב**⁶⁹ כתב הטעם, שחלוקה חזקה זו מהדין שאין הולכין בממון אחר הרוב, משום שחזקת הממון איתרעא מחמת שוודאי נתייב, וכל הנדון אינו אלא אם פרע או לאו, ולזה מועילה החזקה⁷⁰. **השי"ר והגרא"א נחלקו** בגדר החזקה, **השולחן ערוך**⁷¹ כתב, שאם תבעו תוך זמנו ואמר לו פרעתך, חזרו ותבעו אחר זמנו, ואמר לו עתה פרעתך, החזק כפרן ואינו נאמן. **ובביאור הגרא"א**⁷² **ביאר** סברתו, שחזקה זו היא כמו עדים. **וכן כתב הביאור הגרא"א** גם לגבי מה שהבא לטרוף מלקוחות הלוהה טוען שפרעו תוך זמנו, שיש שאמרו שאין צריך שבועה, והטעם הוא משום דחזקה היא כעדים שלא פרעו. **אמנם בדברי השי"ר**⁷³

טעם הדין ונדר

נראה שנחלק על גדרו הגרא"א וסבר שלא נחשבה חזקה זו כאן סהדי, ולכך הקשה על השולחן ערוך מדוע החזק כפרן, הרי יוכל יתרו דבריו שהוצרך לפרוע אחר זמנו משום שלא האמינוהו שפרע תוך הזמן. ומוכח שסבר שהחזק כפרן הוא משום סתירת דבריו ולא מצד טענתו הראשונה⁷⁵. **וכתבו האחרונים**⁷⁶ שחזקה זו שבאה מכח סברא עדיפה מרוב, שהרי רוב לא מועיל להוציא ממון. **ורע"א**⁷⁷ דחה זאת, שיתכן שהחזקה מועילה רק בצירוף חזקת חיוב. **והשערי ישר**⁷⁸ הקשה שהרי חזקה זו אינה אלא מכח רוב, שעל פי רוב אין אדם פורע תוך זמנו, ואין הולכין בממון אחר הרוב, וכתב שמוכח מכאן שרוב גמור כזה מועיל בממון, דהוי כראיה ועדות קצת שהמיעוט בזה הוא מיעוטא דמיעוטא. **אך בקובץ שיעורים**⁷⁹ כתב שיתכן שאין הביאור שהחזקה מוציאה ממון, אלא שמצינו⁸⁰ שאם החזק כפרן אינו נאמן לטעון פרעתי, ומוכח שלטענת פרעתי צריך נאמנות, ואם אין לו נאמנות אינו נפטר בטענתו, והביאור הוא משום שיש לו חזקת חיוב, או שאין ספק מוציא מידי ודאי, כמו שכתבו הראשונים, ואם כן יתכן שהחזקה מועילה רק לאורועי טענתו, וממילא חייב לשלם⁸¹.

אבי ורבא דאמרי תרווייהו עביד איניש דפרע בנו זימניה וימנין דמתרמו ליה זווי אמר איזיל איפרעיה כי היכי דלא ליטרדן. כתבו התוספות⁸², לשיטת אביי ורבא שאדם פורע בתוך זמנו, יש לדון במה ששינוי בבכורות⁸³ מת האב בתוך שלושים יום ללידת בנו בכורו, הבן הוא בחזקת שלא נפדה וחייב בפדיון, והרי שברור לבו שאין אדם פורע בתוך זמנו. **ורצו התוספות לחלק ולומר** שאביי מודה בחוב שאין בו תובעים, כגון בדמי פדיון הבן, שאף כהן אינו יכול לתבוע מאבא חוב זה, מפני שאומר שיתן את זה לכהן אחר, וכבגין זה לא שייך הטעם שאמר אביי שהוא פורע

ביאור מקרה אחר כי היכי דלא ליטרדן והטעם

תוך זמנו כדי שלא יטרידו. **ודחו התוספות** חילוק זה, מפני שהגמרא בבבא מציעא⁸⁴ הביאה ראייה ממשנה זו לגבי שוכר ומשכיר שאין השוכר פורע דמי שכירותו בתוך הזמן כשם שאין האב פורע דמי פדיון הבן, אף שלכאורה בשוכר ומשכיר הוא ממון שיש לו תובעים, אבל בפדיון הבן אינו כן, ועל כרחק שאף פדיון הבן שזה הוא לממון שיש לו תובעים מפני שיש לו טירדא דמצוה שצריך לתת את דמי הפדיון מיד, משום שזרזים מקדימים למצוות. ומבואר מלשון התוספות, שעיקר החילוק הוא האם החיוב ודאי או שמא יפטר ממנו. **אך רבינו יונה והרשב"א תירצו** שבשכירות אין אדם משלם על מה שעתיד לרדו, שעדיין לא נתייב בתשלומין אלו כלל, אבל בהלואה הרי כבר נתייב מיד בכל המעות⁸⁵. **והראב"ד תירץ** שדוקא בהלואה שהחיוב חל מיד אלא שאריכות הזמן חסד היא, אבל בשכירות בתוך הזמן אין עליו חיוב פרעון כלל, ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ופדיון הבן נמי אין עליו חיוב כלל עד שהגיע זמנו, ומשמע שאין כוונתו שבשכירות לא חל עדיין חיוב כלל, אלא שאף שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, מכל מקום זמן הפרעון הוא רק לבסוף, ולכן אין עליו חיוב פרעון כלל⁸⁶. **והקובץ שיעורים העיר** בדברי התוספות שכתבו כאן לדון זרזים מקדימים, שדין זה אינו שייך אלא בהגיע זמן המצוה צריך לעשותה בתחילת זמנה ולא לעכבה, מה שאין כן מצות פדיון הבן בתוך ל' יום לא הגיע זמן המצוה כלל ואין לומר על זה זרזים מקדימים⁸⁷. **ובקובץ שמועות**⁸⁸ כתב שכונת התוספות היא, שמתוך שלאחר ל' יתחייב מיד משום זרזין מקדימין, לכן נותן עכשיו מחשב שיהא טרוד לאחר זמן⁸⁹.

ה, ב

תנן בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן היכי דמי אילימא דאמר ליה פרעתך בזמני פשיטא בחזקת שנתן וכו'. כתבו התוספות⁹⁰, שלדבריהם קושיית הגמרא על ריש לקיש מכותל חצר שנפל בחזקת שנתן וכו', ומדובר בטוען פרעתי בתוך זמנו, קשה גם אליבא דאביי ורבא, כיון שכשם שבפדיון הבן מודים אביי ורבא שאינו משלם תוך זמנו משום שחושש שמא לא יבא לידי חיוב מחמת שימות, אף בזה הוא לא ישלם לפני שגמר לבנות את הכותל מחשב שמא לא יבנה את הכותל. **וכתבו התוספות**, שאמנם יכלה הגמרא לומר ולטעמך כמו שמצינו בכמה מקומות שהגמרא יכלה לומר כן ולא אמרה. **והנחלת דוד תירץ** נהי שאם לא יבנה הכותל לא יתחייב לשלם מעות, מכל מקום מגוף חיוב בניית הכותל אינו יכול להמלט, ואם כן לא שייך כאן הסברא דשמא לא יתחייב כלל.

פשיטא בחזקת שנתן וכו'. התוספות⁹² הקשו, מדוע פשיטא הוא, והרי כיון שמדובר כאן שאנו יודעים שאדם זה בנה את הכותל לבדו, היה מקום לומר שחבירו אינו נאמן לומר שפרע את חובו עד שיביא עדים על זה. **ויישבו**, שאפילו לדעת הסובר שהמלואה את חבירו בעדים צריך לפרוע בעדים, כאן הוא מודה שאין צריך לפרוע בעדים, והוא נאמן לטעון פרעתי אף כשאין לו עדים על זה, מפני שדווקא שם העמיד עדים על ההלואה והרי שלא סמך על נאמנותו, ולכך צריך להשיב בעדים, אבל באופן כאן שלא העמיד עדים על זה, פשיטא שנאמן בטענתו אף ללא עדים, ולא יוכלו להוציא ממנו ממון על פי טענתו.

אלא לאו דאמר ליה פרעתך בתוך זמני אלמא עביד איניש דפרעיה בתוך זמניה. **רשי"י ביאר** שהיינו קודם שהשלמת לארבע אמות. **והרא"ש**⁹³ כתב, שלפי הסלקא דעתך בגמרא שכתוב חצר לא חל עדיין חיוב כלל, ועדיין מהלואה בתך הזמן.

מיוחדת לא לפרוע תוך זמנו משום כן נחשב אנו סהדי, או שאינו פורע רק משום שאין לו סיבה לפרוע, שאו אין אנו סהדי שלא פרע, שאפשר שסיבה היתה לו ופרע, ויתבאר להלן. ⁷⁶ מהרי"ט אבן העזר, כו. שרית רעקא, קצו, שרית נחלת דוד, כו בשם הגר"ח מולאזין. ⁷⁷ ובשרית רעקא (קלו) ובשב שמתעמאת (שער ג, כב) כתבו שבמקום תרי ותרי נאמן לומר פרעתי תוך זמני, שבתרי ותרי לא הלכו אחר חזקה. ⁷⁸ שער ג, פרק ג, ⁷⁹ אות ל, ⁸⁰ בבא מציעא יז, א, ⁸¹ וכעין זה כתבו האבן טבענת (שכנים ג, א) ובחידושי רבי אריה לייב (צה) ובחידושי רבי נחום (אות קב) שכל מה שהולח האבן טבענת פורע, הוא רק משום שכל חוב עומד יפרעו, אבל בלאו הכי אינו נאמן בטענתו, וכמו שכתב המרדכי בסוגיון שאין נאמן לטעון שהמלואה מחל לו. והוה שאמר ריש לקיש שנתן זמנו אינו עומד יפרעו ואין נאמן בטענת פורע. והוספנו שרק לגבי לפטור משבועה שיש חזקה דאין פורע תוך זמנו, אבל ריש לקיש לא הזכיר החזקה כלל, שגם בלא חזקה אין נאמן. ⁸² ד"ה כי היכי. ⁸³ מט, א, ⁸⁴ קב, ב. ⁸⁵ ומה שלא תירצו התוספות בפשיטות כרבינו יונה שבשכירות עדיין אין חיוב כלל, הוכיחו המפרשים, שסבור שלענין סברת לא ליטרדן, גם אם עדיין אין חיוב, אם ודאי שיבוא החיוב עשוי אדם לפרוע בתוך הזמן. ועוד על פי דברי הקונטרס הספיקות (כלל ז, אות ה) שמה שאמרו שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, היינו רק בשכירות פועלים, אבל בשכירות קרקע או מטלטלין מיד כשקנו מידו ונגמרו השכירות נתייב בכל הדמים, דשכירות ליומיה ממכר הוא. ולכך סברו התוספות, שגם בשכירות יש עליו חיוב מיד, אלא שזמן הפרעון הוא בסוף והוי ממש כהלואה בתוך זמנו. ומדברי רבינו יונה והרשב"א מוכח שחולקים על זה. ⁸⁶ והחילוק הוא, שבהלואה החיוב מוטל עליו מיד אלא שהאריך לו הזמן, אבל בשכירות מעיקר הדין לא הגיע עדיין זמן התשלומין. אך מדברי התוספות ורבינו יונה מבואר שמוזכר על שבר הזמן שעדיין לא דר בבית. **וראה באבן האהל** (מלוא וזה יד, א) שהקשה שמשפוטא הסוגיא בבבא מציעא משמע שאינו נאמן כלל גם על החלק שכבר דר בבית. אבל לתירוץ הראב"ד לעיל מוזכר גם על החלק שכבר דר, שמכל מקום עדיין לא הגיע זמן התשלומין. ⁸⁷ והאחרונים כתבו ליישב שאין כוונת התוספות לומר שהוא טרוד לפרות קודם השלושים יום משום שזרזים מקדימים, אלא הכוונה היא שהוא טרוד במצוה זו שלא יהיה לו עיכוב במצוה כשיגיע ה' יום, ועל כן הוא ממהר לפרות קודם ה' כדי שבהגיע ה' יהיה פדוי מתחילת הזמן. ולכך חילקו התוספות בין פדיון הבן לסוגייתו באופן אחר, שהטעם שאין אדם פורע בפדיון הבן תוך זמנו, משום שעדיין לא חל החיוב כלל עד סוף ל' יום, ואף שלאחר ל' בסתמא לחול החיוב ויש לו לשלם כדי שלא יטרדו, הוא חושש שמא לא יבא לידי חיוב, כגון שמתא ימות הבן תוך ל' יום, וכן בשוכר ומשכיר סברא הגמרא שהוא רומה לאופן של פדיון הבן כיון שעדיין לא חל החיוב בלימוותו, ואינו פורע תוך הזמן מפני שחושש שמא יפול הבית ששכר, או שמא יפול ביתו של משכיר ויבא לפנות את השוכר מהחירה כדי לרדו בה בעצמו. מה שאין כן בהלואה אין שייך טעמים אלו, ולכך סבר אביי שהוא פורע תוך הזמן. ⁸⁸ בבא מציעא, לט. ⁸⁹ ובגליוני הש"ס בפסחים (ד, א) רצה להוכיח מדברי התוספות כאן שיש גם ריזות לריזות באופן שבבוא הזמן תהא המצוה מקימת מיד. ¹ ד"ה כי היכי. ² ד"ה אילימא. ³ הביאו השיטה מקובצת, והובא לעיל.

למי הקשו כן

מדוע הוי פשיטא

טעם שנחשב תוך הזמן

והקשה רבינו יונה, מדוע נחשב כגון זה תוך הזמן, הרי נתחייב עוד בטרם ששם אבן על אבן, לשכור פועלים, ולקנות אבנים. **ותירץ**, שמדובר כאן באופן שנתחייב לחבירו הרצאות כל יום ביומו. **ועוד** כיון שהתחיל לבנות, הרי זה כאילו האריך הזמן עד סוף בנין ד' אמות, וסברו עתה כיון שזה התחיל לבנות הרי הוא כמי שהאריך לו הזמן, ונפטר מחיוב הבנין עד שיגמור הכותל ד' אמות, וזהו שתירצו שכל שפא ושפא זימניה הוא, כלומר שאינו מאריך לו הזמן אלא עד סוף כל שורה. **והנתיבות המשפט'** פירש גם כן כתירוץ השני, שבהכרח צריך לומר שמדובר שקדם אחד וארציה לחבריה וחבירו מסרב, וכונתו דכמו דבסיפא מדובר במסרב, אם כן רישא גם מדובר בזה באופן אחד הוא, והתחיל אחד לבנות בעצמו וחבירו נתרצה לפרוע כמו שפורעין לפועל, ודאי אם היו שוכרין פועל לבנות הכותל, שלא היה נאמן לומר שפרע בתוך זמנו ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, והיו תוך זמנו, ודימתה הגמרא לשותף אחד שבנה לשאר פועל שבנה שבין יורד ברשות ובין שלא ברשות אין הלה נאמן לומר פרעתי באמצע הבנין, כיון שאין השומא רק כפי מה שעתיד לעשות.

שאי הכא דכל שפא ושפא זימניה הוא. רבינו **הגמרא** ביאר שהכוונה כאן בגמר השפא. **וביאר רבינו יונה** שהחידוש לפי זה הוא שלא אמרו שעד גמר ד' אמות לא היו זמנו. **והרשב"א** הקשה כיון שזמנו הוא בכל שורה ושורה, אם כן חוזה הקושיא מהו החידוש של המשנה פשיטא שנאמן לטעון טענה זו. **ווישב** שהיא גופא קא משמע לן שהוא נאמן משום שכל שורה זמנו היא. **אמנם לדברי רבינו יונה** שתיירץ שלא נתחייב להקדים לחברו כל הוצאת הבנין כאחד, אלא להוציא בהוצאת המלאכה עמו דבר יום ביומו, וכשהוא אומר שפרע את כל חלקו בכותל לפני שנגמר בנין הכותל, הרי זה אומר פרעתיך תוך זמני, אם כן יקשה כוונת הגמרא שכל שפא ושפא זימניה הוא, והרי דבר זה כבר ידענו מתחילה. **וכתב הש"ך** שכונת הגמרא לומר כיון שכל שורה הוא זמנו, על כן הוא נאמן לטעון פרעתי על כל הכותל, וכונת הגמרא לומר כיון שכל שורה זמנו נאמן הוא לומר ששילם על הכל כדי שלא יבא ויטרידו בזה במשך בנין הכותל בכל שורה ושורה. **והטור** כתב שמה שאמרו שכל שורה ושורה הוא לאו דוקא, והוא הדין קודם גמר השורה. **והפרישה** ביאר שמשמע להטור שמדובר אחר שכבר בנה את כל הכותל, וביומא דמשלם זמניה בא לתובעו וטוען שפרעו כולו תוך זמנו, ואיך נאמן לומר שפרע הכל קודם שגמר השורה האחרונה, אלא בהכרח כל שורה ושורה שאמרו לאו דוקא היא. וכן נראה מדברי הרי"ף והר"י מיגאש שגרסו בגמרא כל שעתא ושעתא זימנא הוא.

ת"ש בחוקת שלא נתן עד שיבא ראייה שנתן היכי דמי, אילימא דאמר ליה פרעתיך כוונתי אמאי לא. רש"י כתב שזמנו הוא כשגמר לבנות את הכותל והוא יודע כמה נתחייב לסייע בהגבהה, ובפשוטו כוונתו לדברי הגמרא להלן: למאי דרשם סמך, למאי דלא סמך לא סמך, שאם לא סמך לכל הכותל אינו חייב לשלם עבור כל הכותל, ועל כן כל זמן שלא גמר לסמוך אינו יודע כמה יתחייב לו, ואז הוא נחשב תוך זמנו. וצריך לומר שזה ודאי כיון שלבסוף הוא גמר את כל הכותל אף מתחילה היה עומד לגמור את כל הכותל והוא היה חייב על כל הכותל משעה שהתחיל והיה בדעתו לבנות כנגד כולו, אלא שמכל מקום זה חשוב תוך הזמן, כיון שעדיין אי אפשר לחייבו כל זמן שלא גמר, ולכך זה חשוב תוך זמנו. **והקשו האחרונים** שהרי אמרו לעיל שכל שפא ושפא זימניה הוא, ואם כן לעולם נחשב אחרי זמנו, ויקשה גם לריש לקיש מדוע אינו נאמן. **ורעק"א** הקשה, שהרי יסוד החיוב בסמך כותל אחר הוא משום שגילה דעתו ודיחא ליה בכותל, ואם כן גם לפני שסמך אם יודע בעצמו שניחא ליה חייב לשלם, ורק בית דין אינם יכולים לחייבו כל זמן שלא גילה דעתו, ואם כן מדוע נקרא תוך זמנו, הרי באמת מחוייב כבר. **ותירץ** כיון שאי אפשר לחייבו בבית דין, בודאי ניחא ליה לבעל הכותל להמתין לו עד שיסמוך כותלו והיו כמו תוך זמנו.

אלא לאו דאמר ליה פרעתיך בתוך זמני אלמא לא עביד איניש דפרע בנו זימניה. כתב **המהרש"א** שכאן לא הקשו התוספות מאי מקשינן על אביי ורבא, והרי בכותל חצר אין החיוב ברור כל זמן שלא גמר לבנות, דכיון שהדבר תלוי בדעתו שיבנה, עשוי לפרוע כגון זה בתוך זמנו. **ורעק"א** הקשה עליו, שהרי התוספות כתבו שבשוכר חרש שמא יפול הבית, ואם כן כמו כן יחשוש שמא יארע לו אונס ולא יוכל לבנות. **ולכן כתב הרעק"א** שבאמת מעיקר הדין אם דעתו לבנות בגובה של כותל חבירו חייב מיד לשלם הכל, כמו שמוכח לקמן גבי אפריזא ואקבעתא דכשורי,

4. עח, ב. 5. עח, יב. 6. קנו, כד. 7. ו. א. 8. תורת חיים, תומים, עח, נחלת דוד, רש"י ועוד. 9. בהגהות למשניות, אות ה. 10. והקצות החושן (קנו, יב) הקשה כעין זה, שאם כן מה תירצו שאמר מי יימר דמחייבו לי רבנן, הרי כיון שיועד שאחרי שיסמוך התקרה חייב היו ככל תוך זמנו שלאביי ורבא מקדימין ופרע כי היכי דלא ליתרדן. **ורעק"א** תירץ על כך שאין החיוב ברור, דשמא יארע לו איהו אונס ולא יוכל לבנות, ובהו לא שייך לא ליתרדן כמו שכתבו התוספות לגבי פדיון ושוכר בית. ואף שנתן הדין כיון דניחא ליה בכותל נתחייב מיד לשלם אף שלבסוף לא יבנה, מכל מקום דין זה אינו יודע לכל, ועל כך אמרו מי יימר דמחייבו לי רבנן. **והרשב"א** הקשה לו כן, ותירץ שכאן לא שייך לא ליתרדן כיון שהדבר בידו שאם ירצה לא יבנה התקרה עד שיהיו לו מעות. **ויש לדקדק** לשיטת הרשב"א דאם כן עיקר התיירץ הוא שלא שייך כאן לא ליתרדן, ומדוע אמרה הגמרא שאמר מי יימר דמחייבו לי. ובהכרח דכדברי רעק"א שאף שכותל שלא לבנות התקרה, מכל מקום כיון שניחא ליה בכותל שבנה חבירו, אם כן מיד נתחייב לשלם, אלא שעל זה יש הסברא דמי יימר דמחייבו לי רבנן. וכן מעיקר קושיית הרשב"א מוכח כהרעק"א, והרי הרשב"א סובר לעיל לגבי שכירות, שבמקום שעדיין לא חל החיוב לא שייך סברת לא ליתרדן, ואם כן מה הקשה כאן שנאמר לא ליתרדן, ומוכח שכוון חל החיוב קודם שסמך הכותל כיון דניחא ליה. 11. אות מט. 12. קנו, יד. 13. לרי"י הוטנר, וורשא תרפ"ב, קנו. 14. שכנים ג, א. וראה לעיל עוד בדבריו. 15. שכירות ג, ג. 16. וראה באבן האול שם, חידושי רבי אריה לייב, צה ויחידושי רבי נחום מה שהאריכו בביאורו. 17. מלוה ולוה יד, א. 18. ד"ה אף על גב. 19. פרק ב, א. 20. עח, יג. 21. קובץ שיעורים חלק ב, ה ועוד. 22. סימן ד, וכעין זה בקהלות יעקב. 23. שם, טו. 24. **ויש לדקדק**

ביאור ספר הגמרא

הטעם שנקרא תוך זמן

החילוק מהמקרה לעיל

אלא שכל זמן שלא גמר לבנות אין חבירו יכול לתובעו בבית דין כיון שאין ניכר גילוי דעתו, אבל הוא עצמו יודע שמוטל עליו כבר החיוב, ואם כן הוי כמו הלואה בתוך זמנו, שאף שאין יכול לתובעו, מכל מקום עשוי אדם לפרוע בתוך זמנו.¹⁰

שאי הכא דאמר מי יימר דמחייבו לי רבנן, פירש רש"י שלכך אפילו אמר פרעתיך בזמני לא נאמן. **והיד רמח"א** צידד מתחילה, שאחרי שגמר לבנות נאמן לומר שפרע, והביא שיש שפירשו שאפילו אמר פרעתיך בזמני לא נאמן. **ורבינו יונה** כתב, שאם סמך לו כותל אחר שאמר חפץ אני בשיתוף הכותל שהגבהת וכו', הרי הוא בחזקת שנתן לפי שדין זה גלוי לכל, כיון שהודה שהוא רוצה בבנין נתחייב לשלם, ומשמע שרק אם אמר בפירוש שרוצה בכותל של חבירו, אבל בלא זה לא הוי בחזקת שנתן. **והרמב"ן** כתב שאחרי שבנה התקרה וסמך על כותל חבירו, שפיר יודע דחייב לשלם לו, ונאמן לומר פרעתיך. **והרשב"א** ביאר שאף שטעמו של אביי ורבא משום דלא ליתרדן, וכאן אף שכשסמך כותל ידע שיתחייב, מכל מקום אינו טרוד שיוודע שאם ירצה לא יסמוך תקרה ולא יתחייב. **והקצות החושן**¹² ביאר על פי דברי הגמרא יוסף שמתחייב בעצם זה שנעשית מחיצה לביתו, ואף לדעת הסובר שאין חבירו יכול למחות בנתינת התקרה, צריך לומר שסבר שכשכלל לא התחיל חיובו, ודאי אינו פורע תוך זמנו, ולהנמוקי יוסף קודם שנתן התקרה לא נחשב חיוב כלל, כעין מה שביארו בסתם הלואה תוך שלושים. **ובספר אולם המשפט**¹³ תירץ, על פי דברי התוספות לעיל, שכל עוד שלא בנה התקרה אינו מוקדם לפרוע מחשב שיפול הכותל, והרשב"א לשיטתו נחלק על התוספות בזה.

הרמב"ם¹⁴ פסק שלמעלה מ' אמות אינו נאמן לומר שפרע, ומכל מקום צריך הנוטל ליטע בנקיטת חפץ שלא פרע לו. **והקשה הלחם משנה**¹⁵ שהרי הבא ליפרע בתוך זמנו אינו צריך שבועה כמבואר בסמוך, וסברת מי יימר דמחייבו לי רבנן עדיפא מתוך זמנו, שהרי גם אביי ורבא שסברו שנאמן לומר שפרע תוך זמנו, מודים שכשיש סברא דמי יימר וכו', נאמן לומר שלא פרע.¹⁶

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי כאביי ורבא מר בר רב אשי עבד כר"ל והלכתא כר"ל ואפילו מיתמי ואע"ג דאמר מר הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. רבינו יונה הוסיף בזה, שיפה כח מלוה על פה תוך הזמן שאינו צריך שבועה ממלוה בשטר לאחר הזמן שאינו צריך שבועה. **וכתב הרמב"ן** ובשם רב האי גאון, שמן הלקוחות גובים בשבועה. **והר"ן** כתב שלא נראה הדבר, ונחלק לומר שלא גובים מהם בשבועה. **והמגיד משנה**¹⁷ ביאר כן בדעת הרמב"ם, וביאר שטעמו של רב האי גאון כדון המודה בשעת מיתה שלא פרע שצריך שבועה לגבות מלקוחות. **וחילק המגיד משנה**, שאין דבריו דומים לכאן, ששם בדין הוא שלא תועיל הודאה אצל לקוחות משום חשב קנוניא, ואין בידו להפקיע הלקוחות, אבל גבי יורשים אין לחוש לקנוניא שהרי בידו להפקיע ירושתם בלאו הכי, אבל בתוך זמנו משום חזקה היא שאין אדם פורע תוך זמן, ולכך לקוחות ויתומים שוים, ודברים נראים הן.

כתבו התוספות¹⁸ שמכאן משמע שאם הוציא שטר חוב על חבירו, ואמר לו שישבע לו שלא פרעו בתוך הזמן, אין צריך שבועה. אך **הרא"ש** כתב דצריך ליטע שבועת היסת, ודוקא מיתומים גובה בלא שבועה כיון דהוי טענת שמא, אבל כשהנתבע טוען ברי צריך המלוה ליטע. **והרמב"ן** נסתפק בדבר, וצידד להלכה דכדברי התוספות שאינו נשבע היסת. **והקשו המפרשים**, שהרא"ש עצמו בכתובות¹⁹ כתב שטענין הוי כטענת ברי. **וכתב הסמ"ע**²⁰ שלא טענין עבור היתומים שפרע בתוך הזמן, דהוי טענה דלא שכחא. **ועוד תירצו האחרונים**²¹, שמה שכתב הרא"ש שטענין הוי ברי, כוונתו רק שלא נחשב כשמא שנאמר כנגדו ברי ושמא ברי עדיף, אבל לא נחשב ממש כברי אלא כספק ברי. והתוספות שלא חילקו בין יתומים לטענת ברי, בהכרח סברו שאמרו כאן טענין והוי כברי ממש. **ובחידושי רבי ראובן**²² ביאר, כיון ששבועת הנפרע מן היתומים תקנת חכמים היא, ועיקר התקנה היתה שמספק צריך שבועה, אם כן אלים כחה כמו שבועת אישתבע לי דלא פרעתיך. **והרא"ש** נקט בלשונו שנשבע שבועת היסת, ולא הזכיר שבועת המשנה שאישתבע לי דלא פרעתיך. **וכתב הש"ך**²³ שהרא"ש מודה שפטור משבועת המשנה, וחייב רק שבועת היסת בזה, שאחרי שפרע יכול לחזור ולתבוע שהוציא ממונו שלא כדון ויתחייב המלוה שבועת היסת²⁴. **והקשו המפרשים**, כמו שנפטר משבועת המשנה על ידי החזקה, יפטר גם משבועת היסת, ומה חילוק יש ביניהם. **וכתבו האחרונים**²⁵ שבשבועת היסת מציינו

בלשון רש"י (להלן ג, ו ד"ה או) שפירש לא אמרין במקום דיאבי חזקה דמריעה לדבוריה מה לי לשקר, שנודי החזקה הוא דמריעה לדבוריה, ולא דומה לאנן סהדי המוכיח את המפציאות המסופקת, אלא כל כוחה של החזקה הוא להרע את הדיבור. והביאור הוא דכדי לזכות בממון על המחזיק לטעון טענה טובה המתקבלת בבית דין, וכדפירש רש"י (לקמן צב, ד ד"ה יכול) דבממונא לתר רובא אלא אחר טענה טובה, והיינו אחר מחזיק שטוען טענה טובה, אבל אם המחזיק טוען טענה גרועה, שאין בכוחה לעורר ולהעמיד את הצד שלו, וזכה התובע בדיני הטענות. ולפי זה שהטוען פרעתי תוך זמני הוי טענה גרועה, והיינו שאין בכח הטענה לעורר ולהעמיד את הצד דלמא פרע תוך זמנו, כיון דלא עביד איניש דפרע בנו זימניה. ומתבאר שאין לחזקה כח של אנן סהדי להוציא ממון, אלא כל כוחה רק לגרע את הטענה. ומיישבת שיטת התוספות שנקטו שהמנו יכול להיות עדיף על פי החזקה, למרות שהחזקה מועילה להוציא ממון, מפני שהטעם שהחזקה מועילה להוציא ממון הוא משום שהחזקה מגרעת את הטענה. **והאבן האזל** (שכנים ג-ג) **ויחידושי רבי נחום** (אות קב) דימו זאת להחזק כפרן שאינו זוכה בטענתו, כיון שטענה של כפרן היא טענה גרועה, וכן טענת מחלת לי היא טענה גרועה, והוי כאומר איני יודע אם פרעתיך, דחייב לשלם, כיון דאין ספק מוציא מידו. ומבאר שבמקום שיש חיוב ברור, צריך טענה טובה, אבל טענה גרועה דומה לטענת שמא שאינה מועילה. ויחזקו כן משה שלגבי דין הגביה אמרו אינו נאמן ולואי שיפרע בזמנו, ולגבי דין הפטור משבועה אמרו יחזקה לא עביד איניש דפרע בנו זימניה, והיינו משום שלגבי ממון אין צריך טעמא דחזקה, אלא די בהא דהוי טענה גרועה, ורק כדי לפטור מהשבועה בעינן לראית החזקה. 25. נחל יצחק, עח, ו עף א. חידושי רבי ראובן סימן ד, אות ב, שיעורי

שיש סוברים שגם עד המסייע אינו פוטר, והש"ך²⁶ כתב שמגו לא מועיל לאפטרורי משבועת היסט, וגם סברת מסייע ליה שטרא אינה פוטרת משבועת היסט, ובהכרח הביאור בשבועת היסט תקנו חז"ל שהתביעה עצמה מחייבת שבועה ולא משום איזה הוכחה, וכל שיש עליו תביעה חייב לישבע אף שיש לו סיוע לטענתו²⁷. והביאור הגר"א²⁸ הוכיח שרק שבועת היסט חייב בתוך הזמן, שאם חייב שבועת המשנה, אם כן הוא טענין גם ליתמי. וקשה מדוע בשבועת היסט לא שייך לומר טענין. ובחידושי רבי ראובן ביאר שבהיטת החיוב הוא משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו, ולכן אם האב אינו טוען, לא שייך טענין ליתמי, שהרי מכל מקום אין חזקה²⁹.

חזקה לא עבד איניש דפרע בנו זימניה. בכדי לבאר דין זה ראוי לפרט הטעמים בדבר, ומצינו בד"ר פירעון מנכסי יתומים שני מימרות, א. שהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, ומשמע ששייך פירעון מנכסי יתומים, אלא שצריך שבועה על זה. ב. בערכין³⁰ שנינו שאין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהן, ורבי יוחנן אמר או לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה משום מזוני, ומשמע שאין גובים כלל מנכסי יתומים אפילו בשבועה. ומבואר בתוספות, שדין זה הנאמר כאן שאין נפרעים אלא בשבועה, אבל בשבועה נפרעים אמור ביתומים גדולים, ומה שנאמר במסכת ערכין שאין נפרעים כלל, מדבר בקטנים, ונאמרו שם כמה טעמים מדוע אין נפרעים מהם, רב פפא פירש משום שפריעת בעל חוב מצוה וקטנים אינם בני מצוה, ורב הונא בריה דרב יהושע מפרש משום שחוששים שמא אביהם של היתומים שילם לבעל חובו, על כן אין נפרעים מהם, ועוד טעם אמרו בזה מדוע שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, וקטנים חשופים כשלא בפני בעל דין. וכתבו התוספות שדין זה האמור כאן, שנפרעים מהיתומים במת אביהם תוך זמן ההלוואה, משום שאין אדם פורע תוך זמנו נאמר רק בגדולים, אבל מהקטנים אין נפרעים אפילו במת אביהם תוך הזמן, ופירשו התוספות, שלרב פפא שפירש הטעם שאין נזקקים לנכסי יתומים משום שאינם בני מצוה, אם כן אף במת תוך הזמן אינם בני מצוה, ואף לרב הונא שפירש הטעם משום שחוששים שהאב שילם בחייו, ולכאורה אין לחוש לזה תוך הזמן, מכל מקום אין נפרעים מהם משום שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, וקטנים הם כשלא בפני בעל דין³¹. והסיקו התוספות כיצד הדין בכגון זה שכבר התקבלה עדות בפני אביהם שאין שייך הטעם של אין מקבלים עדים שלא בפני בעל דין האם לגבי לרב הונא בריה דרב יהושע, וכתבו שאין להביא ראיה ממה שהביא כאן את הברייתא של אין גובים מן היתומים אלא בשבועה, ולא הביא את המימרא של אין נזקקין לנכסי יתומים קטנים, שמשמע שמהקטנים לא יגבו אף בתוך הזמן, מפני שיש לומר שנקט מימרא זו שנאמר בה שאין גובים מנכסי יתומים אלא בשבועה, להשמיענו שבתוך הזמן גובים מהם שלא בשבועה. ונמצא מסקנת דברי התוספות, שמיתומים קטנים אין גובים תוך זמנו. אמנם הר"ן כתב בשם הרמב"ם³² שאפילו מיתומים קטנים נפרעים שלא בשבועה, מפני שאין חוששים לצררי בתוך הזמן, וכיון שהוא בתוך הזמן אין דרך אינשי להתפטר צררי. והרא"ש הוסיף שאפילו לאביו ורובא שאמרו שאם יודמנו לו מעות בתוך הזמן פורע המלוה, אבל מה צריך להקדים וליתן לו אחד מחפציו בתוך הזמן, אם ישגנו בזמנו יתן לו אז אחד מחפציו, ורק אחר הזמן חששו לצררי דמילתא דשכיחא היא כשהמלוה נוגש ללוה נותן לו אחד מחפציו למשכון. ולהלכה, פסקו הטור והשולחן ערוך³³ שגובין מהם. והש"ך³⁴ הביא מגדולי האחרונים שאין היתומים יכולים לומד בכגון זה קים לי כך.

ביאור הדין החזקה היסט אימתי נאמרה

מוקי אנפשיה, וכאן עדיף המיגו שמועיל שלא להוציא, והיינו שכאן מצטרפין המיגו לחזקת ממון כדי שלא להוציא, והיינו שבאמת חזקה עדיפה ממיגו, ומה שנסתפק כאן אם אמרו מיגו במקום חזקה, היינו משום שיש לו להמיגו הצטרפות לחזקת ממון, ולכך שניהם ביחד יש לומר שעדיף מחזקה אין אדם פורע תוך זמנו, אבל בהדיא דיבמות שהמיגו אין לו הצטרפות, לכן חזקה עדיפה ממיגו. והש"ך³⁵ תירץ שאין לדמות החזקות זו לזו. ועוד תירץ שהטעם שנאמנת לומר אינו יכול לבא עלי הוא מכח חזקה שאין מעיזה פניה בפני בעלה, ולכן כאן שיש כנגדה חזקה אחרת דלא מוקים אנפשיה אינה נאמנת, ואף שאם היתה טוענת איני יכולה לבא עלי היתה נאמנת שלא היה כנגד חזקה דלא מוקים, מכל מקום לא עדיפה טענה שנאמנת מכח מגו מטענת מגו עצמה. ובקובץ שיעורים³⁶ ביאר שהש"ך סבר שישוד דין מגו הוא משום כח הנאמנות, ולכן כיון שבטענת איני יכולה לבא עלי אי הוה חזקה כנגדה לא היתה נאמנת, הוא הדין בטענת המגו אם יש חזקה כנגדה אינה נאמנת. והקשה הקובץ שיעורים שאם כן גם בדינא דתורף זמנו נאמר סברא זו, כיון שבטענת פרעתי לאחר זמני אילו היתה חזקה כנגדו לא היה נאמן, גם בטענת המגו, דהיינו פרעתי בתוך זמני, לא יהא נאמן כנגד חזקה. ובהכרח יש לומר שהספק בגמרא הוא משום שבמיגו יש הוכחה דמה לי לשקר, ושפיר הקשו התוספות מיבמה³⁷.

אמנם הקצות החושן כתב שמיגו כנגד חזקה פשיטא שלא מועיל, והספק כאן הוא משום דהוי הפה שאסר הפה שהתיר, והיינו שהוא עומד לאחר הזמן וטוען שפרע בתוך הזמן, שאין החזקה ידועה אלא על פיו שאומר שפרע בתוך הזמן, אבל אם עומד בתוך הזמן אף שיש לו מיגו כגון בפקדון שיכול לטעון שנאנסו, אינו נאמן. אך בשיעורי הגר"ש רוזובסקי³⁸ הקשה שלכאורה כאן לא נחשב הפה שאסר, שהפה שאסר היינו באופן שהחיוב הוא רק על פיו, אבל כאן עיקר החיוב אינו על פיו, אלא שהיה יכול לטעון שפרע אחר הזמן, והוי מגו בעלמא. ובחידושי רבי נחום ביאר, שכונת הקצות החושן לומר דלא כפשוטו שהספק שלא אמרו מיגו במקום שיש חזקה כנגד המיגו, שהחזקה מורה שטענתו שקר, אלא כוונת הגמרא היא שבמקום שיש חזקה שהחוב אינו פרוע, נחשב החוב בחזקת שלא נפרע, וכנגד חוב שמוחזק כאינו פרוע לא מועילה טענת פטור ומיגו, שכל מה שמועילה טענה להפטר, הוא רק כשהחוב אינו מוחזק בחזקת שלא נפרע, אבל בכגון זה שהחוב הוי בחזקת שלא נתן, לא שייך שתועיל טענת פרעתי ומיגו, ולכך סברו תחילה לומר שלמעלה מד' אמות הוי בחזקת שלא נתן מכח החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו וקראה לכך המשנה 'בחזקת שלא נתן', משום שהחוב הוי בחזקת שלא נפרע, ולכך אין לה נאמנות בטענה או במיגו, והיות ומדובר על חזקת החוב שפיר נקט הקצות החושן שכל החזקה נודעה על פיו, שבלי טענת פרעתי אין החוב מוחזק שלא נפרע, שיתכן שפרעו בזמנו ורק על ידי שטען פרעתיך תוך זמנו, ידעו שלא פרע לאחר הזמן ומחזיקין החוב בחזקת שלא נתן.

מי אמרינן במקום חזקה אמרינן מה לי לשקר או דילמא במקום חזקה לא אמרינן מה לי לשקר. התוספות³⁹ הקשו, שהרי חזקה עדיפא משטר שאינו גובה בו אלא בשבועה, ובחזקה זו גובין שלא בשבועה, ופשיטא שמיגו במקום עדים לא עבדינן, וכל שכן במקום חזקה שעדיפה יותר. ותיירצו התוספות, ששטר הלואה דשייך שם זימנין דזייר ליה אפשרי דספרא, לא הוי זה דין עדות שלא פרע, ויש רק הוכחה ששטרך בידי מאי בעי, וגם כן לא הוי כעדים, ורק שתוך זמנו עדיפה מהוכחת שטרך בידי מאי בעי, ולכך בשטר שיש החשש דזימנין דזייר ליה, צריך שבועה, ותוך זמנו שעדיף ממנו לא צריך שבועה, אבל מיגו אפשר דעדיפה מתוך זמנו⁴⁰. והקשו המפרשים, מהי סברתם לומר ששטר נחשב דין עדים, והרי פשיטא שאם יש עדים שלא פרע אין נשבעין, וכי עדיפא שבועה שישבע מעדים ולמה בשטר צריך שבועה, ואין נחשב שטר עדים, והרי בגמרא אמרו רק שיש חזקה דשטרך בידי מאי בעי, ומשמע שזוהי רק חזקה והוכחה ולא עדים, וכמו שכתבו באמת בתיירוצם. וביותר מה סברו לומר שחזקה תוך זמנו עדיפה מעדים, הרי ודאי אם יבואו עדים שפרע בתוך זמנו יהיו נאמנים, וכונתם שהביטו ששטר יש לו דין עדים ולא כעדות בפה, ורק שעל ידי דין שטרות יש כאן דין עדים, שגזירת הכתוב דשטרות הוא שגובין על פי כאילו יש עדים שלא פרע, שכל זמן שאין עדים שפרע, יש כאן דין גזירת הכתוב של שטר שגובה כמו שיש עדים שלא פרע, שעל ידי חזקה של שטרך בידי מאי בעי נתנה התורה לשטר דין עדים, ולכך מועיל הדבר להוציא ממון⁴¹!

ו, א

איבעיא להו תבעו לאחר זמן ואמרו לו פרעתיך בתוך זמנו מהו מי אמרינן במקום חזקה אמרינן מה לי לשקר או דילמא במקום חזקה לא אמרינן מה לי לשקר. השיטה מקובצת הקשה מה נסתפקה הגמרא כאן, והרי פשיטא שחזקה עדיפה ממיגו, דהרי מיגו להוציא לא אמרינן, וחזקה להוציא אמרינן⁴². וביאר שכאן הספק הוא אם מועיל מיגו שלא להוציא על ידי חזקה או לאו, והיינו האם מועיל מגו בצירוף מוחזק כנגד החזקה. והגידולי שמואל פירש כוונתו, משום דהמיגו מסייע למוחזק, ויישב בזה קושיה התוספות⁴³ שהקשו מהמשנה ביבמות ביבמה שאמרה תוך שלושים יום לא נבעלתי כופין אותן, ולאחר שלושים מבקשין ממנו, והיינו משום שעד שלושים יום

ביאור הספק בגמרא

הגר"ש רחובסקי, אות קלא ועוד. וראה בחידושי רבי אריה לייב, צה אות ה שביאר באופן אחר. 26. צה, יו. 27. ובדברי הש"ך משמע שפירש טעם הדין שהחזקה אינה פוטרת משבועת היסט, משום דרך חזקה משוי ליה כאילו המלוה מוחזק בממון, ומבואר שהחזקה גורמת להחשיב את המלוה למוחזק. והביאור הוא שמדות מוחזק הוא הבעל דבר שבסתמא הממון בחזקתו, והשני נחשב למחודש ועליו להביא ראיה, ומצינו בכמה מקומות שהמוחזק צריך להביא ראיה, כיון שהוא נחשב למחודש ומשנה את המצב הסתמי שהממון צריך להיות בחזקת השני, וכמו כן כיון דלא עבד איניש דפרע בנו זימניה, לכן הסתמא היא שהממון בחזקת המלוה, הלוה נחשב למחודש ועליו להביא ראיה. ומתבאר הקושיא ממה שהחזקה מועילה להוציא, שאין כח בידי החזקה להוציא ממון, אלא כל כוחה לקבוע שהלוה נחשב למוחזק, ולכן שייך לומר שמיגו עדיף מחזקה זו. ונמצא בכך ג' ביאורים בגדר החזקה: א. החזקה מהוה ראיה של אן סהדי. ב. החזקה גורמת ליערותא בטענה, והוי טענה גרועה. ג. החזקה גורמת להחשיב את המלוה כמוחזק בממון, משום שהסתמא היא שהממון בחזקתו. 28. שם, כו. 29. והקשו המפרשים שרא"ש עצמו סובר להלן לג, א שאמרו טענין בשבועת היסט. ויש להאריך בזה. 30. כב, א. 31. והתוספות הוכיחו דבריהם מכתובה דאיתנייהו בתנאי בית דין, וזרא"ש (ט) כתב בשם הריצב"א שאין להביא ראיה מכתובה, שם גם לא חששו בעלמא לצררי תוך זמנו, ורק שכיב מרע סמוך למיתות הדרך היא שיתפסי צררי, כדי שלא לתבוא אלמנתו בבית דין. ומה שהוכיחו מסוגיית הגמרא כאן בתוך זמן, הומינ"ך דחה דבריהם, שנה להגמרא לתרץ אליבא דרבה בריה דרב יהושע שמפרש שם טעמו. והביאור הגר"א (עח, ג) דחה ראייתם דלא נח להם לתרץ דלא כאביו ורובא ורב פפא ורב הונא. 32. וכן כתב הרא"ש, ט. ועוד. 33. עח, א. 34. שם, ב. 1. התוספות והראב"ד נקטו שדייק לומר לאחר זמנו, כי ביום שנשלם הזמן

אם ניתן לפשוט הספק ממנה מקומות

כלל. והט"ז²² כתב שמוכח מכאן שסברת מי יימר דמחייבו לי רבנן, עדיפה יותר מסברת אין אדם פורע בתוך זמנו, ופשיטא לן שלא מועיל מיגו כנגדה.

ביאור הראיה והטעם

ת"ש מוד' אמות ולמעלה אין מחייבין אותו סמך לו כותל אחר כו' עד שיביא ראיה שנתן ה"ר אילימא שתבעו לאחר זמנו ואמר לו פרעתין בזמני אמאי לא אלא לאו דאמר פרעתין בתוך זמני וכו'. התוספות²³ כתבו, שיכלו לתרץ שמה שנאמר בחזקת שלא נתן היינו בתוך זמנו או בזמנו, ואמר פרעתין בתוך הזמן, שאין מיגו, אבל לאחר זמנו הוי בחזקת שנתן שבמקום חזקה אמרו מה לי לשקר. אך העדיפה הגמרא לתרץ ששם הוא אומר מי יימר דמחייבי לי רבנן כדי שלא יקשה אף לאביי ולרבא²⁴. והתורת חיים²⁵ הקשה שלאביי ורבא שאדם פורע בתוך זמנו הרי לא קישש כאן הספק, ומה סברו לפשוט משם. ותירץ קושית התוספות, שגם לריש לשון צריך לטעם שמי יימר, שאי אפשר לומר הטעם של הסיפא משום שאין אדם פורע תוך זמנו, שהרי כל שפא ושפא זמנו הוא, ולעיל שהקשו כן לאביי יוכלו לומר ולטעמין. והחתם סופר כתב, שכאן מודים אביי ורבא שאין אדם פורע קודם שיושלם הבנין, שמא לא ישלים זאת, ומכל מקום נאמן שפרע במיגו שאמר פרעתין ביום שנשלם זמנו, ונפשוט מכאן שלא אמרו מיגו במקום חזקה, ואין לומר שמדובר בתוך זמן הבנין, שהרי כבר למדו מהמשנה בבכורות שאינו פורע כשאינו ודאי שיתחייב, ומשום כך דחו מי יימר דמחייבי לי רבנן. והרשב"א תירץ קושית התוספות, שתירצו האמת שאפילו בלאחר זמנו גם אינו נאמן, ואפילו אם אמר לו פרעתין לאחר זמנו, משום שלא ידע שמחייב. והפני שלמה תירץ על פי החידור, שהתוספות לעיל הקשו שנוכח מריש לקיש שלא אמרו מיגו במקום חזקה מכך שלא נאמן במיגו שלא היו דברים מעולם, ותירצו שריש לקיש דיבר שיש עדים שחייב לו, אמנם יתכן שכשיש עדים גם אביי ורבא מודים שלא נאמן לומר פרעתין תוך זמני, אם כן בהכרח המחלוקת היא כשאין עדים, ומריש לקיש עצמו מוכח שלא אמרו מיגו במקום חזקה, שהרי יש לו מיגו שלא הליתני, וזהו שנקטה הגמרא אין לך בידי שאמר לו פרעתין תוך זמנו וחייב, ויקשה על אביי ורבא, ובהכרח הטעם במשנה משום שיש עדים ומחלוקת אביי ורבא מדובר כשאין עדים, ומוכח שבמקום חזקה לא אמרו מה לי לשקר ומוכח כן מריש לקיש. והראשונים הקשו מדוע נקטו שנתבעו לאחר זמנו, הרי הסיקו בבבא מציעא²⁶ שבזמנו נאמן לומר פרעתין היום. וכתב הרמב"ן²⁷, שמה שהקשו לקמן תבעו לאחר זמנו ואמר לו פרעתין בזמנו מדוע לא, לאו דוקא אחר זמנו אלא תבעו גם בזמנו, ואמר לו פרעתין בזמנו, ומוזה הוקשה לו, אלא איידי דבעי למימר אלא לאו תבעו אחר זמנו ואמר לו פרעתין בתוך זמני, משום כך הקשו מתחילה מתבעו אחר זמנו.

מדוע לא העמידו ביום שנשלם זמנו

ת"ש מנה לי בידך אמר לו הין למחר אמר לו תנהו לי אם אמר נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב מאי לאו נתתיו לך דא"ל פרעתין בזמני, אין לך בידי דא"ל פרעתין בתוך זמני וקתני חייב וכו'. הראשונים הקשו מדוע לא דחו שמדובר ביום שנשלם זמנו, והירשא שאמר לו פרעתין היום, והסיפא שאמר לו פרעתין תוך זמנו, ובעה אין מיגו לדברי התוספות והראב"ד לעיל. וכתב הרמב"ן, שהגמרא דחתה היום עדיפה מכך, להפוך הסברא שמשמע לו נתתיו לך כבר, ואין לפרש שנתתיו היום. והרשב"א כתב, שלא תירצו כן משום שמשמע להגמרא שאין הפרש הרישא וסיפא במשנה על זמן התביעה, שהתביעה נעשית בזמן אחד, אלא שהפרש בא מצד טענת הלוח²⁸.

הסיבה שהצריכו לטעם זה

לא מאי אין לך בידי לא הוי דברים מעולם דאמר מר כל האומר לא ליתני כאומר לא פרעתין דמי. התוספות²⁹ הקשו מה צריך לטעם כל האומר לא ליתני, הרי ודאי כיון שהודה שלוח שוב אינו נאמן לומר שלא לוח. והר"י מיגאש והראב"ד ביארו שהחידוש הוא שאף שחזרו וטוען שפרע אינו נאמן, שכבר הודה שלא פרע. והרמב"ן כתב שזה פשיטא שאינו נאמן לומר פרעתין, שאין טוען וחזרו וטוען, אלא החידוש שאפילו אם באו אחר כך עדים שפרע אין נאמנים. אך הקשה הראב"ד דתיפוק ליה

ויש לבאר לדעת הרמב"ם¹² שכמו שנצטוינו לחתוך את הדין על פי שני עדים כשרים, ואף שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם מעמידין אותם על כשרותן, וכן שם¹³ כמו שצוינו לחתוך הדבר על פי שני עדים ואף שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר, מוכח שעדים אינם בירור גמור, אלא שהוא דין לילך אחר העדים ולכך סברו לומר שהתוספות כאן בשטר שאין כאן באמת הגדת עדים ממש שלא פרע, ורק הוא דין גזירת הכתוב של עדות מחודשת מדין שטר, שאין כאן בירור גמור לגבי יתומים, והשבעה תברר יותר, אבל תוך זמנו זהו בירור יותר מדין עדים שבשטר שבאה מחמת החזקה של שטרך בידי מאי בעי, ולכן צריך שבעה, ובתוך זמנו לא צריך שבעה, אם כן ודאי דין עדות יש לזה, ולכן היה בדין שלא יועיל היגיו כנגד חזקה תוך זמנו, כמו שלא מועיל מיגו נגד דין עדים.

עוד הקשו התוספות שנפשוט הספק שלא אמרו מיגו במקום חזקה, מדרמי בר חמא שהמפקיד אצל חבירו בשטר מחזיר לו בשטר ואינו נאמן לומר החזרתי במיגו דנאנסו, שאומר לו שטרך בידי מאי בעי, וכל שכן שלא אמרו מיגו במקום חזקה שעדיפה שאינה צריכה שבעה. וכתבו, שהסוגיא כאן בהכרח לא סברה כרמי בר חמא¹⁴. והשטה מקובצת תירץ על פי סברתו לעיל, שדוקא כאן נסתפקו משום שחזקת ממון מסייעת למיגו. ועוד תירץ שמה שאוחז בידו שטר, נחשב בכך מוחזק, שכל העומד לגבות כגבי דמי, ומגו להוציא לא אמרינן. ועוד שלגבי שטר יש לחלק בין הלואה לפקדון, שבהלואה יתכן שפרע לו החוב, ומכל מקום נשאר השטר בידו דאפשיטי דספרא זייר ליה, אבל בפקדון שהמפקיד צריך ליתן דמי השטר, ואם כן יתכן שבהלואה מועיל מגו כנגד שטר¹⁵. ועוד תירצו מהתוספות, שכאן מדובר שיש עדים שהלוחו, מכך שאמר תבעו אחר זמנו, ולא אמרו תבעו בתוך זמנו אי נאמן במגו דלא היו דברים מעולם, ולכן כל זמן שהוא בתוך זמן, עדיף מסברא דשטרך בידי מאי בעי, אבל כשעבר הזמן כבר אינו בחזקת חיוב, ולכן נסתפק בדבר, ואינו דומה לרמי בר חמא לעיל, שכל זמן ששטר ביד זה, שכנגדו בחזקת חיוב, ולא אמרו בזה מיגו, ואף כאן בתוך הזמן בחזקת שהלוחו ואפילו היה לו מגו לא נאמן¹⁶.

ביאור מהלך דברי הגמרא

אלמא אפילו במקום חזקה אמרי' מזה לי לשקר. הפני שלמה¹⁷ חידש, שאם טען פרעתין זמן זמנו נאמן, ודוקא כשאמר פרעתין הכל בבת אחת בתוך הזמן אינו נאמן, וסברתו משום שיכול להיות שפרע תוך זמנו וזו זו, בכדי להקל עליו הפרעון, ולכן פורע אף תוך זמנו, ועל זה אין גילוי דעת שלא יהיו לו וזו וזו. והקשו המפרשים, שאם כן מה הקשתה הגמרא ממה שאמרו בחזקת שנתן וכו', דאמרו לו פרעתין בתוך זמנו, ומוכח שאדם פורע תוך הזמן, שמה המשנה דיברה שטוען שפרע זמן וכו'. ולדברי השיטה מקובצת שכל קושית הגמרא היא מחמת שאינו חייב להקדים לו כל המעות בבת אחת עבור הכותל, אם כן בהכרח אין המדובר שטען שפרע זמן זמן, שאם כן אין זה תוך זמנו, שהרי חייב לו לשלם על כל שפא ושפא, שהרי חייב הוא גם כן לבנות, והרי ידעו גם בסלקא דעתך, ורק שתירצו שכל שפא ושפא זימניה הוא, היינו שאו הדרך להקדים הכל בבת אחת, אם כן לא יקשה קושיא זו, אלא שיש להעמיד מדובר באופן שטען שפרע לו זמן זמן וזו זמן זמן, וזו זמן זמן, וזהו תוך זמנו, ומכל מקום כיון שפרע זמן, אם כן תוך זמנו, אלא שגם זה אינו חידוש, שהרי על זמן זמן זמן זמן, ואם כן נכלל זה בהקושיא שאם תוך זמנו פשיטא הוא, ובהכרח מדובר שטוען שפרע הכל בבת אחת קודם שנגמר הכותל, ואם כן מוכח שאדם פורע בתוך זמנו. והפתחי תשובה¹⁸ הביא קושיא זו, וכתב שיש לומר שבלא שכיחא כלל כולם מודים שלא טענינן, ודלא כדעת הש"ך¹⁹, ונמצא שלכולי עלמא זה נחשב לא שכיחא כלל, בהצטרף גם הסברא שמתמא לא יקבל המלוח, ולכן לא טענינן בזה²⁰.

שאי הכא דכל שפא ושפא זמניה הוא. הרמ"ה הקשה, שמכל מקום יהא נאמן במגו כנגד סברא זו, כמו שמועיל מיגו בתוך זמנו. והוכיח מכאן, שגם לאחר זמנו אין נאמן לומר שפרע מחמת הסברא דמי יימר, כשיטת רש"י לעיל²¹, ואם כן אין מיגו

מדוע לא ידא נאמן במיגו

לקיומא דמילתא, כמו כן למדו התוספות עכשיו בשטר הלואה שנחשב על ידי חזקה כי ששטרך ביד מאי בעי כאילו העידו שעדיין חייב לו שעל ידי חזקה נתנה התורה דין עדים לזה, וזהו דין שטר שחידשה תורה, וסברו שאם היו עדים שלא פרע אין צריך שבעה, מכל מקום בדין עדות שבשטר צריך שבעה שדין עדים שאני, וכן לענין פרעון אם באו עדים והעידו שפרע בטל השטר, אבל אם אין עדים ממש כנגד השטר נקרא השטר דין עדות שבשטר, ומכל מקום רואין דבתוך זמנו לא צריך שבעה, ובשטר צריך שבעה, אם כן דין הבירור של תוך זמנו עדיף מדין הבירור של דין עדים של שטר, וכיון שמיגו לא מועיל כנגד דין עדים, כל שכן שלא מועיל נגד תוך זמנו. 12. יסודי התורה ו, ה. 13. פרק ה, ב. 14. ועוד כתבו התוספות, שאינו דומה למה שנתבאר בקידושין (סד, ב) שמוחזק לו שיש לו אחים ואמר יש לי בנים נאמן במיגו שיכול לפטור בוט. וביאר המהר"ם, ששם היגיו אינו סותר כלל את החזקה, שיתכן שיש לו אחין ומכל מקום פטור מיבוס שיש לו גם בנים. והחתם סופר ביאר שכונת התוספות היא, שהחזקה שיש אינה חזקה מכח שטר כמו בסוגיין שאין בידו לעשות אלא ששהו עומדת בחזקת איסור יבמה לשוק, והוה דין חזקה דמעיקרא שלמדו בחולין (י, א) מנגעים, וחזקה זו גריעת מחזקה כאן, שהרי להלכה רוב וחזקה רוב עדיף, וחזקה דסוגיין עדיפה מרוב שמועיל להוציא, ורוב לא מועיל. אך הראשונים שהקשו מסוגיין נקטו שמה שאמרו שם שמה לי לשקר מרע לחזקה, היינו מה שהחזק בעולם שיש לו אחין, והוי חזקה מכח סברא כמו בסוגיין. והרמב"ן, והרשב"א והר"ן בקידושין שם תירצו שהמיגו שם עדיף יותר, כיון שהוא בידו לגרשה נאמן אף לעקר חזקה זו, אבל בסוגיין שאין בידו לעשות אלא ששהו טענה אחרת. והר"ף השמיט סוגיא דקידושין להלכה, וכתב הרא"ש (שם, יא) שהר"ף סובר שאין לסמוך על ההיא סוגיא כיון שבאן איבעיא לן אם אמרו מגו במקום חזקה או לאו. 15. וכעין זה חילוק התוספות עצמם להלן ע, א. 16. וכתב הפני שלמה, שפ"י זה התוספות עצמם שלא תירצו כן, לא סברו לחלק בסברת זייר לה. וכתב ה"הוסי' (קח, ד) וקא שדם עצמם כתבו סברא זו בתחלת דבריהם, יש לומר שמה שאמרו התוספות משום זימנין דקיי ליה, לאו דוקא הוא, ורק הכוונה היא שהשטר לא הוי כעדים, שיש לומר שיש איזה סיבה שלכן לא החזיר השטר. 17. בשם הברית שלום. 18. עב, ה. 19. סימן טו, כו. 20. אך לכאורה יש להקשות, שלדברי יש לו מיגו בתוך זמנו לומר שפרע וזו וזו. ויתכן שזהו לא הוי מיגו, דלא חציף

משום שהוחזק כפרן בשעה שטען לא לויית, ושוב אינו נאמן לומר שפרע כמבואר בבבא מציעא³⁰. ותיירץ שרק אם כפר בבית דין ועדים מכחישים אותו, שייך טענה זו שהוחזק כפרן, אבל על ידי שכפר חוץ לבית דין לא הוחזק כפרן, כיון שעשוי אדם שאינו מגלה טענתו אלא בבית דין כמבואר להלן³¹. ועוד כתב הראב"ד, שיתכן לומר שאינו דומה מי שיאמר תחלה יש לך בידי ואחר כך יאמר אין לך בידי, כי אלו העדים אינן מכחישים אותו אלא מהודאת פיו, ויכול הוא שיאמר לא הייתי זכור בתחלה, מפני שהיה לו עמי עסקים רבים, ועתה חשבתי ולא היה לו בידי מעסק זה כלום³². ולבאורה קשה, שאם כן נאמר שאין כאן הודאה שלא פרע, שעשוי אדם שאינו מגלה טענתו אלא בבית דין. וכתב הרשב"א³³ שנתחדש שהודאה מתוך כפירה הודאה אלימה היא, וכאומר בטענת ודאי לא פרעתי. ובשיעורי הגר"ש רוזובסקי ביאר שהרעק"א³⁴ דן במה שהאומר לא לויית כאומר לא פרעתי, האם הוא משום שיש הוכחה מדלא טען פרעתי, או שיש בכלל דבריו הודאה גמורה שלא פרע. והראשונים סברו דהוי כהודאה גמורה שלא פרע, ולכן לא שייך לומר שלא גילה טענתו אלא בבית דין. והקצות החושן³⁵ כתב בשם המהרי"ט³⁶ בטעם שלא נקטו הטעם משום שהוחזק כפרן, כיון שלא הוכחש מפי עדים אלא מפי עצמו שהודה מעיקרא לא הוחזק כפרן מפי עצמו, וכתב המהר"ט נהי שמחייבין אותו לפרוע, ולא כל כמיניה לומר מה שאמרתיו כן היה בטעות, מכל מקום לא הוחזק כפרן בממון זה, שלעולם הוא טוען שאינו חייב ולא הכחישהו עדים בזה, אלא שדבריו סתרו זו את זו והוא הפסיד לעצמו. והשער משפט³⁷ כתב, שכל הדין שהוחזק כפרן שוב אינו נאמן קשה, שהרי אף החשוד על השבועה דהוי חשוד אפילו על ממון אחר ולא רק על אותו ממון, מכל מקום אם הוי כופר הכל נאמן, מה חלוק הדבר שכאן הוחזק כפרן ואינו נאמן, ועוד שכופר הכל במלוה לא נעשה חשוד על השבועה שאמר אשתמטי, ובמה חלוק כאן ששוב אינו נאמן לומר פרעתי. וכתב, שהטעם שאינו נאמן, הוא משום שזה שהוחזק כפרן אגן סהדי שאינו פורע בלא עדים, שירא שהמלוה יוציא לעז עליו והכל יאמינו לו כיון שכבר רצה לכפור הלוואה זו, כמו שכתב הר"ן בשבועות גבי האומר אל תפרעני אלא בעדים, וכאן שטען פרעתי קודם שאמר לא לויית, שלטעם שהוחזק כפרן נאמן, שהרי בשעת הפרעון עדיין לא הוחזק ולכן פרע בלא עדים, ולכן יש לומר שצריך כאן להטעם שכל האומר לא לויית, שאם משום הוחזק כפרן, היה נאמן שפרע קודם שהוחזק כפרן, אבל לטעם על האומר לא לויית דהוי הודאה נקטו שלא פרע אפילו קודם הכפירה, ולפי זה שכתב על פקדון לא הוי דברים מעולם והוחזק כפרן על פי עדים, ואחר כך טען שנאנס הפקדון באופן בשבועה שנאנס שלא נעשה חשוד על השבועה³⁸.

והתוספות תירצו שהוצרכו לחדש הטעם שכאילו אמר לא פרעתי, שאינו יכול לומר לא לויית כו' כאילו לא לויית לפי שפרעתי, ונתחדש שכאילו אומר לא פרעתי במפורש הוא. והקשו הראשונים מדוע באמת לא מתרצים את דיבורו כן. והתוספות בשבועות³⁹ תירצו, שכאן לא אמר לא לויית אלא לא היו דברים מעולם, דרק האב היה יכול לטעון ולתירץ דבריו כן, אבל ליתומים לא טענינו. ועוד כתבו לחלק שכאן כשטוענין עליו בבית דין יש לו להשיב בענין שיפטר ואין לנו לתירץ דבריו. וכתב התומים⁴⁰ שלתירץ הראשון יכול לפרש דבריו, ולתירץ השני אינו יכול לפרש דבריו, שהאומר בבית דין מדייק לומר דבריו ברורים. והביא דברי התוספות בכריתות שדוקא לגבי קרבן שהוא לעצמו נאמן לפרש דבריו, אבל לא לגבי חבירו לפטור מתשלומין.

כל האומר לא לויית כאומר לא פרעתי דמי. הקצות החושן⁴¹ דקדק, לשיטת המהר"י בן לב שהודאת בעל דין מועילה מדין התחייבות, אם כן כאן שלא נתכוין להתחייב איך מועיל הדבר. והוכיח מוכך, שלא כסברת המהריב"ל שהרי לא נתכוין להודות, ופירש שהודאת בעל דין למדו כן מגזירת הכתוב ד"כ הוה זה. ובשו"ת רע"א⁴² נסתפק אם גדר כל האומר לא לויית חייב לשלם מטעם הוכחה, שאגן סהדי כיון שהיה יכול לומר אמת כדברי העדים ואמר שקר ומוכח שחייב, ועדות העדים שפרע אינה אמת, או מדין הודאת בעל דין, ונפקא מינה כשיש להתובע שטר עם נאמנות שהאמינו הלוה כשנים, והוא טען מוזיק, ואחר שנתקיים הביא עדים שפרע, שיש לומר שלא נקראת הודאה שלא פרע, משום שלא היה נאמן בטענת האמת, ואם הוי מחמת אגן סהדי, יש לומר שכאן לא הוחזק כפרן, ויכול לומר פרעתי, והסיק שיותר נראה דהוי מטעם הודאה.

אמר רב הונא סמך לפלגא סמך לכולה ומודה רב הונא בקרנא ולופתא. רש"י ותוספות

מדוע לא טענים בן

ראה למקור ההודאה

אם הודה לעניין אורך או גובה

לו אין לך בידי ורק למחר כמו ברישא. 29. ד"ה כל האומר. 30. יו, א. ובעיקר קושיא זו עיין בקצות החושן עט, י. ובשער משפט שם, ג. 31. לא, א. 32. ובתשובות רעיקאי (קמט, ד"ה אמנם) כתב שראוי יותר בפשוטו שכל האומר לא לויית אינו דוקא מכח הוכחה שהיה לו לפטור עצמו בפרעתי, והיינו שהוה רק הוכחה, אלא כיון שאמר לא לויית ממילא הוי הודאה על הפרעון, שאן יתכן פרעון בלא הלוואה, היינו שהוה הודאה בפירוש שלא פרע ולא רק הוכחה שלא פרע. ולפי זה לא חלקו שלא נעשה הוחזק כפרן כאן משום שהוה רק כמו הוכחה מסברת שלא פטר עצמו בטענת פרעון, אלא דהוי זה הודאה בפירוש שלא פרע, ורק שבלא בפני בית דין לא נעשה הוחזק כפרן. 33. וכעין זה כתבו רבינו יונה הריטב"א. וראה מה שביאר בזה החזון איש חושן משפט ז, ח. 34. שריה, קמט. 35. עט, י. 36. סימן לו. 37. עט, ג. 38. והאבן האהל (מלוה ולוה, יד) הוכיח כסברת הרשב"א והשער משפט, שאם הטעם שהוחזק כפרן הוא משום שאין לו נאמנות טענה, אם כן על כל פנים ללקחות וליתומים נטען להם אנו. ובשיעורי רבי שמואל (אות קלה) תמה על סברת השער משפט, שאם הטעם משום שהיה פורע בפני עדים, אם כן יהא נאמן לומר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, ומה שהקשה האבן האהל שאם משום שאבד טענת פרעתי, לכל הפחות נטען כן ללקחות, אלא יש לומר שרק אם הוא היה נאמן בטענה זו טענינו ללקחות שבאין מכוחו, אבל באופן שהוה לא היתה לו נאמנות טענה, לא טענינו כן. 39. מ, א. 40. כל האומר. 41. סימן לו, ד. 42. סימן קמט. 43. אבל רבינו גירשום כתב שרק לעניין אורכו של כותל נסובה המחלוקת, ובפשוטו היה משמע שהוא בודקא אבל אם עשה מחצית גובהו יש לומר שלא מסתבר שיבנה אדם

פירשו שהנידון הוא בין אם סמך מחצית אורכו של כותל, ובין אם סמך מחצית גובהו, בשניהם אמר רב הונא שכיון שהתחיל סופו לגמור ומשלם הכל⁴³. ולעניין הודאות האמוראים נחלקו הראשונים. רש"י⁴⁴ סבר שהודאת רב הונא אמורה לעניין אורך, והודאת רב נחמן להלן אמורה לעניין גובה. והתוספות פירשו שבין רב הונא ובין רב נחמן הודו גם לגבי גובה וגם לעניין אורך, וכפי שיתבאר בהרחבה. ולשיטתם נחלקו בפירוש קרנא, לופתא ואפריזא.

רש"י פירש שקרנא ולופתא הם שם דבר אחד, והוא חיבור שבק"ן זוית של ביתו. ומודה רב הונא שאף אם חיבור זה נמצא כנגד מקצת אורך הכותל שעשה חבירו בין שתי החצירות אין מחייבים אותו על החלק היותר שיש בכותל על הקרנא ולופתא משום שבנין כזה של קרנא ולופתא אין דרך להאריכו⁴⁵. ולפי רש"י הודאת רב הונא נסובה על אורכו של כותל.

וכן בספר הערוך פירש⁴⁶ לעניין אורך הכותל, וביאר שלופתא היינו שליפף את חצי הכותל שבנה וסדו בסיד מצידו, ובכך ניכר שגמר את הכותל ואין בדעתו להשלימו.

והתוספות בשם רבנו תם⁴⁷ פירשו שקרנא ולופתא הינם שני עניינים והודאת רב הונא נסובה בין על אורך ובין על גובה. קרנא אמור לעניין אורך והוא היכר שעושים בסוף החומה, וכיון שעשה קרנא שוב לא יאריך את החומה ואין לחייב אותו אלא על מה שסמך.

ולופתא היינו היכר שלא יגביה הכותל יותר וכגון בראש חומה שהיו עושים אותה צרה למעלה כדי שהגשמים יזלו למטה לצדדים ולא ישוהו על החומה, ואם עשה כן בראש הכותל שסמך אין לחוש שיגביהו עוד. ובעליות דרבנו יונה פירש כפי"ן זה בצירוף אחר, שחיבר לראש הכותל טיח סיד בשיפוע כדי שלא יתעכבו שם מי הגשמים.

רבנו גרשום פירש שקרנא היינו שהכותל שבנה השני אינו מקביל מול הכותל הראשון אלא רק בסופו הוא כנגד הזוית של הכותל הראשון⁴⁸, ובה הודה רב הונא שאינו משלם אלא על החלק שבנה כנגד כותל חבירו, אבל על החלק שעדיין לא בנה השני אינו משלם שהרי אילו היתה דעתו לסומכו היום או מחר כנגד אותו חלק בכותל, לא היה בונה משך בניינו לצד השני שאין בו כותל אלא היה בונה הכל מול הכותל הראשון כדי לסמוך עליו.

ולופתא הוא כשהכותל השני אינו גובה אלא כדי מחצית מן הכותל שבנה חברו ולא עשה כותל זה לשם בית⁴⁹ אלא רק לקרות עליו מעט. וכיון שאין בדעתו להגביהו מודה רב הונא שאינו חייב.

הרשב"א פירש קרנא לעניין אורך, שעשה כותל מול מחצית אורך כותל חבירו, ועשה קיר בין כותל⁵⁰ לכותל חבירו שישמש כדופן. ובאופן זה בודאי לא יאריך שוב את כותלו.

ומודה רב נחמן באפריזא ובקבעתא⁵¹ דכשורי. רש"י פירש שאפריזא ואקבעתא דכשורי נסובים לעניין גובה. אפריזא הוא עץ ארוך ועב שנותנים על פני אורך הכותל, ועליו מניחים את הקורות המשמשות כגג. וייעודו של האפריזא להגן על הקורות שלא יקבו מחמת לחלוף הכותל. וכיון שהכין מקום לקורות כדי שימשו לריצפת עלייה, מוכח שבדעתו לסיים הכותל עד סוף גובה עלייה ולהשתמש בו לסמוך על כותל חבירו ולהניח קורות ביניהם שיהיו גג לעליותו.

ואקבעתא דכשורי משמש לאותו עניין למי שאין לו עץ עב לעשותו אפריזא עושה חורים בכותל כעין חלונות קטנים, ובארבעת צדדי החור מניח נסרים קטנים להגנה מן הלחות, ועל נסרים הללו נותנים ראשי קורות הגג.

התוספות כתבו שאפריזא נסוב לגבי אורך הכותל ואקבעתא דכשורי לעניין גובה. ופירשו שאפריזא היינו שאורך הכותל אינו מסתיים באופן שווה אלא אבן אחת בולטת וחברתה שוקעת, וזהו היכר שבדאי יאריך עוד את הכותל ולא ישאירו כך.

ואקבעתא דכשורי פירושו שעשה מקום להניח בו ראשי קורות, ומוכח שסופו להשתמש בכותל לסמוך עליו קורות על ידי שיגביה הכותל וישתמש בכותל חברו וכעין אפריזא לרש"י.

רבנו גרשום פירש שאפריזא הוא לעניין אורך שאם עשה כותל כנגד כל הכותל הראשון, אך חציו עשה בגבהו של הכותל הראשון וחציו השני עשה נמוך יותר, שסבר רב נחמן שלא ישלם אלא כנגד החצי ששווה לכותל הראשון, אך אם עשה

חצי מגובה כותל ויתכוון להשלים גובהו, שאם כן מדוע עצר באמצע גובהו והרי אין לו כעת שום שימוש בזה. אבל לעניין אורך הכותל שייך לעצור הבנייה ולהשתמש בחלק הכותל שכבר בנוי. וראה להלן שבני גירשום פירש שלופתא שאמרה הגמרא שהוה בו רב הונא הוא כשעשה רק מחצית מגובה הכותל ואין כוונתו לשם בית אלא לקריו מוטע. ומשמע שרב באופן שאין כוונתו לשם בית, אבל גם באופן שסבר שישלם דין סמך לפלגא סמך לכולה לעניין גובה באופן שכיון לשם בית ואין זה לופתא. וביותר משמע כן מהמשך הסוגייה לעניין אפריזא שהוה בו רב נחמן שכתב רבנו גרשום שהוא לעניין אורך שאם עשה כותל כנגד כל הכותל הראשון, אך חציו עשה בגבהו של הכותל הראשון וחציו השני עשה נמוך יותר, שסבר רב נחמן שלא ישלם אלא כנגד החצי ששווה לכותל הראשון, ובאפריזא הודה שחייב הכל. ומשמע שבלא אפריזא נחלקו בזה רב נחמן ורב הונא, ומבואר שנחלקו גם לעניין גובה. ויש לעיין מדוע בתחילת הסוגייה לא ביאר רבנו גרשום אלא את דין האורך. 44. וכן כתב הרשב"א. 45. כעין פירוש רש"י בקרנא ולופתא פירש הרשב"א על לופתא לבד, וכתב שהוא מלשון ליפוף שמלפף לכותל הישן שלו עוד תוספת ומאריך הכותל קצת, ואין דעתו לגמור כל הכותל כנגד הכותל הראשון אלא הוא חיבור קצת שמחבר ומאריך כותלו הראשון. וראה להלן פירוש הרשב"א לקרנא. 46. בשם פירוש אחר. ובפירוש הראשון כתב בהרי"ח. 47. וכן כתב בעליות דרבנו יונה. 48. ונראה שזהו ביאור הלשון 'קרנא' שהכתלים מקבילים זה לזה רק בקרן וית שלהם. 49. דהיינו להשלימו לגובה הכותל הראשון ולעשות תיקרה ביניהם. 50. היינו במקום שסיים את כותלו שלו. 51. בהגהות הבי"ח: ובאקבעתא.

אפריזא בחציו הנמוך הודה רב נחמן שחייב לשלם על הכל משום שגילה דעתו שהיום או מחר יניח על האפריזא קורות ויגביהו בשווה. **ובאופן נוסף** פירש רבנו גרשום⁵² שאפריזא הוא נטר ארוך שמניחים באורך הכותל באמצע הבניין ועליו בונים, וייעודו כדי לקשר ולחזק חלקי הכותל, ואם בנה אפריזא גילה דעתו שיגביה הכותל. **וקבעתא דכשורי** נסוב גם על כותל כזה שעשה חציו נמוך ובחלק הנמוך הכין חורים כדי לקבוע בהן לאחזר זמן קורות.

מבואר שבמקום שגילה דעתו שרוצה לגמור הכותל⁵³ לכולי עלמא חייב על הכל, ובמקום שגילה דעתו שאינו מתכוון לסיים הכותל⁵⁴ לכולי עלמא למאי דסמך סמך ולמאי דלא סמך לא סמך. ולפי זה נחלקו רב הונא ורב נחמן רק באופן שלא גילה דעתו כלל. **והקשה** בעליות דרבנו יונה היאך אמר רב הונא שישלם הכל, והרי בומן שיתבע אותו חבירו על כל הכותל יטען שאין דעתו לבנות עוד ורוצה לעשות לפתא, וכן קשה שיעשה לפתא בפועל והיאך שייך שיתחייב בתשלום. **וביאר** בעליות דרבנו יונה שצריך לומר שלפי רב הונא אם באו לבית דין שוב לא יועיל לו כלום, ואפילו אם עשה אחר כך קרנא ולפתא יתחייב לשלם כל הכותל⁵⁵. **ומתוך דברי רבנו יונה⁵⁶ משמע** שטעם הדבר מכיון שבתחילה לא עשה לפתא מיד התחייב כבר לשלם עבור כל הכותל, ושוב אינו יכול ליפטר מעחוב זה.

הקשה רבנו יונה אם כן לפי זה היאך שייך כלל שיפטר על ידי ליפטר כל בשעת הבניין לא היה עדיין הלופתא לפי פירוש רבנו יונה שלופתא הוא תוספת של טיח על הכותל כדי לשפצו שילוח הגשמים, ובאותה שעה שבנה הכותל טרם שעשה טיח כבר התחייב בכל הכותל, ושוב לא יועיל לו הלופתא שיעשה שאפשר שמתחילה לא התכוון לעשות לפתא והתחייב, ורק אחר זמן נמלך לעשות הלופתא. **ולפיכך פירש** רבנו יונה 'לופתא וקרנא' כפירוש ר"ח שלופתא הוא כשהיה לו כותל בנוי מקודם, ועכשיו האריכו כנגד כותל המחיצה. ובאופן זה גלוי מתחילת הבנייה שאינו בא לבנות כותל חדש כנגד כותל רעהו, ואין לחייבו אלא רק על החלק שבנה.

ובחזון אי"ש⁵⁷ הקשה על עצם הדין שחייב לשלם מפני שעתידי לסיים, והרי בדין קרנא ולפתא מבואר שגם לפי רב הונא לא יתחייב אם אין בדעתו לסיים, ואם כן יכול לטעון שאין דעתו לסיים ואפילו אם לא נאמין לו מכל מקום שמא אמת אמר והיאך נוציא ממנו ממון מספק⁵⁸. **וביאר** שבעל הכותל הראשון נחשב מוחזק משום שטענתו מחזורית יותר, שאין דרך בני אדם לרצות קניין לחצאים שיהא להם חלק במחצית הכותל. וכיון שמוכרח לשלם עבור החלק המקביל למה שכבך סמך, על פי רוב רצונו לקנות מחצית הכותל לגמרי. וכתב שלפי זה טעמו של רב הונא 'סמך לפלגא סמך לכולהו' אינו מפני שאנו מחליטים שדעתו עכשיו לגמור הכותל, אלא אפילו אם אינו רוצה עכשיו לסיים, נוח לו לשלם על כל מחצית הכותל כדי שאם ירצה יוכל אחר כך לגמור. **והטעם שבקרנא ולפתא** אינו חייב משום שהם כהסח הדעת וכשהחלטה שלא יבנה עוד⁵⁹.

אמר רב הונא בי כוי לא הוא חוקה ואף על גב דעבד ליה הימלטי, דאמר ליה אמינא לכי פייסת לי לא ליתרע אשיתאי. רש"י פירש שדין בי כוי נסוב על משנתנו, ודן רב הונא אומר יש ראייה שחבירו סייע למי שבנה כותל החולק בין החצרות מכך שהבונה הכין בכותל חלונות⁶⁰ כדי שחבירו יוכל לשים שם קורות. **אבל הרי"י מרגש בשיטה מקובצת⁶¹** כתב שאין כן דרון על בעלות הכותל וידוע שהוא שייך לקביעת ולא לשמעון. **ולענין תשמישין** טוען שמעון שכבך שראובן הכין מקום לקביעת קורותיו של שמעון שכנו, גילה דעתו שנתן לו רשות להכניס בהם קורות. ואמר

היאך חייב, למה לא יעשה לפתא ויפטר

לפתא לפי הרי"ח

אולי לא יגמור, ואיך משלם מספק

אם טוען ששותף בכותל, או שחובע זכות שימוש

רב הונא שאין זו טענה משום שעונה לו ראובן שעשיתי דבר זה לכשתבקש ממני רשות להשתמש בכותל ואתרצה לך שלא תריע את כותלי על ידי ניקוב חורים לקורותיך, אבל עתה שלא פייסתני וביקשת רשותי אלא באת לכופי בבית דין, איני מתרצה לך⁶². **וכתב הרשב"א** שלדעה זו כל המשך הסוגייה אינו נסוב על משנתנו וראה להלן.

אמר רב נחמן אחויק להורדי לא אחויק לכשורי. לכשורי, אחויק להורדי. הרבה מחלוקות ושיטות מצינו בראשונים בסוגייה זו, האם מדובר על הכותל במשנתנו או על כל כותל שבעולם, ובמהות החוקה האמורה כאן ובפירטי דיניה ונפרטם להלן⁶³. **הרשב"א** כתב שיש מי שפירש⁶⁴ שדין אחויק להורדי נסוב על משנתנו, שאם החויק להשתמש לסמוך הורדי בכותל בין שתי החצירות שאת חלקו התחתון בנו שניהם כדין, והלך חבירו ובנה יותר מגובה ארבע אמות יש בכך ראייה שפייס את חבירו ושילם לו, רב נחמן סבר שיש ראייה רק לגבי הורדי שפייסו לניעוך זה בלבד⁶⁵ ורב יוסף⁶⁶ סבר שכיון שמקום הכותל שייך לשניהם, כיון שראינו שסומך עליו הורדי מסתבר שפייסו לגמרי לכל דבר ורכש חלק שווה בכותל. **אבל רש"י** פירש שדין אחויק להורדי ושאר דינים הנידונים בהמשך הסוגייה אינם על כותל שבין שני חצירות שבנו יחדיו את חלקו ואחד מהם הגביהו האמור במשנתנו, אלא על סתם כותל בעלמא ודנים אם יש לו זכות שימוש כמבואר להלן.

וכתב הרשב"א שלפי שיטת רש"י צריך לומר שדין החזיק להורדי הובא כאן אגב גררא של הדין הקודם בבי כוי שעוסק בקביעת קורות והולך על משנתנו כאמור לעיל לשיטת רש"י הביאו גם דין הורדי הנסוב על סמיכת קורות.

נחלקו הראשונים אם חזקת תשמישין האמורה בסוגייתנו היא חזקת ראייה שקנה בכסף את זכות השימוש או שהחזקה היא עצמה מהווה מחילה על התשמיש אפילו שאינו טוען שקנה זכות זו מקודם.

התוספות שברש"י כתב שחזקה זו מועילה כשטוען המשתמש הוא מכר לי או נתן לי במתנה זכות זו. אבל אם טען 'נשתמשתי בפניו ושתק' אין זו חזקה כמבואר להלן⁶⁷ שכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה⁶⁸. **אבל הטור⁶⁹ בשם הגאונים והרמב"ם⁷⁰** כתב שאין צריך טענה אלא החזקה מועילה משום מחילה שכיון שרואה אותו משתמש ושותק הוי מחילה ומיד מועילה החזקה⁷¹.

נחלקו הראשונים אם צריך ג' שנים לחזקה זו. **אמנם** שתי סיעות יש במחלוקת זו, האחת לפי הגאונים והרמב"ם **והשניה** לפי השיטות שמדובר בחזקה עם טענה. **הטור בשם הגאונים והרמב"ם** כתב שהחזקה מועילה מיד שהרי מחל לו בכך שלא מיחה מיד. **אבל הריב"ם להלן⁷²** הלך בשיטת הגאונים שהחזקה מועילה ללא טענה משום מחילה, אך כתב שרק אחר ג' שנים מוכח שמחל לו⁷³, אבל פחות מג' שנים אפשר שאינו מוחה אף שלא על השימוש⁷⁴.

וכן נחלקו לפי השיטות שרק בטענה מועילה החזקה. התוספות שברש"י כתב שרק לגבי קרקע הצריכו חזקה ג' שנים, אבל לענין תשמישין בעלמא, מיד הוי חזקה משום שאין אדם מניח לחבירו להשתמש תשמיש של קביעות בתוך שלו ללא רשותו. וכיון שזה השתמש לפניו ושתק, מוכח ששילם לו על כך או נטל כבר ממנו רשות⁷⁵. **אבל הרא"ש⁷⁶** כתב כהתוספות שברש"י שצריך טענה, וכתב שרק בג' שנים מועילה חזקה זו.

הבאנו שלפי התוספות שברש"י אין צריך ג' שנים בהחזיק להורדי. **ובטעם החילוק** בין הורדי שמועילה החזקה מיד לבין קרקע שצריך ג' שנים מצינו שני דרכים⁷⁷.

52. וכעין זה כתב בנמוקי יוסף. 53. כגון אפריזא וקבעתא דכשורי. 54. כגון בקרנא ולפתא. 55. עד כתב שאפשר לפרש דינו של רב הונא 'בשהניח'. ונראה שכונתו שלא עשה אותו אדם לפתא אלא הניח הכותל כמו שהוא בזה נחלקו רב הונא ורב נחמן. ומשמע קצת שכונתו באומר שיעשה לפתא ואף על פי כן שערב איזה זמן והניח ולא עשה אין מחייבין אותו. 56. מתוך קושיותו מפירוש זה על ביאר תיבת 'לפתא' וכפי שנביא בסמוך. 57. סימן ב סעיף קטן ז. 58. תירוצו רבנו יונה לעיל מועיל לענין למה לא יטען שיעשה קרנא ולפתא, ועל כך תירץ שלא יועילו לו אחר שלא עשה כן בשעת הבניין. אולם החזון אי"ש מוקשה מדוע באמת אנו מחייבים אותו, והרי אף שבנה בלא לפתא מכל מקום שמא אין דעתו לסיים ואין מוציאים ממון מספק. 59. בבית לחם יהודה כתב שמשלוח רש"י משמע שחזון בחזון אי"ש, שרש"י כתב שטעמו של רב הונא 'דיכין שהתחיל סופו לגמור' ומשמע שחזון שרעתו לגמור אנו מחייבים אותו. אמנם יש ליישב שכונתו רש"י על סתם בני אדם שמסתמא סופו לגמור ולכן דאי רצה לקנות כל מחצית הכותל וכפי שכתב החזון אי"ש. 60. דהיינו אקבעתא דכשורי האמורים לעיל לפי רש"י. 61. וכן כתב הרשב"א בשם יש מפרשים. 62. הרי"י מגאש נחלק על רש"י גם בביאור טענתו של ראובן, שלפי רש"י ראובן תובע כסף עבור מחצית הכותל, ולפי הרי"י מגאש ראובן אינו תובע כלל ממון אלא אינו נותן רשותו. ולכאורה היה הרי"י מיגש יכול לפרש שטענת ראובן שרוצה לשלם עבור השימוש בכותלו. ונראה שהרי"י מיגש לא פירש כן משום שסבר שאין דרך לשלם על שימוש כזה של סמיכת קורות. ואפשר שגם רש"י לא נחלק על סברא זו, אלא שסבר רש"י שבכותל כזה שמפריד בין שתי חצירות וגילות הוא שראובן לא ירשה לשכנו להשתמש בכותל אלא אם ישתתף עמו בבנין הכותל. וראובן זה היה נותן רשות בחינם לסמוך קורות על כותלו, ועיקר תביעתו משמעון היא משום שהכותל משמש את שניהם לשם הפרדה. אלא ששמעון פטור מתביעה זו כמבואר במשנה, ואומר לו ראובן שאין רו רשות לשום שימוש בכותל עד שישתתף עמו. 63. להלן בסוף עניין הורדי וכשורי נביא בקצרה סיכום השיטות. 64. וכן משמע שסבר רבנו תם להלן ו, בתוספות ד"ה האי שכתב שדין כשורא דמטללתא נסוב על משנתנו ולפיכך הובא כאן ולא בחזקת הבתים. ומשמע שהיה פשוט לרבנו תם ששאר הדינים בסוגייתנו נסובו על משנתנו. וכן הביאו הרמב"ן והר"ן שרבונו תם סבר שדין הורדי נסוב על משנתנו. אמנם ראה להלן של בהרחבה שחרא"ש כתב ברבנו תם ואף על פי כן פירש שחזיקו להורדי לא הולך על המשנה, וכתב המהר"ם שם שגם רבנו תם סבר כן. 65. הקשה הריטב"א שכיון שבכותל דמשנתנו עסקינן כיון שהובא ששילם לו, ודאי לגמרי נתן חלקו ויש לו זכות שווה בכותל זה. ואם כן מה טעמו של רב נחמן. ומחמת קושייה זו רחה הריטב"א פירושו זה. 66. ולפי האיכא דאמרי השנייה הם רב נחמן. 67. מא, א. 68. הקשה הרשב"א שלפי זה אינו מקומו של דין אינו מצינו בסוגייתנו אלא להלן בחזקת חזקת הבתים העוסק בחזקה עם טענה. אכן הריטב"א כתב שהגמרא לא המתינה לפרק חזקת הבתים והביאה כאן דיני חזקה אלו משום שכולן הן מימרות של רב נחמן. 69. קנג, סעיף כד. 70. שכנים פרק ח הלכה ז וח. 71. הקשה הקצות החשן (קנג, ג) במה קנאו להיות שלו לתשמיש זה; בשלמא לפי הראשונים שסברו

אם נסוב על כותל דמשנתנו, או שהוא דין חדש

השייכות למשנתנו

ראייה או מחילה

דין חזקה בלא טענה

חזקה מיד, או אחר ג' שנים

רק בקרקע צריך ג' שנים

בתשמיש קבוע מוחה מיד

לד

דאורבני שהם אגודות של גמי או של קנים שאינם בולעין המים ונמצא שהגג מקלח מים רבים.

ג. ובאופן נוסף **ביאר רבנו גירשום** שכל גגין עשויים בשיפוע והגשמים מנטפים משני עברי הבית, וצריפא דאורבני הוא עגול ומנטף לכל סביבותיו.

ד. **המאירי** כתב¹⁰¹ שעשה את הגג שיפוע גדול עד שהוא נעשה כמין צריף, והמים מקלחים ממנו בעוצמה ובמהירות¹⁰² בכל המרזבים.

ה. **הראב"ן פירש** שבנה כותל חדש אצל חבירו ועדיין לא הספיק לעשות לו גג קבוע, וכדי שלא יתקלקל כיהיה בינתיים בערבה. והניטוף משם לחצר חבירו אינו חזקה כיון שיכול לומר חבירו שלא מחיתי מפני שלא היה זה ניטוף קבוע. **ורב יוסף** סבר שמכל מקום היה עליו למחות כדי שלא יוכל חברו לטעון מכרתו או נתתו לי על סמך חזקה זו¹⁰³.

ו, ב

כרייה גדולה משתמש בזויה ובכתליה עד ארבע אמות. מצינו שלושה דרכים בראשונים על מה נסוב דין ארבע אמות. א. **רש"י פירש** שלענין להשתמש בחורי הכתלים על פני ארכה מבחוץ יכול להשתמש עד ארבע אמות ואפילו שלא כנגד ביתו, וכן לענין זיוין היוצאים מן הכותל¹. ב. **המאירי כתב** שבארבע אמות היינו בין לאורך ובין לגובה. שמשתמש משפת פתחו ולכותל על ארבע אמות ואפילו שנכנס בתחום חדרו של חבירו. ובמקום שמותר לו לאורך משתמש עד לגובה ארבע אמות. ג. **וברמ"ה**² **כתב** שארבע אמות אמורות לענין גובה הכותל שיותר מגובה ארבע אמות לא השתעברו לו הכתלים. **וכתב באילת השחר** שמסתבר שלפי הרמ"ה אינו יכול להשתמש באורך אלא כנגד ביתו.

ובעובי הכותל במקום שנהגו. צריך **ביאר** מה בא להשמיענו, פשיטא שבמקום שיש מנהג הולכים אחריו בדיני ממונות. וביאר בעליות **דרבנו יונה** שקא משמע לן שבמקום סתמא שאין בו מנהג ידוע אין משתמשים בעובי הכותל³. **והטעם** שלא נקטו בפשטות 'אבל לא בעובי הכותל' משום שהיה ידוע להם שיש מקומות שנהגו להשתמש בעובי הכותל. **ובשם הר"י שלמה** ש"ץ תירץ רבנו יונה ש'במקום שנהגו אינו נסוב על מנהג השוכרים אלא על מנהג בעלי בתים עצמם כשלא השכירו. והשמיענו שבמקום שנהגו בעלי הבתים להשתמש בעובי הכותל, גם השוכרים משתמשים בו⁴.

האי כשורא דמטללתא עד תלתין יומין לא היה חזקה, בתר תלתין יומין היה חזקה. **רש"י פירש** שטוען ששילם לו מעות כדי להשתמש בכותל חבירו עבור הסוכה. ורש"י הולך לפי השיטה לעיל⁵ שאין חזקה בלא טענה. **התוספות כתבו** בשם רבינו תם⁶ שמדובר על כותל משנתנו, ובא להוכיח שעלם עבור בניית כל הכותל. ועל זה אמר רבינו שעד שלושים יום אינו ראייה וצריך הוא בחזקת שלא נתן. וכתב שמפני שדין כשורא דמטללתא נסוב על משנתנו לפיכך הובא כאן ולא בחזקת הבתים.

ומשמע שהיה פשוט לרבינו תם ששאר הדינים בסוגיינתו נסובו על משנתנו⁷. וכן כתבו הרמב"ן והר"ן בשם רבינו תם⁸ שגם דין הורדי וכשורי נסוב על משנתנו וכשיטת היש מי שפירש ברשב"א שהבאנו לעיל⁹. **אמנם הרא"ש כתב** כרבינו תם שדין כשורא נסוב על משנתנו, אך כתב שרק דין זה ודין בי כוי האמור לעיל¹⁰ נסובים על משנתנו, וביאר ששאר הדינים הובאו כאן ולא בחזקת הבתים משום שהם משם רב נחמן ואגב גררא של דין בי כוי שאמרו רב נחמן הובאו גם דינים

החצר יכול להשתמש בחצרו מרוב טיפין היורדין. 101. המאירי לשיטתו שנטפי ושפכי אמורים לענין ירידת המים נגחת או בשטף, ראה לעיל. 102. לשון המאירי, שנמצאו המים יורדים בכל המרזבים וברדוף. 103. ראה לעיל שכעין סבירא זו כתב הגרי"ג פרוצופין שיש על אדם למחות מחשש שתיווצר חזקת ג' שנים ויכול המחזיק לטעון 'קניתי, ולכאורה מכאן ראייה לסברתו. 1. כתב באילת השחר שמסתבר שאפילו שיותר לשובר להשתמש שלא כנגד ביתו מכל מקום יש למשכיר רשות להשכיר מקום זה לאחר. ואז יהיה רשות לשני המשכירים להשתמש שם. אבל לשובר השני לא תהיה רשות להשתמש כנגד ביתו של הראשון ואפילו בתוך ד' אמות של שני כיון שכבר הושכר שטח זה לראשון שוב אין רשות למשכיר להשכירו לאחר. 2. וכן הביא השיטה מקובצת בשם רבינו תם. 3. הקשה באילת השחר על זה מה כונת הגמרא 'אבל בתרביץ אפדני לא' וממה נפשך, אם לא נהגו להשתמש בתרביץ אפדני הרי דינו שווה לעובי הכותל ומדוע חילקה הגמרא ביניהם. ואם נהגו להשתמש בתרביץ אפדני מדוע באמת לא ישתמש. ואולי אפשר ליישב בדיוק ששורים דיניהם של עובי הכותל ותרביץ אפדני, והלשון 'אבל לא בתרביץ אפדני' נסוב על זיון וכתלים משתמש בהם אבל לא בתרביץ. והיא גופא הקשה רבינו יונה כפי שנביא מיד למה לא כתבו גם לענין עובי הכותל בלשון 'אבל לא' ונפרש שכונת רבינו יונה שהיה לגמרא לכלול עובי הכותל ותרביץ בדין אחד של 'אבל לא'. ותירץ רבינו יונה שבעובי הכותל לא רצה לכתוב כן מהטעם שיתבאר. אמנם משמעות הלשון 'אבל לא' נסוב על כל מה שנאמר לפניו הדיני גם על עובי הכותל. 4. יש לעיין אם כוונתו אפילו במקום שלא נהגו השוכרים להשתמש. ובפשטות כוונתו במקום שאין מנהג ידוע לגבי השוכרים. ונחלקו הפירוש הראשון והשני שלפי התירוצי הראשון במקום שאין מנהג השוכרים ידוע אין משתמשים. ולפי הפירוש השני משתמשים אף בשאין ידוע המנהג ובכל שידרע שבעלי הבתים עצמם משתמשים. 5. ו, א וראה שם בהרחבה. 6. וכן הביא רבנו יונה משמו. 7. שעד כאן לא כתבו התוספות כלום לכאן שייכות הדינים למשנתנו. ומשמע שהכל נסוב על משנתנו ורק בכשורא דמטללתא היה מקום לדון שהוא נסוב על דין אחר, והכריעה התוספות שגם הוא נסוב על משנתנו ולפיכך הובא כאן. 8. וכן הבין הרש"י להלן (כג, א ד"ה תוספות ד"ה הוא) והקשה שלפי זה גם בהורדי החזקה מועילה מיד ולא הביאו התוספות מי שחלק על רש"י בזה. והלהלן (שם) הביאו דעת ריב"ם שהחזקה בהורדי מועילה אחר ג' שנים. **וכתב** שאפשר שאין מחלוקת בין ריב"ם לרשב"ם שהריב"ם דיבר כשלא בא בטענה, ובה הצריך ג' שנים. אבל בשבא בטענה הודה הריב"ם לרשב"ם שהיו חזקה מיד. ואולי כוונת הרש"י בתירוצו שהרשב"ם יסכים עם הריב"ם שהורדי צריך ג' שנים ויעמיד את דין הורדי בחזקה בלי טענה. ולא כתב הרשב"ם שמדובר לענין משנתנו אלא לגבי כשורא דמטללתא וכדעת הרא"ש בסמוך. אמנם מפשטות לשון הרש"י משמע שרק לענין דינא לא נחלקו אבל עדיין יש מחלוקת בין ריב"ם לרשב"ם באוקימתא של דין הורדי, שהרשב"ם העמידו בחזקה עם טענה המועילה מיד, והיינו שטוען ששילם על בניין הכותל, והריב"ם העמיד שהורדי הוא בלא טענה וצריך ג' שנים. ויש לעיין. 9. ו, א. וראה לעיל

מסכת בנא בתרא ו, ב

הדף

נוספים משמו¹¹. **וכתב המהר"ם** שהן הן דברי רבינו תם. ולפי זה דין הורדי וכשורי אינו נסוב על משנתנו.

ויסוד מחלוקת הרא"ש ורש"י תלוי בשיטתם בדין חזקת תשמישין עם טענה מתי היא חזקה. שלרש"י היא חזקה מיד, וראייתו היא מדין כשורא דמטללתא שאם חיברו בטינא לאלתר היא חזקה, ונזח לו לפרש דין כשורא בחזקה עם טענה¹². **אבל הרא"ש כתב** שחזקה עם טענה אינה אלא בשלוש שנים, והקשה לו אם כן היאך בכשורא דמטללתא שחיברו בטינא היא חזקה מיד, ומשום כך הוצרך לחלק שמה שנאמר כאן שלאחר היא חזקה אמור על דין משנתנו, אבל חזקת קנייה בג' שנים היא.

והבעל המאור כתב אופן נוסף ליישב שיטת הראשונים סברו שחזקות אינם אלא בג' שנים. **וכתב** שדין שלושים יום ודין 'מיד' האמורים כאן היינו שזומן זה ואילך מתחילים למנות ג' שנים. כלומר שבכשורא דמטללתא אחר שלושים יום מתחילות הג' שנים, כיון שלפני כן אין מקפידים, ואם חיברו בטינא מיד מתחילים שני החזקה.

הקשה בעליות דרבינו יונה לפי רבינו תם שמדובר בכותל משנתנו שלכאורה כיון שסמך כשורא דמטללתא לכותל שביניהם גילה דעתו שרוצה בכל גובהו של הכותל, ומיד מגלגלים עליו את הכול. וכיון שחיוב הוא מיד לשלם אין נפקותא בין יום אחד ליותר משלושים יום. ואין לפרש שעד שלושים יום האריך לו חובר, שאם כן אולי גם יותר משלושים האריך. ואם אין אדם מאריך חוב כזה, אם כן מיד הוא בחזקת שנתן ותועיל לו חזקה מיד. **וביאר** שענין השלושים יום אינו רק לעצם החזקה אלא גם **חובת התשלום אינה מיד** ואין מגלגלים עליו את הכל אלא אחר שלושים יום. שכיון שרגילות היא להשתמש בכותל דרך ארעי לצל בעלמא, ודרך בני אדם שימחלו ויסבלו שימוש כזה בכותלם, אין בכך גילוי דעת שרוצה בכותל ואינו חייב לשלם. ואחר שלושים יום מגלגלים עליו את הכל כיון שמשתמש שם דרך קבע באופן שאין אדם מוחל לחבירו על כך הרי זה גילוי דעת שרוצה בכותל. **ולפי זה כתב** שטעם שאינו חייב לשלם אחר שלושים יום משום שאז הוא בחזקת שנתן.

ואי סוכה דמצוה היא, עד שבעה יומין לא היה חזקה בתר שבעה יומין היה חזקה. **כתבו התוספות** שלא דווקא שבעה, שהרי בשמיני עצרת אינו יכול לסתור סוכתו. **אבל היד רמזה כתב** שמשמע שבעה ימים בדווקא ומיד בתום היום השביעי היה חזקה, וביאר שהיה עליו לסלק את הקורה מן הכותל ביום השביעי סמוך לבין השמשות¹³.

הקשה היד רמזה שכיון שבסוכה לצל בעלמא אינו מוחה עד שלושים יום, מדוע בסוכה של מצווה היה חזקה אחר שבעה ימים בלבד. ואין לתרץ שמפני שידוע בעל הכותל שסוכה זו היא למצווה לפיכך מוחה מיד בתום החג, שהרי מניין לו זה אולי הוצרך המחזיק לצל בעלמא אלא שכיון שהזדמנו ימי החג בתוך שלושים ימים שנהוג להשתמש לצל, יצא ידי חובתו בסוכה זו. ולמה לא ישתק לו שלושים יום כבסתם סוכה וכי נגרע כוחו מפני שהזדמנו לו שבעת ימי סוכות בתוך השלושים יום. **ותירץ** שמדובר בשכבר עברו שלושים היום הראשונים, וכונת הגמרא **להוסיף** שאף אחר שלושים יום לא היה חזקה אם הזדמנו ימי החג אחריהם, שמפני המצווה אינו מקפיד אם ישאיר הסוכה עד סוף שבעת הימים.

אבל בעליות דרבינו יונה פירש שמדובר בשבעה ימים ראשונים ואף על פי כן מיד בתום החג החזיק מיד¹⁴. **ותירץ** קשיית היד רמזה בשני אופנים¹⁵. א. שבסוכת מצווה מראש היה דעתו לשם מצווה, ושוב אינו מוכן לסבול סבל שני לשם צל. ב. כיון

שהבאנו שכתב הרשב"א שרק לענין הורדי וכשורי ישנו לפירוש זה אבל אינו יכול לפרש כן לענין שפכי, שהרי אין דינים בזה על כותל כלל אלא על זכותו לשפוך מים לחצר חבירו. וכן כתב הר"ן **שרבינו תם** יורה שדין נטפי ושפכי עוסק בטענת מכירה או מחילה. והטעם שהביאורו כאן בין דיני משנתנו מפני שדין זה דומה לדין הורדי שבניהם נחלקו רב נחמן ורב יוסף. 10. ו, א. 11. מהרא"ש משמע שהקשה לו על הדינים שבאמצע דיינו הורדי וכשורי ושפכי ונטפי אמאי מקומם כאן כלל הרי הם שייכים לחזקת הבתים. והרא"ש לשיטתו בזה שהחזקה האמורה בדינים אלו היא בטענה ובג' שנים ושווה לחזקת שבפרק חזקת הבתים. **אמנם** רבינו יונה כתב כרא"ש כאן בשיטת רבנו תם שדין כשורא דמטללתא ודין בי כוי נסובים על משנתנו. **ומשמע** שלא חזקה לו למה הובאו הדינים שבאמצע כאן, אלא הקשה למה לא הובא דין כשורא דמטללתא בסמוך לדין בי כוי שהרי הם בעניין אחד. ועל זה תירץ כעין תירוצי הרא"ש שסדרו כל דברי רב נחמן יחד בעניין החזקות ואחר כך הובא דין כשורא שאינו מרב נחמן. 12. כתב רבינו יונה שהראיה מכשורא דמטללתא טובה לדין הורדי וכשורי אך לא לדין שפכי ונטפי. שיש לחלק בין מי שיש לו שעבוד על גוף הקרקע כגון שיש לו זכות לשפוך מים לחצר חבירו, וזוהי זו מונעת מחבירו לבנות שם ולבטל זכותו. וכיון שיש לו שיעבוד בגוף הקרקע כותבים שטר על שעבוד זה, ואין חזקתו מועילה לו מפני שיטען חבירו 'אחוי שטרך' ורק אחר ג' שנים שאין אדם שומר עוד את שטריו יש לו חזקה. אבל בכשורא דמטללתא ודין כשורי האמור לעיל אין זכותו בגוף הקרקע אלא בכותל, ואם יפול הכותל איבד זכותו. ואין כותבים שטר על זכות זו ולכן מועילה לו חזקתו לאלתר אם חיברה בטינא, ואם לאו, אלא שמתחילה יום. 13. ומה שנאמר בסוכה (מח, א) גמר לאכול לא יתיר את סוכתו, היינו מבעוד היום גדול שמתן תודמו לו סעודה נוספת. אבל סמוך לבין השמשות שרוצה שישב לא יאכל ביום השביעי מותר לו להוריד קורה אחת מן הכותל. והוכיח מכך שנאמר שם שאם אין לו מקום להוריד כליו אם היא סוכה קטנה פחת בה ארבעה. וכשם שיש לו רשות לפסול אותה על ידי שפחת ארבעה כך יש לו רשות להוריד קורה אחת, וכיון שלא הוריד היה על בעל הכותל למחות. ויש לעיין וכי מסתבר שאדם לא ימחה במשך שבעה ימים מפני המצווה ורק בין השמשות שביני השמשות עזרת יתיר דרוף למחות, ואם לא מוחה מוכח מן שפחל. **וכתב** היד רמזה שעד שבעה ימים ולא יותר נחשב ליישבת ארעי, ואולי כוונתו שעל בעל הכותל למחות משום שידוע שאם לא ימחה יוכל המחזיק לטעון שקנה זכות שימוש בכותל. אמנם יש לעיין שבפשטות משמע היד רמזה מפרש הסוגיא במחילה ללא טענה, ואם כוונתו כפי שכתבנו נזכר ללמוד מכאן שישוד הטעם למחילה הוא מפני שיכול המחזיק לטעון מיד. **ועוד יש ליישב** קצת לפי דברי היד רמזה להלן שפירש שבעת ימי החג באו אחר שבכר שבש שלושים יום, ואולי באופן כזה מסתבר שבעת הכותל ימחה מיד ואפילו בזמן הקשר בסוף השבעה ימים שאפשר לבעל הסוכה לסתור סוכתו. 14. וכן כתב המאירי. 15. לפי שני התירוצים צריך לומר שניכר על הסוכה שהיא לשם מצווה ולא לשם צל.

רעות הראשונים לשיטתם לעל

שפיעה גדול

גג שאינו קבוע

קשה על השיטה שחזקה היא מג' שנים

אם חייב מיד בתשלום

ד' אמות לאורך או בנוכה

פשיטא שהמנהג מבריע

הרי אסור לסתור בשמיני עזרת

וכי נגרע כוחו מפני המצווה

מה מוכיחה החזקה

דעת רבינו תם בדין הורדי

אין אדם מחיל פעמיים

ביאורי

שתחילת הסוכה למצווה, נראה שאם לא סתרה בסוף החג כוונתו להשאירה בקביעות ולפיכך דרך למחות על כך¹⁶.

אמר אבי שני בתים בשני צדי רשות הרבים זה עושה מעקה לחצי גוו זה עושה מעשה לחצי גוו זה שלא כנגד זה ומעדיף. הקשו הראשונים¹⁷ שאין משמע שבשני גגות יש היוק ראייה מזה לזה וחייבים לבנות מעקה, ולהלן¹⁸ נאמר שג הסמוך לחצר עושה לו מעקה, אבל בגן גג לאג אין עושים מעקה. **וחילקו התוספות והרשב"א**¹⁹ שלהלן הם גגין הסמוכים וכאן בגגין שרשות הרבים מפרידה ביניהם. **וביאר** שבגגין הסמוכים אין היוק ראייה כיון שמרגיש מיד שחבירו בא ומצטנע²⁰, אבל כאן שהגגין רחוקים זה מזה לא ירגיש אם יבוא חברו. ונמצא ניוזק בהיוק ראייה משום שסבור הוא שחבירו לא יבוא שהרי אין משתמשים בגג אלא לפרקים, ויש לחוש שישתמש ולא יצטנע ויבוא חברו בלא שירגיש ויוזק.

והריי **מיוגש חילק** שכאן מדובר בגגין העשויים לדירה, ולהלן בגגין שאין עשויים לדירה ואין שייך בהם היוק ראייה. **ובעין זה כתב הרשב"א** בתחילה שכאן מדובר בגגין ישירים העשויים לדירה ולהלן בגגין משופעים שאין ראויים לתשמיש²¹. והקשה שכאן וכאן נאמר 'גגין' בסתמא ומנלן לחלק בין סוגי הגגות.

ומעדיף. כתב המאירי שיש שפירשו שהעדפה זו במשהו²². **וכתב בעליות דרבינו יונה** שאף שאפשר עדיין להציץ על ידי עיון כשיתקרב לראש הגג, לא הטריחו רבנן יותר מכך. שתקנה גמורה לזה היא רק אם יבנה האחד מעקה שלם בגגו, וזה אי אפשר לחייבם לפי שכל אחד לחברו עשה אתה בתוך שלך. **ובשיטה מקובצת בשם הראב"ב** **ביאר** שאין לחוש שלמרות העדפה יתאמץ ויעקם ראשו ויראה בחצי גגו של חברו משום שמתירא לעשות כן שמא יפול. **ובשם יש שפירשו כתב המאירי**²³ שמעדיף עד שלא יראו זה את זה כלל, וכפי ריחוק הגגין ואורכן²⁴.

מאי איריא ברשות הרבים אפילו רשות היחיד נמי. **צריכה ביאר** הלשון 'אפילו' ברשות היחיד, שמשמע שברשות היחיד פחות מסתבר לחייב לעשות מעקה למנוע היוק ראייה מגג חברו, מהי הסברא בזה הרי לעניין גג חברו מה לי רשות הרבים באמצע או רשות היחיד. **וביאר בעליות דרבינו יונה**²⁵ שרשות הרבים דרכה רחבה רחבה הרבה, ואין המשתמש בגגו עם על ליבו שבגג שמולו עלה חברו ואינו יודע להצטנע. אבל כשרשות היחיד באמצע, גגו של חברו קרוב לו ואפשר לו לשים לב. ואף על פי כן כתבה הגמרא שחייב לעשות מעקה מפני שכל שאין הגגין סמוכים ממש עדיין יש היוק ראייה ואינו יכול להצטנע, שאין בדעתו של אדם לעיין בגגו של חברו לראות אם עלו שם²⁶.

מהו דתימא נימא ליה אידך שקול אוזינא ועבדיה את כוליה. נחלקו הראשונים מה הטעם סלקא דעתא שהורע כוחו של מי שהקדים ועשה חצי מעקה. ומצינו ארבעה דרכים בזה. א. **התוספות שברשי' כתב** שטוען חברו שלולי הקדימו היה עושה הכל בגגו ולוקח היציאות מחבירו, אבל לעשות לחצאים אין זה כדאי לטרוח ולחזור אחר פועלים בשביל דבר מועט. ב. **התוספות כתבו** שכשעושה אחד את הכל מרוויחים שאין צורך להעדיף²⁷. ג. **רבינו יונה כתב** שבכותל בצד אחד ניצולים יותר מהיוק ראייה, שהרי בחצי כותל אפשר להציץ אפילו שעשה העדפה, וכשיטת רבנו יונה לעיל. וכשלא הקדים האחד אין אנו יכולים לכוף האחד יותר מחבירו, אבל כיון שהאחד התחיל מעצמו סלקא דעתא שמחייבים אותו לגמור²⁸. ד. **הרשב"א כתב** שקדים חד מיניהו' היינו שעשה מעקה לכל אורך הגג, אך לא עשה בגובה ארבע אמות אלא עשה מעקה נמוך כדי שלא יפול הנופל מן הגג²⁹.

16. ועוד שדרך החל לסתור סוכותיהם אחר החג. 17. התוספות הרשב"א ר"י מגאש עליות דרבינו יונה. וכן הקשה הרמב"ן לעיל ב. ב. 18. בעמוד זה. 19. וכן רבינו יונה. 20. ואין להקשות אם כן גם בשתי חצרות סמוכות יצניע עצמו ולמה חייבו להקים כותל, שחצרות עשיות לשימוש כל הזמן, והיאך ישתמש אם יצניע עצמו. אבל גגין עשויים לשימוש רק לפרקים, ויכול להצניע עצמו בזמן שחבירו משתמש. 21. וכן חילק הגמרא יוסף בין גגין העשויים לדירה לשאינם. וביאר שגגין העשויים לדירה היינו במקורן. 22. וכן משמע ברשי' שכתב שמוטק המעקה יותר מחצי הגג כדי שיהיה במקצת כנגד תזימתו של זה. ומתוך כך לא יראה בהדיא לגנו של חברו. ומשמע מרשי' שגם אחר העדפה עדיין יכול לראות שלא בהדיא, ושלא כפירוש השני שצריך שלא יראה כלל. 23. וכן הביאו השיטה מקובצת והרמב"ן לזנו נט. א ד"ה הוא בשם הרב אב בית דין. 24. ומשמע שאפילו אם לא יעשה מעקה שלם יש אופן שהעדפה גדולה מונעת ההיוק לגמרי. ומדובר רבנו יונה משמע שאין תקנה לדבר אלא במעקה שלם כמבואר. ויש לעיין אם נחלקו הראשונים במציאות אם אפשר לחציץ בהעדפה גדולה. ואולי יש לומר שלכולי עלמא עדיין אפשר להציץ בעיון מרובה, אך נחלקו אם תיקנו לעשות העדפה גדולה כדי למנוע מהיוק בעיון קל. רבינו יונה סבר שכיון שאי אפשר לתקן לגמרי לא תיקנו אלא שלא יוכל להציץ בלא עיון כלל הדי לזה בהעדפה משהו. והדיש שפירשו סבור שתקנה העדפה גדולה כדי שלא יוכל להציץ בעיון קל. ולפי זה יש לעיין לשיטת הדיש שפירשו מהו השיעור המרוקן של העדפה, כיון שככל שיעדיף יותר יש יותר קושי בהצעה. 25. וכן כתב הריטב"א. 26. אבל בגגין סמוכין ממש, אפילו בלי עיון מרגיש הוא שחברו עלה לגג ואין בהם היוק ראייה פחות מרובה, אך נחלקו א ליעל לדעת התוספות הרשב"א ורבינו יונה. 27. **וכתב החזון איש נפקותא במחלוקת זו**, שלכולי עלמא אם האחד תובע לפני הבניין שיבנו הכל בצד אחד, אצלו או אצל חברו הדי הרין עמו וכופין את השני לשלם לו או לבנות הכל וקבל הצאתו. אך אם טוען חברו שיבנו כל אחד מחצה, ואת העורך יבנה הכל מעצמו, בזה לפי תוספות שומעים על כיון שכל הטעם לבנות הכל בצד אחד הוא פועלת העורך. אבל לפי רשי' וכל שכנגדו לתבוע עדיין שאחד מהם יבנה הכל מחמת שאינו יכול למצוא פועלים לדבר מוטק שלם. **וכתב עוד החזון איש** מה שיכול לתבוע יבנה הכל בצד אחד היינו כשמוכן שאלצו יבנו הכל. אך אם אחד מהם טוען שאין רצונו לבנות חצי, אבל אינו מוכן לבנות הכל אלא ארצה שיעשו גורל מי יבנה. אין שומעים לו ויכול לומר לו חברו או כל אחד מאתנו יבנה חציה או אתה הבנה כולה. ולפי החזון איש בין לרשי' ובין לתוספות יראת שלפני הבנייה יכול האחד לכוף שיבנו כותל אחד בלבד אצלו או אצל חברו וכמבואר. אבל בחודשי הגרינ' **פרובוצין כתב** שרשי' סבר שלכתחילה אין לאחד מהם זכות לתבוע שיבנו כותל אחד. והדקדק מכך שכתב רשי' ויאחר כך תבע את חברו לעשות בשלו. מהו דתימא הואיל והתחיל לעשות יגמור המעקה' משמע שכל נידון הגמרא הוא רק להיפטר מטעם התובע ע"ש ותובע לבנות עכשיו חצי בשלו, ועל זה עונה הנתבע שלא

מסכת בנא בתרא ו, ב

הדף

לה

וסלקא דעתא שמחייבין אותו להגביהו וחבירו ישלם הרצאותיו מפני שהוכיח שאינו חושש לכובד הגג³⁰.

אי לתנפס עליו כנגב במסיפס בעלמא סני אי לגדיים וטלאים בכדי שלא יודקך כבת ראש סני. לעולם לתנפס עליו כנגב. יש לעיין מהו המחייבו לעשות כותל כדי שלא יעבור לחצר חבירו. וכי על אדם לעשות כותל לשמור עצמו שלא יגנוב. **וכתב באבן האזל**³¹ שהוא כעין מויק, שמחמת שחבירו חושש שהוא יגנוב אינו יכול לשים שם חפציו, ועל המויק להרחיק את עצמו. אך בשיעורי הגר"ש רוזובסקי³² כתב שאין צריך לזה אלא יש לומר שחכמים עשו תקנות שכנים, ומתקנת שכנים חייבו לעשות מחיצה. וטעם התקנה כדי שחבירו יוכל לשבת במנוחה ולא יצטרך לחשוש שמא הוא יגנוב.

צריך ביאר מה השתנה בין בסלקא דעתא שכתבה הגמרא שלנתפס עליו כנגב 'במסיפס בעלמא סני' למסקנא. **וביאר הנחלת משה** שבתחילה התייחסה הגמרא לנתפס כנגב באופן שיטען שאינו יודע הגבול בין החצרות וחשב שחצר חברו היא בשטחו. ולזה מועיל מסיפס נמוך להבדיל הגבולות. ונתפס עליו כנגב האמור במסקנא הוא באופן שטוען שיועד הגבול אלא שנכנס לחבירו לקחת חפץ שנפל לו שם וכפי שיתבאר בסמוך.

במסיפס מצי משתמיש ליה אמר קממיוצי קממיוצינא. במחיצת עשרה לא מצי משתמיש ליה. **ארבעה דרכים** נאמרו בראשונים לבאר האיק מצי מישתמיט. א. הנמוקי יוסף פירש שמחיצת מסיפס היינו פחותה מעשרה טפחים, ויכול לטעון בעוד שהייתי פושט את עצמי³³ נפל כלי זה מידי לחצר חברי ונכנסתי שם להחזירו. אבל כשיש מחיצה עשרה אי אפשר אלא אם כן הוא הפיל את הכלי מרצון. והלשון אימצורי משמשת כמו אימוורי היינו פישוט עצמות כפי שנאמר³⁴ 'ויזורר הנער'. ב. ר"י קרקווא פירש שהוא לשון מיצר שטוען שמבקר את מצרו שאין בו ריעוע. ג. רבינו גרשום פירש שיטען שסבר שהמסיפס פחות מעשרה טפחים אינו לשם מחיצה ולפיכך עברתי ולא משום גניבה. ד. רש"י פירש שיכול להשתמש ולומר חפץ מידי נפל על גגך ונכנסתי אצלך ליטול. **וכתב החתם סופר** שצריך לומר שרשי³⁵ לא גרס 'מיצר קממיוצינא' שהרי נפילת כלי מן היד שייכת גם בלא שהיה פושט את עצמו³⁶.

מיתיבי אם היה חצרו למעלה מנגו של חברו אין נוקקין לו. **מאי לאו אין נוקקין לו כלל.** לא, אין נוקקין לארבע אמות אבל נוקקין למחיצת עשרה. קושיית הגמרא שדין בעל החצר שווה לדין בעלי הגגין בנדון של בין גג לגג, שבשניהם אין חשש של היוק ראייה. וכשם שבדין בין גג לגג אמר רב נחמן שמכל מקום צריך מחיצה עשרה שלא יהא נתפס כנגב, כן על בעל החצר להשתתף במחיצה כדי שלא יהא נתפס כנגב במעבר בין החצר לגג, ובמשנה נאמר שאין נוקקין לו כלל. **וביאר רבנו יונה** שאף שהחצר גבוהה מן הגג, אין הגובה משמש במקום המחיצה מפני שמשמע שאפילו בחצר גבוהה טפח או טפחיים דיבר התנא, ומחיצה צריכה עשרה טפחים. **והירצה הגמרא** שאין הכי נמי בעל החצר עושה מחיצה עשרה ואין נוקקין לו היינו לכותל ארבע אמות.

הקשה רבינו יונה שאין נוקקין לו' נסוב על בעל החצר, אבל בעל הגג בודאי חייב בכותל גמור של ארבע אמות מחמת היוק ראייה שיש מגג לחצר, ואם כן יש לומר שממילא אין נוקקין עוד כלל לבעל החצר שיעשה מחיצה עשרה טפחים כיון שכבר יש כאן כותל ארבע אמות המועיל גם לעניין נתפס כנגב, ולמה נאמר במסקנת הגמרא שנוקקין למחיצה עשרה³⁷. **ותירץ** שבעל החצר יהא חייב להשתתף בכותל הארבע אמות בשיעור מחיצה עשרה, וזו כוונת הגמרא 'אבל נוקקין למחיצת עשרה'.

ניחא לי לטרוח בבנין חצי כותל. אבל מלכתחילה אין לו זכות לתבוע שאחד מהם יעשה הכל. ולפי זה שיטת רשי' היא שהראשון שבא לתבוע אינו יכול לתבוע אלא שיבנו כל אחד חצי, ואינו יכול לתבוע שאחד מהם יבנה הכל. אך אם ירצה הנתבע יכול לטעון לתובע הראשון בנה אתה הכל בשלך ואני אשלם או אני אבנה בחלקי ואתה תשלם. וביאר הגרינ' שרשי' ותוספות נחלקו ביסוד דין מעקה בחצי גג. שרשי' סבר שדין חצי גג אינו משום פשרה. אלא שכיון ששניהם מויקים זה לזה שניהם חייבים במשותף בכותל שלם, וכל אחד חייב בחצי. ולפיכך אין האחד יכול לתבוע שיעשו כותל שלם. אמנם כאשר האחד תובע מחבירו לבנות חצי, יכול חברו להפטר על ידי שיטען שאינו רוצה לטרוח עיבור חצי לבנות הכל אצלו, או שהתובע יבנה הכל אצלו. אבל התוספות סבור שמעיקר הדין כל אחד חייב בכותל שלם, אלא שכיון שאין צורך לשני כתלים עשו פשרה שכל אחד יעשה חצי, ולכן אם האחד רוצה לבנות הכל אצלו, זכותו לתבוע את חברו ולכופו על כותל שלם אצלו או אצלך. **וכתב בהגהות פורת יוסף** שהירף לא הביא כלל האוקימתא של 'קדים חד מיניהו' ומשמע שלעולם בונים חציו מכאן וחציו מכאן, ואין אחד יכול לכוף שיבנו כותל שלם. **וכתב שתימה** על הפוסקים שלא הביאו שיטת התוספות. ובחודשי הגרינ' כתב שכנראה הירף והרמב"ם היה פשוט להם כשיטת רשי' שאין זכות מלכתחילה להכריח לבנות כותל שלם. 28. וחבירו ישלם חצי ההוצאה. 29. אבל לעניין היוק ראייה צריכים גובה ארבע אמות. 30. אמנם, לכאורה אין שווה כובד כותל נמוך לכותל בגובה ארבע אמות, ואולי שם כיון סיים הרשב"א יוכל זה איננו שוה: **וברביט"א הביא** ששמע מפי הרשב"א שמדובר שהקדים מעשה על גג מעקה בגובה שתי אמות והיינו חציו מארבע אמות. ועשה כן לשם מניעת היוק ראייה, ולא כפי שכחוב ברביט"א שלפנינו שעשה מעקה נמוך למניעת נפילה. ולפי זה ביאר הריטב"א שהסלקא דעתא שיוכל חברו לומר שאם הכופני שאעשה אני חצי וג ואתה תוסף לחצי גג שיהיה לגובה ארבע אמות, נמצא החצי הנשאר שעשית שלא לצורך, והוצאתך לבטלה. וכן הכבדת על חצי כותלך שלא לצורך, ומתבטא שתשלם כל גגך לארבע אמות אותן תלך כל הוצאת חצי גגך. נמצא שהשני נהנה, וגם הראשון נהנה בכך שלא יפסיד הוצאות חצי כותל, ובאופן זה כופין על מידת סדום. והקא משמע על שאין כופין עליו מפני שיש לו חסרון אם יבנה הכל אצלו שכל כובד המעקה יהיה על כותלו, מה שאין כן אם ישלם רק חצי הכותל. אמנם לפי הרשב"א שלפנינו לא שייכת סברה זו כיון שאין חצי הכותל שלא לצורך כיון שהוא משמש למניעת נפילה. 31. כשנים ב. טו. 32. אות קנו. 33. היינו שהיה מתחת גופו. 34. מלכים ב. לה. 35. בפרשטות נראה שגם רבינו ישעיהו לא גרס כן, שגם פירשו אינו תלוי בפיטוח הגוף. וכן משמע מלפנינו שכתב פירשו על דיבור המתחיל, 'במסיפס יכול לאישתמוטי' ולא הביא שיש המשך לגמרא זו. 36. **ורשי' בעבודה זרה (ב, ע)**, פירש שטוען שהושיט את ידו כדי למרוד מדת הבניין. ושם גרס רשי' ממיצורי קממיוצינא משום ששם הנירון הוא לגבי טומאה וטהרה ולעניין זה די בהושתת יד. 37. וכן תמוה מה מקשים על

ובי חודשים אותו בנינה

ביאר סלקא דעתא ומסקנא

ממיוצי קממיוצינא

החצר גבוהה טפח

הרי כבר יש שם כותל ארבע אמות

בגגין סמוכין אין היוק ראייה

מדובר בגג עשוי לדירה

אם אפשר לראות אחר השתעף

אפילו

הסברה שהורע כוח המקדים

לו

החצר גבוהה מן הגג יותר מארבע אמות

הר"י מגאש תירץ³⁸ שבמשנה כלל אין צורך בכותל ארבע אמות משום שהחצר גבוהה מן הגג יותר מארבע אמות ואין בעל הגג רואה כלום בחצר³⁹. והקשתה הגמרא שמכול מקום לפי רב נחמן למה לא יעשה בעל החצר מחיצה עשרה כדי שלא יהא נתפס כגנב, שללא מחיצה יוכל לטעון שפשט עצמותיו⁴⁰ ונפל לגגו של חבירו⁴¹, וכשם שחשש רב נחמן לזה בין שני גגין. ותירצה הגמרא שאין נוקקין היינו לארבע אמות, אבל באמת נוקקין לבעל חצר שיעשה מחיצה עשרה.

שתי הצרות זו למעלה מזו אמר רב הונא תחתון בונה מכנגדו ועולה, ועליון בונה מכנגדו ועולה. ורב הסדא אמר עליון מסייע מלמטה ובונה. התוספות הבינו שנחלקו לגבי העליון, אבל התחתון פשוט שמסייע בכל גובה הכותל⁴². והקשו מדוע הרי כשיגיע הכותל לגובה ארבע אמות בצירוף הפרש הגובה, שוב אין התחתון יכול להזיק לעליון בהיזק ראייה ודי לו בכך. והעליון יצטרך להמשיך לבדו את הכותל עד לגובה ארבע אמות מקרקעית החצר העליונה. ותירצו התוספות בשני אופנים. **א. רבינו תם תירץ** שמדובר שחצר התחתון משופעת, ורק ליד חצר חבירו היא נמוכה, אבל בצד אחר גובהה שווה לגובה חצר חבירו והוא מזיקו בראיה. **ב. רי"ז**⁴³ **תירץ**⁴⁴ שהעלוי עומד בשפת חצרו מזיקו התחתון בראיה, ולזה אין הפרש הגובה מועיל כלום, וחיוב להשתנות בכל גובה הכותל⁴⁵.

נמצא ששני התירוצים נחלקו להלכה, שלפי תירוץ רבינו נחם באופן שהחצר התחתונה כולה נמוכה מן העליונה, הפרש הגובה משמש כמניעת היזק ראייה מן התחתון לעליון, ולו יהא שהפרש הגובה מגיע לארבע אמות אין התחתון חייב כלום. ולפי ר"י התחתון חייב נמצא מכותל של ארבע אמות בכל אופן מפני שמוזק באופן שחבירו עומד.

והריטב"א כתב שאין הכי נמי התחתון אינו מסייע אלא בשיעור שתסתלק ראייתו באמה או אמתיים⁴⁶. וזהו שאמר רב הונא 'תחתון בונה מכנגדו ועולה, ועליון בונה מכנגדו' וכונתו שהוא מסייע ומשלם על מה שבנה התחתן עד כאן. ואחר כך הוסיף רב הונא 'ועולה' שמכאן ואילך בונה העליון לבדו עד שישלמו הארבע אמות⁴⁷.

כתב הריטב"א שאילו היתה החצר צרה וגובה העליון יותר מארבע אמות לא היה על התחתון לסייע כלל. וצריך להעמיד שמדובר בפחות מגובה ארבע אמות, או בחצר רחבה שיכול התחתון לראות את העליון אם העליון יעמוד, ולפיכך התחתון מסייע⁴⁸. **נמצא** שהריטב"א הוא **שיטה אמצעית בין רבינו תם לר"י**, שלפי רבינו תם הפרש גובה ארבע אמות מועיל. לפי הריטב"א מועיל בחצר צרה ואינו מועיל בחצר רחבה. ולפי הר"י אינו מועיל כלל.

הקשה היד רמה על שיטת הר"י והריטב"א שחוששים שיעמוד העליון ושייך היזק של התחתון אפילו ביותר מהפרש גובה ארבע אמות, שבסמוך מביאה בגמרא ברייתא לסייע לרב חסדא ונאמר בסיפא של הברייתא, 'זאם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו ולפי זקק לוי' דהיינו שמחצר לגג אין היזק, ומהגג לחצר אינו מזיק מפני שהגג נמוך. ואינו הר"י והריטב"א קשה למה לא יבנה בעל הגג כותל שהרי הוא מזיק את בעל החצר מלמטה באם העליון יעמוד.

רב נחמן הרי יש לחלק שבמשנה אין נוקקין כלל מפני שבין כך יש כאן כותל כמבואר, אבל במקום שני גגין היזן עם רב נחמן שלעיהם לעשות מחיצה עשרה. ³⁸ כן הביא רבינו יונה בשם יש מפרשים ובשיטה מקובצת כתב באריכות תירוץ זה בשם הר"י מגאש וסיים, עליות ה"ר יונה ז"ל. ובר"י מגאש לפנינו אינו. וכן כתב הריטב"א. ³⁹ ומחצר לגג אין כלל היזק ראייה שהגג אין בו דירה כמבואר בגמרא. ולפי תירוץ זה במקום שיש הפרש גובה של ארבע אמות שוב אין היזק ראייה. אמנם ראה להלן שנחלקו בזה הראשונים, ולפי ר"י שהובא בתוספות אין הפרש גובה מועיל להיזק ראייה משום שאם העליון יעמוד בשפת חצירו יזיקו התחתון בראיה, ורק כותל מועיל לזה. **והריטב"א עצמו כתב** שם להלן שאם החצרות רחבות יש לחוש אפילו בהפרש גובה של ארבע אמות שיראהו התחתון אם יעמוד העליון, ולפי זה צריך לחמו שכונת הריטב"א שתירץ כאן כר"י מגאש שמדובר בגג צר שאף אם יעמוד העליון בחצירו לא יראהו התחתון. ואולי יש לומר שחתם גגין צרים הם לענין זה ורק בחצר רחבה מאד יש לחשו. ⁴⁰ דהיינו ממצוירי קמציצרא. וראה לעיל בהרחבה. ⁴¹ ראה לעיל שרבינו יונה כתב שאין חשש לנתפס כגנב במקום שהחצר גבוהה יותר מעשרה שפחים, ולכן כתב שהחצר גבוהה פחות מכן. והר"י מגאש חידש שגם גבוהה הרבה של שייך שיעבור בטעות מחבא להתם, מכל מקום יש לחוש שיטען לנפילה. ⁴² וכן משמע מרש"י דהא זה בונה מכנגדו ועולה שכתב 'והתחתון בונה משלו מלמטה עד שמוגיע לגובה החצר' וכן של חבירו ודאך כך מתחיל זה **לסייעו** ונותן חלקו מכנגדו ומעלה'. משמע שאין העליון בונה לבדו, אלא 'מסייעו'. וכתב הפלפולא חריפאת (אות ז') שמקורו של רש"י מהברייתא להלן כוותיה דב חסדא שכתבה 'מסייעי מלמטה ובונה'. ⁴³ וכן כתב רבינו יונה. ⁴⁴ וכן כתב הרא"ש סימן ז'. וכתב שלפי זה אפילו שהתחתון נמוך מן העליון הרבה צריך לסייעו עד למעלה. ⁴⁵ וכפי שנאמר לעיל בגמרא 'כי קאימנא חזו לי'. וכתב רבינו יונה שאף שלעיל מביאה הגמרא סברה זו כטענה למה אין היזק רשות הרבים חשוב כל כך משום שרק בעמידה הוא ניזוק ולא בישיבה, אין זה מפני שהיזק בעמידה אינו היזק, אלא כונת הגמרא שמפני טענה זו היזק הראייה של חבירו בגג השני מרובה מהיזק רשות הרבים. אבל מכל מקום היזק ראייה בעמידה בלבד חשוב היזק. ⁴⁶ והטעם שלא נאמר שיעור במפורש עד כמה יסייע התחתון משום שאין לזה שיעור קבוע והכל לפי רוחב החצרות. שהחשש שיראהו אם יעמוד תלוי ברוחב החצר, שבהוצר צרה אין לחוש כלל, וככל שהחצר רחבה יותר יש לחוש יותר שיהיה בקצה חצרו ויראהו מרחוק את העליון עומד. ⁴⁷ ולא כמשמעות הפשוטה וכפי שהבינו התוספות שהתחתון בונה מלמטה ועולה עד למעלה והעליון מצטרף לבניהה מכנגדו. ⁴⁸ רבינו יונה כתב סברא כענין הריטב"א שאם חצירו של עליון גבוה הרבה וחצירו של תחתון אינה רחבה כל כך שיוכל לעמוד בצידה ולהביט מרחוק, אפשר שדי במחיצה מועטת בחצר העליון לסלק היזק ראייה של תחתון. אמנם הריטב"א כתב שאין צורך במחיצה כלל. **ורבינו יונה כתב** שאף על פי כן בונה למעלה כותל יתיר, 'עד שיראו בני אדם שאינו מזיק בראייתו'. ובפשוטת לשונו משמע שהתחתון משתתף בכותל רגיל בחצר העליון. ויש לעיין מדוע, הרי לסלק היזק די במחיצה מועטת כמבואר. ואולי יש ליישב בשני אופנים. א. כונת רבינו יונה שישתתף במחיצה מועטת בלבד, ונתן שיעור מחיצה זו עד שיראו בני אדם שאינו מזיק. אמנם קשה שהעליון צריך לבנות שם כותל גבוה מחמת עצמו, והיה על רבינו יונה לפרש שהחצר משתתף רק לפי חלקו במחיצה מועטת. ב. על התחתון להשתתף בכותל רגיל מפני שבעיני בני אדם נראה שהתחתון יכול לראות לעליון אפילו שבאמת אינו רואהו מפני שהחצר צרה. ולפיכך העליון ניזוק כיון שטועה וחושש שיראהו התחתון ומשום כך התחתון משתתף בכותל גמור. ⁴⁹ נראה שהיד רמה לא רצה להעמיד שגם התחתון מוזק העליון

ביאורי

מסכת נבא בתרא ו, ב

הדף

ומכך הוכיח היד רמה שאין זה חשוב נזק מה שהתחתון רואה את העליון בעמידה, משום שהעליון יכול להצטנע להתרחק משפת חצירו ולהשתמש במיושב. ורק העליון מזיק את התחתון שאינו יכול להצטנע מפני העליון.

ולפי זה כתב היד רמה שמדובר שהחצר העליונה גבוהה בארבע אמות מן התחתונה⁴⁹ שהתחתון כלל אינו מזיק לעליון, ואין על התחתון שום חיוב מצד היזק ראייה. **וכן כתב רבינו גרשום** שהעליון בונה בחלקו לבד.

וכתב היד רמה שלו היה מדובר בקרקע רגילה כגון סלע וכיוצא בו שאפשר לבנות עליו לכולי עלמא העליון לבד בונה בתוך חצירו כותל ארבע אמות למנוע היזק ראייה מן התחתון שעל המזיק להרחיק את עצמו. **והנידון שחלקו בו רב הונא ורב חסדא** הוא בעפר כזה שאי אפשר לבנות עליו כותל בר קיימא. וכל כותל שיבנו בו נופל. וכדי לבנות כותל קיים צריך להעמיק יסודותיו מכנגד קרקעו של התחתון.

רב הונא סבר שיכול העליון לומר הריני בונה רק משפת חצרי ולמעלה, ואם יפול אבנהו שוב ושוב ואין העליון חייב לבנות כותל בחצירו של התחתון להנאתו של תחתון⁵⁰, ואם רוצה התחתון שיהא כותל בריא עליו לבנות לבדו כנגד חצירו, ומכאן ואילך יבנה העליון לבדו. **ורב חסדא סבר** שעל העליון מוטל לבנות כותל בר קיימא, ולפיכך חיוב בניית הכותל התחתון שייך גם על העליון⁵¹. ולולי שהיתה להתחתון הנאה נוספת מכותל זה, שעל ידו אין נופלים לחצרו אבנים ועפר מהקרקע שבגובה בין החצרות, לא היה על התחתון להשתתף כלל בכותל זה אלא העליון היה חייב בו לבדו כחלק מבניין הכותל למניעת היזק הראייה⁵². אלא שכיון ששניהם נהנים מכותל זה כמבואר, שניהם שותפים בשווה בכותל שכנגד התחתון⁵³.

הריטב"א לשיטתו שהעמיד שהתחתון מזיק לעליון בראייה מפני שמדובר שהפרש הגובה פחות מארבע אמות ביאר טעמי המחלוקת שרב הונא סבר שכיון שהתוספת בין התחתון לעליון נגרמה מחמת שפלות התחתון מוטל עליו לעשות הכותל שם. ורב חסדא סבר שאמר לו התחתון, סוף סוף עיקר היזקנו זה לזה הוא כנגד חצרך ושם עיקר חיוב סילוק ההיזק לעשות כותל, ואתה גורם שם כמוני נמצא שעיקר החיוב מוטל עלינו בשווה. וכיון שאי אפשר לעשות למעלה בלא יסוד מלמטה⁵⁴ גם אתה צריך יסוד זה ועלך להשתתף בו. **וביאר רבינו יונה** בשני אופנים למה רב הונא חלק על סברא זו. א. מפני שהתחתון לבדו יכול להשתמש בכותל זה ולא העליון, לפיכך אין העליון משתתף בו⁵⁵. ב. העליון טוען שנבנה כותל חלש למעלה של הוצא ודפנא, ולזה אין צורך בכותל למטה אלא בחלקו של תחתון נביא עפר שיגיע לשפת חצר העליון ונבנה עליו בהוצא ודפנא. ואף שבמקום שנהגו בגויל וגזית אין עושים בהוצא ודפנה, לא נאמר דין זה אלא במקום ששניהם יכולים להשתמש בכותל.

כתב הריטב"א⁵⁶ שגם רב הונא מודה שלענין מקום הכותל שניהם שווים לגמרי, וחצי הוא ממקומו של תחתון וחצי מקציעיין מצולע הקרקע של חצר העליונה⁵⁷. ולא הוצרך רב הונא כלל להזכיר דבר זה כי פשוט הוא.

אמר ליה אנא שפיר קא דאירנא. דדקדק **הגר"ז פרצוביץ**⁵⁸ שדווקא כשיכול לטעון 'אנא שפיר קא דאירנא' אין כופה התחתון על העליון לסתור ולבנות. אבל אם

ובאופן שהעליונה גבוהה פחות מארבע אמות, והתחתון משתתף עם העליון לפי היזקו עד חלק מגובה כותל העליון כפי שהעמיד הריטב"א, משום שמשמע לו הלשון שלכולי עלמא אין התחתון משתתף אלא בכותל שלמטה בלבד. ⁵⁰ ראה להלן בסמוך שביאר היד רמה בהרחבה שיש לתחתון הנאה נוספת מכותל זה ולכך ההנאה שהכותל העליון בר קיימא. ויש לעיין למה הוצרך היד רמה להוסיף בשיטת רב הונא שהעליון אינו צריך לבנות למטה מפני שכותל זה הנאה הוא לתחתון. ולכאורה רב הונא סבר שאפילו אין כל הנאה נוספת לתחתון מן הכותל מכל מקום אין העליון חייב ויכול לבנות רק למעלה שוב ושוב. ואולי יש לומר שהנאה נוספת זו היא סיבת התביעה של התחתון לבנות כותל למטה, ולכן מוכן להשתתף בו. שלו לא היה לו מהכותל שלמטה אלא הקיום של הכותל העליון, לא היה אכפת לתחתון שיבנה העליון כותלו שוב ושוב ובכך יוסר מן התחתון היזק הראיה. ויש לעיין. והריטב"א הביא שיטת הדי רמה וכתב בפשטות שלפי רב הונא אין העליון מחויב אלא מה שאפשר לו בחצרו. ואם רוצה התחתון שיהא כותל חזק שיעשה הוא לבדו את הכותל התחתון. ⁵¹ כן כתב היד רמה שהתחתון העליון יבנו הכותל התחתון בשותפות. אמנם הריטב"א הביא את שיטת יד רמה וכתב שלפי רב חסדא העליון בונה לבדו מהדיוטר ועד למעלה. ויסוד החילוק בין שיטת הדי רמה שלפנינו לבין שיטה זו כפי שהובאה בריטב"א, שהריטב"א לא כתב כלל את הסברה שהתחתון נהנה מהכותל הראשון, וכן מצמו של כותל זה אינו אלא להחזיק את הכותל העליון. ונראה שהיד רמה לא רצה לפרש כן משום שמענין הלשון 'ירב חסדא אמר עליון מסייע מלמטה ובונה' ומסייעי' היינו בשותפות. ובריטב"א דחה שיטת הדי רמה משום שהלכתא כרב חסדא ולפי הדי רמה יוצא שהעליון יצטרך להשתתף בכותל שלמטה מפני שהעפר אינו מחזיק את הכותל ואין זו דעת רבותי אלא על העליון לעשות מעקה על חצירו כפי שסיבול כוח חצירו ולא יותר. ⁵² הרשב"א לעיל ב, א ביאר מחלוקת רב הונא ורב חסדא כענין ביאור הדי רמה כאן. אך לא ביאר מדוע לפי רב חסדא התחתון גם משתתף בכותל שלמטה ולא העליון לבדו. והוסיף הרשב"א שם שהלכה כרב חסדא וכן עיקר מפני שיכול לומר התחתון לעליון איני רוצה שתבנה בהוצא ודפנא בתוך שלך משום שאיני רוצה להיות עמך בכל שעה בדינא ודיינא. ואולי יש לומר שמטעם זה משתתף גם התחתון בכותל שלמטה מפני שהעליון היה יכול להיפטר על ידי הוצא ודפנא, וחיוב לבנות למטה רק מפני טובת התחתון שלא יצטרך לדינא ודיינא, לפיכך על התחתון להשתתף. ⁵³ והקשה הדי רמה למה לא יפטר התחתון מדין זה ונהנה הוא לא חסר, שהעליון בין כך מחויב בכותל זה למנוע היזק ראייתו והתחתון נהנה ממילא. **וביאר** שזה ונהנה **וזה חסר** הוא, שעמוק קרקע התחתון גרם לעליון תוספת בניין זה. וכענין מה שנאמר בבבא קמא, כ, ב לענין המקף את חבירו משלוש רוחותיו, שכיון שאת גרמתו לא יקיפה יתירה'; נחשב לזה חסר. ⁵⁴ כיא רבינו יונה שכיון שרוצה העליון לבנות הכותל על חצי מקום התחתון ממילא לא אפשר לכותל העליון בלא תחתון, שאם לא יבנו כותל למטה אלא יביאו שם עפר שיגיע עד שפת העליון לא יתקיים שם בניין אבנים שצריך יסוד. ⁵⁵ בהערות לרבינו יונה (הערה 321) הקשה מה בכך שאין העליון משתתף בכותל סוף סוף והיהו חייב לבנות כותל למעלה כדי לסלק היזק ואי אפשר לעליון בלא תחתון ומה פוטר אותו מחיובו זה. והשאר בצררך עיון. ⁵⁶ וכן רבתי יונה ופשיטות. ⁵⁷ שאי אפשר באופן אחר. שאם נעשה חלק במקומו של תחתון, נמצא שגם חצי הכותל העליון שמוטל על שניהם כולו יהיה על חצר התחתון שלא כדיון. וכן אי אפשר שיעשה חצוי התחתון של הכותל בשיעור חצי עוביו של כותל העליון, והעליון יוסיף על מקום חצירו חצי נוסף מקרקעית חצירו ולמעלה, שבדאי כותל כעין זה שכבד מלמעלה וקל מלמטה לא יעמוד כלל. ⁵⁸ אות קמה.

התחתון אינו מסייע בכותל העליון

עפר החצר העליונה אינו מחזיק כותל

ביאור המחלוקת לפי הדי רמה

במה נחלקו רב הונא ורב חסדא

התחתון מסייע עד מקום שמוזק

שיטת הריטב"א

קשיית הדי רמה על ר"י

מי נותן המקום

אם העליון אינו נר שפיר

ביאורי

מסכת בבא בתרא ז, א

הדף

זו

העליון עצמו אינו דר שפיר בעלייה יכול התחתון לכופו לסתור ולבנות אפילו אם העליון מסרב וטוען שנוח לו בהשאתר הבניין כמות שהוא. וביאר הטעם שיכול לכופו באופן זה הוא מהלכות שותפים שיש להם זכות לכפות זה את זה להשתתף בהוצאות המשותפת לשניהם.

ז, א

שוף אכריסך ועול ושוף ארכיך ופוקי. מצינו שלושה ביאורים בזה. א. רש"י פירש שחה קומתך עד כריסך. ב. התוספות בשם ר"י כתבו שמתחכך בארץ, ושוף מלשון שפשוף בארץ. ג. רבינו גרשום כתב 'חפור בארץ וכפוף בטנך וצא והכנס'.

והני מילי דלא מטו כשורי למטה מעשרה אבל מטו כשורי למטה מעשרה מצי אמר ליה למטה מעשרה רשותא דידי הוא ולא משעבד לך. צריך ביאור מדוע האויר שלמטה מעשרה הויר רשות התחתון יותר מן האויר שמעל עשרה. והבין הקובץ שיעוריים² שיטוד החילוק מפני שבפחות מעשרה אין בו שיעור דירה. והקשה מה בכך הרי כל אויר גובה הדירה התחתונה שייך לתחתון, והריאה, שכשבונים כתב הרא"ש שבונים בכתחילה בגובה עשרים. ואם כן למה מיד כשירדו קורות העליון לתוך העשרים לא יאמר התחתון 'למטה מעשרים רשותא דידי הוא ולא משעבד לך'. אמנם כבר כתב רבינו יונה שמעל עשרה אין טענה לתחתון משום שבית משתעבד לעלייה כל זמן שיש שם שיעור דירה. וביאר הנחלת משה³ שעל דעת כן קנה את העלייה שיהא הבית משועבד לה ואפילו אם העלייה תכנס לתוך אויר הבית לא יוכל בעל הבית להרוס את הבית. וכל זה כשיש לתחתון 'בית' אזי הבית משועבד כאמור, אבל במטו כשורי למטה מעשרה בטל שם בית מן התחתון, ושעבוד התחתון לעליון אינו עד כדי כך שישאיר ללא בית.

באילת השחר הקשה מכל מקום הרי ודאי אומדנא דמוכח היא שאין דעתו של אדם לגור שלא כדדירי אינשי, ולהלן בגמרא מבואר לענין התנו ביניהם שכדירי אינשי היינו באופן שאפשר להיכנס ולצאת מן הבית עם חבילת קנים ארוכים, ושיעור זה הוא יותר גבוה מעשרה טפחים. ואם כן מסתבר שעל דעת כן חלקו ביניהם שאם לא יגורו כדדירי אינשי יסתרו ויבנו, ולמה אינו יכול לכופו אלא בפחות מעשרה טפחים. ותירץ שבימיהם היה מצוי שהכתלים נטבעים קצת ועל כורחנו יש לומר שדעתם שאפילו נטבע קצת עדיין לא יסתרו שהרי לא מסתבר שבאופן הרגיל יצטרכו לסתור ביתם זמן קצר אחר בנייתו. וכיון שהיו בונים לפעמים גבוהה המדיק של כדדירי אינשי מוכח שדעתם שגם אם ישקעו הכתלים כרגיל ויהיה שם פחות מכדדירי אינשי עדיין לא יסתרו. ורק בשיעור פחות מעשרה טפחים שאין בו דין בית כלל אז כופהו לסתור.

כמה מתכופ

כל זמן שנקרא 'בית' הוא משעבד לעלייה

וכי דעתו של אדם לגור שלא כדדירי אינשי בני אדם

על מי מוטל לסתור ולבנות

את כל הכותל שלמטה, וכן בונה התחתון תקרה לעצמו ובונה בה גם מעזיבה דהיינו חיזוקי תקרה. והעליון בונה העלייה. וכתב החזון איש שכדברי הרשב"א התכון גם הרמב"ן.

והני מילי דלא אתנו גבי הדדי. אבל אתנו גבי הדדי סתרי וכו'. וכי אתנו ההדדי עד כמה. רש"י פירש שהתנו בשעת חלוקה שאם תשפל עלייה יסתרו הבית ויבנוהו. והקשו הראשונים⁸ פשיטא ומה חידוש יש בדין זה. ותירצו שהגמרא הביאה את הדין מחמת המשך העניין וכי אתנו ההדדי עד כמה' שהוא דין מחודש שאף שהתנו במפורש שיתתרו מכל מקום לא מסתבר שבשפלה העלייה כל שהוא יסתרו הכל, ובוהה הסתפקה הגמרא מהו השיעור שיסתרו אם התנו.

אבל הרמב"ן בשם יש מפרשים כתב שהתנאי היה שאמרו זה לזה, 'טול אתה עלייה ואני בית שגובהו כך וכך', וחידוש הוא שחייבים לסתור אף שלא התנו במפורש שיסתרו. וכתב הרמב"ן שפירוש זה אינו נכון.

היינו הך. הקשו התוספות והרי במעשה השני התחדש שחדש בישן לא קיימא⁹, וזה לא ידענו מהעובדא הראשונה¹⁰. ותירצו שמילתא דפשיטא היא שכותל אחד חדש בבית עתיק אינו עמיד, ומשום זה לבד לא היה לגמרא להביא מעשה זה.

הא קא משמע לן דאף על גב דלא משתמש אלא תיבנא ובי ציבי בעלמא. רש"י פירש שהוא עצמו אינו דר שם ואף על פי כן יכול לטעון שאינו רוצה לטרוד להוציא העצים והתבן. ומשמע לפי רש"י שאין חבירו יכול לטעון שהוא יביא פועלים שיוציאו ויחזירו את התבן למקומו לאחר הבנייה¹¹. אבל היד רמה גרס בגמרא¹² 'הא קא משמע לן דאף על גב דדייר בה לתיבנא וציבי'. וביאר שהקא משמע לן נטוב על אופן שהוא גר שם בעצמו דיורים כל דהוא בשביל הקס והתבן¹³ ובוה אין חבירו יכול לכופו לטרוד לצאת. אבל אם הוא עצמו אינו דר שם אלא רק מאחסן שם תבנו וקשו, יכול חבירו לכופו ולשכור לו פועלים שיוציאו ויחזירו התבן והקס ובזמן שבינתיים יניחוהו במקום ראוי, שיוכל להשתמש בהם. שכיון שזה נהנה וזה לא חסר כופין על מידת סדום. וכן כתב המאירי בשם הגאונים.

ובין לפי רש"י ובין לפי היד רמה יסוד החידוש בלא משתמש אלא תיבנא ובי ציבי הוא לענין הטירחא שאף שאין לו טירחא כל כך כיון שאין הוא עצמו גר שם לפי רש"י או שאין כאן עיקר דירתו לפי היד רמה מכל מקום יכול לטעון שאינו רוצה אפילו טירחא כל דהו¹⁴. אבל רבינו גרשום ביאר החידוש לעניין הנוק שיש בהאפלה. שמקום שמשמש לציבי ותיבני אינו צריך כל כך לאורה, וסלקא דעתא שיוכל לכופו לפנותם משם כדי שיבנה לו כותל חדש¹⁵.

הקשה היד רמה לפי שיטתו שבמקום שלא דר בעצמו כלל כופין אותו לפנות על ידי פועלים, מדוע הרי יש לומר שאין לכפותו מפני שטוען שונא מתנות יחיה ואינו רוצה מתנת חנים שישכרו עבורו פועלים ויבנו עבורו כותל חדש. וכתב היד רמה שני מעמים לתרץ א. כיון שלא נוסף לבתולו שום דבר חדש כאן שום מתנה. ב. כיון שחלברו יש הנאה מבניין וזו אין זו מתנת חנים. וכתב עוד שכל זה במי שאמוד שיש לו כסף לבנות מחדש וכן הוא ירדע כציית דינא. אבל מי שאינו אמוד לא יכול לכוף חבירו לסתור מפני שחוששים שמא לא יהיה לו לבנות. וכן מי שאינו ציית דינא חוששים שלא יבנה ולא יוכלו לכופו בדין.

הד מטייה אספלידא והד מטייה תריצא. נחלקו הראשונים מהו אספלידא. רש"י כתב טרקלין יפה. הערוך פירש שהוא מערה¹⁶. התוספות בשם ר"י כתבו שהוא

לתרץ שקושיית הגמרא שהיה להביא רק את המעשה השני ולא את הראשון, שגם במעשה הראשון יש חידוש שאין בשני שאם מטו כשורי למטה מעשרה כופהו לסתור ולבנות. והקשה המהרש"א מדוע הסיפו התוספות שבמעשה הראשון יש חידוש מיוחד, והרי אין זה תלוי בקושייתם. שאפילו ללא קושיית התוספות יש להקשות אחר מסקנת הגמרא שבמעשה השני יש חידוש שאפילו אם משתמש רק בתיבני וציבי יכול לטעון שאינו רוצה לטרוד, מכל מקום קשה למה לא הביא המעשה השני לבד, ומה חידוש יש במעשה הראשון. ויצטרכו לתרץ שבמעשה הראשון יש חידוש במטו כשורי למטה מעשרה וכפי שכתבו התוספות. וכיון שיש להקשות לתרץ כן למסקנת הגמרא למה הגניסו התוספות עניין זה תוך כדי קושייתם על ההוה אמינא. וכתב המהרש"א 'יש ליישב'. ועל עצם קושיית המהרש"א שלפי המסקנא יש להקשות שביארו את המעשה השני כתב המהר"ם 'אם כתיב דאמר רבי, שתרץ הקשה מניין לגמרא שמדובר אפילו בציבי ותיבני, הרי לא נזכר במעשה שהיה באופן זה ובפשוט מדובר בדירה רגילה. וביאר הר"ן לפי טעם אחד שדייק מכך שבני בית המדרש הביאו מעשה זה בסוגייתו, שאם לא כן מה חידוש במעשה השני 'היינו הך'. אלא בודאי באו ללמדנו שאפילו בציבי ותיבני אינו כופהו. ולפי זה כתב המהר"ם שמושבו למה לא הביאו רק המעשה השני, שמעשה זה עצמו אין לדייק שמדובר בציבי ותיבני. ודין ציבי ותיבני נלמד רק מכך שיסוד הרין כבר התחדש במעשה הראשון. 11. צריר ביאור מהו טעמו של רש"י, ומה אכפת לו שחבירו יבנה שם כיון שאפילו טירחא אין לו. וראה להלן מה שרדה היד רמה שאי אפשר לפרש שטוען שונא מתנות יחיה; ולכן לא רוצה שיבנו לו כותל חדש. ואולי יש לומר שסבר רש"י שיכול חבירו לטעון שחושש שיסתור ולא יבנה מחדש, ואף אם מדובר במי שהוא ציית דינא מכל מקום אינו רוצה לטרוד בדינא ודיינין. 12. וכן היא גירסת הר"ן. 13. ביאר הנחלת משה שעיקר דירתו במקום אחר, אלא שבתקופה שמוכרים וקונים קם ותבן הוא דר שם. 14. דהיינו לפי רש"י הטירחא להוציא העצים, ולפי היד רמה לצאת בעצמו מהדיור כל דהו שיש לו כאן. 15. יש לעיין מה בכך שאין כל כך צורך לאור. בשלמא לו כתב רבינו גרשום שסלקא דעתא שיוכל לבנות שם כותל ולהאפיל, שייך בוה סברא שבמקום שאינו צריך אורה כל כך יש חידוש יותר מבדירה משם. אבל מרבינו גרשום משמע שפשוט היה יכול לבנות כותל ולהאפיל אפילו בציבי ותיבני מפני שסוף סוף יש לו צורך בקצת אורה. אלא הסלקא דעתא היה שיכול 'לכופו לפנות' לייבן שיפנה חציו משם כדי לסתור ולבנות מחדש עם חלוץ גבוה, ולעניין זה מה איכפת לן אם הוא מוויקו מעט או הרבה, כיון שכבר אסרנו עליו להאפיל וכל הנידון אם יכול לכופו לטרוד. 16. וכפי שמתרגמים על הפסוק (תהילים ג) 'מצינא שאלו במערה', 'באספלידא'. והקשה ר"י שבסוגייתו אי אפשר ליישב שמדובר במערה; שלהלן מנייה הגמרא שהאחים שיטעו את שווי הכשורי והדדי שבאספלידא, ובמערה אין קרורות. ועוד הקשה שלהלן שואלת הגמרא שיעטו בעל האספלידא 'מעיקרא אספלידא פלגת לי, השתא משות לי אידרונא; ואידרונא היינו מקום חשוך, משמע שבאספלידא יש אור, ובמערה אין אור כלל. ותמה המהר"ם מדוע היצרך ר"י להקשות מהגמרא להלן ולא הקשה בפשטות שכיון שבמערה אין אור כלל מהי טענתו של

אכסדרא הפרוצה לצד אחד ויש בה אורה גדולה¹⁷. ולפי ר"י במקום שמאפיל לגמרי אינו יכול לבנות כותל וכפי שיבואר להלן.

רש"י פירש שתריבצא היא גינה בצד הטרקלין. והיד רמה פירש שהיא חצר. וכתב שלשיתו מדובר שהתריבצא אינה ראויה לדירה. אבל אם היה בתריבצא בית שראוי לדור בו יכול בעל התריבצא לחייב לבעל האספלידא לבנות עמו גודא ולסלק ההיזק ראייה, וכל שכן שאין בעל האספלידא יכול למונעו מלבנות כותל. ובתריבצא שאין בה דירה אין היזק ראייה, ואף שהיזק ראייה בחצר שמייה היזק, היינו בחצר שבית פתוח לה ומשתמשים בה תשמישי דירה. אבל לפי רש"י קשה הרי גינה יש בה היזק ראייה ולמה לא יכפה בעל התריבצא את בעל האספלידא לבנות עמו כותל. וכתב היד רמה שצריך להעמיד במקום שלא נהגו לגדור וכמבואר במשנה לעיל¹⁸.

וקא בני אשיתא אפומא דספלידא. אמר ליה קא מאפלת עלי, אמר ליה בדידי קא בנינא. נחלקו הראשונים באיזו האפלה מדובר שיכול לטעון 'בדידי קא בנינא' ומותר לו להאפיל בית חבירו ומצינו שלושה דרכים בזה. א. רש"י פירש שמדובר בהאפלה גמורה, ואף שבסתמא יש לאדם לכופף את שכנו שלא יבנה כותל ויאפיל על חלונו, אין זה אלא משום שיש לבעל החלון חזקה ג' שנים שיהא לו אור בחלון זה. אבל בסוגיינתו באחים שחלקו אין לו חזקה ג' שנים ולפיכך מאפיל עליו. אבל התוספות כתבו שלא מסתבר שאדם יאפיל על טרקלין חבירו שלא יהיה לחבירו בטרקלין אורה כלל¹⁹. וכתב הקובץ שיעורים²⁰ ליישב דעת רש"י על פי הרשב"א להלן²¹ שבעל חצר שבא לבנות כותל ולהאפיל חלון חבירו אינו נחשב מזיק משום שהאור הוא שלו ובעל החלון משתמש באורו, וכעת בעל החצר נוטל אורו וממילא אין אור לבעל חלון ומותר לבעל חצר לעשות כן²².

ב. ופירושו התוספות בשם רבינו תם שהכותל אינו גורם האפלת אורה בטרקלין מפני שבנה את הכותל מרחוק²³, אלא מהאספלידא הוא יכול לראות שדותיו שמעבר לתריבצא²⁴. וכשבא אחיו ובנה כותל בתריבצא הוא מאפיל עליו שאינו יכול לראות את שדותיו²⁵.

ג. התוספות בשם ר"י כתבו שאספלידא היא אכסדרא²⁶ שפרוצה מצד אחד ויש בה אורה גדולה והכותל שבונה אחיו מאפיל שלא יהא בו אורה גדולה כל כך כאשר ראוי לאכסדרא, אבל עדיין יש אור גדול באכסדרא.

אמר ליה התם דעלו להדדי. רש"י פירש שנתן בעל הכרם לבעל השדה דמים כתשלום על כך שהכרם שווה יותר. ולפיכך מגיע לו כרם עם הארבע אמות הנחוצות לעבודת הכרם. ומשמע מרש"י שלא היתנו במפורש שמשלם עבור ארבע אמות הללו. וכן כתבו הראשונים²⁷ והר"ן וביארו שאף שהעלה דמים בסתמא עבור עילוי שיווי הכרם לא פירש הארבע אמות, מכל מקום הם הסתם לא בשביל הגפנים לבד שילם אלא אף בשביל כל תשמישו של כרם²⁸. אבל רבינו גרשום כתב שבעל הכרם שילם במפורש עבור הארבע אמות של עבודת הכרם²⁹. אמנם לא כפירושו רש"י ששילם דמים אלא התשלום היה בכך שבעל השדה לבן קיבל יותר קרקע מבעל הכרם.

וכי בשופטני עסקינן דהאי שקיל אספלידא והאי שקיל תריבצא ולא עלו להדדי. לפי רש"י שאפילו אם לא פירש אומרים שעילוי דמים הוא גם עבור עבודת הכרם, מתפרשת שאלת הגמרא בפשיטות שכיון שאינם שופטני ודאי העלו דמים עבור מה שווה האספלידא יותר, וממילא יש בכלל זה תשלום גם עבור האורה, וכעין עבודת הכרם. אבל לפי רבינו גרשום שכתב שבכרם פירש שמשלם עבור הארבע אמות צריכה ביאור שאלת הגמרא, שיש לתרץ שהעלו דמים עבור עילוי האספלידא

הרי חייבים שם כותל מחמת היזק ראייה

וכי יכול לחחשך טרקלין חבירו

מסתור לו שדותיו

אינו מאפיל לגמרי

אם הכירו בפירוש עבודת הכרם

ביאור השאלה לשיטת הראשונים

ואינם שופטני אך כיון שלא פירש שמשלם עבור האורה אינו יכול למונעו מלהאפיל. ונראה ליישב על פי מה שכתב רבינו גרשום ששאלת הגמרא היא שמתמא עילוי הדמים היה על ידי שבעל התריבצא קיבל יותר בקרקע, ואם כן על תוספת זו שוב אינו יכול לומר 'בדידי קא בנינא' ואסור לו לבנות ולהאפיל על חבירו³⁰.

אמר ליה נהי דעלו להדדי דמי ליבני כשורי והודרי, דמי אוירא לא עלו להדדי. רבינו גרשום שביאר ששאלת הגמרא היתה שמתמא קיבל בעל התריבצא יותר קרקע, תירוץ הגמרא הוא שלא נתן לו בקרקע יותר אלא שילם לו דמים ולפיכך יכול לומר בעל התריבצא 'בדידי קא בנינא'. ולא שילם לו הדמים אלא עבור העילוי של הקורות אבל לא על האויר. ולכן אין לו כלל זכות באויר התריבצא למונעו מלבנות. ולפי שיטת רש"י שסתם עילוי דמים הוא גם עבור עבודת הכרם וכן עבור האורה באספלידא צריך ביאור תירוץ הגמרא למה אין התשלום מועיל גם עבור האורה.

ונחלקו בזה הראשונים. הנמוקי יוסף³¹ פירש שתירוץ הגמרא הוא שמדובר שהאחים התנו במפורש שעילוי הדמים הוא עבור מה ששווים ההורדי וכשורי שבאספלידא יותר מן התריבצא, ולפיכך אין לו שום זכות מחוץ לעילוי של ההורדי וכשורי ויכול להאפיל עליו. אבל אם שילם בסתמא על כך שבאספלידא שווה יותר, יש בכלל זה גם הזכות לאורה. והחילוק בין המשנה של כרם לבין אוספלידא בסוגיינתו הוא באוקימתא. שבכרם מדובר שהעלו דמים בסתמא, ובאספלידא מדובר שפירשו שמעלים דמים עבור הכתלים והקורות שבבנין.

אבל הראש"ש כתב שבין כרם ובין באספלידא מדובר שהעלו דמים בסתמא. והחילוק הוא שבכרם מסתמא העילוי היה גם עבור הארבע אמות כי אי אפשר לכרם בלא ד' אמות אלו. אבל באספלידא מסתמא העילוי היה עבור הבניין ולא עבור האויר. וכתב הנחלת דוד שביאור זה הוא כדעת הר"י בתוספות שהבאנו לעיל שמדובר באכסדרא שגם אחרי שבנו כותל בתריבצא יש בה אור. ומשום כך חלוק דין כרם מדין אספלידא שאי אפשר לכרם בלא עבודת הכרם אבל אפשר לאכסדרא בקצת פחות אור. אבל אם נפרש כרש"י שמדובר בהאפלה גמורה אי אפשר לבית בלא אורה ושווה לדין כרם³².

הראב"ן³³ כתב שהעלו ביניהם דמי הבניין אבל דמי אויר לא העלו. ואם נאסור על בעל התריבצא לבנות כותל בחלקו נמצא חלקו של בעל האספלידא יותר מן התריבצא לעניין אויר, שבאספלידא כל חלקו בנוי ובתריבצא אסור לבנות במקום שמאפיל. וכיון שלא העלו דמים על האויר שניהם שוים ויכולים לבנות.

האומר בית כור עפר אני מוכר לך אף על פי שאינו אלא לתך הניעו שלא מוכר לו אלא שמא. והוא דמיתקרי בית כור. כתבו התוספות שמדובר שהלוקח יודע שיש למוכר קרקע הנקראת 'בית כור', שאם לא כן ודאי צריך לתת לו בית כור ואין מועילה הקטנתו. ואפילו אם לוקח זה³⁴ רואה בשעת מכירה שאין בשהו זו בית כור, יכול לומר סבור הייתי שתשלם לי לבית כור אחרי כן. והקשו התוספות למה לא נכריע על פי התשלום ויהיו הדמים מודיעים. שאם נתן לו דמי בית כור יהא מוכח שקנה בית כור³⁵ ואפילו נקראת שדה זו בית כור יצטרך להשלים לו לשיעור בית כור³⁶. ומצינו ארבעה תירוצים בזה.

התוספות תירצו בשני אופנים. א. מדובר ששילם לו מעט ואפילו פחות מדמי לתך. ובדאי לנו שהמוכר הוויל ללוקח את המחיר. וכיון שהוויל יתכן שהוויל הרבה או מעט ואין הדמים מודיעים. ולפיכך אם קרויה השדה 'בית כור' אפילו אין בו אלא לתך אין המוכר חייב להשלים. ואם אינו קרוי בית כור על כורחנו כוונתם היתה לבית כור ממש וחייב המוכר להשלים אפילו שהלוקח שילם מעט.

פרק לא יחפור. וראה להלן שכעין זה כתב הרשב"א בסוגיינתו. ²². ורק במקום חזקת חלון של ג' שנים אינו יכול. ²³. כן ביאר התוספות ישנים מדוע אין הכותל מאפיל. ²⁴. הקשה באלת השחר, האין יכול להסתכל דרך גינת חבירו הרי הוא מזיקו בראיית הגינה. וכתב שיש לעיין אם מוכח מרבינו תם שבאופן שיש לו סיבה ותועלת להסתכל אין איסור היזק ראייה. או שטעם ההדיתר שיכול לומר לו שלא אסתכל כלל על גינתך אלא על שדותי בלבד. ²⁵. הקשה ר"י על רבינו תם שלהלן משווה הגמרא דין אספלידא לשני אחים שחלקו אחד נטל כרם ואחד נטל שדה לבן, שיש לבעל הכרם ארבע אמות בשדה לבן שלעבודת הכרם צריך ארבע אמות בשדה שליו. והקשתה הגמרא שגם לבעל האספלידא תהא זכות בתריבצא שלא יוכל אחיו לבנות שם כותל ולהאפיל עליו. ולפי רבינו תם קשה שיש לחלק שבכרם צריך את הארבע אמות לעבודת הכרם עצמו, אבל באספלידא אין הכותל מפריע לשימושי האספלידא, אלא שהוא רוצה לראות שדותיו ואין זה צורך האספלידא. וראה בסמך פירוש ר"י. ²⁶. ראה לעיל בהרחבה שיטות הראשונים מהו אספלידא. וראה שם בהערה שכתבנו שהטעם שר"י שם לא פירש כרש"י מפני שסבר שודאי אינו רשאי להאפיל על אורה שבטרקלין. ²⁷. סימן כ. ²⁸. והוסיף הר"ן שאם נבאר שאמרי במפורש עבור הד' אמות מהו חידוש המשנה, פשיטא. ²⁹. וכן משמע ברש"י שברייף שכתב בדיה דעלו ההדדי. 'שנתן בעל הכרם לבעל השדה דמים של עילוי הכרם עם עבודתו. אבל הבא לא נתן לו יותר לשונו האורה שום דמים'. ³⁰. וכן משמע מפיורש רבינו גרשום על תירוץ הגמרא דמי אוירא לא עלו חו ליבנו ולא נתן לו בקרקע יותר ובדין קאמר בדידי קא בנינא. ויש לעיין לפי סברא זו למה צריך לפרש לעניין כרם שמעלה לו עבור ד' אמות. למה לא די בכך שחעילה הוא בקרקע. ולפיכך שחעילה קרקע זו יכול להשתמש עבור עבודת הכרם וכפי שתוספת הקרקע משמשת לאורה של האספלידא. ³¹. וכן כתבו רבינו יונה והרשב"א. ³². וראה לעיל שכן הקשו התוספות להוכיח שלא כרש"י מכך שהגמרא כאן כתבה שאין האויר בכלל עילוי הדמים, ולפי רש"י קשה שודאי אי אפשר לבית בלא אורה. ולכאורה לפי רש"י יש לפרש כנמוקי יוסף. ובנחלת דוד כתב ליטבת שיטת רש"י על דרך הקצרה שחעלו דמים בסתמא בין בכרם ובין באספלידא אך בכרם הארבע אמות לצורך הכרם נחשבים ממש כאילו הם מגוף הכרם, שהקרקע הקרובה לכרם היא חלק מן הכרם ולכן בודאי בסתמא התכוונו להעלות דמים גם עבור ארבע אמות אלו. אבל בעל חלון אין לו בגוף הקרקע של חבירו כלום אלא זכות לאור בלבד. וזכות זו באויר היא ולא בגוף הקרקע ולכן כשהעלו דמים בסתמא לא העלו בודעתם להתנות שישלה זו זכות באויר חבירו. ³³. הובא בשיטה מקובצת. ³⁴. ידענו יודע על השדה שיקרויה בית כור. ³⁵. שהרי הדין תלוי בודעת הלוקח וכמבואר לעיל שאם לא ידע משם השדה חייב המוכר להשלים מפני שהלוקח התכוון לבית כור ממש, וכמו כן אם שילם דמי כור בודאי סבר שמוכר לו בית כור ממש. ³⁶. והוסיף המהר"ם שאם שילם לו דמי לתך אפילו אם לא נקראת השדה בית כור לא יתחייב להשלים לו לבית כור, שהרי

ביאור התירוץ לשיטת הראשונים

אמרו במפורש שמעלים עבור הבניין

העלו בסתמא

שייחם שוים לבני האויר

מדוע אין הדמים מודיעים

שילם פחות משוו לתך

מדובר לעיניו אם הלוקח חזר בו

ב. מדובר ששילם דמי לתך בלבד. ובאמת הדמים מודיעים ואי אפשר לחייב את המוכר להשלים לבית כור אפילו במקום שאין לו שדה שקרוייה בית כור. ודין **המשנה אמור רק לעניין אם אפשר לחייב את הלוקח לקבל שדה** זו שאין בה בית כור. שאם השדה קרויה בית כור, חייב הלוקח לקחתה ואינו יכול לחזור בו אפילו שסיכמו על בית כור, משום שידע שיש לו שדה שקרויה כך. ואם אין לו שדה כזו, יכול הלוקח לומר שרוצה מעותיו בחזרה כיון שסבר שמדובר על בית כור ממש, ואם רוצה המוכר לקיים העסק עליו להשלים לו לבית כור. ותמה **המהרש"א** מדוע לא תירצו התוספות בפשיטות שנתן לו פחות משווי בית כור ויותר משווי לתך שבאופן זה אין הדמים מלמדים כלום וכפי שנביא להלן שתירצו בתוספות ישנים. **ותירץ** שבאופן זה הדמים מודיעים על לתך. כיון שבכלל הדמים ששילם יש שווי לתך ואין שווי בית כור³⁷.

התוספות ישנים כתבו עוד שני תירוצים. א. כיון שידע הלוקח שנקראת שדה זו בית כור ומכיר קרקע זו אין הדמים מודיעים³⁸. ב. מדובר שנתן לו פחות משווי בית כור ויותר משווי לתך שבאופן זה אין הדמים מלמדים כלום וראה לעיל ביאור ה**מהרש"א** למה תוספות לא תירצו כן.

ביאור התוספות ישנים

ובי יכול לקרר רימונים אחר המכירה

פרדס אני מוכר לך אף על פי שאין בו רימונים הניעו שלא מכר לו אלא שמוא. הקשה הרשב"א מה הדמיון של סוגייתנו לפרדס. הרי ודאי שבמכר לו פרדס והיו בו רימונים אין יכול המוכר לחזור ולעקרם אחר המכירה³⁹, וכל הנידון הוא בשעת מכירה אם צריך שיהיו שם רימונים, ובסוגייתנו בשעת המכירה אין שם כותל מאפיל ואיך נלמד מדין פרדס שיכול עכשיו לבנות כותל ולסתום אורו בפניו, הרי זה כמי שבא ועוקר רימונים אחר המכירה. **ותירץ** שבניית הכותל אינה סילוק האור מן האספלידא, אלא שמונע ממנו האור שבא מן התרביצא לאספלידא. **ונראה לבאר כוונתו** שכיון שאין האור נמצא באספלידא לא זכה בעל האספלידא באור זה יחד עם חלקו. אלא עדיין האור הוא בחלקו של בעל התרביצא ויכול למנוע מהאור לצאת ממנו. מה שאין כן ברימונים בפרדס שזכה בעל הפרדס ברימונים בשעת המכירה. **וכן כתב הריטב"א** וביאר שראיית הגמרא מכרם ופרדס היא לעצם היסוד ששמוא הוי מילתא דעת בני אדם על השם. ולפיכך יכול לטעון לו שמכר לו שם אספלידא ועדיין שמו עליו. אבל חלוק דין רימונים בפרדס מדין אור לאספלידא כפי שיבאר הרשב"א.

בפשטות הסוגיא ובראשונים משמע שלאו דווקא בנדברו על שדה מסוים אלא אף אם מכר לו בסתמא כרם או פרדס יכול ליתן לו שדה שאין בה גפנים או רימונים ובלבד שתהא לו שדה שקרוייה כרם או פרדס. **אבל הרמב"ם**⁴⁰ **כתב** שאם אמר בסתמא כרם אני מוכר לך או פרדס אני מוכר לך, אף על פי שיש לו שדה שקרוייה פרדס ואין בה רימונים וכן כרם אין אומרים שמוא בעלמא מכר לו אלא חייב לתת לו פרדס עם רימונים וכרם עם גפנים, שבודאי דעת בני אדם בסתמא לכרם ופרדס כמשמעותם הפשוטה ולא לשים'. ודין המשנה ששמוא מכר לו הוא רק בשאמר לו במפורש כרם שלי **במקום פלוני** אני מוכר לך או פרדס זה אני מוכר לך, בזה הדין ששמוא פליג ואם שדה זו קרוייה פרדס הוי מכר שדעתם על שדה זו, ומה שקראו לה פרדס או כרם הוא מפני שכך שמה. **וכתב הקצות החושן**⁴¹ שהרמב"ם גרס כריטב"א בבבא מציעא⁴² שגרס בכד דיני משנה זו 'זה' דהיינו כרם זה פרדס זה.

ז, ב

מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא. נחלקו הראשונים מי מהם הגדול. **רש"י בכתובות'** **כתב** ששני בנים היו לרב חסדא ושם שניהם שוין אלא שהגדול קורין לו מר קשישא ולצעיר קורין לו מר ינוקא². **והתוספות** בסוגייתנו פירשו שמר ינוקא הוא הגדול, ונקרא כך מפני שנולד בינקותו של אביו רב חסדא. ומר קשישא הוא הצעיר שנולד בקשישותו של רב חסדא.

נהרדעי לטעמייהו. **ביארו התוספות** שרב חמא נהרדעי הוא כפי שנאמר בסנהדרין³ 'אמוראי נהרדעי רב חמא' וכן שמואל נהרדעיא הוא וכפי שאמר בברכות⁴ 'נהירין לי שבילי דרקיע כשבילי דנהרדעי'. ורב חמא שאמר כאן 'דינא קאמר ליה' שבדידי קא בנינא סבר כשמואל שהביא רב נחמן.

למה בני כו אסור להאפיל

מוכח מהדמים שלא מכר לו כי אם לתך. והמהרש"א הביא שיש מי שגרס כן במפורש בשאלת התוספות. ³⁷ ובקקין דינה תירץ באופן אחר שיש יותר חידוש אם נעמיד בששילם לו דמי לתך בלבד. שבשני הצדדים יש הפסד גדול, שאם השדה קרויה בית כור הפסיד הלוקח שאין לו אלא לתך ואך שסיכמו על בית כור. ואם השדה אינה קרויה בית כור הפסיד המוכר הרבה שקיבל דמי לתך ועליו לתת בית כור. אבל אם נעמיד ששילם יותר מדמי לתך אין חידוש כל כך גדול בכך שהמוכר צריך להשלים לבית כור. ³⁸ מפשטות לשון התוספות ישנים משמע שדיברו ביניהם על שדה מסוימת וידע הלוקח שקונה שדה הקרויה בית כור. וכשיטת הרמב"ם שהבאנו לעיל. אמנם יש לעיין שאם סבר כרמב"ם קשיית התוספות והתוספות ישנים ליתא מעיקרא שהרי נדבר על שדה זו עצמה ומה שיין שיוודעו המינים, ואם סברו התוספות ישנים כרמב"ם מה הקשו כלל, ולמה הוזקקו לתירוץ השני. ולא משמע מלשונם שהיא גופא החילוק בין השאלה והתירוץ, ובין התירוצים. ³⁹. ביאר המהדיר להרשב"א (הערה 18) הטעם מפני שזכה בעל הפרדס ברימונים שבו. ⁴⁰. מכירה כח, יד. ⁴¹. סימן ריח. ⁴². קד, א. ¹. פט, ב. ². בספר שובע שמחות עמוד פד הביא בשר אביו הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א שמכאן לפי רש"י משמע שמותה לאדם לקרא לשני בניו באברו שם אפילו בחייהם אלא שמוסיפם שם לויי עיני מר ינוקא ומר קשישא. אולם בפתחי תשובה (יורה דעה סימן קטז) הביא בשם ספר אדני פז שבחייהם של לחוש לעין הרע, ואם מת אחד מהם אין לקרוא לשני בשם של הראשון משום שמולו רע. ובדרכי תשובה (שם ס"ק מח) הביא בשם ספר חסידים (סימן תעז) שאם מתה בתו ללא ילדים וילדה אשתו בת שניה לא

ביאורי

מסכת בבא בתרא ז, ב

הדף

לט

הוא נהרדעי לטעמיה שפסק כשמואל שאין לבעל האספלידא זכות לאורה ויכול בעל התרביצא להאפיל עליו, ולעיל⁶ לגבי ההוא דקא בני אשיתא אחורי כוי דחבריה ואמר לו 'קא מאפלת עילואי' אמר רב חמא שדינא קאמר ליה ויכול בעל החצר למנוע שלא יבנה כותל ויאפיל עליו. **ומצינו** שלושא אופנים ליישב. א. **כתב האור זרוע** שלפי רבינו תם לעיל⁷ שפירש שהכותל שבתרביצא אינו גורם האפלת אורה בטרקלין אלא הכותל מונע מבעל האספלידא לראות שדותיו שמעבר לתרביצא לא קשה שיש לומר שרב חמא סבר שאין אדם יכול להאפיל על חבירו ולכן לענין כוי אשיתא דחבריה אסור לו לבנות הכותל, אבל לגבי אספלידא אינו מאפיל אלא מונעו מלראותו וזה מותר.

וכן צריך לפרש לפי רבינו תם שמה שאמר רב נחמן אמר שמואל 'אין להם חלונות זה על זה' היינו חלונות שמשמשים לראיית שדותיו מרחוק. אבל חלונות המשמשים לאור יש לו זכות שלא יאפילו עליהם.

מדובר בשלא מאפיל

וכן כתב הרמב"ן שדין אין להם חלונות האמור כאן אמור באופן שאינו מאפיל עליו לגמרי אלא שממעט אורו ואוירו. אבל אם מאפיל עליו לגמרי עד שאי אפשר להשתמש בבית שאר בתים יכול למחות בו ולכופו להרחיק. שהרי זה כמי שהעלו זה לזה בדמים לעניין אורה, שבודאי על דעת כן חלקו שישתמש בזה באופן הרגיל והעלה לו דמים על כך⁸. וכן צריך לומר לעניין אספלידא שמדובר בממעט אורו ולא במאפיל לגמרי ולפיכך אינו כופהו להרחיק.

רש"י העמיד במאפיל

אבל לרש"י שפירש שבאספלידא הכותל מאפיל על האורה, וכן פירש רש"י כאן שדין האחין אין להם חלונות נסוב לעניין סתימת אורו קשה מרב חמא על רב חמא.

כפי כו הדתה חזקה

ב. **רבינו יצחק קרקושא תירץ**⁹ לפי רש"י לעיל¹⁰ שכתב שבאספלידא יכול בעת התרביצא לטעון 'בדנפשא קא בנינא' מפני שאין חזקת ג' שנים לבעל האספלידא על האורה כיון שאחין הם ועכשיו הם חולקים. ולפי זה יש לומר שלעניין כוי אשיתא דחבריה מדובר בשכנים שישבו זמן רב זה לצד זה **ויש לו חזקת ג' שנים על האורה**. אבל באספלידא וכן באחים שחלקו¹¹ אין להם חזקת ג' שנים על החלונות וכיון שאין חזקה מותר להאפיל. וראה עוד להלן מה שנידון בשיטת רש"י שמועילה חזקת ג' שנים לדין זכות אורה.

באור זרוע **כתב** שהריב"ם סבר כרש"י וכתב ליישב באופן אחר וכן כתבו התוספות כאן לבאר טעמם של נהרדעאי שאחים ושותפים שחלקו נחשבים כאילו מכרו וקנו עתה זה מזה. וכיון שמוכר בעין יפה הוא מוכר¹² כל אחד מהם לא השאיר לעצמו כלום בחלק חבירו, ולפיכך אין לבעל החלון זכות באויר חצר אחיו שיכול למנוע מלבנות כותל באויר זה, ומטעם זה אין לו גם דרך בחצר חבירו ולא סולם זה על זה שאין לאף אחד שום זכות תשמיש בחלק חבירו. אבל לעיל לעניין כוי אשיתא דחבריה לא היתה חלוקה אלא דינם כשכנים שיש לבעל חלון זכות לאורה.

אוילי לחיפך, אחיו נתן לו בעין יפה זכות אורה

מבואר שבאחין שחלקו נתן בעל החלון את זכותו לאויר מפני שמוכר בעין יפה מוכר. **וקשה** שהמוכר בית והשאיר לעצמו חצר מכר את הבית עם הדרך אליו לפי מאן דאמר שמוכר בעין יפה מוכר, ולפי זה גם האח שזכה בחצר ומכר את הבית מכר אותו עם הזכות לאורה וכן דרך, ומדוע אין לו דרך וזכות לאורהו. **ומצינו** שני תירוצים בזה.

א. **התוספות והאור זרוע כתבו** שכאן שניהם מוכרים ולוקחים זה מזה, וכשם שאם מכר לחבירו חצר והשאיר לעצמו בית אומרים לו שעליו לקנות לו דרך ולא השאיר דרך לעצמו מפני שבעין יפה הוא מכר את החצר, כך כאן כל אחד מהם הוא גם מוכר וגם קונה ובתורת מוכר כל אחד נתן לחבירו את כל הזכויות בחלק שקיבל ולא השאיר אף אחד לעצמו כלום¹³.

ב¹⁴. **הריטב"א תירץ** שהולכים אחר הקרקע. וכיון שבעל החצר יחסר בקרקע אם יהא אסור לו לבנות כותל ליד הבית¹⁵, ודאי העין יפה שיהא כל אחד עומד בשלו ולא יהא לאחד מהם שום זכות בחלק חבירו.

לעיל¹⁶ נאמר בגמרא ששני אחים שחלקו אחד נטל כרם ואחד שדה לבן יש לבעל הכרם זכות לארבע אמות בשדה הלבן. וחילקה הגמרא בין מעשה דאספלידא לדין

יקראה בשם המתה. ואמנם יש מי שכתב על זה שזה דווקא כשקורא באותו שם ממש, אבל כאשר משנה מעט את השם אין להקפיד. ובשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק יא' סימן נג) נשאל על אחד ששם אביו היה אליעזר ונולדה לו בת וקראה על שם אביו אליעזרא משם שחשש שלא יוולד לו עוד בן, ואחר זמן נולד לו בן ורצה לקרוא אליעזר, והסיק שהדבר מותר. ³. ז, א. ⁴. נח, ב. ⁵. חלק ג פסקי בבא בתרא סימן י. ⁶. ז, א. ⁷. שם, וראה שם בהרחבה. ⁸. ראה להלן שהדרישה כתב שמשמע שבכל אופן אינו כופהו להרחיק והעמיד שמדובר בשלא העלו כלל זה לזה ואפילו לכשורי ובי לבני. ויש לעיין וכי אמר שמואל את דינו בשופטני. ⁹. מדעת עצמו ולא הזכיר רש"י. ¹⁰. ז, א ד"ה בדנפשא קא בנינא. ¹¹. רבינו יצחק קרקושא לא כתב בפירוש אלא לגבי אספלינא, ובפשטות נראה שכן יש לתרץ גם לגבי אחין שחלקו. ¹². כשיטת רבי עקיבא שפסק שמואל כמותו להלן סד, א. ¹³. עדיין צריך ביאור מדוע נקבע שלענין זכות האויר דין בעל החלון כמוכר שנתן הכל, מדוע לא נחשיב את בעל החצר למוכר שנתן בעין יפה את זכות האויר. ואולי כוונתם שהולכים אחר הקרקע וכל אחד לא השאיר לעצמו כלום בקרקע שקיבל אחיו, ולכן אין לבעל חלון זכות בקרקע של בעל חצר. ולפי זה תירוצ התוספות והאור זרוע אחד הוא עם תירוץ הריטב"א שנביא בסמוך ויש לעיין. וראה להלן בהערה על דברי הקובץ שיעורים שנכתבו שהם שתי שיטות ודעת התוספות והאור זרוע שבחלוקה ששניהם גם מוכרים וגם קונים יש אומדנא שלא יהיה להם תביעות זה על זה לשנות דבר בשטח אחיו. ¹⁴. ראה לעיל בהערה שאולי יש לבאר שתירוצ הריטב"א ותירוץ התוספות והאור זרוע אחד הם.

אזכר בחצר אחיו. אבל לענין היוזק ראייה אין בעל הבית זוכה בדבר שבחלקו של השני ולפיכך לענין שלא יצטרך לסתום את החלון מועילה סברת 'כדדרו אבהתן'. והרא"ש חלק וסבר שהיוזק ראייה נחשב כזכות בחצר השני וממילא בכלל האומדנא שאין להם זכויות זה על זה שאין לו הזכות להזיק בראיה לבעל החצר.³³

ג. **בחידושי הגר"ג פרצוביץ כתב** שיסוד מחלוקת הראשונים הוא בגדר דין אחין שחלקו לקוחות הם שהרא"ש סבר שהוא כממירה גמורה שכל אחד מכר את חלקו בירושה לאחיו, ויש כאן שתי מכירות נפרדות שבעל הבית מכר לאחיו את חלקו בחצר ובעל החצר מכר את חלקו בבית לאחיו. ומשום כך סבר הרא"ש שכשם שכל מוכר חצר ששייר בית אין לבעל הבית שום זכות שחלונו יזיק לחצר ויש לבעל חצר זכות לתובעו לסתום חלונו כך גם באחים. והראב"ד והרשב"א סברו שאפילו למאן דאמר אחין שחלקו לקוחות הן עדיין יסוד הדין הוא מתורת חלוקה ויש כאן חלוקה של חלק כנגד חלק. וכיון שבשעת החלוקה היה החלון פתוח לחצר נקבע הדבר שחלק הבית כולל בתוכו חלון פתוח, ובעל החצר מתחילה נטל חלק גרוע שיש בו היוזק ראייה שפתוח לחצר זו חלון. ולפיכך אין זכות לבעל הבית לתבוע סתימת החלון.³⁴

עוד הקשה הרא"ש על שיטת הרשב"א והראב"ד שאם ישאיר חלון פתוח יוכל אחר שלש שנים לטעון שיש לו חזקה על האורה.³⁵ וכיון שיפסיד בעל החצר שלא יוכל לבנות שם כותל, יש לו זכות לסתום החלון כעת.³⁶

רש"י והראב"ד סברו³⁷ שדין זה שאין להם חלונות אמור בלא חזקה, אבל אם החזיק בעל החלון שלוש שנים ובא בטענה³⁸ נאמן ויכול למנוע מחברו להאפיל עליו. והקשו **הרמב"ן והרשב"א** הרי יסוד החזקה היא חובת המאזה שמי שלא מיזה מוכיח בכך שמכר או נתן אבל כאן בעל החצר אינו יכול למחות בבעל חלון שיסתום חלונו לשיטת הרשב"א לעיל³⁹, והיאך נעשית לבעל חלון חזקה שתוכיח שמכר לו זכות לחלון עם אורו. **ותירץ הרמב"ן** שהיה לו להודיע ולומר לאחר החלוקה 'איני מוחל לך על חלונותיך, ולא תהא לך חזקה עלי שלא אאפילי ובוזה הוי מחאה. אבל הרשב"א כתב שאינו צריך למחות מפני שהכל יודעים ששותפים היו מחמת

כרם שבכרם העלו אהדידי ובאספלידא לא העלו אלא עבור לביני כשורי והודרי¹⁷ ומשום כך אין לבעל האספלידא זכות לאורה ואינו מונע בנין כותל בתרביצא. וכאן ביארה הגמרא שדין אספלידא הוא כנהרדעי שאין לאחין זכות זה על זה לשום דבר. וצריך ביאור הרי דין כרם אמור באחין והיאך יש לו זכות לארבע אמות. וכתב **הריטב"א**¹⁸ שמדין כרם נלמד גם לפי נהרדעי שאם האחים העלו זה לזה בסתמא יש להם דרך זה על זה וכן חלונות ושאר דברים. ולפי זה **דינו של שמואל שהאחין אין להם זה על זה אמור רק באופן שלא העלו זה לזה**, או שהעלו ופירשו שמעלים עבור בליבני וכשורי בלבד וכמבואר לעיל בדין אספלידא¹⁹. והוסף **הריטב"א** שאם העלו בסתמא יש לאחין זה על זה דרך וכל אותם דברים²⁰.

סוגיותנו דנה לענין חלונות אם אפשר להאפיל עליהם. ונחלקו הראשונים לענין סתימת חלון משום היוזק ראייה²¹. **הרשב"א**²² כתב שבכלל אין להם חלונות זה על זה שבעל הבית אינו צריך לסתום חלונו שלא יזיק בראיה את בעל החצר. ו**ביאר הנמוקי יוסף** שכך היה אופן החלוקה שאף אחד מהם לא יוכל לסלק אחיו, ולא יהיה להם שום שעבוד זה על זה²³. **אבל הריטב"א והרמב"ם**²⁴ כתבו שאם יש בחלון היוזק ראייה חייב בעל החלון לסתומו, ובעל החצר מותר לו לבנות כנגד חלון ואפילו שמאפיל²⁵. וראה בסמוך ביאור מחלוקת הראשונים בהרחבה.

הרא"ש²⁶ **הביא** שהראב"ד כתב שהרשב"א שאינו צריך לסתום החלון והקשה הרא"ש כיון שאין לבעל הבית חזקת אורה בחצר היאך יכול להזיק בעל החצר בראייה²⁷. ו**מצנינו שלוש דרכים** לקושיות לתרץ קושיית הרא"ש ובביאור מחלוקת הראשונים.

א. הקובץ שיעורים²⁸ **תירץ** שהרשב"א והראב"ד סברו שבשעת החלוקה מחל בעל החצר על היוזק ראייתו וכפי שכתב בנמוקי יוסף²⁹ שעל מנת כן חלקו שלא יוכלו לסלק זה את זה³⁰. והרא"ש **סבר** שבמחילה כוונ אינה מועילה והוי כמי שאמר 'קרע כסותי' שיכול לחזור בו³¹. **ב. בשיעורי הגר"ש רוזנבסקי**³² **ביאר** את המחלוקת באופן דדאירנא כדדרו אבהתן' אינה נדחית, אלא שלעניין לכופו שלא יאפיל עליו בכותלו אינה מועילה מפני שאומדים שאחין חולקין באופן שלא יהא לאף אחד זכות לכוף את אחיו ואין לאף אחד זכות על השני ולכן לא זכה בעל הבית הארבע אמות

15. אבל בעל הבית לא יחסר בקרקעו כלום אם יאפיל עליו. 16. ז, א. 17. ראה לעיל בהרחבה שיטות הראשונים בביאור החלוק. 18. לעיל ז, א. 19. וכתב הריטב"א, יזכר פירוש מורי המובהק הרה"א בתם רבותיו. 20. בדרישה כתב בעני הריטב"א שהאחין שחלקו נטוב על אופן שלעל העלו לא לזה. אך כשם שבעלעז זה לזה לכשורי ובי ליבני חלקו דין אספלידא מדין האחין. שבאספלידא מדובר באינו אכרחי ולא בהאפלה גמורה. ולכן לא נכלל האורה בכלל מה שהעלו זה לזה. אבל אור שהוא הכרחי שאינו אפשר בלעדיו נכלל במה שהעלו לכשורי ובי ליבני, שכשורי ובי ליבני לאו דווקא אלא כל דבר הכרחי. ובין האחין משמע שאין להם חלון כלל ויכול ממש להאפיל עליו לפיכך צריך להעמיד בשלא העלו כלל זה לזה. וכתב שאין להקשות לפי זה מה נתקנו ראייה מדין נהרדעי שאמור שבעל האורה זה לזה לדין אספלידא שהעלו לכשורי ובי ליני. שיש לתרץ שזה כבר כתבה הגמרא לעיל שהשומא לא כללה את האור של האספלידא אלא שהקשתה הגמרא שיטען בעל האספלידא שזכותו לדור כדרו אבהתנא. ועל זה מביאים ראייה מנהרדעי שאינה לטענה זו. וראה להלן דברי הרמב"ן. 21. היינו באופן שלא בנה כותל שמאפיל. אלא אם בנה כותל שמאפיל על החלק שוב אין כאן היוזק ראייה ואין צורך לסתום החלון. 22. וכן דוקק הריטב"א מרש"י לגבי סולמות. וראה להלן, 23. וראה להלן מה שכתב הקובץ שיעורים תוספת ביאור בדברי הנמוקי יוסף. 24. שכנים ב, יב. 25. כתב הכסף משנה שכן סבר הרא"ש שכן היא דעת הרמב"ם. וכתב הכסף משנה שאפשר שהרמב"ם סבר כרשב"א שאינו יכול לכופו לסתום החלון, ולשון הרמב"ם יזכר סתום החלון המשקף על חלקי יש לפרשה שבא הרמב"ם לומר שבונה כותל כנגדו ואף על פי שהוא סתום חלונותיו של זה. 26. סימן כ. 27. ראה להלן מה שהקשה הרא"ש עור. 28. אות 29. ראה לעיל. 30. צריך ביאור מה יסודה של מחילה זו. וראה לעיל שכתבו הראשונים שטעם שאין לאחים זה על זה הוא מדין 'מוכר בעין יפה הוא מוכר' ולפי זה צריך לומר שבעל החצר מחל על זכותו שלא יזיקו בראייה מפני שמכר את הבית לאחיו 'בעין יפה'. ושם הבאנו מה שדנו הראשונים לענין בניית הכותל המחיל מדוע לא אומרים להיפך שבעל החצר מכר את הבית לאחיו בעין יפה שיהיה לו אורה עליו ואיפילו לא הבית. ותירץ הריטב"א שהולכים אחר הקרקע שבעל החצר יחסר בקרקעו אם יהא אסור לו לבנות כותל ליד הבית והענין יפה אחד עומד בשלו ולא יכח לאחד מהם שום זכות בחלק חבריו. ויש לעיין כשבאים לדון על סתימת החלון מפני היוזק ראייה אם זה נחשב זכות בקרקע של הבית שלא יצטרך לסתום חלונו. ולכאורה יש מקום לחלק בין מניעת בנין הכותל לסתימת החלון בשני פנים. א. שאל אסור על בניית כותל נמצא שחסר לו זכות שימוש בגוף הקרקע שאינו יכול לבנות בארבע אמות ההלל הסמוכים לבית. אבל אם יסתום החלון ללא הפסיד כלום בוכרתו בגוף הקרקע אלא שלא יהא חלון במקום ההוא. ב. יסוד וכותו של בעל חלון לאורה הוא זכות ליהנות מן האור שבה מאזיר חצר חבריו, נמצא שהוא משתמש בקרקע חבריו, ועל זה שייך לומר שכיון שענין יפה היא שלא השאיר לעצמו זכות זו בחצר חבריו. אבל תביעת סתימת חלון אינה משום שיש לבעל החצר איהו שימוש בבית אלא שאם יהיה החלון פתוח הוא מוזיק בראיה, ואין הסתימה משום זכותו אלא היא מניעת היוזק. ולפי זה צריך ביאור מה שכתב הקובץ שיעורים שמחל בעל הבית על היוזק ראייה שהרי המחילה היא מחמת 'עין יפה' וסתימת החלון אינה זכות בקרקע הבית כמבואר ואם כן לפי הריטב"א אין בזה 'עין יפה'. ואולי יש לדחוק שהקובץ שיעורים סבר שהולכים אחר התוצאה בפועל ולא אחר הטעם, וכיון שסוף סוף תביעת בעל החצר היא לסתום החלון נמצא שתובע זכות בבית חבריו. ועוד סבר הקובץ שיעורים לא יפך שכחבנו בטעם הא. אלא סתימת חלון נחשבת פעולה בגוף הקרקע. אמנם יותר מיושב לכאור אופן שא חש הקובץ שיעורים הלך בעת השתנות האור ורוע שביאורו ששניהם מוכרים ולדקוים זה מזה וכל אחד מהם הוא גם מוכר וגם קונה ובתורת מוכר כל אחד נתן לחבירו את כל הזכויות בחלק שקיבל ולא השאיר אף אחד לעצמו כלום והבין הקובץ שיעורים שהוא ידן מיוחד בששניהם גם מוכרים וגם קונים שאומרים שבעשת חלוקה התיכמו ביניהם שלא יהיה להם שום תביעה זה על זה לשנות המצב הריעי בשטח של חבירו. ולפיכך אף תביעתו לסתום חלון אין לו. וראה לעיל שהסתפקנו אם התוספות והאור וזיקי הם שטייה אתה עם הריטב"א ולפי מה שכתבנו כאן הם שטייה שונה. וראה להלן שהגר"ש חרובסקי ביאר שחלוקת הראשונים אם מה שמוזיק בראייה נחשב כזכות בחצר אחיו. ולדבריו שיטת הרא"ש היא סברא הפוכה ממה שיוצא לפי הקובץ שיעורים, שלפי הגר"ש ורובסקי הרא"ש סבר שהיוזק ראייה נחשב זכות שיש לבעל החלון בחצר אחיו. ולפי הקובץ שיעורים יוצא שזכות סתימת החלון נחשבת זכות **בעל החצר** בשטח של בעל החלון. וראה עליו להלן מה שכתבנו בהערה על דברי הגר"ש ורובסקי בשיטת הרא"ש. 31. ואף שאם החזיק חלון פתוח לחצר חבריו שלוש שנים יש לו חזקה ואין אומרים שלא היו מחילה, היינו משום ששיעבד לו שיעבוד ממון את חצירו לכך שישתמש באווירה. וכותה החלון אינה משום מחילה על היוזק אלא היא זכות ממון בחצר. אבל באחים לא שיעבד בעל החצר אותה, שהרי יכול לבנות כותל ולסתום

אם אחין שחלקו למכור לקוחות

הרי תיווער לו חזקת חלון

אם החזיק ג' שנים בחלון

אם בעל חצר כופה לסתום החלון

הרי מוזיק בראיה

סברת המחלוקת

ביאורי

ירושתם וחלקו וכיון שאינו יכול לתובעו לסתום חלונו אין לו חובת מחאה ולא החזיק בעל החלקן.

ולא סולמות זה על זה. רש"י פירש שאם נטל זה בית זה עלייה, אין לו לבעל העלייה לקבוע סולם בחצר אחיו לעלות לעלייתו. והקשו התוספות בשם ר"י שהיינו 'ולא דרך זה על זה'. ומשום כך פירש ר"י שמדובר שלקח זה בית ואחיו לקח עלייה וחצר, ואי לבעל העלייה לסמוך סולם על כותל הבית אף שהחצר שלו⁴⁰.

איכני ליה לאפוקי בחיי אבוהון, ומדלא אפקיה שמע מינה זיזי וזיפיה. נחלקו הראשונים באופן שלא תבעו האב. הרשב"א⁴¹ כתב שדין הגמרא אמור רק אם יש עדים שהאב בחייו תבעו בבית דין ולא הוציא שוברו שזו ריעותא לשובר למה לא הוציאו. אבל אם לא כן אין חוששים וקורעים את השטר. שמה יעשה מי שפרע חובו ואמר לו בעל חובו שאבד שטרך⁴², שהדין הוא שכותבים לו שובר⁴³. ואם ימות אחר כך בעל חובו וכי נחשוש לשוברו שהוא מזויף. ומתי היה לו להוציאו הרי לא תבעו האב אחרי כתיבת השובר. אבל הרי"י מנגאש כתב שאפילו אם מת האב קודם שהגיע זמנו של החוב ובחיי האב כלל לא אפשר היה לו לתבוע, מכל מקום יש ריעותא בשובר שכיון שידע שיש שטר שכתוב בו שחייב כסף, ויש לו שובר על כך ששילם היה לו לבעל השובר לתבוע את האב בבית דין ולכופו לקרוע את השטר.

נחלקו הראשונים אם מסקנת הגמרא שחוששים לזיוף נסובה גם על שובר שקייים בחותמיו. הרמב"ן כתב שבשובר מקויים ודאי לא חוששים וקורעים השטר. והקשה שאם נעמיה בשאינו מקויים אם כן מתי סברת רבינא שאין הלכה כרב חמא משום ש'סהדי בשקרי לא מחוקינן' הרי שטר שאינו מקויים אינו כלום כמבואר בבבא מציעא⁴⁴. ובניאר הרמב"ן שמדובר בשובר שאינו מקויים אך יש לפנינו עדים הבאים לקיימו. רבינא סבר שכיון שמקיימים שטרות שלא בפני בעל דין יש לבית דין לקיים השובר שלא בפני האב המת ואחר הקיום אין לחשוש עוד כיון שאין מחזיקים העדים בשקר. ומסקנת הגמרא שמשום שלא הוציא הלווה את השובר הרי זה 'שטרא ריעא' ואין בית דין מזדקקים לטרוח לקיימו עד שיגדלו היתומים⁴⁵.

אבל הרשב"א⁴⁶ כתב שאפילו שובר שהתקיים בחותמיו, דהיינו שהכרנו חתימות העדים חוששים לזיוף אם לא הוציא את השובר בפני האב. ואפילו אם העדים עצמם באו וקיימו חתימותיהם חוששים⁴⁷ שיש כאן זיוף טוב שאפילו הם עצמם טועים וחוששים שזו חתימתם⁴⁸. ואפילו אם אומרים העדים שזוכרים שחתמו על שטר זה עצמו⁴⁹ אין מקבלים אותם⁵⁰ שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל דין⁵¹.

כופין אותו לננות בית שער ודלת לחצר. רש"י פירש שבונים את הדלת כדי לנעול את שער החצר. ומשמע שאין טעם הדלת משום היוק ראייה שהרי לעניין ראייה אין צריך לנעול, אלא נראה שכונת רש"י כפי שכתב הנמוקי יוסף⁵² שבנו דלת כדי לסגור החצר בעליה, והיינו לשמרו מגנבים. אבל התוספות לעיל⁵³ כתבו שבונים דלת כדי להישמר מהזיק ראייה⁵⁴.

והא ההוא חסידא דהוה רגיל אליהו דהוה משתעי הבדיה ענד בית שער ותו לא

היינו וזלא ירך

אם דיוקא בשתבעו האב ולא הוציא

אם מדובר בשובר מקויים

אפילו מעדים שזכרים שחתמו

מטרת בניית דלת

קשה גם ללא המעשה

מסכת בבא בתרא ז, ב

הדף

מא

משתעי בהדיה. הקשה החזון איש⁵⁵ מדוע לא הקשתה הגמרא בפשטות הרי הוא סותם בפני עניים ואין לעשות כן, ולמה הוצרכה להביא מעשה זה. ותיריך בשני אופנים. א. קבעו מעשה זה בגמרא כדי ללמדנו שחסידות מביאה לידי כך שיזכה לגילוי אליהו ושיהיה אליהו רגיל אצלו, וכן שאפילו אדם חסיד יכול מתוך טרדתו לעשות מעשה של הפסד לעניים בלי שירגיש. וכן שאפילו על ידי שגיאה מתעכב גילוי אליהו.

ב. לולי מעשה זה סלקא דעתא שאין אדם חייב לסבול היוק ראייה מפני טובת העניים ואין זו מחובת הצדקה⁵⁶ וכך היתה דעתו של ההוא חסידא. ואליהו הורה לו שממדת חסידות שלא לעשות בית שער⁵⁷.

לא קשיא הא מנאי הא מבראי. פירש רש"י שמדובר שבחצר יש דלת ובבית שער אין דלת. וכתב שמגואי הוא גריעותא ומבראי למעליותא. שמגואי שהבית שער בפנים החצר מפסיק את קולו של העני שעומד וצועק ליד דלת החצר. אבל מאבראי שהבית שער בחוץ הוי למעליותא שהבית שער שאין לו דלת אינו מפריע לעני להיכנס לתוכו ולהגיע לדלת החצר ולצעוק שם⁵⁸. וכן כתב הראב"ד⁵⁹ שגואי לגריעותא ומאבראי למעליותא, אך נתן טעם אחר שמגואי העני נמנע מלהיכנס בו שכיון שהוא לפניו מן השער הגדול נראה לעני בבית. אבל כשהוא מאבראי ניכר שהוא בית שער המשמש דרך לחצר ואין העני נמנע מלהיכנס בו⁶⁰.

אבל הרשב"א כתב להיפך שבבית שער יש דלת⁶¹ ומאבראי לגריעותא ומגואי למעליותא. שכשהבית שער מאבראי מבחוץ אין העני יכול להגיע עד פתח הבית אלא נעצר בדלת הבית שער⁶² ומשם לא ישמע קולו, אבל מבפנים מעליותא היא שמפתח החצר כבר ישמע קולו⁶³.

הא דאית ליה דלת הא דלית ליה דלת. צריך ביאור באיזו דלת אמור תירוץ זה. אם מדובר בדלת שאפשר לפותחה מה אכפת לעני שיש דלת. ואם 'הא דאית ליה דלת' היינו בדלת שאי אפשר לפותחה מדוע צריכה הגמרא לנקוט בצד השני 'הא דלית ליה דלת' היה לה לנקוט 'הא בדלת שאפשר לפותחה'⁶⁴ וכדרך הש"ס שעדיף לחלק באותו ענין עצמו ולא לנקוט ענין אחר⁶⁵. ובניאר החזון איש⁶⁶ שמדובר בדלת שאפשר לפותחה ואף על פי כן אסור משום שחוששים שבהמשך הזמן יעשה פותחת וינעול דלת זו. ועוד טעם לאסור משום שהעני יחשוב שהדלת נעולה וישוב ריקם.

כשהן גובים, לפי קירוב בתים הן גובין. נחלקו הראשונים בביאור הטעם שגובים לפי קירוב בתים. רש"י פירש שבית הקרוב לחומה צריך לחומת העיר יותר מן הרחוק. מבואר שמחשבים לפי המרחק מהחומה והקרוב משלם יותר משום שהוא יותר בסכנה שיגולוהו. אבל היר רמה⁶⁷ הקשה על רש"י שתינח אם בית אחד קרוב מאד ובית חבירו בפנים העיר רחוק מאד יש מקום שהקרוב ישלם יותר. אבל בית שרחוק יותר מחבירו אמה אחת בודאי שאין לומר שהמזיקים יבואו לראשון ולא לשני ומסתבר שאין הקרוב משלם יותר מחבירו מחמת האמה האחת. ואם כן אפילו אלף בתים שכל אחד קרוב יותר מחבירו אמה אחת דינם שווה כיון שאין אתה

שטר זה עצמו אפשר לקיים השטר, זה אינו בכלל דין קיום שטרות אלא היא כעדות חדשה שמעידים עכשיו שזוכרים את כל הכתוב בשטר, ועדות זו אין מקבלים אלא בפני בעל דין. אבל לפי מה שכתב הקצות החושן שלעולם כשהעדים עצמם באים לקיים אין זה בכלל קיום שטרות צריך ביאור למה הוצרך הרשב"א לאריכות דברים ולא כתב בפשיטות שלא נקבל עדותן שלא בפני בעל דין. ובישעורי הגר"ש רוזנבסקי (אות קעא) כתב ליישב דברי הרשב"א אפילו לשיטת התוספות בבבא קמא שהטעם שאין צריך בפני בעל דין מפני שהקילו בקיום שטרות דרבנן, וכונת הרשב"א בסוגייתו שכיון שכאן חוששים לזיוף עד כדי כך שחוששים לזיוף שאינו ניכר העדים עצמם טועים בו, בחשש כזה צריך קיום מהתורה. וממילא אין מקבלים אלא בפני בעל דין שהרי אין כאן הטעם של הקילו דרבנן. וכן כתב בחיזוי הגר"ש פרצוביץ. ולדבריהם ש ליישב שלפיכך לא כתב הרשב"א מתחילה הטעם של אין מקבלים שלא בפני בעל דין מפני שלולי הטעם שכתב שאין מקבלים העדים מפני שחוששים לזיוף לא היה דין קיום דאורייתא אלא דרבנן ואז היה מתקבל גם שלא בפני בעל דין. ורק אחר שחידש הרשב"א שאין מקבלים העדים מפני שחוששים לזיוף גדול כל כך שייך לומר שכיון שכך היה זה קיום דאורייתא ואין מקבלים אלא בפני בעל דין. 52. סוף דף ד, ב בדפי היר"ף. 53. ב, ב ד"ה הויקא. 54. וכתבו התוספות שם שר"ב שמעון בן גמליאל לא נחלק אלא לענין בית שער וכמבואר להלן בגמרא שנחלק עם הכהנים באופן שאין החצר סמוכה לדלת הדיבם ונתלקו אם יש לחוש לחזיק ראייה מחמת שלעילוי דחיק ריבם ומתקריבים לחצר. אבל לענין לרשות הודה שכופים לבנות מפני שללא דלת יש היוק ראייה אפילו על ידי העומד מרחוק. 55. סימן ד ס"ק ז. 56. ואף אם אין דיוק ראייה כגון שיש דלת, מותר לבעל הבית לעשות לדלת זו פותחת ואפילו שבכך הוא מפסיד לעניים וכן אם יש בית שער שמונח היוק ראייה מותר לבעל הבית לעשות לו דלת (כמבואר להלן בגמרא שמדובר כאן בשיש דלת או דלת ובה פותחת) אם טובת בעל הבית שיהיה כך ואינו צריך להתחשב בעניים. 57. ואף שרק מדת חסידות היא ולא חובה מכל מקום מקשה הגמרא היאך אדם כופה את שכנו לעשות בית שער שראוי שלא לעשותו. 58. הקשו התוספות שלפי זה היתירין השני בגמרא שונה מהיתירינים שלהלן. שבכל היתירינים נקטו הצד לגריעותא כגון 'הא דאית ליה דלת' הא והא דאית ליה פותחת' ובאן נקטו הצד למעליותא 'הא דאית מאבראי'. ולפי הרשב"א לא קשה שלדעתו מאבראי הוא גריעותא. ותמה החזון איש (סימן ד, ס"ק ז) על קשיית התוספות שבתיריין זה אי אפשר בשום אופן לנקוט הצד לגריעותא, שאם יאמר 'הא דאית מאבראי' שוב לא יוכל לחלק אם יש דלת או אין דלת לבית השער, כיון שהוא בגואי דהיינו בפנים החצר, וכבר יש דלת בפתח החצר שאי אפשר לפותחה ומאי נפקא מינא אם יש או אין דלת בבית השער. 59. הובא בשיטה מקובצת. 60. לפי הראב"ד צריך לומר שאין לדלת הבית שער לפי תירוץ זה וכדעת רש"י, ומשום כך יכול העני להיכנס. אמנם לענין הדלת בחצר חלוק הראב"ד על רש"י, שלפי רש"י יש דלת בחצר והיא הנומעת מן העני להיכנס. אך לפי הראב"ד אין דלת גם לחצר, והעני מעצמו נמנע מלהיכנס כמבואר. 61. לדינא אין מחלוקת בין רש"י לרשב"א. שלכולי עלמא בית שער ללא דלת אינו גריעותא אם הוא בחוץ כיון שיכול העני להגיע עד החצר. וכן לכולי עלמא בית שער שיש בו דלת מבחוץ הוא גריעותא שאין העני יכול לבוא לחצר. ונתלקו אם בית שער האמור כאן יש בו דלת או לאו וכמבואר בפנים. 62. וצריך לומר שלבית שער יש פותחת שמונעת מהעני לפתוח את הדלת. 63. משמע שהרשב"א סבר כרש"י שלאדם שיש דלת שחלצו יכול לצעוק משם וקולו ישמע, ולא כראב"ד שסבר שאין לה דלת כמבואר לעיל. 64. וכתיריין הגמרא בסמוך 'הא דאית ליה פותחת הא דלית ליה פותחת'. 65. וכלשון הגמרא 'לפלוג וליתני בדידה'. 66. סימן ד ק"ז. 67. אות ע"ו.

אינו חייב לסבול מפני העניים

אם נזאי למעליותא או מבראי

נזאי למעליותא

אפילו דלת שאפשר לפותחה אסור

הקרוב מסוכן יותר

ביאורי

מתחשב במרחק האמה שבין הראשון לשני ובין השני לשלישי וכן הלאה, ועל כורחך צריך לומר שלא פלוג רבנן וקבעו שאפילו משום קירוב מועט מוסיף תשלום. ואם כפירוש רש"י נמצאת מדת הדין לוקה, שלמה ישלם מי שקרוב לחומה יותר מן הבית שרחוק באמה אחת יותר כמבואר. **ועוד הקשה** שהטעם שרבנן חייבו לשלם על חומה גם בעיר שאינה סמוכה לספר משום שחוששים שיקרה ויבואו גייסות, ובודהאי גייסות הללו לא לבית אחד בלבד יבואו אלא גם לבתים שבתוך העיר⁶⁸.

ומשום כך פירש היד רמה שטעם שגובים לפי קירוב בתים מפני שהבתים הקרובים לחומה גורמים לחומה הקיפא יתירא, שכל הקרוב לחומה יותר הוא רחוק יותר מטבור העיר, והדבר ידוע שעל פי מרחק הקו מן הטבור ירבה הקו הסובב אותו. נמצא שהבית הקרוב לחומה גורם לעיר היקף מרובה של החומה יותר מחבירו הרחוק ממנו⁶⁹.

אמר ליה לפי קירוב בתים הן גובים ואלעזר בני קבע בה מסמרות. התוספות בשם רבינו תם והרשב"א בשם הר"י מגאש⁷⁰ כתבו שאין הכוונה שגובים לפי קירוב בתים בלבד ואין מתחשבים בעני ועשיר, אלא גובים לפי שבח ממון ולישנא זו באה להוסיף שגם לפי קירוב בתים, שעניים קרובים ישלמו יותר מעניים רחוקים, ועשירים קרובים ישלמו יותר מעשירים רחוקים. אבל עדיין עשיר רחוק נתן יותר מעני קרוב.

ומצינו בראשונים שני אופנים בסברת הטעם שודאי מתחשבים גם בממון. א. הרשב"א בסוגייתנו בשם הר"י מיגאש כתב 'שאלו עשיר רחוק ועני קרוב, מה יגבו מן העני ואין לו' משמע שהטעם מפני שאין לעני מה לשלם, ולפי זה נראה שהוא מדין צדקה שכל אחד חייב ליתן לפי עושרו⁷¹.

ב. אבל מלשון הר"י מגאש עצמו⁷² מבואר שהולכים אחר ההנאה, שכל שיש לו יותר ממון צריך יותר שמירה ונהנה יותר מן החומה⁷³. **אבל היד רמה**⁷⁴ כתב שלפי לישנא זו אין גובים אלא לפי קירוב בתים ולא אכפת לן בשבח ממון⁷⁵. **והביא הר"י מיגאש** ראייה לשיטתו⁷⁶, שלא יעלה על הדעת שבית קרוב לחומה שאין בו כלל ממון יצטרך לשלם שהרי אין לו שום הנאה⁷⁷. אלא ודאי העיקר הוא לפי ממון ואחר שמחלקים לפי ממון שוב מחלקים לפי קירוב בתים⁷⁸. ולפי שיטת היד רמה שהבאנו לעיל בביאור קירוב וריחוק מיושבת קושיא זו⁷⁹.

ומה חול שמועט מנין על הים מעשיהן של צדיקים שהם מרובים לא כל שכן שמונינם עליהם. ביאר המהרש"א שהצרות מהרשעים בעולם הזה דומים למים כפי שנאמר⁸⁰

הרחוק מהמרכז גורם יותר היקף

יתרון היקף

יתרון היקף

דאי מתחשבים גם לפי ממון

דאי מתחשבים גם לפי ממון

מדיני צדקה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

לפי ההנאה

הערת מדרשעים

דומים למים

מסכת בבא בתרא ח, א

הדף

'בְּקוּם עֲלֵינוּ אֲדָם' ובהמשך⁸¹, 'אִזֵּי הַמַּיִם שִׁטְפוּנֵי'. וכשם שהחול מגיין משטיפת הים כך מעשיהם של צדיקים מגינים מהרשעים.

ח, א

ביאור הפסל

ושדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים. כתב רבינו גרושום שאיני חומה' מתפרש על תורה שמגינה על לומדיה כחומה שמגינה על אנשי העיר. וישידי כמגדלות' מתפרש על תלמידי חכמים שלומדים זה מזה כתינוק יונק משדי אמו. **וביד רמה** כתב שתלמידי חכמים בני דורן נהנים מתלמודם כיונק שאנה לא פטור ותרותן מגינה עליהם כמגדלות.

אדאורייתא דכתיב אף חובב עמים. כתב בהגהות יעב"ץ שלא היה יכול להביא הפסוק בבראשית¹ שיוסף ירק אדמת הכהנים לא קנה' כראיה שאין גובים מס מתלמידי חכמים, משום שאפשר ששם לא יכל יוסף לשנות החוק שהיה מקודם וכפי שנאמר שם 'כי חק לכהנים מאת פרעה. וכתב שמכל מקום ודאי התורה כתבה דבר זה כדי ללמדנו חק לכהני ה' לתת לחם חוקם².

והם תכו לרנליך תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שמכרתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה ישא מדברותיך לישא וליתן בדברותיו של מקום.

פנסק להלכה³ שתלמידי חכמים פטורים מכל דבר הנצרך לשמירת העיר כגון חומות העיר ומגדלותיה ושכר השומרים וכמבואר בסוגייתנו. **וכתב הרמ"ה** שמהגמרא כאן מבואר שרק תלמידי חכמים המכרתים רגליהם מעיר לעיר לישא וליתן דברו של מקום הם הפטורים. ומשום כך להלכה פוטרים את תלמיד חכם העוסק בתורה תדיר כפי יכולתו ומקיים מצוות והגית בו יומם ולילה כפי כוחו. אבל תלמידי חכמים שאין עוסקים בתורה כפי כוחם, ועוסקים במלאכה יותר מכדי פרנסת אנשי ביתם כדי להתעשר ומבטלים תורה כדי לקבץ ממון הרבה, הרי אלו חייבים בכל חיובי העיר⁴.

הקשה החזון איש⁵ הרי גם חכמים צריכים לנהוג מנהג עולם ולא לסמוך על הנס⁶. **וכתב** שיסוד פטור החכמים אינו משום שסומכים על כך שאינם צריכים הגנה. ובאמת בעיר שכולה חכמים כופין זה את זה לבנות חומה, ואפשר שאילו בעיר שיש בה חכמים ושאינם חכמים יכולים החכמים לכפות את שאר העיר לבנות חומה. ויסוד הפטור הוא מפני שיש⁷ להטיל את בניית החומה על המון העם ולפטור את החכמים כפי שפטרה התורה את החכמים ממס⁸ משום שאינם משתדלים על השגת ממון בשביל שעוסקים בתורה. ופטור זה אינו מפני שהתלמיד חכם אינו

מתרבות בשביל העשיר יותר מן העני, ואילו היו כולם עניים היו בונים גם כן חומה. ונראה לבאר כוונת החזון איש שיש לחלק אם אין לו כלום שבוה דאי צדקו דברי הר"י מגאש שלא ישתתף בחומה שאין לו הנאה ממנה, לבין עני שיש לו קצת. שאין להביא ראיה ממי שאנה לו כלום על מי ששייך בחומה זו מפני ממונו המועט, וכיון שיש לו שייכות והחומה נבנית גם עבורו אפשר שאין לחשב לפי גודל הנאתו אלא לפי ההוצאה שגורמת בגללו, ולעניין זה שווים עניים ועשירים. ⁷⁸ אופן החישוב כפועל לשיטה זו מבואר בשולחן ערוך (תשנן משפט סימן קסג. א) 'ואחר שחלקו לפי הממון גובין גם כן איהו בית קרוב לחומה הוא פורע יותר. כיצד, ב' בתים שויים בקירוב זה כזה, ויש בהם ממון גבין זה על האחר ויש בית קרוב לחומה ואין בו ממון, ואחד רחוק ויש בו ממון, אין גובין מהקרוב כלום, כיון שאין לו על מה לחוש. ואם שני בתים יש בהם ממון בשוה, ואחד רחוק ואחד קרוב, הקרוב יתן יותר מהרחוק, וכתב הסמ"ע (סי' טו הביאי הנתיבות המשפט סי' יד) 'והוא הדין כשאין ממון בשוה הלכין גם כן אחר שומת הממון ושומת הבתים, אלא שנקט מילתא דפשיטא דכשממנם בשוה אז נתן הקרוב יותר, מה שאין כן כשאין ממונם בשוה'. ויש לזרז איך מחשבים במקום שאין שוין לא בממון ולא בקירוב. ובפשטות היה נראה שנותנים משקל שווה לעמון ולקירוב, דהיינו אם עלות החומה היא מאה מעות, ומישיים מהם ישלמו בני העיר לפי הממון שביד כל אחד מהם, וההמישים האחרים ישלמו לפי קירוב הבתים. נמצא שכל אחי ישלם שני חלקים, האחד לפי ממונו השני לפי קרבתו. **אמנם** מלשונות הראשונים לא משמע כן שהר"י מיגאש כתב שקודם מחלקים לפי ממון ואחר כך לפי קירוב, וכן כתב השולחן ערוך כפי שהובא לעיל, שמשמע שיש יותר משקל לממון. וביותר משמע כן מלשון הריטב"א שסבר כר"י מגאש וכתב וזו לשונו, 'הכי קאמר, אף לפי קירוב בתים שנותן יותר העשיר הקרוב מעשיר שכמותו שהוא רחוק. וכן בין עני לעני כיצא בר'. מבואר שבשלב הראשון קובעים תשלום לפי עשירות ועניות, ואחרי כן קובעים שהקרוב ישלם יותר. ולא כתבו הראשונים כמה מתוך הוצאות החומה ישלמו לפי עניות ועשירות וכמה לפי הקירוב. ולמשהו הריטב"א משמע קצת שמחלקים את העיר לשתי קבוצות האחת עשירים והשנייה עניים וקובעים כמה תשלם כל קבוצה. ואחרי כן משערים לפי קירוב וריחוק בתוך כל קבוצה בנפרד. אמנם אי אפשר לפרש כך, שהרי אין כל העניים שויים ולא כל העשירים שויים, ובודהאי יש לשער כל אדם כפי כוחו, וראה לעיל שהבאנו בהרחבה דברי החזון איש בחשבון מהו קירוב בתים לפי הרמ"ה. וכתב החזון איש שלפי שאר הראשונים שפירשו קירוב בתים בפשוטו אין לדבר גדר מסוים איך ישומו את התוספת עבור הקירוב. ⁷⁹ וראה לעיל בהערה שהבאנו שהיד רמה בעצמו הקשה כן ויישב. ⁸⁰ תהילים קבר, ב. ⁸¹ שם פסוק ד. ¹ מז, כד. ² לכאורה יש לעיין היאך היעב"ץ הביא ראייה משם הרי ודאי לא היה זה לרצונו של יוסף שהרי כומרי עבודה זרה היו וכפי שמשמע מרש"י שם זו לשונו הכהנים, הכומרים, כל לשון כהן משרת לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשון גדולה, כמו (שמות כ טז) כהן מדין, (בראשית מא. מה) כהן און. **ואולי** כוונתו להקשות שיש ללמוד קל וחומר מכהני עבודה זרה וכפי שנאמר במדש בראשית רבתי על פסוק זה, 'רק אדמת הכהנים לא קנה. האו דוכתי לך מנגד לאיש כסיל (משלי יד, א) אמר להם הקידוש ברוך הוא לישראל אם כבורים אדם כבורים כבורים ויהי מטרם עליכם על שאמרתו לכם ליתן תרומה ומעשרות לכהנים וללויים, לך מנגד לאיש כסיל, התפייסו מן הכהנים של עבודה זרה'. ³ בשולחן ערוך יורה דעה רמג, ב. ⁴ וכן כתב הרא"ש בשם הר"י הלוי. וכן פסק השולחן ערוך שם וזו לשונו, 'ודוקא תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, אילו אחרותם אומנותם, חייבים. ומיהו יש לו מעט אומנות, או מעט משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו (לאו דוקא כדי חייו כמקובל אלא כל שיהא מתעסק כדי לחיות נפש בו כדי חייו קרינא בוה, ש"ך שם סי' ז) ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פגוי מעטקי חזור על דברי תורה ולומד תדיר, נקרא תורתו אומנתו'. והרמ"א כתב שם 'ואין חילוק בין שהוא תופס ושיבה או לא, רק שהוא מוחזק לתלמיד חכם בדורו שיועד לישא וליתן בתורה, ומבין מערתו ברוב חכמות התלמוד ופירשויו ובפסקי האנונים, ותורתו אומנותו'. וכתב עוד, 'ואף על גב דאין בודיעו עכשיו שהם לענין שינתו לו ליטרא דהדבא אם מביישיש, מכל מקום לענין לפטור ממס מקילין להם בוה, רק שיהא מוחזק לתלמיד חכם. ומכל מקום יש מקומות שנהגו לפטור תלמידי חכמים ממס, ויש מקומות שנהגו שלא לפטורן'. ⁵ סימן ה סי' יח. ⁶ כמבואר בברכות לה, ב. 'הנהג בהם מנהג דרך ארץ' וכן בשבת לב, ב' אל' יעמוד אדם במקום סכנה'. ⁷ היינו מדרבנן. ⁸ נראה שכונתו לגמרא בסוגייתו לעיל

וכו תלמידי חכמים סומכים על הנס